

Makale ve Şiirler

Muhabbet Gülleri

Musa Tektaş

Muhabbet Gülleri

Muhabbet Gülleri

Makale ve Şiirler

Musa TEKTAŞ

Nisan 2006

Ankara

**Nasihat
Yayınları**

Muhabbet Gülleri

ISBN: 975-97976-9-0

**Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı
Visan İktisadi İşletmesi**

Zaviye Mahallesi

Hacı Hulûsi Efendi Cad. No:71 (44700)

Darende / MALATYA

Tel:(422) 615 15 00 - 615 28 95

Fax:(422) 615 28 79

www.hulusiefendivakfi.org.tr

www.nasihatyayinlari.com

Kapaktaki Gül Tezyinatı

Ayfer Balaban

Baskı

Ajans Türk Basın ve Basım Sanayi A.Ş.

İstanbul Yolu 7. km. Necdet Evliyagil Cad.

No: 24 Batıkent / Ankara

Her Hakkı Mahfuzdur

Nisan - 2006

İthaf

17 Mart 2006 Cuma günü Hakk'a yürüyen
Seyyid Ahmet Şemsettin Ateş Ağabeyime...

İçindekiler

Takdim / H. Hamidettin ATEŞ	IX
Sunuş 'Derdine Dûş Olmak' / Sadık Yalsızuçanlar	XI
Önsöz	XV
Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de Muhabbetullah	1
Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de Muhabbetullah - II	11
Allah Sevgisi (Şiir)	18
Ya Rasûlallah (Şiir)	20
Peygamberimize Övgü	21
Âb-ı Hayât Çeşmesinden Bir Yudum	23
Su Olsam (Şiir)	31
Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de Seher Vakti	33
Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de Seher Vakti-II	43
Osman Hulûsî Efendi'nin Eserlerinde Çevre Şuuru	55
Bülbülün Nâlânı (Şiir)	66
Örnek İnsan	67
O'nda Gizlidir (Şiir)	75
Hulûs-i İnsan	77
Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi Hazretlerine (Şiir)	88
Bir Sofranın Etrafında Âdâb Halkası	91
Unutulmayan Bir Sima: Mahmud Kemâl Ateş	101
Şehrullah (Şiir)	111
Bir Annenin Mektûbu	113
Ana (Şiir)	119
Ana Sevgisi Üzerine	121
Gülnâme (Şiir)	132
Ey Velî Nimetim Ey Cânım Baba	143
Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de Kuş Motifi	155

Turnalar (Şiir)	165
Dîvan-ı Hulûsî-i Dârendevî'de Kuş Motifi-II	171
Kumrular (Şiir)	181
Büyüklerin Duâları	185
Osman Hulûsî Efendi ve Millî Kültür Değerlerimiz	199
Âşık İsen Merhaba	211
Âh Mine'l-Aşk (Şiir)	223
Kartvizitlerin Dili	225
Sohbetler ve Menkıbeler	233
"Gönüller Sultanı" Adlı Eserden İki Vecize	243
Dervişâne Beyitler	251
Gönül Tahtının Yûsufuna Beyitler	261
Gönül Tahtının Yûsufuna Beyitler-II	273
Aşkta Gizlidir (Şiir)	282
Saadetli Bir Bakış	285
Dîvânda Açan Çiçekler	293
Çiçek... Çiçek... (Şiir)	302
Osman Hulûsî Efendi'nin Eserlerinde Şeyh Hamid-i Veli	303
Somuncu Baba (Şiir)	312
Paha Biçilmez Öğütler	315
Gönül Dünyamızın Hakikat Gülleri: Kitaplarımız	325
Gülistanın Gülleri	331
Cennet İkliminden Esintiler	339
Sadık Yalsızuçanlar ile Röportaj	349
Gülnâme-II (Şiir)	363
Bibliyografya	370

Takdim

Sevginin coşkun hâli olan muhabbet, iyiliğe gönül vermek, güzelliği istemektir. Allah(c.c)'ın kulunu sevmesi, kulun da Allah(c.c)'ı sevmesi muhabbetin eseridir. Muhabbetsiz hiçbir şey mümkün değildir. Sevgili Peygamberimiz de, muhabbetin zuhurudur. İki cihanı saran sevgi yumağı Hz. Muhammed (s.a.v)'in nûrudur.

Yalnızca Hakk'ın rızası için birbirlerini sevenler, insanların en üstünü kabul edilmiştir. Bu gayeye matuf olarak bir araya gelenlere, hizmet edenlere muhabbet nazarıyla bakılmıştır.

Bütün makamların vardığı son nokta olan muhabbetin sırrına erenler, cümle varlıktaki güzelliği görenlerdir. O'nun cemîl isminin yansımaları eşyada seyredenlerdir. Nûr-i Muhammedî'den bütün varlıkların zerresine sirayet eden tecellileri temâşa edip, gönül tezgahındailmekilmek öğrenlerdir.

Mevlâna Hazretleri muhabbeti; acıyı tatlı, bakırı altın, bulanıklığı duru, dikenî gül, zindanı gülistan, nârı nûr, üzüntüyü neş'e, ölüyü diri, kahrı lutuf, kralı kul eden güç olarak tarif eder.

Allah(c.c) güzeldir güzellekle davrananları, iyilik yapanları sever. Adaletlidir adilleri sever. Rahmet olarak gönderdiği Âlemlerin Efendisine cân-ı gönülden uyanları sever. Allah(c.c) sevgisi bütün sevgilerin üstündedir. O'nun sevdiği dostlarının gönülleri engindir, iç âlemleri zengindir...

Muhabbet-i ilahîyi her zerresiyle yaşayan ve hayatıyla asrına örnek olan, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri, eserlerinde âşkane terennümlerde bulunmuş, her satırı bu duygularla kaleme almıştır. Onun eserleri incelendiğinde; bir sevgi insanı, bir gönül

sultanı olduğu görülüyor. Gönül âyinesindeki ezeli muhabbet ile, insanlara hizmet etmeyi kendine prensip kabul etmiş, şefkat ve yardımda ahlâk numunesi, sevgili ceddi Hz. Muhammed (s.a.v)'in yolunu takip etmiştir.

Takdime konu olan "Muhabbet Gülleri" kitabı, Efendi Hazretlerinin şiirlerindeki muhabbetî derinliği, rûhundaki nârinliği, kelâmının saçtığı huzur ve serinliği okuyucuya taşıyor.

Gül, Sevgili Peygamberimizin remzidir. O'nu temsil eder. Dîvan-ı Hulûsî-i Dârendevî, beyit beyit gül nakışlıdır. Bu eserde, sizlere Dîvan'dan gül demetleri sunuluyor.

Musa Tektaş'ın yıllardır yaptığı çalışmaları, Hulûsî Efendi Hazretlerinin hatıralarıyla süslenerek onun edebî cephesinin daha iyi anlaşılması gayesine yöneliktir.

Yazarımızın bundan sonraki çalışmalarında da insanlık âlemine daha birçok güzel eserler vermeye muvaffak olmasını Yüce Mevlâ'dan niyaz ederim.

Başarı ve gayret dileğiyle,

Allahu Teâla (c.c) yâr ve yardımcınız olsun...

09 Nisan 2006 / Mevlid Kandili

H. Hamidettin ATEŞ

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi Vakfı

Mütevelli Heyet Başkanı

Sunuş

'Derdine Dûş Olmak'

Elinizdeki kitap, şair-yazar Musa Tektaş'ın farklı tarihlerde, Somuncu Baba Dergisinde yayımlanmış olan yazılarından oluşuyor.

Halk şiir geleneği vadisinde, âşıkane ve hikmetli şiirler söyleyen Tektaş'ın yazılarında, hem muhabbet, aşk ve şevk rüzgarı esiyor; hem de, bir araştırmacının titizliği görülüyor.

Şair,

'Muhabbetten Muhammed oldu hâsıl

Muhammedsiz muhabbetten ne hâsıl' der.

Varoluşun aslî ilkesi aşktır, muhabbettir. Muhabbet, 'hub' kökünden müştaktır.

Aşk ise, 'aşaka' fiilinden gelir ki, anlamı, 'bir varlığın diğerini sarması'dır.

Bir sarmaşığın, başka bir ağacın gövdesine sarılarak, onda kendisini yok etmesi, kendisine onu katmasına benzer bu hâl.

Yani aşk, iki ayrı varlığı birleştiren mânevî güçtür.

Aşk için ârifler, 'parçanın bütüne olan iştiyakı' ifadesini de kullanırlar. Bundan kinaye, aslında aşk, Rahman, Rahîm ve Vedûd tecellisidir.

Allah, kâinatı, 'aşk'tan yaratmıştır. Bir kutsî hadiste, 'Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi sevdim istedim, mahlukatı yarattım' buyrulmaktadır.

Demek ki, 'bilinmeyi sevmek', kâinatın yaratıcı ilkesidir.

Muhabbet dendiğinde ise, 'hakikat-ı Muhammediye' anlaşılır.

Yola koyulan kimse, kılavuzunu sever ve ona tâbi olur. Kılavuzu onun kalbine, Muhammed (asm) aşkının yerleşmesini sağlar. Muhammed (asm) aşkı, Allah aşkına ulaştırır. Böylece gezi bu menzillerden geçilerek tamamlanır.

O'nu tanımak ve sevmek, O'nun sevdiklerini de sevmeyi gerektirir.

İbn Arabi hazretleri, Zünnun-ı Mısırî kitabının girişinde şöyle der: 'Allah'ın dostlarını sevmek, Allah'ı sevmektir.'

Her aşk, O'ndandır, ama O'na râci olmayabilir. Lâkin bir insanı sevmeksizin, Allah'ı sevmek imkânsızdır. Bu sırdandır ki, insan, mesela 'insanlığı' sevmez, 'insanı' sever. Sevgi nesnesi insandır, öyle görünür ilk bakışta, ne var ki, muhabbet burada kalmaz, o insan üzerinden asıl sevgi nesnesi olan Allah'a yücelmek zorundadır.

Musa Tektaş'ın şiir âhenkli yazılarındaki muhabbet de işte böylesi bir minval üzere yürümektedir.

Tektaş'ın yazıları, muhabbet ateşiyle, bir anma ve hatırlama niyetiyle yazılmıştır.

Böyle yazılmış yazılmasına fakat, okunduğunda görülecektir ki, dipnotlarıyla, iktibaslarıyla, düşünceler arasındaki âhenkle, bir konuda gösterilen yoğunlaşma ve odaklaşma ile, sadece bir anış ve hatırlayış değil, aynı zamanda bir arama ve araştırma yazılarıdır bunlar.

İlmî usullere dikkat edilerek yapılmış olan bu incelemelerde, hem yazarın mânevî besin kaynaklarından olan Es-Seyyid Osman Hulu-

si Efendi'nin düşünceleri dile gelmektedir, hem de mânevî geleneğimiz içerisinde Hulûsi Efendi hazretlerinin yeri ve konumu kendisine ifade imkânı bulmaktadır.

Esasen bu türden araştırmalar bakımından ülkemiz bugün hayli çorak bir durumdadır.

İnisiyatif geleneğe ilişkin çalışmalar, bizde daha çok tercüme eserler yoluyla yürütülmektedir.

Son yıllarda giderek artan bir biçimde, kendi geleneğimizin kuytularına sokulmayı başarıyoruz ama bunun yeterince doyurucu olduğu söylenemez.

Bu açıdan bakıldığında da Tektaş'ın kitabı ayrı bir değeri haizdir.

Gerçekte, mesele, 'derdine düş olmak'tır. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin âşıkâne bir gazelinde beyan ettiği üzere, O'nun derdine düşmek, O'nun muhabbetine açılmak ve hazırlanmak, asıl yol budur.

O muhabbet, o aşk bir kez gönüle düşerse, kelimeler kendiliğinden, hızla akacak, yazıcı, onu kâğıda dökmek için bir yarışa girmiş gibi, süratle koşacaktır.

İlham gür ve bereketli olursa yazar, kalemini kullanmakta çaresiz kalır.

Çaresizlik en büyük çaredir.

Bu yol, azc, fakr ve çaresizlik yoludur.

Allah'ın önünde kendisini en fazla yok eden en büyük mânevî düzeye ulaşır.

Bir hikmet ehlinin dediği gibi, 'herkes bu meydana bir zafer için

gelir, biz ise, sadece O'na yenilmek üzere geldik.'

Gülşenin güllerinden biri olan, Cüneyd-i Bağdadi hazretlerinin söylediği gibi, 'tasavvuf, Allah'ın seni sende öldürüp, Kendinde ebediyen diri kılmasıdır.'

Bu güzelim dilekle yola çıkan kalem, Tektaş'ınki gibi hikmetin kokusunu taşır, okuyana, gülistandan gül rayihaları estirir.

Allah dostlarının tasarruf ve himmeti, öldükten sonra da sürer. Onlar Allah'ın Hayy sıfatına mazhariyetle, ebediyen diridirler.

Tektaş'ın yazılarında bu hakikati de okumak mümkündür. Dîvân'dan, Mektubat'tan ve diğer öğütlerden istifadeyle yazılan bu yazılar, bize, Kur'an-ı Hakim'in beyaniyle söylersek, 'dinin bir nasihat' oluşunu da anlatmaktadır.

Bu vesile ile böyle güzide bir çalışmanın ortaya konulmasında teşvik ve himmetlerini esirgemeyen H. Hamidettin Ateş Beyefendi'yi de saygıyla selâmlıyorum.

Sözlerime Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi hazretlerinin bir beytiyle son vermek isterim:

'Seni sevmek imiş âlemde her zevk u safâ ancak

Senin derdine düş olmak imiş derde deva ancak'

Musa Tektaş'ı bu güzelim çabasından ötürü kutluyor, sizi kitapla baş başa bırakıyorum. Kusurlar bizden, güzellikler O'ndandır.

Sadık Yalsızuçanlar

Önsöz

Şiir de hayattır, su da... Bazen olur, bir beyit, can verir hastalara, bir yudum su gibi. Bahar mevsiminde müjdelere getiren, bereketler yağdıran, nisan yağmurları toprağa hayat verdiği gibi. Şiir de yağmur damlacıkları gibi zerre zerre gönül tarlalarına düşüp, derinlere işledikçe, ne muhabbet ekinlerini bitirir. Gönül iklimlerinde açan, nice gül tomurcuklarının, yeşil yapraklarının üstüne seher vaktinde düşen çiy damlaları ıslıl ıslıl gülücükler dağıtır.

Şiir: İçinde aşk yangınları olan şairin gönül imbiğinden süzülen gözyaşları ve sevda damlalarıdır. Su gibi engine akar, gül gibi güzel kokar. Bedeni, bütün dalları, yaprakları "Hayy" olanı zikreden hayat ağacının serin gölgesindeki, "hayat çeşmesine/hayat suyuna" dudaklarını uzatanları hiç nasipsiz bırakmadı ki. Nice yolcular konakladı bu merhalede. Kimisi yandı gitti, kimisi kandı gitti. Kimisi bir damla içti, kimisi testisini de doldurdu geçti. Ama yolu bu ölümsüzlük çeşmesinin başına uğrayanlar, "şiir gibi" bir hayatın "su gibi" azizliğini burada tattılar.

İnsan; insanlığa hüsnü muamelede bulunan, iyi işlerde önderlik yapandır. İnsan; hemcinslerinin, hatta bütün canlıların ızdırapları karşısında duygulu davranan, acılarına ortak olan, çâre bulandır. İnsan odur ki; ismi kâmil ve faziletli hallerinden dolayı daima hürmetle anılsın.

Bizler fâniyiz; takdir edilen ömür tamamlanıp, son saniyesi gelince ölürüz. Hayat ışığı söner, ancak yapılan amellerin tesiriyle alevlenen ışıklaşan isimler, etrafını aydınlatan meşale gibi yanar, aydınlığını kaybetmeyen ışık demetleri nûranî bir iksirle ebediyete kadar etrafını ısıtır, çevresine şuâlar saçarlar.

Toplumların "mihenk" kabul ettiği, öyle insanlar vardır ki, onların hayatı, bütün yönleriyle etrafındakilere örnek olur. Peygamberimizin sünnet çizgisini takip eden hal ve hareketleriyle ona uyan "yaşayan sünnet modeli" olarak tanımlanabilecek şahıslardan biri de Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'dir. Hulûsi Efendi'nin hayatının hangi kesitini ele alırsanız alın, muhakkak Kur'an ve sünnete uygunluk arzettiğini görürsünüz.

Osmanlı edebiyatı bir bakıma şiir merkezli bir edebiyattır. Osmanlı'da edip denince akla ilk önce gelen şairdir. İslâm ile müşerref olan Türk milletinin aşk, iman, estetik ve kahramanlık harcıyla bina ettiği edebiyat kalesine "Dîvân Edebiyatı" denmiştir. Bize mahsus duyuş ve düşünceleri içeren edebiyat kalemiz asırlardır dimdik ayaktadır.

Dîvân edebiyatı şiir iklimimizin en güzel mevsimidir, yani bahardır. Bazen acılar, yağmur damlası gibi, goncaları ıslatırken, bazen aşk güneşi seher vaktinde yaprak yaprak muhabbet açtırır. Tabii ki bülbülün güle olan aşkından dolayı feryâdı da bu mevsimin ek-silmez figânıdır. Yine bu mevsimde dikenlere katlanan bülbül gülün aşkıyla yanar tutuşur. Kuşluk vaktinde serin rüzgârlarla dağılan gül

kokuları satır satır, beyit beyit şiirin ruhuna siner. Allah aşkıyla cûşa gelen ırmaklar, bir derviş gibi başını taştan taşa çalar.

Tasavvuf kültürüyle yoğrulan topraklarımızda yetişen mutasavvıf şairler şiirlerinde en çok, Allah Aşkını/Muhabbetullahı konu etmişlerdir. Çünkü varlığın sebebi aşktır. İlâhî aşk ile coşan gönüller; ilham yoluyla aldığı ilahi sadâyı hece hece, kelime kelime şiire dönüştürmüş ve en güzel gazelleri oluşturmuşlardır.

Dîvân edebiyatı kalesinin en mühim burçlarından biri de Somuncu Baba'nın asrımızdaki gül neslinden; 20. yy. mutasavvıf şairlerinden Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s)'nin "Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî" adlı eseridir. Her Dîvânda olduğu gibi bu mümtaz eserde de edebiyatın sanat zenginliğini doya doya seyretmek, tasavvufî sembollerin arkasındaki hakikatleri görmek ve gönül huzuruna ermek mümkündür. Hulûsi Efendi, Dîvân'ında tasavvufî mazmûnları en güzel bir biçimde kullananlardan biridir, hatta en başta gelenlerindendir.

Şiir gülşenimizin en nâdide mısraları, renk renk açan çiçeklerimizle süslüdür. Edebiyat bahçesinin en güzel ve en görkemli çiçeği mutlaka güldür. O da Sevgili Peygamberimizin remzi, onun sembolü olduğu için en çok rağbet edilen çiçeklerden biri olmuştur.

Gül neslinden olan Osman Hulûsi Efendi'nin; hayat kaynağımız, arasında gül yapraklarını kuruttuğumuz kitabımız Kur'an'dan, gül kokulu Peygamberimizin gül dudaklarından dökülen gül rayihalı sözlerinden, bize cennetin sekiz kapısını açan güzel kokulu çiçek bahçelerinden, cennet esintilerinden sunduğu gül demetleri; Dîvân, Mektûbat ve Hutbeler'inde deste deste durmaktadır.

Bu eser; Hulûsi Efendi Hazretleri'nin eserleri başta olmak üzere, şiir ve tasavvuf gülşenimizden derlenen güllerden bir demettir.

"Muhabbet Gülleri"nin bir gül destesi olarak siz kıymetli okuyucularımıza ulaşması için teşvik ve himmetlerini esirgemeyen, gül yüzlü, güler yüzlü insan; Vakıf Genel Başkanı muhterem H. Hamiddettin Ateş Efendi'ye en kalbi şükranlarımı ve hürmetlerimi arz ederim.

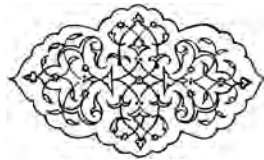
Kitabın hazırlığında, tasarımında, tashihinde ve basımında emeği geçen dostlarıma teşekkür ederim.

Bu eserdeki güzellikler cemâl ve kemâl sahibinden, kusurlar ise bu âcizdendir. Bu çalışmamız inşaallah, dünya ve ukbaya müteallik kusurlarımızın affına vesile olur.

Muhabbetle efendim. Güllerin güzelliğine bendim...

1 Nisan 2006, Darende

Musa TEKTAŞ

Dîvân-ı Hulûsî-i Darendevî'de

Muhabbetullah

Tasavvufî istılahda Muhabbetullah (Mahabbetullah), Allah sevgisi demektir. Âlemleri sevgi üzerine yaratan Yüce Rabbimiz bizlere bu büyük ihsanı, yani sevgiyi vermiş hem de gönüllere yerleştirmiştir. İşte o sevgi ile Allah (c.c) bilinir, O'na inanılır, O'ndan yardım beklenir ve O'nun yarattıklarına sevgi duyulur.

Tasavvuf bir kalp ilmidir. Mutasavvıflara bu yüzden 'gönül ehli' denilmiştir. Tasavvufî düşünce Allah korkusu ve Allah sevgisi temeline dayanır.

Bu sevgi İslâm'daki mânevî hayatın temelidir. Bu temele dayanan ibadet ve ahlâk gibi davranışlar İslâm açısından bir anlam ifade etmez. Bir mümin severek Allah (c.c)'a itaat ve ibadet ederse, onun emirlerine ve yasaklarına uyarsa bunun değeri vardır. Allah Teâlâ'yı seven onun kelâmı olan Kur'an'ı ve resulü olan Hz. Muhammed(s.a.v)'i, onun dava arkadaşları olan sahabeyi de sever. Kısaca Allah (c.c)'in sevdiği herkesi ve her şeyi sever.

Kalplerin Sevmeye Özelliği

Mahabbet, kelime anlamı itibariyle sevgi, aşk demektir. Tasavvufta mahabbetin hakikati, her şeyini sevdiğine bağışlayan, kendine de senden olan hiçbir şeyi bırakmamandır. Mahabbet ehli üç hal dedir: Âmmenin mahabbeti: bu fiilî bir sevgidir ve Allah'ın kendilerine ihsan etmesinden kaynaklanır. Hz. Peygamber (s.a.v) bu konuda şöyle der: "Kalplerin, kendilerine ihsan edeni sevmeye özelliği vardır." İkincisi; sıfatî aşkın hâlidir. Kalbin Allah'ın gınasına, celâline, azametine, kudretine ve ilmine bakmasından kaynaklanır. Bu havassın, sadıkların veya tahkik ehlinin muhabbetidir. Bu konuda Hüseyin en-Nuri şöyle der: "Mahabbet, perdelerin yırtılması, sırların ortaya çıkmasıdır." Üçüncüsü; zâtî muhabbetin hâlidir. Bu illetsiz olarak Allah (c.c)'ı sevmenin kadim olduğunu bilmekten ve anlamaktan doğar. İşte bu şekilde Allah'ı bir sebebe bağlı olmaksızın, seviniz. Bu şekildeki sevgi sıddıkların ve âriflerinkidir."¹

Kur'an'da Allah sevgisi üzerinde önemle durulur. Yüce Allah (c.c) şöyle buyurur: "İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise çok daha fazladır"²

Şiddetli ve çok sevgi aşk demektir. Bu âyet başta olmak üzere birçok âyette "Muhabbetullah" denilen Allah sevgisine ve ilâhî aşka işaret edilir. Hulûsi Efendi Hazretleri Dîvânında:

*Seni sevmek imiş âlemde her zevk u safâ ancak
Senin derdine düş olmak imiş derde devâ ancak*

(Dünyadaki bütün zevklerden üstün ve bütün gönül sevinçlerinden kıymetli olan gerçek sevgi seni sevmektir. Seni sevmek yine bütün dertlerin ilâcıdır.)

1- Cebecioglu, Ethem, Tasavvufî Terimler ve Deyimler Sözlüğü s.480, Rehber Yay. Ank. 1997.

2- Bakara 2/165.

*Yolunda sarf eden can nakdini erdi visaline
Hayât-ı câvidanîdir sana olmak fedâ ancak³*

(Senin sevgin yolunda en kıymetli bir şey olan canını, can sermayesini verenler sana kavuşurlar. Böylece sonsuz bir hayata geçebilmek için yani ölümsüzlük için sana canı feda etmek lâzımdır.) buyurmaktadırlar.

Bir müslüman Allah'ı, Resulü'nü ve Allah yolunda mücadele etmeyi babasından oğullarından, kardeşlerinden, eşlerinden, kabilelerinden, servetinden, ticaretinden ve meskeninden daha çok sevmekle yükümlüdür. Eğer daha çok sevmezse Kur'an'ın ifadesiyle "Allah'ın hükmü tecelli edene kadar bekleyin, Allah günahkâr bir toplumu hidayete erdirmez"⁴ ikazına muhatap olur. Bunun anlamı şudur: Bir müslümanın Allah'ı, Resulü'nü ve Allah (c.c) yolunda mücadele etmeyi, Allah dostlarını yürekten sevmeyi ve bu sevgi ve isteğini her zaman diğer şeylerden önde tutması gerekir.

Herşeyden Çok Sevmek

Hz. Peygamber "Allah ve Resulü'nü diğer şeylerden daha fazla sevmeyen kimse imanın hazzına eremez" deyince Hz. Ömer, "Ey Allah'ın Resulü, Kendim hariç seni herkesten ve her şeyden çok seviyorum" demiş, Hz. Peygamber (s.a.v) de "Olmadı yâ Ömer!" demişti. Hz. Ömer, "O halde seni kendimden de çok seviyorum" deyince Resûlullah "Şimdi oldu yâ Ömer!" buyurmuştur.⁵

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de, Efendi Hazretleri bu fedakarlığa

3- Ateş, Osman Hulûsî, Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî, (Haz: M. Muhsin Kalkışım, Lütfi Alıcı, Ahmet Yenikale,) c.I, s.139 Ank. 1997.

4- Tevbe, 9/24

5- Buhârî, "İmân", 9; Müslim, "İmân", 15.

ve sevginin şuhûduna işaret eder:

*Yüzler sürem ol hadra-i Firdevs-i berîne
Cânım verem ol Hazret-i Kuddûs-i Emîn'e
Bu sâyede ererse gönül hadd-i yakîne
Cân ola fedâ Ka'be-i vasl-ı Hameyn'e*⁶

(Peygamberimizin Firdevs cenneti misali yeşil kubbeli makamına yüzlerimi süreyim. Allah'ın ve insanların el-Emin sıfatını ve güvenini kazanan Hazret-i Peygamber (s.a.v)'e canımı vereyim. Bu aşk vesilesiyle o sevgiliye öyle yakın olayım ki, Hameyn kadar kıymetli olan o sevgilinin gönlüne girebilmek için canımı vereyim. Ve böylece gerçek sevgiyi, gerçek sevgiliyi kazanmış olayım.)

Allah'ın Sevgisini Kazananlar

İslâm'da Allah (c.c)'la kulları arasındaki sevgi karşılıklıdır. Allah kullarını sever, kulları da O'nu sever. Kur'an şöyle der: "Ey iman edenler! İçinizden her kim dininden dönerse, Allah onların yerine öyle bir kavim getirir ki Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler"⁷

İslâm inancına göre Allah Teâlâ vedûd ve velîdir. Yani mümin kullarını çok sever ve onları dost edinir. Allah'ın sevgisini kazanmada rabıtayı sağlayan ve onun dostluğunu kazanmış şeyhine hitaben ve derin ifade ile sevgiliye atfen şöyle hitap eder Hulûsi Efendi:

*Ümid kapında recâ kapunda kulluğum sana
Ey pâdişâh-ı hüsn kapında kul senin atâ senin*

(Sana kavuşmayı ve sevgini kazanmayı ümid ederek kapıda

6- Ateş, a.g.e, s.408.

7- Mâide, 5/54.

beklemekteyim. Ümid ile recâ arasında arzımı sana iletiyorum. Ey güzellikler sultânı kapı da senin, bu âciz kul da senin, ihsan da senindir.)

*Sevdim demekle mümkün değil ki sevem seni
Cânım meğer ki sen sevesin bendeni hubb-i rıza senin⁸*

(Benim seni seviyorum demem bir şey ifade etmez, bu zaten mümkün de değil. Yeter ki sen beni sevesin. Sevginin kaynağı sendedir. Senin sevgini kazanmak rızanı kazanmaktır, bu iki ihsanı verecek de sensin)

Kur'an'da Allah (c.c)'in hangi kullarını sevdiği şöyle açıklanır:

“Allah âdil olanları sever”⁹ buyurulmaktadır. Hulûsi Efendi hazretleri de bu âyet-i kerimenin mealini Dîvân'ının bir beyitinde şöyle ifade eder,

*Adilleri Allah da sever kulu da sever
Âdilleri Allah da öğer kulu da öğer¹⁰*

Diğer bir âyet-i kerimede “Allah temiz insanları sever”¹¹ buyurulmaktadır. Bu emr-i ilâhîye inanan ve öylece hayatında tatbik eden Hulûsi Efendi bir beytinde:

*Ey gönül hâk idi aslın sen yine hâk olagör
Derd-i Hakk ile yanuben cümleden pâk olagör¹²*

(Ey gönül, aslın topraktan yaratıldı, sen yine toprak gibi tevazulu, temiz ve temizleyici ol. Hakk ateşi ve aşkı ile gönlünü yak ve böylece her türlü kötülüklerden temizlen.) buyuruyorlar.

8- Ateş, a.g.e, s.169.

9- Mümtetine 60/8; Hucurât 49/9.

10- Ateş, a.g.e, s.431.

11- Tevbe, 9/108; Bakara 2/222.

12- Ateş, a.g.e, s.85.

“Allah takvâ sahibi kullarını sever”¹³

Âyet-i kerimesine bağlılığını gösterecek bir biçimde Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî’de:

Şeriat tarîkat resm-i râhımız
Hakîkat ma’rifet izz u câhımız

Tevhiddir hısnımız Hakk penâhımız
*Sanma bizi yoldan sapanlardanız*¹⁴

(Allah (c.c)’ın şer’i hükümleri ve onun takva yönünü içine alan tarikat yolu bizim gittiğimiz yoldur. Onun içindeki Hakkı yakînen bilme ve gerçek doğruluğu öğrenme ile, mânevi ve ilâhî hakikatleri tadarak Allah’ı bilme ilmine ulaşmakla itibar yükselir, dereceler iz-zet kazanır. Bu yolda bizi Allah’a bağlayan tevhid inancı ve yine tek sığındığımız Hakk Teâlâ hazretleridir. Onun için bizi Hakk yolundan gerçek takva istikametinden sapanlardan sanma.) buyurmaktadır.

“Allah ihsan sahibi dürüst kişileri sever”¹⁵

Kur’anî emrinin tavsiyesinin nazım olarak zuhurunu Hulûsî Efendi’nin “Nasihat” şiirinin şu satırlarında görmek mümkün:

Garazsız hem ivazsız hizmet et her canlıya
Kimsesizin düşünün ayağı ol eli ol

Allah için herkese hürmet et de sev sevil
*Her göze diken olma sünbülü ol gülü ol*¹⁶

13- Âl-i İmrân, 3/76, et-Tevbe 9/4, 7.

14- Ateş, a.g.e, s.364.

15- Âl-i İmrân, 3/148, Mâide 5/13, 93.

16- Ateş, a.g.e, s.194.

Âl-i İmran suresinde “Allah tevekkül ehlini sever”¹⁷ buyurulmaktadır. Yine konu ile ilgili Dîvân-ı Hulûsi-i Dârendevî'ye bakacak olursak:

*Birlik yoludur bendeye esbâb-ı tevekkül
Maksûda yeter bend ile erbâb-ı tevekkül
Tebdir ile bitmez işi takdîr-i Hudâ'nın
Takdîre rızâ vermedir âdâb-ı tevekkül*¹⁸

(Teslim olan kul için, tevhid yolunda, inancı gereği tevekkülün insanı maksuduna ulaştırması yine tevekkül ileidir. Kul her ne kadar tedbir alsada Allah (c.c)'ın takdiri yerini bulacaktır.) buyuruluyor.

Sevgiliye İtaat

Yüce Allah, Peygamberimiz'i herkesten çok sevdiği için ona “Habîbullah” (Allah'ın sevgilisi) denilmiştir.¹⁹

Nitekim Hz. İbrâhim için de “Halîlullah” (Allah'ın dostu) ifadesi kullanılmıştır.

Seven sevgilisine itaat eder, ona tâbi olur, onu razı etmeye çalışır, emirlerine uyar, onu darıltacak davranışlardan sakınır. Kısaca sevginin gereği Allah (c.c)'ın emirlerine uymak, yasaklarından kaçınmaktır.

Allah'ın Peygamberine uymak Allah'ın sevgisini kazandırır. Onun için yüce Allah buyurur: “Ya Muhammed! De ki eğer Allah'ı seviyorsanız bana tâbi olun ki O da sizi sevsin.”²⁰

17- Âl-i İmrân, 3/159.

18- Ateş, a.g.e, s.399.

19- Tirmizî, "Menâkıb", 1.

20- Âli İmrân 3/31.

Resûlullah'a itaat Allah'a itaat demektir. Nitekim Nisâ suresinde: "Resulullah'a itaat eden Allah'a itaat etmiştir."²¹ buyrulmuştur. Bu itaatın ve felahın önemine işaretle Efendi Hazretleri de :

*Asasıdır elinde şer-i pâk-i Ahmed-i Muhtâr
Ana tâbi' olan ferdin yeri nâr-ı cahîm olmaz*²²

beyitinde cehennemden kurtuluşun Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e uymakla mümkün olacağını beyan etmiştir. Resulullahın ehl-i beytini sevmek de bu itaatın bir parçasıdır.

*Resulün âline buğzun Resulullah'a buğzundur
Resulullah'a buğzun Allah'a buğzundur*²³

Hz. Peygamber, müminlerin Allah (c.c) için birbirini sevmeleri gerektiğini önemle vurgulamıştır. Kutsî bir hadiste, "Benim için birbirini sevenleri sevmem vâciptir."²⁴ buyrulmuştur. Hz. Peygamber, "Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olamazsınız."²⁵

"Bir kimse kendisi için istediği bir şeyi mümin kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz."²⁶ buyurarak bu sevgi ile kâmil iman arasında sıkı bir bağ bulunduğuna işaret etmiştir.

İslâm, müminleri sevgi ve dostluk bağlarıyla birbirine bağlamış, kaynaştırmış ve böylece fertleri birbirine kenetlenmiş bir toplum meydana getirmiştir. Sevgi bağı hem Müslümanları Allah'a ve Resulü'ne, hem de birbirlerine bağlar. Müslümanlar iyi ve kötü günlerde, mutlu ve sıkıntılı zamanlarda daima bir arada olurlar. Hz. Peygamber, "Kişi sevdiğiyle beraberdir"²⁷ buyurmuştur.

21- Nisâ 4/80.

22- Ateş, a.g.e, c.2 s.4.

23- Ateş, a.g.e, s.488.

24- Muvatta, "Şiir", 16; Müsned, V, 233.

25- Müslim, "İmân", 93; Ebû Dâvud, "Edeb", 131.

26- Buhârî, "İmân", 7.

27- Buhârî, "Edeb", 69; Müslim, "Birr", 165.

Sevdiğin Seni Görüyor

Müslümanların iman ve ibadet itibariyle çeşitli dereceleri vardır. Bir hadiste imanın altı, İslâm'ın beş şartı sayıldıktan sonra en büyük merteye olan ihsan şöyle tarif edilmiştir: "İhsan, Allah'a, onu görüyormuşsun gibi ibadet etmektir, her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir."²⁸

Kur'ân-ı Kerîm'de, "İhsan üzerine olunuz, Allah ihsan üzere olanları sever."²⁹ buyurulmuştur. Mutasavvıflar bu hadisten İslâm'ın üç mertebesi olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Bunlar sırasıyla İslâm, iman ve ihsan mertebeleridir. İslâm zâhir, iman zâhir ve bâtındır. İhsan ise zâhir ve bâtının hakikatidir. İslâm'da bilgi amel- le, amel ihlâsla, ihlâs da Allah (c.c)'in rızâsını taleple kemale erer.

Bunu Hulûsî Efendi Dîvân'ında şöyle dile getirir:

*Her dîdeden gören O her yüzden görünen O
Ey göz anı görmesen de görür seni sevdiğin
Sanma ansız bir dem var her demdir O sana yâr
Sen yâr olmazsan dahi yârdır sana sevdiğin*³⁰

İhsan, Efendimiz(s.a.v)'in tarif buyurduğu gibi; Allahu Teâlâ'yı görüyormuş gibi ibadet etmek; Zât-ı Bâri tarafımızca görülmesi bile, onun bizi gördüğünü yakinen bilmektir. Bu hâl, çok ciddi bir terbiyeden sonra elde edilecek bir devlettir. İhlâs, kalbin Allah muhabbetiyle kaplanması ve insanın her işinde Yüce Rabbinin rızasını aramasıdır. İhlâs, sâfi kalplere ikram edilen ilâhî bir hediyedir.

İşte her kalbin derdini dindirecek bu ilâç, muhabbetullahtır. Allah muhabbetinin her kalpte ayrı tadı vardır, her gönülde değişik bir te-

28- Buhârî, "İmân", 37; Müslim, "İmân", 57.

29- Bakara, 2/195; Mâide, 93.

30- Ateş, a.g.e, s.162.

cellisi vardır. Bütün kalpler, bu muhabbeti bir derece tadacak kabiliyettedir. Yani her insan, ister ve yolunca giderse ihsan sahibi olabilir. İhsanı ele geçirip, sırf Allah için kulluk yapabilir.

İslâm'ın şuurlu bir meleke haline gelerek bizde canlanması esaslı bir ruh terbiyesinden geçmeyi gerekli kılar. Ruhun arınması da şüphesiz bir metod dairesinde ve arınmış bir ruha sahip bu yolun zorluklarını ve tuzaklarını bilen 'Mürebbi'nin gözetiminde gerçekleşmeli ki, kısa zamanda mesafe almak ve doğru bir şekilde maksada ulaşmak mümkün olabilsin. İşte bu mürebbi, maddenin kuşatılmışlığından bizi kurtarıp gönül âleminin derinliklerinde ruhlarımızı arıtıp aşk ve muhabbetullah ile doldurarak, her an diri olmayı ve bütün benliğimizi saran vazife şuurunun idrakiyle sorumluluklarımızı yerine getirmeyi sağlayacaktır

Dîvân-ı Hulûsî-i Darendeî'de

Muhabbetullah-II

İnsan kendi varlığını, varlığının kemâlini ve devamını sever, kemâlinin azlığını ise sevmez. Bu durum insanı Allah'ı sevmeye götürür. Kendisini ve Rabbini bilen, varlığının devam ve kemâlini kendinden değil, Allah'tan olduğunu bilir. İnsana her çeşit nimeti veren Allah'tır. Âyeti kerimede "Allah'ın verdiği nimetleri sayacak olsanız bitiremezsiniz."¹ buyurulmaktadır. Çok kere Allah'ın nimetleri bir insan vasıtasıyla diğer insana intikal eder. Nimetin gerçek sahibi ise Allah'tır. Yine insanı yaratan ona her türlü iyiliği veren O'dur. Mükevvenattaki bütün güzellikleri yaratan Allah, bu yönüyle de sevilmeye lâyıktır. Cenab-ı Allah bir fayda ummak için değil, yalnız güzelliğinden ve kemâlinden ötürü sevilir. Allah zat ve sıfatları ile güzeldir. Dolayısıyla bu yönü itibarıyla de en çok sevilmeye lâyık olan yine Allah'tır.²

1- Nahl, 16/18.

2- Yağcı, Cengiz, Şamil İA, s.170 vd, İst, 2000.

Muhabbet, insan tabiatının, zevk aldığı bir şeye meyiletmesidir. Bunun kuvvetli haline “Âşk” denir. Âşık sevdiğine karşı, aşırı derecede şefkatli olur ve bütün varını onun yolunda feda eder. Denilir ki hakiki sevgi üç şey ile belli olur:

- 1- Seven sevdiğinin sözünü başkalarının sözüne tercih eder.
- 2- Seven sevdiğinin sohbetini başkalarının sohbetine tercih eder.
- 3- Seven sevdiğini memnun etmeyi başkalarını memnun etmeye tercih eder.³

Allah'ın Sevdiklerini Sevmek

Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyuruyorlar: “Allah bir kulunu sevdiği zaman Cebrail'e: 'Ey Cebrail, Ben falanca kulumu seviyorum, onu sen de sev', buyurur. Cebrail, o kulu sever ve sema halkına; 'Allahü Teâlâ, falanca kulunu seviyor, onu siz de seviniz, ' diye nida eder. Bundan sonra semadakiler de o kulu severler. Sonra Allah o kulun yeryüzünde de hüsnü kabul görmesini sağlar, herkes ona teveccüh eder.” Hadisin râvisi olan Mâlik diyor ki: “Allah bir kuluna buğz edince sevdiği kul için söylediğinin zıddını söyleyeceği kanaatindeyim.”⁴ diyor.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri, Dîvânında:

İsteyen seni O'dur sen anı istemesen
Dileyen senden ön O sen anı dilemesen
Bildiren sana O'dur sen anı bilemesen
*Sen yâr olmasan dahi yârdır sana sevdiğin*⁵

3- Gazali, İlahi Nizam, (Terc: Yaman Ankan) Uyanış Yay, İst, 1986.

4- Buhari, Edeb, 41; Müslim, Birr, 48.

5- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Darendevî c.1, s. 163. (Yay. Haz: M. Muhsin Kalkışım, Ahmet Yenikale, Lütfi Alıcı), Ankara, 1997.

Allah'ın istemesi ve yüce sevgisi ile sen onu istememiş olsan bile, O senden önce seni sevmiş, sevdirmiştir. Senin O'nu dilemenle sen O'na ulaşamazsın. Âl-i İmran suresinde: “(Rasulüm!) De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadırsın.”⁶ ayetinde geçtiği gibi her şey onun dilemesiyle olur. İlmin sahibi ve herşeyden haberi olan Allahu Teâlâ Bakara suresinde meâlen: “O, yerde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra (kendine has bir şekilde) semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi (tanzim etti.) O, her şeyi hakkıyla bilendir.”⁷ “(Bunun üzerine): Ey Âdem! Eşyanın isimlerini meleklere anlat, dedi. Âdem onların isimlerini onlara anlatınca: Ben size, muhakkak semavât ve arzda görülmeyenleri (oralardaki sırları) bilirim. Bundan öte de gizli ve açık yapmakta olduklarınızı da bilirim dememiş miydi?”⁸ ayetlerinde belirtildiği gibi ilmin gerçek sahibi Allahu Teâlâ bildirmezse kimse bilemez. O'nun bildirmediğini kimse bilemez. Ancak O dilediğine dilediği şeyi bildirir. Onun için Allah isteyip sevdikten sonra sen sevsen de sevmesen de O'nun sevgisi kâfi.)

Hz Dâvud (a.s) dualarında Allah'tan kendisini sevmesini isterdi. Ebudderda (r.a)'dan rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur: “Dâvud (a.s)'ın dualarından biri şöyle idi: Allah'ım senden, senin sevgini ve seni sevenleri sevmeyi ve senin sevgine beni ulaştıracak amelleri dilerim. İlâhî senin sevgini nefsimden ehl ü ıyalimden ve serin sudan daha sevgili kıl.”⁹

6- Âl-i İmran, 3/26.

7- Bakara, 2/29.

8- Bakara, 2/33.

9- Tirmizi, Deavât, 72.

Musa (a.s) ise Cenab-ı Hakk'a hitaben: "Ya Rabbi! Ben istiyorum ki, kullarından kimi sevdiğini bileyim de ben de onu seveyim." dedi. Cenab-ı Hakk da şöyle buyurdu: Beni çok zikreden kulumu gördüğün vakitte bil ki ben onu severim. Beni zikretmeyenleri de gördüğünde anla ki ben ona buğzederim."¹⁰ buyurulduğu rivayet edilmektedir.

Kulun, Allah hakkındaki muhabbeti, bu kulun kalbinde bulduğu ve duyduğu bir şey olup, kelime ile ifade edilmeyecek kadar latif (ve rakık bir his)'tir. Bu hal ve his, insanı Allah Teâlâ'ya tazim etmeye, O'nun rızasını her şeye tercih etmeye, O'ndan ayrı kalınca sabırsızlanmaya, O'nsuz edememeye, O'nsuz kalınca da kararsız hâle gelmeye, ünsiyet ve ülfetini, devamlı surette kalbi ile O'nu zikrederek bulmaya ve O'na karşı içinde bir heyecan duymaya sevkeder.

Kulun, Allahu Teâlâ'yı sevmesi meyil, hudut ve ihata gibi şeyler ihtiva etmez. Bu nasıl bahis konusu edilebilir ki, zat-ı samediyet, ilhak, idrak ve ihata gibi şeylerden münezzehtir. Âşık (muhib) bir çizgi ile ihata edilme tarzında vasfedilmekten ziyade maşukta (mahbub) helak olma şeklinde vasfedilir. Aşk (muhabbet) bir vasıfla vasfedilemez, bir hudutla tahdit edilemez. (Aşk tarif edilemez, ona sınır çizilemez.). Bununla beraber idrak için aşktan daha vazih ve daha yakın bir şey yoktur. İfade ve ibarede bir müphemlik ve muğlaklık hasıl olduğu zaman sözü şerh ve izah etmeye dalma ihtiyacı doğar. Müphemlik ve muğlaklık zâil olunca (aşk meselesini ve) sözünü şerh ve izah etmeye dalma ihtiyacı ortadan kalkar.¹¹

10-Erdem, H. Hüsnü, İlahi Hadisler, s.12, D.İ.B Yay, Ank,1982.

11-Uludağ, Süleyman, Kuşeyri Risalesi, s. 497.Dergah Yay, İst.

Sevgi Bana Yeter

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de ki "muhabbet" redifli gazellerden biri şöyledir:

Ey silsile-i aşkda girân-mâye-i ismet
Ey kâfile-i hüsnde sipah-salâr-ı muhabbet

(Ey aşk silsilesinin temiz ve asil ve ağır olan! Ey güzellik kâfile-sinde muhabbet kumandanı olan!)

Kıymette ağır olan ve tertemiz, haramdan uzak hayâ timsali olan ve sevgi kervanının, aşk yolunda ilerleyen kafilesinin kumandanı olan muhabbet güzelliklerin baştacısı sevgidir, sevgilidir.

Bir gün yine ol vâkıf-ı esrâr-ı Huda'dan
Sordum ne ile olmalı yâ yâr-ı muhabbet

(Bir gün Allah'ın gizli sırlarına vakıf olan sevgiliye, onun ihsanına kavuşan sevgiliye, "yakın dost olmanın onu sevmenin şartı, er-kâmı nedir?" diye sordum.)

Eytdi ki yanıp cân vere pervâneler âsâ
Amma yine ızmâr ola esrar-ı muhabbet

(O bana dedi ki; cânana kavuşmak için gece mum ışığının etrafında dönerek kendini mumun ışığında yakan can veren küçük kelebekler gibi olmalı. Ama gönlünde gizli olarak sevgiyi bâkî saklamalıdır.)

Ey hırkasını rehn-i şarâb eyleyen âşık
Ey mest ü harâb mey-i ma'nâ-yı muhabbet

(Ey giymiş olduğu hırkasını Allah'a ulaşmak için kendini mest edecek ruha coşkunluk verecek bâdeye veren gönül ehli. Ey o dünya gamlarından kurtulan canların aşk esrarına düştükleri bâde içilen yerde suretten kurtulan iç yüz, yani gerçekler ve hakikatler âle-

mine dalanlar; bu Allah dostluğunun geçiş noktasıdır sevgi.)

*Ümmid-i vefâ eyleme bu dehr-i fenâdan
Beyhûde yere eyleme ifnâ-yı muhabbet*

(Ey aşk bâdesiyle mest olan âşık; bu geçici ve aldatıcı dünya ve onun içindekilerden bir fayda gelir zannetme. Boşu boşuna dünyevî sevgilerle gönlünün sevgi hazinesini harcama, o zaman boşuna çalışmış olursun, gereksiz şeylere sevgi duyarak kendini de aldatırsın, aldanırsın.)

*Mü'min deme şol münkir-i pîr-i mey-i aşka
Bin dürlü hüner kılma da da'vâ-yı muhabbet*

(Feyz ve neşe meyhanesinin başında bulunan, irşad edici sözleri ve cömertliği ile aşk tahtının sultanı olan, bâde sunan cânânı inkâr eden, ona karşı olanlar, bin türlü ustalık bilse de elinden her şey gelen biri olsa da, hatta sevgiden bahsetse de inkarcılardandır. İman edenler, aşk bâdesini sunan mürşide dil uzatmaz, onun yaptıklarına karşı gelmez. Muhabbetten bahsedenlerin bu hakikatı bilmesi ve yaşaması gerekir.)

*Bir lâhza nazar eylemedi dehre Hulûsî
Ol Kâf-ı kanâattaki Ankâ-yı muhabbet*¹²

(Bir defa olsun göz ucu ile bakacak kadar, Hulûsî geçici dünyaya ve dünya zevklerine bakmadı. Bana Allah'ın sevgisi yeter. O bana kâfidir. Bu sevgiye olan bağlılığım beni öyle büyük bir sevgi noktasına yükseltmiştir ki, bu, muhabbetin zirvesidir.)

Kelabazi, muhabbeti akla alternatif teşkil eden bir kuvvet olarak görür ve Allah'a vasil olma konusunda akıldan bir şey beklemeyi, kuyuya daldırılan kalburdan su beklemeye benzetir.¹³

12-Ateş, a.g.e, s.29-30.

13-Cebecioglu, Ethem, Tasavvufi Terimler ve Deyimler Sözlüğü s.480, Rehber Yay. Ank. 1997.

Sehl b. Abdullah: “Hubb, taat ile kucaklaşmak ve muhalefetle anlaşılmaktır.” demiştir.

Cüneyd’e muhabbetten sorulunca: “Âşıkın kendi sıfatlarını terk etmesi ve bunun yerine sevgilisinin sıfatlarına girmesidir.” (Tahalluk bi ahlak’ı-llah, ittisaf bi evsaf’i-llah)

Cüneyd bu sözü ile şuna işaret etmiştir: Sevgilinin zikri, aşık o derece istila edecek ki, onun sıfatlarını zikretmek, kendi sıfatlarından tamamen gafil olmak ve kendini bile hissetmemek onda galip bir hal olacaktır.

Ebu Ali Ruzbâri: “Muhabbet muvafakattır.” (Emredilene uymaktır.) demiştir.

Şibli: “Kalpte sevgiliden başka ne varsa hepsini mahvettiği için muhabbete, bu isim verilmiştir” demiştir.¹⁴

İnsanın aşk ve muhabbet sahibi olması asıl maksatlardan olmayıp, ubudiyyet (kulluk) makamına vasıl olmak için bir vesiledir. Bunun için insan günahlarla alâkasını kesmedikçe Allah (c.c)’a hakikaten kul oldum diyemez. Bu yolda aşk ve muhabbet kulun mâsivadan alâkasını kesmesine vesiledir. Onun içindir ki ubûdiyyet, mertebelerin en yükseğidir.¹⁵

Bizler, Allah sevgisini gönüllerimizde en ulvî bir hissiyatla taşıyıp, onu bütün hal ve hareketimizle yaşayarak tüm hayatımıza yayarsak o zaman gerçek sevgiyi bulmuş oluruz. Kur’an-ı Kerim ve Hadis-i Şerifler ile büyüklerimizin mübarek kelâmları da bizlere bunu anlatmaktadır.

Allah’ı sevelim, Allah’ın sevdiklerini sevelim ki, böylece biz de sevelelim.

14-Uludağ, a.g.e, s. 499.

15-Bkz: Muhammed b. Abdullah Hâni, Âdab, (Terc: Ali Hüsrevoglu), Erkam Yay.

Allah Sevgisi

21 Nisan 2001, Darende

İman muhabbetin esas temeli
Gönülde rabıta Allah sevgisi
Kul her şeyi sevgiliden bilmeli
Vuslata vasıta Allah Sevgisi

Her türlü nimeti kuluna veren
O'dur en kuvvetli seven sevdiren
O'dur ihsanını bize gönderen
Bin lutfu bin atâ Allah Sevgisi

“Nefsini bilenler Rabbini bilir”
Hayır ve şer cümle Allah'tan gelir
Marifet sırrıyla yârini bulur
İlaçtır firkata Allah Sevgisi

Elbette sevilir sahibi kemâl
“El hubbû lillah” sıfatı cemâl
Kurtarır belâdan Hâlık Zül-Celâl
Götürür berata Allah Sevgisi

Allah ve Resulü için fedâ cân
Nefsinden daha çok sevmektir îman
Ulaştırır dâim delili Kur'an
Müstakim sırata Allah Sevgisi

Sev Allah'ı sevenleri dostunu
Muhiplerdir insanların üstünü
Korur elbet o âşık-ı mestini
Yaptırmaz şer, hata Allah Sevgisi

Muhammed Mustafa mahbub-u kebîr
Evlad-ı Resulü sevmek şereftir
Hak izniyle bize olur dest-i gîr
Elimizden tuta Allah Sevgisi

Hakk için Seyyid'i severim ben de
Muhabbet taht kursun ruh ve bedende
Tektaş pîr aşkına zikret duanda
Câna canlar kata Allah Sevgisi

Ya Rasûlallah

19 Kasım 2004, Darende

Beşyüzyetmiş bir yılı on iki Rebiülevvel
Doğduğun gün münevver gündü Ya Rasûlallah

Güneş nûrundan aldı bütün nûrunu elbet
Pervâneler senin çün döndü Ya Rasûlallah

Lâle gibi dağlandı âşıkların sînesi
Gönüller sevgin ile yandı Ya Rasûlallah

Âli İbrahim gibi âline sâlevatla
Es-selatû vesselâm dendi Ya Rasûlallah

“Vemâ erselnâke illâ rahmetenlil âlemin”
Ayeti zâtın için indi Ya Rasûlallah

Güzellik ordusunun hâkanı sensin mutlak
Risâlet tâcı sana kondu Ya Rasûlallah

Şefâat kânı ve hem ümmete dest-i gîrsin
Hitâb-ı levlâk yüce şandı Ya Rasûlallah

Bu aciz Tektaş dahi gedâyı muhtâcındır
Ehl-i beytin bâbının bendi Ya Rasûlallah

Peygamberimize Övgü

Işığım oldun, gözlerime fer verdin Efendim! Bütün mahlûkata ışık saçan senin nurun oldu. Senin adına yeminler etti Mevla. Makamın "Mahmud-u â'lâ". Sevginle dolan yürekler yıkılmaz bir kal'a. Müjdecim oldun Sultanım! Kolaylaştırdın, zorlaştırmadın. Müjdeler verdin korkutmadın. Melekler selâma durdu duyulunca mübarek adın. Kirlenmiş yüreklerimizi, paslanmış kalplerimizi aşk suyuyla sen yıkadın. Selamete erdi yolunu tutan erkek ve kadın...

Önderim oldun Peygamberim! Bütün hayatını in-sanlığa feda ettin. Allah'ın emrettiği kutsal yoldan gittin ve onu etrafına tebliğ ettin. Hakk'ın nizamını kuran sen oldun. Küfrün karşısında duran sen oldun. Bin türlü ezaya, cefaya göğüs geren sen oldun. Böyle oldun da bütün âlemin örneği, önderi oldun...

Gül kokulu Seyyidim! Allah seni seçti yarattı, adına pek çok hamd-ü sena edilmiş, övülmüş dedi. Sevgi senin varlığıyla zuhur

etti, aşk mefhumu seninle şekillendi. Gül, kokusunu senden aldı, bülbüller sana hayran kaldı. Baharın güzelliği, yazın sıcağı, güzün hüznü ve kışın baharı hep senden renk aldı. Yusuf'un güzelliği, Eyyub'un sabrı sende kemâl buldu.

Kudretli, azametli Öğreticim! Sevgili Peygamberim! Etrafındaki insanlara ve senden sonra geleceklere öğretici oldun. İnsanları zengin-fakir diye ayırmadın. Eşitlik ve adaleti sağladın. Allah'ın şeriatından kıl kadar ayrılmadın."Ben Muhammed, Hakk'a yemin ederim, hırsızlık yapan kızım Fatıma olsa yine cezalandırırım" diyerek, dünya malına hiç önem vermedin. Bir hurma lifi ile bir su kırbası idi eşyan. Şimdi bunları söylerken ben haya ediyorum, sanırım aynı hissi duyar okuyan.

Ümmetin olma şerefini verdiğin bizler, sana lâıyk değiliz. Dünyalık ne varsa kaplamış içimizi, kalplerimiz mal mülk sevdasında, ne olur bizi koyma bu dünya muam-masında...

Doğruluk timsalim Muhammed'ül Emin'im!Va'dinden dönmedin asla. Vefalı idin, dolu dolu idin ihlasla. Şimdi kapındayız yüzümüz kara, sinemiz dolu pasla. Çorak gönül tarlamızı bereketli kıl, rahmet bulutlarıyla ısla...

Merhamet Menbaim! Şefkat sende zirveleşmiş, merhamet sende doruğa ulaşmış, sevgi seninle özdeşleşmişti. Seni sevmek Allah'ı sevmek, senden ayrılmak Allah'tan ayrı kalmaktır. Seni bulmak O'nu bulmak, sensiz olmak O'nsuz olmaktır. Bütün kâinatın sevgisi bir araya gelse, senin sevginin zerresi etmez. Bu öyle bir büyük aşktır ki, tarife kelime yetmez. Yine öyle bir sonsuz deryadır ki, tükenip bitmez... Ahmed'im, Mahmud'um, Muhammed'im!Bize bıraktığın en büyük emanetin Kur'an. Sünnetin, Ehl-i Beyti âl-i şan. Sana feda olsun bu can. Yoluna kurban...

Âb-ı Hayât Çeşmesinden

Bir Yudum

Şiir de hayattır, su da... Bazen olur, bir beyit, can verir hastalara, bir yudum su gibi. Bahar mevsiminde müjdelere getiren, bereketler yağdıran, nisan yağmurları toprağa hayat vermiyor mu? İşte; şiir de yağmur damlacıkları gibi zerre zerre gönül tarlalarına düşüp, derinlere işledikçe, ne muhabbet ekinlerini bitirir, bilir misiniz? Yine gönül iklimlerinde açan, nice gül tomurcuklarının, yeşil yapraklarının üstüne seher vaktinde düşen çiy dam(laları ısıllı gülücükler dağıtmaz mı? Şiir: İçinde aşk yangınları olan şairin gönül imbiğinden süzülen gözyaşları ve sevdada damlalarıdır. Su gibi engine akar, gül gibi güzel kokar. Bedeni, bütün dalları, yaprakları "Hayy" olanı zikreden hayat ağacının serin gölgesindeki, "hayat çeşmesine/hayat suyuna" dudağını uzatanları hiç nasipsiz bırakmadı ki. Nice yolcular konakladı bu merhalede. Kimisi yandı gitti, kimisi kandı gitti. Kimisi bir damla içti, kimisi testisini de doldurdu geçti. Ama yolu bu ölümsüzlük çeşmesinin başına uğrayanlar, "şiir gibi" bir hayatın "su gibi" azizliğini burada tattılar. Kısacık ömürlerini uzattıkça uzattılar. Ölmüş balık misali, yeni bir hayat için kendilerini, denizlerin birleştiği vahdet ummanına attılar. Kimisi Hazar'da, kimisi Nil'de, kimisi

de Karadeniz'de buldu ölümsüzlüğü. İlyas ile dost olup, kırlara çıktılar, Hızır'la Musa'ya yoldaş olup, yollara koyuldular. Zâhirî ilimle bâtinî ilimler birleşince âb-ı hayât oldu adı. Yani Musa ile Hızır'ın yolculuktan maksadı; âb-ı hayât; ilim, sabır ve teslimiyete ermek, hakikati keşf yoluyla görmektir.

Âb-ı hayâtı bulanlar; fakirlerin malını, harâmîlerden korudu, azgın ve nankörlerin başını vurdu. Yetimin hazinelerini saklayadurdu. Hayat suyunu içmek, gerçek nazarlarla eşyanın hakikatine bakmak, Hakk'ın bâtinî sırlarını anlamaktır.

Âb-ı hayât İslâm'dır, Âb-ı hayât Kur'an'dır. Cahiliyye âdetleriyle mahvolmuş toplumları diriltten medeniyettir. Kâbedir vahdetin merkezi, hakkanî kuvvetin izzetidir. Mü'minlere muştulanan Cennet, nehr'ül- hayattır.

Âb-ı hayât, âlemlerin Efendisidir. Mübarek parmaklarından akan cennet ırmaklarıdır. Yine onun eliyle verdiği bir avuç sudur ki, bu su serpildiği yerleri mescide çeviren, o toprakların her zerresinden eli dokunduğu için güller bitiren altın damlalarıdır. Onun sözleri ölü gönüllere şifa ve ebedî hayat kaynağıdır. Neslini devam ettiren, bizlere onun kokularını getiren ehl-i beyti ayn'ül- hayattır. Bulunduğu çağa yön veren, nasihatleriyle gönülleri irşad eden ehl-i beyt'ten mürşidler de Âb-ı hayâttir. Selamları, kelâmları, şiirleri, beyitleri, dililik suyu, hayat çeşmesidir.

Âb-ı Hayâtla Dirilmek

Dîvân-ı Hulûsî-i Darendevî'nin beyitlerinde hayat kaynağını bulanlar, bir emlik kuzunun anasını emdiği gibi, doya doya bu mısralardan, ilahi feyz ve ilham alabilir, gıdalanabilirler.

İşte bir beyit, bakalım ne buyurmuş Hazret:

*Ölmeden öndin bul memât, hayy ol içip Âb-ı hayât
Hem ol ki mahvü mahz-ı zat cân vâkîf-ı esrâr ola.¹*

Âb-ı hayât, tasavvufta Cenâb-ı Hakk'ın "el-Hayy" isminin gerçeğinden ibarettir. Bu ismin sırrına erenler, âb-ı hayâtta içmiş olurlar. Dinî, tasavvufî edebiyat türlerinde bu anlamı bulmak mümkündür. Mevlânâ'nın şu mısraları örnek verilebilir: "Hızır, Tanrı kere miyle âb-ı hayâta kavuştu", "Sen ya baştan başa cansın, yahut zamanın Hızır'ı, yahut âb-ı hayât; onun için halktan gizlenmektesin", "Sana nasıl Hızır demeyeyim ki Âb-ı hayât içtin, sen Âb-ı hayâtsın; sula, kandır bizi".²

Kur'an-ı Kerîm'de Hz. Musa (a.s) ve Hızır (a.s) kıssası anlatılırken Âb-ı hayâta dolaylı olarak temas edilir.³ Kur'an'da geçen kıssa şöyle özetlenebilir: Hz. Musa (a.s) bir gün genç arkadaşıyla birlikte, kendisine Allah tarafından "rahmet ve gizli ilim" verilen Hızır (a.s.)'la buluşmak üzere yola çıkar. Buluşma yeri "iki denizin birleştiği yer" (Mecmau'l-Bahreyn)'dir. Yanlarına azık olarak aldıkları tuzlu balığın canlanıp denize atılması buluşma yerini belirleyen bir işaret olacaktır. Deniz sahilinde rastladıkları bir kayanın yanındaki pınarın suyu tuzlu balığa temas edince balık canlanır ve denize atlar. Genç arkadaşının elinde gerçekleşen bu olağanüstü olayı daha sonra öğrenen Musa Peygamber, geri döner ve hayat pınarının başında Hızır (a.s.)'la buluşarak, ibretli olayların geçeceği yolculuğa çıkarlar (bkz. Kehf Suresi mad.). Buhârî'deki bir rivayette, buluşma yeri olan Mecmau'l-Bahreyn'den maksadın hayat pınarı olduğu ifade edilir. Bu hadîse göre; "Hızır'la buluşacakları kayanın dibinde bir

1- Ateş, Osman Hulûsî, Dîvân-ı Hulûsî-i Darendevî, c. I, s. 7.

2- Döndüren, Hamdi, Âb-ı Hayat Maddesi, Şamil İslâm Ansiklopedisi, c. 1, s.7 ; Ayrıca Bkz. Dîvân-ı Kebîr, trc. Abdülbâkî Gölparlı, I, 92, 166, 352, II, 62, 355-434, İstanbul 1957.

3- Kehf, 18/60-82.

kaynak 'ayn' vardı ki buna hayat kaynağı (aynü'l-hayât, âb-ı hayât) deniyordu. Bu suyun temas edip de diriltmediği hiçbir şey yoktu. İşte balığa bu sudan sıçramıştır."⁴

Dîvân-ı Hulûsi-i Darendevî'de âb-ı hayât ile alâkalı beyitleri incelemeye devam edelim. Edebiyatımızda ölümsüzlük; Hızır (a.s)'ın âb-ı hayâtı ve Hz. İsa (a.s)'nın nefesi ile çok anılır. Hazret bunu şöyle ifade eder:

*Leb-i la'linden içip âb-ı hayât-ı ebedî
Ebedî ölmemeğe Hızır ile İsâ olagör.*⁵

Pîrin feyizli nazarı ölüyü ayağa kaldıran dirilik suyu gibidir. Sevgilinin gözleri de hayat pınarıdır. Onun bakışıyla gönülleri nur kaplar, karanlıklar yok olur. Yine onun merhamet nazarları, gönlü baştanbaşa muhabbet ışıyla aydınlatır. Bu hususta bir beyit şöyledir:

*Feyz-i nazarı pîr-i mevin eyledi ihyâ
Doldu dil-i dîvâneye envâr-ı muhabbet.*⁶

Aşksız Gönül Ölmüştür

Aşksız insan ölü gibidir. Bu itibarla aşk, âb-ı hayâttir. Sevgili, sevgilinin vuslatı, hatta ayak bastığı yer, eşiği, ayağının tozu, top-rağı âşğın hayat kaynağıdır. Ağız veya dudaklar mecazen âb-ı hayâttir. Ağzın hareketi can ve hayat nişanıdır. İrşad, iman ve feyiz vermek de sözle olabilmektedir; onların da kaynağı ağızdır. Mürşidin dudakları âşğına hayat verir, can bağışlar. Onun bûsesi bir can çeşmesidir. Âşık sevgilinin busesi ile ölümü temenni eder. Çünkü o yine dudaklar sebebiyle yeniden hayata kavuşacaktır. Mürşidin du-

4- Buhârî Tefsîr, Suretü'l-Kehf, 4.

5- Ateş, Dîvân, s. 86.

6- Ateş, Dîvân, s. 29.

dağı ölüme derman olduğu gibi özellikle aşk derdine, hastalığa şifa ve ilâçtır. Hükümdarın dudağı, ölüm mahkûmunu affederek ona hayat bağışladığı için âb-ı hayâttır. Siyah saçlar "karanlıklar ülkesi"ne benzetilir. Vahdeti temsil eden dudak, bu yönden de iman ile ilgilidir. Şarap da (aşk şarabı, ilâhî aşk şarabı) âb-ı hayâta benzetilir. Bu şekilde şarapta bulunan kırmızılık (= ateş: aşk, hararet, iştihak) ile sıvı oluş (= su: sükûn, teskin, vuslat) arasındaki tezata işaret edilir. Gönül, kalp, ruh, insana maddî ve mânevî hayatîyet sağladığı için âb-ı hayât; vücut bunların kafesi, örtüsü ve koruyucusu olduğu için, karanlıklar ülkesidir. Tenine, nefesine veya mâsivâyâ mahkûm olan kişi, İskender gibi ten karanlığında yolunu kaybeder; gönlü hayat pınarına ulaşamaz.⁷ İskender; Hızır ve İlyas'ın arkadaşıydı, ama buldukları sudan onu haberdar edemediler, İskender âb-ı hayâta ulaşamayıp karanlıklarda kaldı. Buna işaret eden bir beyit okuyalım:

*Kim ki la'linden senin içmezse bir katre şarâb
Hızra yoldaş olsa da bulmaz yine âb-ı bekâ.⁸*

Bu hususta mürşidin dudağından çıkacak kelâmı kendine ferman kabul edip, onun emriyle hareket etmenin, müridi ölümsüzlük sırlarına ulaştıracağını ifade ile şöyle diyor:

*Tâlib-i lâl-i lebin çeşme-i hayât-ı hâtırayı istemez
Ey ne cansın ki her dem yoluna canlar fedâ.⁹*

*Ey lâli lebin çeşme-i hayvân sana hayrân
Ey kand-i şeker rîz-i güher yâr-i muhabbet¹⁰*

Gökyüzü, gece siyahlığı dolayısıyla karanlıklar ülkesidir. Ay, özellikle dolunayın şekli, parlaklığı ve rengi bakımından siyah-be-

7- Çelebioğlu, İ. Agah, Âb-ı Hayât Maddesi, TDV, İslâm Ansiklopedisi, c. 1, s.3.

8- Ateş, Dîvân, s. 9.

9- Ateş, Dîvân, s. 16.

10- Ateş, Dîvân, s. 28.

yaz tezağı içinde pınara, âb-ı hayâta benzetilir. Güneş bütün canlılar için su gibi daimî bir feyiz ve hayat kaynağıdır. Geceleyin kaybolan güneş, zulmette gizlenen âb-ı hayât, gündüz gökyüzü ise içinde âb-ı hayât bulunan altın bir kadehtir.

Nakşibendi büyüklerinden Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî Hazretleri, 1809 senesinde İran ve Afganistan üzerinden Hind yolculuğuna çıkar. Umulmadık bir zamanda medreseyi ve talebeyi bırakıp bu ânî ayrılışına şehrin bütün halk ve talebeleri çok üzülrler. Yoldan çevirmek için çok ısrar edip yalvarırlarsa da fayda vermez. Hindistan'ın karanlıklar ve tehikeler içinde bulunduğunu söyleyip vaz geçirmek isterler. Hazret, onlara; "Âb-ı hayât zulümâtta bulunur." şeklinde cevap verir.

Cân Bahşeden Damlalar

Bahar mevsimi, bahar rüzgârları ve yağmurlar tohumların, bitkilerin yeşermesine, dirilmesine sebep ve yardımcı olduklarından ölüyü diriltten âb-ı hayât misalidirler. Çeşme, havuz, sebil vb. dolayısıyla yazılan kasidelerde ilgili suyun âb-ı hayâta benzetilmesi, her zaman için karşılaşılabilecek hususlardandır. Hızır ve İsa (a.s) ölüm-süzlüğün sırlarına erdikleri için, âb-ı hayâtta bir damla içenlerin onlar gibi ölümsüz olduğu Dîvân-ı Hulûsi'de şöyle dillendirilmekte:

*Katresin nûş eden ânın ebedî zevke erip
Şol hayâta erişir Hızır u Mesîhâ-mânend.¹¹*

Methedilen kişinin, padişahın, sevgilinin, velîlerin, kâmil insanın, âlim ve âriflerin söz ve nasihatları da âb-ı hayât gibidir. Bazen şairler de ilâhî feyiz ve ilhamla yazdıklarına işaret etmek için sözle-

11- Ateş, Dîvân, s. 38.

rini âb-ı hayât olarak takdim ederler. Mürşidin sohbet halkasında bulunanların ve ona gönül bağlayanların âb-ı hayâtı bulacağını Hulûsi Efendi şöyle ifade ediyor:

*Eteğın tut ayağın öp de Hulûsi yârin
Hızır'a yoldaşın yolu çeşme-i hayvâna düşer.¹²*

Âb-ı hayâtın yanı sıra Hızır, İskender ve zulmet konuları, yine çok defa onunla ilgili motifler halinde ele alınmıştır. Meselâ Hz. Ali (r.a) ve Mevlânâ gibi belli isimler veya herhangi bir velî, pîr, mürşid-i kâmil Hızır'a benzetilir. Onların irşadı, rehberliği ve himmetleri Hızır (a.s)'ın âb-ı hayâtı gibi şifadır. Hızır (a.s) sevilen ve övülen kişidir, sevgilidir, padişaktır, vezirdir, dosttur. Sevgilinin kendisi, dudakları veya yanakları âb-ı hayât ise âşık da onu arayan Hızır'dır. Hızır ediptir. Şair söz ve mânâ Hızır'dır. Nasıl Hızır (a.s) âb-ı hayâtla diri kalmışsa şair veya yazar da şiiriyle, eseriyle, sanatıyla ebedîdir. Hızır seyahatler etmiş ve etmektedir. Âşığın gönlü de sabırsız ve kararsızdır; yerinde duramaz, seyahatler eder, âb-ı hayâtı (sevgilisini) arar. Hızır'ın yürüdüğü yerlerde kuru otlar yeşerir. Kalem de arkasında otlar, çimenler gibi harfler, yazılar teşekkül eder. Gonca gül yeşilliği, gizliliği yönünden elinde âb-ı hayât kadehi tutan Hızır'a benzetilir. Hızır uzun ömrü ve ledünnî ilmi ifade eder. Hulûsi Efendi'nin Dîvân'ındaki bir beyte bakalım:

*Çeşme-i âb-ı hayâttır dediler hep lebine
Kim ki girdi okudu ilm-i ledün mektebine.¹³*

Musa (as)'nın Hızır (as)'dan öğrendiği ledün ilmi Hakk'ın hazinesi, Hakk'ın ilmidir. Sevgilinin sözü ve sohbeti, öğüdü ve nefesi muhabbet çeşmesidir ki, ondan içen asla ölmez. Pişmiş balığın can bulması gibi sevgilinin aşk çeşmesinden akan sudan nasipleneler

12- Ateş, Dîvân, s. 67.

13- Ateş, Dîvân, s. 292.

ledünnî ilim ile yeniden can bulur, fazilete erer. Hulûsi Efendi bir beyitte şöyle buyuruyor:

*Çeşme-i âb-ı hayâta atılıp Hızır olanın
Bir ilim bahş olunur âleme fâzıl görünür.*¹⁴

Gönlün sevgilisini bulmak için uğradığı hakikat şehrinde her şeyin unutulduğunu anlatan Hulûsi Efendi, bütün güzellerden göz yumup sadece sevgiliye bakan canların, onun yüzünü görmesini âb-ı hayâta benzetir, sevgilisiz kevsere bile kavuşmayı mutsuzluk sayar istemez. Çünkü her şey onunla güzeldir. Bir gazelinin beyitini okuyalım:

*Men zâr edince dilber bakıp da hande eyler
Yârsızca Âb-ı Kevser olsa n'idem berâber.*¹⁵

Hulûsi Efendi Hazretleri mânevîyat yolculuğunda Hızır ile beraber âb-ı hayâta ulaşan bahtlı insanlardan sayarak kendinin de âb-ı hayât sırrıyla beraber olduğunu dile getirir. Buyururlar ki:

*Hızır ile buldum hayâtı ben sırr ile erdim ana
Ben âb-ı hayât aynıyam aynım bana ayân imiş.*¹⁶

Mürşidlerin gönülleri hududsuz deryaya benzer. Öyle bir mânevî deryadır ki orada Allah'ın sevgisinden başka hiçbir şey barınmaz. O deryanın feyzli ve diriltici damlalarından nasip alıp, ondan bir yudum içerek mutluluğu yakalamak için gayret gösterelim. Yoksa kıyamete kadar âb-ı hayât çeşmesi akar, hayat bahşeden derya coşar, ama nasibi olmayanlar sadece bakar. Hatta baksa da göremez, hakikatin sırrına eremez.

14- Ateş, Osman Hulûsi, Mektûbât-ı Hulûsi-i Darende, s. 34.

15- Ateş, Dîvân, s. 49.

16- Ateş, Dîvân, s. 130.

Su Olsam

07 Şubat 2003, Darende

Onun ile kıymet bulur varlığım
İçip de bâdeyi bengisu olsam
Muhabbetle kanat çırpın güvercin
Yahut da ötüşen bir kumru olsam

Kalemi kubbeyi nakşeden kevkeb
Şah Hulûsi hokkasında mürekkebi
Hattın çizgisiyle levha-i edeb
Dergahının duvarında “Hû” olsam

Aşkın harareti yaksa cismimi
Gönül dağı ile çizse resmimi
Sevgili cananım ansa ismimi
O yârin dilinde güft-i gû olsam

Yağmur olup yağsam dostun iline
Yüz sürüp uğrasam dostun iline
Varabilsem ol Kerbelâ çölüne
Mâverâdan çağlayan bir cû olsam

Sevip ehl-i beyte sevgi güdeni
Sevdiğime kurban etsem bedeni
Hazreti Hüseyin'e sunsalar beni
Şühedanın dudağında "su" olsam

Bülbülüm yüreğim gül civarında
Tektaş'ım, toprağım gül civarında
Dikenim, yaprağım gül civarında
Onun kokusuyla gül-i bû olsam

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de

Seher Vakti

İnsan hayatının iki önemli ve vazgeçilmez değeri vardır. Bunlar; zaman ve gençliktir. İnsana verilmiş olan en güzel ve paha biçilmeyen bu kıymetler, elden çıkınca bir daha geri dönmesi, tekrar kazanılması mümkün olmayan şeylerdir. İnsan ömrünün en verimli ve değerli dönemi gençlik olduğu gibi, zaman da insana verilen nimetlerin en büyüğüdür. Atalarımız; "vakit nakittir" derken, Hz. Ali(r.a)'nin de; "Zamanla altın, gümüş alınabilir ama altınla, gümüşle zaman alınamaz" kelâmının içinde gizlediği hakikat, zamanın önemine ve kıymetine işaret içindir.

İki Nimetin Önemi

Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in bir hadis-i şeriflerinde; "İki nimet vardır ki insanların çoğu bu nimetleri değerlendirmede aldanırlar. Bunlardan biri sıhhat, diğeri boş vakittir"¹ buyurmuşlardır.

1- Tecrid-i Sarîh Terc, c.12, s.177.

İslâm'ın zaman anlayışında bütün vakitler aynı değildir. Söz gelimi devir olarak Asr-ı Saadet denilen Peygamber Efendimiz(s.a.v) in dünyamızı hayatlarıyla şereflendirdikleri yıllar, dünyanın ömrü içerisinde en değerli, en şerefli devri teşkil eder. Bunu sahabinin berhayat olmaya devam ettiği yıllar, bunu da tabiîn ve etbauttabiîn denenen, Kur'an'ın ve hadislerin övgülerine mazhar olan mümtaz nesillerin yaşadıkları zaman dilimi takip eder. Bu devreye İslâm âlimleri Selef Devri derler.

Yıl içerisinde ramazan ayı, ramazan içerisinde Kadir Gecesi, hafta içerisinde Cum'a günü, Cum'a gününde saat-ı icabet, bir gün içerisinde seher zamanı ve namaz vakitleri, namaz vakitlerinin ilk anları kıymetli vakitlerdir. Bu vakitlerde yapılan ibadetler daha makbul, daha sevaplı, daha değerlidir. Dualar icabet görür, tevbeler kabul edilir.

Bugün Müslümanlar çoğunluk itibariyle zaman konusunda kaygısız hale gelmiş ise de dinimiz ana kaynaklarında, zaman meselesi üzerinde ısrarla durur. Bizzat Kur'an-ı Kerim, zaman üzerinde dikkatleri canlı tutmak için zamanı hatırlatan tabirleri sıkça kullanır. Âyetler, hadislerle birlikte mütalaâ edilince, şu husus açıkça görülür: Dinin bu iki kaynağında, yıllık, aylık, haftalık ve bilhassa günlük hayatın tanzimiyle ilgili çok ince teferruatlara yer verilmektedir. Her çeşit farz, vacip ve nafil namazlar, zaman tanzimine de yönelik gayeler taşımaktadırlar. Bu açıdan din, emirlerinin büyük çoğunluğuyla insana, zamanını azami ölçüde değerlendirmeyi öğretmektedir, hatta asıl gaye budur denilebilir.²

İnsanın zamanı değerlendirmesi açısından hem güne başlangıç olması hem de çok büyük bir kıymeti haiz olması bakımından seher

2- Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasan Tercüme ve Şerhi. c.16 s.205, Akçağ Yay. Ankara,1988.

vaktinin önemi büyüktür. Peygamberimizin: "Allah'ım ümmetime, günün ilk vakitlerin (de yaptıkları iş)i bereketlendir."³ buyurarak dua ettikleri bu hadis-i şerifleri bunun açık bir delilidir.

Karanlıktan Aydınlığa: Seher

Seher vakti, divân edebiyatında tasavvufî anlam bütünlüğü içerisinde, sık kullanılan konulardandır. Çünkü seher; karanlığın bitişini haber verirken, aynı zamanda günün başlangıcının müjdecisidir. Tefekkürün, tezekkürün, çalışmanın ilk adımıdır. Seher canlılık demektir. Sabahın başlangıcı olan seher; karanlığın yakasının yırtılmasıdır. Renk ve parlaltı onunla ortaya çıkar. Sabahleyin çiçekler açar, tabiatta yeni bir canlılık başlar. Güneşin ilk ışıklarıyla birlikte tatlı esen sabâ yeli, insana bir rehavet verir. Sevgilinin yüzü sabah aydınlığındadır.⁴

Seher: Arapça, gece uykusuz kalmak, uyumamak demektir. Orta harfi "he" dir. Zariyat/18'de, Allahu Teâlâ şöyle buyurur: "Onlar gecenin son vakitlerinde (tan yeri ağarmadan önce) istiğfar ederler". Bu âyete, başta Hz. Peygamber (s.a.v) olmak üzere sûfiler, büyük önem vermişler; seher vaktini namaz, zikir, kıraat, fikir ve murakabe ile değerlendirmişlerdir. Bu konuda çeşitli hadisler de mevcuttur: "Allah, gecenin son üçte birinde yeryüzü semasına iner". Gecenin son bölümünü uykusuz geçirenlere, seherî denir. Seherlerde (gecenin sonlarında) hal erbabı için mahv, gözyaşı, niyaz, tazarru', sızlanma, feryâd, ateş, ölüm, yokluk, hiçlik, yüceliş, oluş, eriş, titreyen dudaklar, ibadetten şişen ayaklar, kırılmayan gözler, yılmak bilmez ısrarlı talepler, zevkler ve sancılar vardır. Seher vakti, imsaktan yaklaşık üç saat önce başlar.⁵

3- Canan, a.g.e. c.17, s.256.

4- Bkz: Pala İskender, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, s. 335 Ötüken Neşriyat, İst, 2000.

5- Cebecioğlu, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü s.625, Rehber Yay. Ank. 1997.

Seher vakti her türlü kötülükten kurtuluşun anahtarı ve rahmette kavuşmanın vesilesidir. Nitekim böyle olduğuna Cenab-ı Allah (c.c) Kur'an-ı Kerim'de zikredilen kavimlerden bahsederken:

"Lut kavmi de uyarıları yalanladı. Biz de onların üzerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik. Yalnız Lut ailesini (bu azabtan ayrı tuttuk) onları seher vakti kurtardık. Tarafımızdan bir nimet olarak. İşte Biz şükredenleri böyle ödüllendiririz. Oysa andolsun zorlu yalamamıza karşı onları uyarmıştı. Fakat onlar bu uyarıları kuşkuyla karşılayıp-yalanlamakta diretiler."⁶ buyurmaktadır.

İşte, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin "Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî" adlı eserinde gafletten uyanışın, Hakkı zikretmenin ve hakikatleri anlamanın bir işareti olarak dikkatimiz çeken, seher konulu gazellerden örnekler verirken, bu beyitlerdeki sırları konuyla alâkası olan Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadis-i şerifler ışığında anlamaya ve açıklamaya çalışacağız. Tabii ki bu satırları yazan Dîvân sahibi Hulûsi Efendi hazretleri seher vakitlerini çok güzel bir biçimde değerlendiren bir şahsiyettir. O gecenin ihyasına çok dikkat etmiştir. Bu hususta bilgisine başvurduğumuz insanlardan şu hatıraları dinledik:

Gecenin son kısmında teheccüt namazı kılınmasını tavsiye eden ve kendi hayatında da tatbik eden Efendi hazretleri, Peygamberimizin: "Her kim geceleyin uyanır, hanımını da uyandırır ve iki rek'at namaz kılsa, Allah'ı çok zikreden erkekler ile kadınlardan yazılırlar."⁷ hadis-i şerifine bağlılığın bir işareti olarak teheccüt namazına önem verirdi.

Hulûsi Efendi hazretlerine hizmet eden bir arkadaş şöyle anlatı-

6- Kamer, 33-36.

7- Ebu Davud, Salât, 307.

yor: Efendi Hazretlerine refakatçi olduğum bir gün, sabah namazından sonra odada oturdum. Namazdan sonra istirahat edecek vakit olduğu halde, Hazret:

- "Sen de oturduğun yerde uyu!" buyurdular. Yani; seher vaktini değerlendir. Uyusan da yatma, oturduğun yerde uyu, demek istedi.

Efendi Hazretleri zikir sırasında, yani gece kalktıktan sonra sabah namazı bitene kadar ve mecbur kalmadıkça Güneş doğana kadar konuşmazdı."⁸

Hız. Aışe radiyallahu anhâ anlatıyor: "Resulullah (s.a.v) her gece vitir kıları. Gecenin evvelinde de kıldı, ortasında da kıldı; sonunda da kıldı (vefatı sırasında) gecenin sonunda kıldı."⁹ buyurmuşlardır. Bu hadise göre Peygamberimiz teheccüt namazını gecenin sonunda seher vaktinde kılmıştır. Seheri âlimler sabahtan az önceki vakit diye tarif etmişlerdir. Maverdî: "Gecenin son altıda biridir." demiştir.

Hulûsi Efendi bazen de, sabah namazına daha çok vakit var iken, görevli bulunduğu Şeyh Hamid-i Veli Camii'ne gelip burada zikir ve tefekkür ile zamanını değerlendirir, sonra sabah namazını kılar öylece evine giderdi.

Seher ve Şiir

Şiir, bir ihsan-ı ilahidir, ilham işidir. İşte sabahın ilk belirtilerinin olduğu feyz ve ilhamların saçıldığı seher vakti, şiir yazmak için mü-

8- Özkes İhsan, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Hayatı ve Eserleri, s. 102, İst 1991.

9- Canan, a.g.e. c. 9, s.296.

sait bir zamandır. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi de, şiirlerinin ekserisini, kendi evinin bahçesinde bulunan Tohma ırmağı kenarındaki tahtadan yapılmış, oturma yeri olan ve "Köşk" tabir edilen bir yerde seher vaktinde kaleme almıştır. Yine Şeyh Hamid-i Veli Cami-i'nin minaresi civarında ve Balıklı Kuyuların alt kısmındaki tabii mağara ile, Balıklı Kuyular yolu üzerinde; Tohma Irmağı'nın ortasındaki büyükçe kaya kütesinin üzerinde oturup seher vakti şiirlerini yazdığını canlı şahitlerden dinledik.¹⁰

Seher vakti ibadet ve dua zamanıdır. Allah'ın Kur'an'da tarif ettiği duada kişi Allah'ın kendisini gördüğünü, duyduğunu kavramış, O'na saygı ve korkuyla boyun eğmiş ve O'nun önünde kulluğunu açıkça kabul etmiştir.

Kur'an'a bakıldığında duanın belli bir zamanı olmadığı görülür. İnsanı dua etmeye yönelten her türlü istek, bu ibadetin vaktinin geldiğinin göstergesidir. İnsanın istek ve ihtiyaçları sürekli olduğu için duası da sürekli olmalıdır. Yani duanın belirli bir vakti, saati yoktur.

Ancak Kur'an'da, duada konsantrasyonun daha kolay sağlanacağı, günlük uğraşların dışında kalan saatlere, yani geceye ve sabah namazı vaktine dikkat çekilmektedir. Bir ayette müminler "...seher vakitlerinde bağışlanma dileyenler"¹¹ olarak tarif edilmekte ve dolaşısıyla günün bu en erken saatinin önemi vurgulanmaktadır. Bir başka ayette ise, gece vaktinin, hareketli olan gündüze göre düşünme, okuma ve duaya daha elverişli olduğu bildirilmektedir:

"Doğrusu gece neşesi (gece ibadeti, insanın iç dünyasında uyardığı) etki bakımından daha kuvvetli, okumak bakımından daha sağlamdır. Çünkü gündüz, senin için uzun uğraşlar vardır. Rabbi-

10- Bedrettin Ateş (1929 doğumlu) ile yapılan röportajdan.

11- Âl-i İmrân, 17.

nin ismini zikret ve her şeyden kendini çekerek yalnızca O'na yönel.¹²

Dua için belli bir zaman sınırı konulmamış olmasına rağmen, Kur'an'ın seher vaktine ve geceye dikkat çekmesinin büyük hikmetleri vardır. Sabah Allah ile yakın bir bağlantı kurarak samimi bir du-a ile güne başlayan müminin gün içinde Allah'ın rızasını unutmaması veya sınırlarını gözardı etmesi ihtimali çok azalır. Güne dua ile başlayan insan, gün boyunca Allah'ın kendisini izlediğinin bilinci ile hareket eder.

Kuran'ın öğütlemiş olduğu gece duası da, gün içinde dünyevî uğ-raşlarla vakit geçiren insanın kendi kendine bir vicdan muhasebesi-ni yapmasına vesile olur. İnsanın gün içinde başına gelen ve zahi-ren olumsuz gibi gördüğü olayları daha hikmetli, tevekküllü ve şu-urlu bir biçimde değerlendirmesini sağlar.

Seherde Bir Gönülün Feryâdı

İnsanın gece saatlerinde dua için zaman ayırması, gün içinde ya-pılan hataların gözden geçirilmesine ve bu hatalardan dolayı tevbe edilmesine, bağışlanma dilemesine ve günlük uğraşların insan ru-hunda yarattığı muhtemel olumsuzlukların önüne geçilmesine bir vesiledir. Aşağıda âcizane kendi anladığımız kadar açıklamasını arz edeceğimiz "vakt-i seher vakt-i seher" redifli gazel bir duanın, yal-varışın ve ilticânın ifadesidir.

*Kalk ey gönül feryada gel vakt-i seher vakt-i seher
Mahbûb-ı aşkı yâda gel vakt-i seher vakt-i seher*

(Ey gönül; uyanık olup, yatağından kalk ve seher vaktinde yar-

dım talebinde bulun. O sevgiliye olan sevginden dolayı onun ismini seher vaktinde daima söyle.)

*Uykudan uyan eyle zâr maksûdunu isteyü var
Vere muradın Kirdigâr vakt-i seher vakt-i seher*

(Uykuyu bırakıp, duada bulun ve dileğin ne ise iste. Allahü Teâlâ her istediğini seher vaktinde verir. Bu beyitte Peygamberimizin: "Gecede bir saat vardır ki, müslüman bir kimsenin Allah'tan, dünya ve ahirete müteallik bir hayır talebi, o saate rastlarsa, Allah dilediğini ona mutlaka verir. Bu saat her gecede vardır."¹³ müjdesinin nazm olarak ifadesini görmekteyiz.)

*Kalk bak ki her yan açılı âleme rahmet saçılı
Her ne dilerse dopdolu vakt-i seher vakt-i seher*

(Seher vaktinde kalkıp etrafına baktığında, bütün perdelerin açıldığını, Hakk'ın rahmetinin etrafa saçıldığını göreceksin. Her ne istersen gerek rızık konusunda, gerekse mânevî açıdan olsun her türlü nimetle seher vakti âlem dolmaktadır. Hz. Cabir İbnu Abdillâh radiyallahü anhüma anlatıyor: "Resulullah aleyhissalatü vesselam bu yurdular ki: " Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman'ın annesi, oğlu Süleyman'a: Ey oğlum! Geceleyin fazla uyuma! Zira geceleyin fazla uyku, kişiyi kıyamet günü fakir bırakır." demiştir.¹⁴ Gecede uyumayanlar, ibadete kalkanlar dünyada ve kıyamet günündeki fakirlikten kurtulurlar)

*Eytsen ki "ya Rabbim" Hudâ "lebbeyk" deyü eyler nidâ
Dur yatma kalk yalvar ana vakt-i seher vakt-i seher*

(Bu nimetler; "Ey Rabbimiz! İman ettik; bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından koru!" diyen; sabreden, dürüst olan, huzurda boyun bükten, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah'tan

13- Müslim, Müsafirîn, 166, 757.

14- Canan a.g.e., c.17, s.88.

bağış dileyenler (içindir)"¹⁵ ayetini hatırına getirerek bu istikamette "Ey Rabbimiz" diyerek dua edersen; Allahu Teâlâ; "arzun verilmiştir" diyerek seni reddetmez. Onun için seher vaktinde Rabbine yalvar bağışlanma dile.)

"Seher vakitleri af dileyenler (içindir)." âyeti takvâ sahiplerinin tövbe etme vaktini belirtmektedir. Günün zaman dilimleri içinde duaların, ibadetlerin ve günahlardan bağışlanmanın en çok kabul buyrulduğu zamanlar vardır. Gecenin son üçte biri olan seher vaktinin, af dileme ve bağışlanmaların kabulü bakımından önemi çok büyüktür. Oruç ayında da, günün en sessiz zamanı olan seher vakti kılılarak dua edilip, af dlenir.

Her ne dilersen Kibriyâ ihsan eder ol bî riyâ

İste muradını dilâ vakt-i seher vakt-i seher

(Sen o ulular ulusundan ne istersen, O gecenin o riyasız ve samimi ortamına seher vaktinin feyzli zamanında gönülden arzu ettiğin her isteğini riyasızca verir, sana ihsan eder.)

Zikreyle gel ma'budunu kim göresin meşhudunu

Tâ bulasın maksûdunu vakt-i seher vakt-i seher

(Seni yaratan Mevlâ'na kulluğunu yap, O'nu zikret ki böylece O'na kavuşasın, O'nu görebilesin. Kavuşmak istediğine seher vaktinde kavuşursun. Allahu Teâlâ "Gecenin bir kısmında da uyanıp sırf sana mahsus fazla bir (ibadet) olmak üzere onunla (Kur'an ile) gece namazı kıl. Ümid edebilirsin. Rabbin seni makamı mahmuda gönderecektir."¹⁶ ayeti kerimesinde emr-ü ferman ettiği gibi, Hulûsi Efendi bu ayetin sırrını bu beyitte dile getirmiştir. Kasdetmiş olduğu mâna da bu ayetin şümûlüdür.)

15- Âl-İmrân, 16, 17.

16- İsra, 79.

*Hulûsi yârı yâda gel gamdan dili âzâda gel
Bûlbûl gibi feryâda gel vakt-i seher vakt-i seher*¹⁷

(Hulûsi, O sevgililer sevgilisini anmak zikretmek O'na kulluk etmek, O'nun aşkı ile inlemek için seher vaktini değerlendiren. O zaman mânevî kıymeti olmayan şeylerle gönlün irtibatı keserek, yalnızca Hakk sevgisi ile meşgul olacaktır. Sen bûlbûlün gülün sevgisi ile ah edip, ağlayıp sızladığı gibi, sevgisini an ve seher vaktinde ondan yardım dile. Seher vakti bütün bu sayılan güzellikleri içerisinde bulundurmaktadır.)

Uyanışa işaret eden Efendi Hazretleri, gönüllerin ayık ve huzurlu olmasının reçetesini nazım olarak “vakt-i seher vakt-i seher” redifli gazelinde ve bu mahiyetteki birçok şiirinde bizlere sunmuştur. Bunu tatbik etmek ve hakiki mutluluğu yakalamak bize düşmektedir.

17- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Dârendevî, (Yay. Haz: M. Muhsin Kalkışım, Ahmet Yenikale, Lütfi Alıcı), c.1, s.53-54 Ank. 1997.

Dîvân-ı Hulûsî-i Darendevî'de

Seher Vakti-II

Âli İmrân Sûresi'nde, mü'minler tarif edilirken: "Seher vaktinde uyanık oldukları, tevbe, istiğfar halinde bulundukları" zikredilir. Bundan dolayı kalbi gönlü uyanık olan kimseler seher vaktinde, yani sabaha karşı bedenlerini de uyanık tutarlar, uykulu halde bulunmazlar. Bu konuyu Hazreti Mevlâna'nın yorumundan takip edelim isterseniz.

Biri gelip sorar:

- Efendim, der koyun nesli hem kasaplık, hem de kurbanlık olarak durmadan kesildiği halde bir türlü azalmaz, hep çoğalır. Ama köpek nesli kesilmediği, hem de birkaç tane birden yavruladığı halde koyun gibi çoğalmaz, hikmeti ne ola? Hazreti Mevlâna şöyle izah eder hikmetini:

-Sabaha karşı seher vakti, bereket vaktidir. Bu bereket vaktinde koyunlar hep uyanık dururlar, asla uyumazlar. Köpekler ise hep uy-

kudadırlar asla uyanmazlar. Bu yüzden seher vaktinde uyanık olanlara bereket gelir, uyuyanlara ise bereketsizlik...

Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi Hazretlerinin en çok seher vakitlerini nerelerde geçirdiği hakkında Hulûsi Efendi'nin ağabeyi Ahmet Nuri Efendi'nin oğlu, Şeyh Hamid-i Veli Camii emekli müezzin-kayyımı Bedrettin Ateş¹ ile yaptığımız görüşmede, hatıralarını şöyle anlattı:

“Hulusi Efendi'nin çocukluk devresindeki hallerine kendisinden ondört yaş küçük olduğumdan pek aklım yetmez ama işittiğime göre, babasından izinsiz bir tarafa çıkmadığını annesi Fatıma Hanımdan defalarca duymuşumdur. Evvel Allah, babasına çok bağlı olup sevgi, saygı ve hürmetten dolayı çok korkardı. Ayrıca annesine de ayrı bir bağlılığı vardı.

Ağlayan Gözler

Gençlik devresinde ise çok zaman sabahları erken kalkar, Somuncu Baba Camiinin önüne gider abdestini alır, Şeyh Hamid-i Velinin avlusundaki son cemaat mahalli olan peykelerin altında tehecüdü kılar, eline tespihini alır, şimdiki kabrinin bulunduğu pencerenin önünde Allah'ını zikre devam eder sabah ezanını bekler ezan okununca babasının arkasında sabah namazını eda edip cemaat dağılınca türbenin arkasına geçer orada meşgul olur, bazı zaman işrafa bazı zaman duhaya kadar kalıp sonra eve giderdi. Eğer evde misafir varsa namazdan sonra onlarla birlikte eve gelirdi. Çünkü misafir kahvaltısını yapıp işine veya yoluna gidecektir, onların gönlünü üzmemek için her şeyi göz önüne alırdı. Bazı zamanlar aşkı galebe

1- Bedrettin Ateş (1929 doğumlu) ile yapılan röportajdan.

eder işte o zaman balıklı kuyuların başına giderdi. Oranın ayrı bir özelliği ayrı bir meziyeti vardı. Cenabı Hak orayı öyle bir hususiyette yaratmış ki, sanki o kaya bir âşkın başı, o kuyularda iki gözü olup devam üzere akmaktadır. Orada seher vakitleri oturur, şiirler yazardı.

Âşıkların gözlerinden kanlı yaş revan eder gibi kaynar durur, hele o kuyuların başına oturduğun zaman balıkları seyretmek ve onların oynaşmaları birbirileri ile muhabbetlerini görmek, dillerinden anlamak insanı ne yapmaz ki. Bu hali bize bir şiiri ile haber veriyor.

*Ol demde ins ile melek raksa gelir çarkı felek,
Hu hu deyu suda semek feryat eder vakt-i seher...*²

Seher vaktinde bir seccade alır, götürür orada otururdu. Aşağıda çağlayıp akan Tohma' nın seher vakti çıkardığı sesin ne dediğini ancak kalp gözü açık olan insanlar anlar.

Mevsim bahar olunca bülbüllerin sesi, ishak kuşunun "ya hak ya hak" diye ötmesi bir de körüğü denilen tavuk kadar büyük, kedi kullakları gibi kulağından bir nevi baykuşun "huuu, huuu" diye öttüğü zaman o şuşulun içi inim inim inler kuzeyden gelen seher yelinin ılgıt ılgıt esmesi gibi neler neler. Hele Somuncu Baba' nın, o suyun üzerinde oturup sohbet etmiş olmasını misafirine ikram etmesini hatırlayıp da seyretmesi. Hulusi Efendi'nin sinesinde yanan aşkı körukleyip yakmaz da ne yapar.

Diğer bir yer ise Hıdırlıktaki evlerinin elli metre kuzeyindeki bizzim üzüm bağları derler yüksek bayır bir yerin ortasından parmak kalınlığında su çıkar oraya halk "Hatibin Çalısı" diye isim vermişlerdir. Burada iğde ağacı, badem ağacı, salkım söğütlerin altı 30-40

2- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Dârendevî, (Yay. Haz: M. Muhsin Kalkışım, Ahmet Yenikale, Lütfi Alıcı), c.1, s.52-53 Ank. 1997.

metre karelik bir düzlükte türlü türlü çiçekler güllerle hususi yapılmış bir bahçe, bahçenin kuzeyi ardık, doğusunda bir buçuk metre karelik bir havuzu olan insana can bahşeden bir yerdir. Buranın gözle görülen tabi hali şöyle Şeyh Hamidi-i Veli türbesinin yüz metre kuzeyde Tohma'ya 150 metre yükseklikte Zaviye Mahallesinin üzerinde sanki başında bir taç gibi olan bir yer olup Taceddin-i Veli karşısında kiblesinde Zengibar Kalesinin önünde camiler altı adet Allah'ın elif harfi misali göğe kadar yükselmiş minareler.

Kuzeyinde 350 metre kadar yükselen kayalardan bakıldığı zaman bütün Darende, hatta Sarıçiçek dağı denilen Setereğin üzerindeki yayla. Hatta Hezanlı dağları ve Allah'ın nurunun tecelli ettiği Nurhak dağları önünde gibi görünüyorlar. Bir de kibleye karşı oturduğu zaman sağ tarafına bakınca Sivas'tan gelen şosenin tam Zaviye'ye girerken "dolambaç" denen virajdan dönerken arabaların lambası sanki Somuncu Baba' yı selamlarmış gibi iştir ve o çalının dibindeki oturanların aşkını bir kat daha artırır. Hele o Tohma Irmağı'nın seher vakti çıkardığı acayip bir ses mi dersin kenarındaki kurbağaların kendi diliyle Allah'ı zikretmeleri, bir nevi su kenarında yaşayanların çıkardığı sesleri hele bülbüllerin hiç dinmeyen feryadı, tan yıldızının kalenin burcundan doğup da "Ey âşık uyuma seherin vakti geçiyor bu vakit uyku zamanı değil, uyuma." deyip ortalığı aydınlatıp (Hulusi Efendiyi) bir kat daha uyarıp Allah'a yaklaştıran yer ve zaman değil de başka ne olabilir. İşte o zaman (Hulusi Efendinin) gönül ateşi parlar, semaverin fokur fokur suyu kaynattığı gibi içerisine sığmaz, ilham olunan beyitleri kabına sığmayan incilerin cevherlerin tanelerini eline kâğıt kalem alıpta dizmeye, yazmaya başlar. Dîvânında bulunan bütün seher ilahilerini olduğu gibi, "Feryad eder vakt-i seher" gazelini de yaşayarak yazmıştır." diyor...

Seher Vakti /Uyanıklık Vakti

Bedrettin Ateş ile sohbetimizi burada kesip o gazele bir göz atalım:

*Cûşa gelir dağ ile taş feryâd eder vakt-i seher
Her nesneyi kaplar telâş feryâd eder vakt-i seher*

(Seher vaktinde, dağlar ve taşlar Rabbini zikreder ve O'na yakarır. Her yaratılmış olan nesne seher vaktinde bir telaş içerisinde uyanık olarak zikir ile harekette, çalışmadır. Çünkü Rabbimiz yüce Kitabımızda: "Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa bunlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu) her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O yaptıklarından tamamiyle haberdardır."³ Bu ayeti kerime dünyanın hareket halinde bir zikir durumunda olduğunu, her şeyin, Rabbimizin izni ile kımıldadığını anlatıyor. Eşya ve tabiat feyizli seher vaktinde bir denge ile hareket ederken, insanın, hele âşıkların uyuması mümkün değildir. İşte bu hakikatleri gören Hulûsi Efendi bu ilahi gerçeği beyitleriyle anlatmaya çalışmıştır.)

*Ol demde gül handân olur bülbül görüp nâlân olur
Her ehl-i dil şâdan olur feryâd eder vakt-i seher*

(Gülün tomurcuk halinden gonca haline, oradan da açılma vaktine eriştiği seher vaktinde bülbül bunu görüp aşka gelir. Gönül ehli olan Allah dostları da âbid kullar da bülbülün güle olan aşıklığı gibi, sevdiği için elinden geleni yapar, onunla meşgul olur. Seher vaktinde sevdiğine naz ve niyaz eder.)

*Ol demde diller zâr eder dilber arz-ı dîdâr eder
Her can özün izhar eder feryâd eder vakt-i seher*

(Uyanık gönüller, o zaman tesbih ve zikir ile kendinden geçerek,

3- Neml, 88.

ağlar durur. Sevgilinin yüzünü gösterme zamanıdır. Sevgilinin cemalini gören, eşyanın hakikatına vakıf olarak her şeyi onda fani olarak görmüş olur ve böylece seher vaktinde maksuda erer.)

*Ol demde eşcâr u nebât tâze bulurlar hep hayat
Ol demde cümle mümkünât feryâd eder vakt-i seher*

(Seher vaktinde yeni bir günün başlamasıyla, ağaçlar, bitkiler gelişmeye yeşermeye ve yeniden açılmaya başlar; yani hayat fırsatı bulurlar. Kur'anı Kerimde: "Allah gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz ki bunda dinleyen toplum için ibret vardır."⁴ "Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki, hem de güzel gıdalar edirsiniz. İşte bunlarda da aklınızı kullanan kimseler için büyük ibret vardır."⁵ buyurulmaktadır. O vakit yeryüzünde her ne var ise hepsi Hakk'a yakarıstadır. Onlara ibret nazarıyla bakmak gerekir. Ağaçlar, bitkiler böyle yapınca insanın uyanık olmaması eksikliklerdir.)

*Çağlar akar âb-ı revân yüz yere kor eyler fîğan
Ol demde zerrât-ı cihân feryâd eder vakt-i seher*

(Çağlayarak akan ırmaklar sular, tevazu göstererek, toprakla bir, yüzü yerededir. İşte o akan su da, yeryüzündeki bütün varlıklar da kendi dillerince Allah'ı vakt-i seherde zikrederler.)

*Ol demde ins ile melek raksa gelir çark-ı felek
Hû Hû deyü suda semek feryâd eder vakt-i seher*

(Kur'an-ı Kerimde: "Göklerde ve yerlerde kimler varsa O'na aittir. O'nun huzurunda bulunurlar, O'na ibadet hususunda kibirlenmezler ve yorulmazlar. Onlar bıkip usanmaksızın gece-gündüz (Allah'ı) tesbih ederler."⁶ "Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes

4- Nahl, 65.

5- Nahl, 67.

6- Enbiya, 19-20.

O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz onların tesbihini anlamazsınız. O, halîmdir, bağışlayıcıdır."⁷ ayetlerinin meal olarak tezahürünü görüyoruz. O vakitte, insanlar, melekler, yerler, gökler ve suda yaşayan balıklar, Allah'ı zikretmektedir. Seher vakti mahlukatın zikrinin duyulduğu can gözüy-le görüldüğü bir kutsal vakittir.)

*Ol demde Zat-ı Kibriyâ âşıklara eyler salâ
Olan bu sırra âşinâ feryâd eder vakt-i seher*

(Seher vaktinde yüce Allah, âşıkları sevda meyardına çağırır. Bu sırrı hisseden gönül erenleri, bu sırada O'nu anar O'nu zikreder, O'ndan yardım dilerler.)

Peygamberimiz buyurdu ki: Cenab-ı Hakk, gecelerin ikinci yarısında dünya semasına iner ve şöyle buyurur:

"Bana dua edenin duasını kabul ederim. İsteyene istediğini veririm. İstiğfar edeni (mağfiret olmayı isteyen) mağfiret ederim."

Cenab-ı Hakk gecenin üçüncü kısmında dünya semasına iner ve "Dua edenin duasını kabul buyurur, isteyene de istediğini veririm."

Peygamberimiz bir başka hadislerinde, "Benim gözlerim uyur ama kalbim uyumaz." "Sabah olduğu zaman uyumak rızkı engeller ve üzüntüleri toplar."⁸ buyurmuşlardır. Bu beyitte bu hadislerin esrarı gizlidir.

*Hulûsi âşıksan eğer dur yatma gel vakt-i seher,
Bak gör ki âlem serteser feryâd eder vakt-i seher.⁹*

(Hulusi, âşıklar seher vaktinde uyumazlar. Sen de uyuma. Bü-

7- İsrâ, 44.

8- Bkz: Erzurumlu İbrahim Hakkı, Marifetnâme, (Sadeleştiren; Abdullah Aydın) Mehdi Yay. İst 1992.

9- Ateş, a.g.e. s.52-53.

tün âlemi baştan başa seyreleyince gördün ki, seher vaktinde, Allah'ın yardımını uman ve onun için gayret-çaba gösteren bir hareketlilik, bir zikir içindedir.)

Uyku bir ihtiyaçtır ancak, gereğinden fazla olması ve zamanın değerlendirilmesine engel olması bakımından zararlıdır. Gaflet uykusunun ve insanı zulûmat gibi örten, kalbi öldüren keyif uykularının ne derece zararlı olduğu Kuşeyri Risalesinde şöyle anlatılır:

"Bil ki uyku birkaç kısımdır: Gaflet uykusu, âdet (zevk ve keyif) uykusu. Bunların hiçbirisi de güzel değildir, hatta kötüdür. Çünkü uyku ölümün kardeşidir. Rivayet edilen hadislerin birinde: "Uyku ölümün kardeşidir." buyurulmuştur. "Uykuda hayır olsaydı cenette uyku olurdu." denilmiştir. Derler ki, Allah cennette bulunan Âdem'e uykuyu verdiği zaman Havva'yı ondan çıkarmıştı. Âdem uyurken Havva ondan yaratılmıştı. Havva vücuda gelince de Âdem'in başına gelen belalar meydana çıkmıştı.

Şiblî demiştir ki: "Hakk, halka nazar kıldı ve şöyle dedi. "Uyuyan bir kimse gafilidir, gafil olan ile Hakk arasında bir hicap perde vardır." Bunun için Şiblî uyku tutmasın diye, gözüne fazla sürme çekmedi.¹⁰

Uykunun tehlikeleri böyle zikredilirken, kâmil insanların, samimi kulların ölçülü uykuları ise ibadet kabul edilmiştir. Şöyle ki:

"Riyazet ve mücahede ehlinin uykuları ise, Allah'ın bunlara verdiği bir sadakadır. Secde ederken uyuyakalan kulu ile Aziz ve Celil olan Allah övünür ve: "Uyuyan şu kuluma bakınız, ruhu yanımda, cesedi önümde durmaktadır." der. Üstad Kuşeyri, yani ruhu niyaz

10-Abdulkirim Kuşeyri, Kuşeyri Risalesi, (Haz: Süleyman Uludağ), Dergah Yay, III. Baskı, İst, 1991.

mahallinde, cesedi ise kulluk sergisindedir, demiştir.

Derler ki, abdestli olarak yatan bir kimsenin ruhuna: "Arşı tavaf et, Aziz ve Celil olan Allah'a secde et," diye nida olunur. Allah Teâlâ: "Biz uykunuzu size istirahat kıldık."¹¹ buyurmuştur.

Bedrettin Ateş anlatmaya devam ediyor:

“Burada kim âşık olmaz ki, Hulusi Efendi gibi cevherlerin hası incilerin a'lâsı ve paslıların cilasası olan bir şahıs dursun ya. Cenabı Hakkın füyüzatı ilahisine o mazhar olmasın da kim olsun. Allah'ın aşkına o yanmasın da kim yansın, her iki taraftan mıknaatıs parçası, aynı zamanda güneşin karşısında ki ayna gibi Hakk'ın füyüzatını kendinde toplayıp da yine karşısına gelen kimselere yansıtan Hakk aynası değil de nedir?

Ben inanıyorum ki; burası velilerin güller ektiği, ıtırlar saçtığı, karanfiller diktiği, buy-ı ahmer kokan bir yer olup Hulusi oğlumuz gelecektir diye hazırladıkları birer merhale, hizmet ve istirahatgâh yerlerdir. Onu iyi bilen Hulusi Efendi de burayı değerlendirmiş, yaşıtmış ve yaşamıştır.

*"Bura bir evliya yurdu ,
Pirim cennettir buyurdu,
Seyyid de burada durdu
Ârif olan anlar bunu"*

Burası da şöyle bir yerdir: Taceddin-i Veli bahçesinin altında Tohma' nın kenarında bir yer olup çöylük denilen suyun üzerine ağaçlardan yapılmış "köşk" denilen oturma yerine, Somuncu Baba Camiinin hemen altından akıp gelen ve bu köşkün arkasındaki kayaya çarpıp dönen, bu Şeyh Hamid-i Veli'nin aşk-ı ilahîsini yükle-

11-Nebe, 9.

yip çağlaya çağlaya gelirken karşısındaki kayaya çarpıp o kaya “Ey âşık bu kadar feyizle kible canibine koşuyorsun hele biraz eğlen bir yorgunluk at. Karşında Taceddin-i Veli makamıdır bu yeri selâmlamadan geçmek olmaz.” der gibi. O hızla akan suyun önüne set çekerek kayaya çarpan su bu defa da orda çevlik de denilen yerde Hz. Mevlâna' nın döndüğü gibi dönmeye başlar ve döner döner bir hayli döndükten sonra kayanın doğusundan bir yol bulan Tohma 30 metre bir dar boğaz olan iki kayanın arkasından bir yol bulup yine kibleye teveccühen yoluna 1000 metre kadar dar yerden hulhum zikir çekercesine giderken köprü gözü denen dar bir boğazdan çıkar orda geniş bir nefes alır. Kendini toparladıktan sonra şehrin içerisinden geçer. Saatlerce gittikten sonra Medişeyhin ayağına yüzünü sürüp hemen eşiğinden geçerken biraz ilerde olan Abdurrahman Erzincani Hazretlerine hürmet ve selâm verip oradan Fırat'a karışıp bazen coşar bazen sakinleşip yüzün toprağa sürer, bazen aşka gelip özünü taştan taş a çala çala Kerbelaya kadar gitmeye yemin etmiş ise de hasidler şeriflere ve seyyidlere su vermemek için yolunu kesmişlerdir.

Hulûsi Efendi ilmi ile irfanı ile, aşkı marifeti ile bunları bilmiş değerlendirmiş büyük bir Allah adamı âşık ve örnek insan olmuştur. Hakk'ı sevmiş Hakka sevilmiş halkı sevmiş, halka sevilmiştir. İşte onun kaleminden

*"Güneş gibi şefkatli yer gibi tevazulu,
Su gibi sahavetli merhametle dolu ol"¹²*

sırrına vasil olmuştur." Bedrettin Ateş, sözlerini şu şiirle tamamlıyor:

12-Ateş, a.g.e. s.194.

*Seyyid Hulusi'nin seher vaktini hatırladım
Dilim kâfi gelemez tariften âciz kaldım
Ne kadar çalıştımsa sırrına eremedim
Ancak bildiklerimi nakleyledim bu kadar*

*O bir güneş gibiydi maşrıktan doğmuş idi
Bakılmazdı vechine zulmeti kovmuş idi
Bütün fenalıkları bu elden savmış idi
Aydınlatı yurdunu en son batana kadar*

*Ahmet Nuri'nin oğlu Bedrettin benim adım
Hazret hakkında her şey anlatmaktı muradım
Bildiklerimi söyledim peş peşe sıraladım
Hatırıma gelenler şimdilik işte bu kadar.*

Osman Hulûsi Efendi'nin Eserlerinde

Çevre Şuuru

Bütün dünyanın önemli bir mesele olarak ele aldığı, tabii ve sosyal dengenin korunması açısından "çevre şuuru"nın önemi büyüktür. Bir toplumda ahlâkî değerlerin yerleşmesinde ve korunmasında olduğu gibi, toplumun düzenini bozucu, rahat ve huzuru kaçıracı işlerin önlenmesinde de, bu denetim sisteminin bulunması ve buna ilave olarak sorumluluk bilincinin oluşturulması son derece önemlidir.

Hayatımızı üzerinde devam ettirdiğimiz toprak, içtiğimiz su, nefes aldığımız hava, gölgesinden ve kendinden faydalandığımız ağaçlar ve daha sayamadığımız her şey "çevre"yi oluşturmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'e bakıldığında zaman ayetlerin Allah'ın koymuş olduğu yüce dengeyi korumak ve muhafaza etmek yönünde emirleri içerdiğini görürüz. Rahman Suresinde: "Göğü Allah yükseltti ve mi-

zanı (dengeyi) O koydu. Sakın dengeyi bozmayın"¹ ilahi mesajında insanoğlu uyarılmakta ve dengeyi muhafazaya çağırılmaktadır.

Çevreyi bozan da koruyan da insandır. Onun için bütün mesuliyet insana verilmiştir. İnsan gibi yer, gök, ağaçlar ve diğer varlıklar da Allah'ın eseri bu bütünün parçalarıdır. Tabii çevre kadar sosyal çevrenin de hayatta kıymeti ve tartışılmaz yeri vardır.

Osmalı'da Çevre

Kur'an ve sünnetten aldığı sosyal ve doğal çevre anlayışını şekillendiren ecdadımız Osmanlı Devletinin bütün hususlarda göstermiş olduğu hassasiyeti çevre konusunda da göstermiş ve batılı dünyanın çok önünde olduğunu nizamnâmeleri ve uygulamalarıyla ortaya koymuştur. "Bilinmeyen Osmanlı" adlı eserde ecdadımızın çevre konusundaki bilinci şöyle anlatılmaktadır:

"Çevre temizliği ve korumasının hukuki mevzuata konu teşkil edecek kadar önemli olduğunun farkına varılması, tespitlerimize göre 20. asırdan öteye gitmemektedir. Yani fertlerin ve devletlerin bu mesele üzerinde önemle durmalarının tarihi yenidir. Çevre ve ilgili hukuki düzenlemenin Türkiye'deki tarihi henüz iki veya üç senedir dersek, mesele daha iyi anlaşılır. Çevre temizliği ile alakalı tedbirlerin tarihini de, bir asırdan öncesine götüremezsiniz.

Bu konuda tarihimizin nelere sahip olduğunun bilinmediği de bir hakikattir. Temizlik dinin yarısıdır, düsturunu hayatlarının en önemli esası olarak kabul eden ecdadımız, İslâmiyet'e tam manasıyla sarıldıkları ve kudretli oldukları devirlerde, her konuda olduğu gibi, çevre temizliği ve koruması hususunda da diğer milletlere örnek

1- Rahman, 5-7.

olmuşlardır. Biraz sonra zikredeceğimiz Nizamnâme bunun müşas-sah bir delilidir.

Osmanlı Devletinde şehir, kaza ve köylerde, şehrin emniyet ve asayişini temin, maddî ve manevî temizliğini muhafaza görevlerini üstlenen hususi memurlar vardır. Bunlara Subaşı denmektedir. Köy ve kasabalardakine il subaşları, diğer büyük merkezdekilerine ise şehir subaşları denirdi. Bu memurlar günümüzdeki zabıta, emniyet görevlileri ve kısmen de belediyecilerin vazifelerini ifa ederler ve kâdıların emri altında çalışırlardı. Osman Bey' in ilk tayin ettiği iki memurdan birinin subaşı olduğunu kaydederek, Osmanlıların yerleşim merkezlerinin emniyet, asayiş, maddî ve manevî temizlik huzuruna ne kadar önem verdiklerini daha iyi anlarız."²

Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi önder ve örnek bir şahsiyet olması hasebiyle yaşantısında ve edebi eserlerinde çevre konusuna büyük önem vermiş ve bu hususta çalışmaları olmuştur. Yukarıda ayette zikredilen ilahi dengeyi Dîvânındaki

*Ay yıldız güneş devrân içinde
Devrini yitirme canım devrân içinde
Bunca âlemlerin sen zübdesisin
Haline kaldılar canım hayrân içinde³*

Rubaisinde; insanın gökteki kozmik sistem içerisinde belli bir dengede dönen ay, yıldız, güneş gibi hiçbir sapma yapmadan bütün hakikat sırlarının ve eşrefi mahluk olan insanın üstünlüğüne işaret etmektedir. Aynı zamanda işte bu yüce dengeyi muhafaza etmesi gerektiğini hatırlatmaktadır.

2- Akgündüz, Ahmet, / Öztürk Said, Bilinmeyen Osmanlı, s.160, Osav Yay, İst, 1999.

3- Ateş, Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulusi-i Dârendevî, s. 310, İstanbul, 1986.

Havuzlar ve Gül Bahçeleri

Müslümanların çevre ve bahçe düzeni anlayışı içerisinde edebiyata yansıyan ve model teşkil eden Cennet, Kur'an'da da çok zikredilmiştir. Bahçe mimarisinin vazgeçilmez öğelerinden biri olan havuz cennetteki Kevser Havuzunu temsil eder.⁴ Kur'an-ı Kerim'in 108. Suresi Kevser suresidir. "Kuşkusuz biz sana kevseri verdik"⁵ ayetinin tefsirinde âlimler; Peygamberimize verilen nimetlerin ve cennetteki bir havuzun kastedildiği görüşünü tefsirlerde izah etmişlerdir. Kevseri, cennetteki bir akarsu veya göl (havuz) olduğu şeklinde izah etmektedirler. Kevser suyu sütten beyaz, baldan tatlı, kardan soğuk, kaymaktan yumuşak olarak tasvir edilir.⁶

İşte bu güzelliklerle dolu havuzun müslümanlarca temsili olarak ona kavuşma ve onu hatırlatması bakımından bir havuz kültürü oluşturduğunu ve havuzların dini mimarinin vazgeçilmez bir unsuru olduğunu biliyoruz.

Hulûsi Efendi, 1960'lı yıllarda Şeyh Hamid-i Veli Camii önünden geçen su arkında oynasa-kaynaşa gidip gelen "Gazi balıklar" diye halk arasında adlandırılan balıkların tabii bir güzellik olarak görülmesini, seyredilmesini arzuladığından camii önüne büyük bir havuz yaptırmıştır. Bundan kırk yıl önce yapımını gerçekleştirdiği bu havuzdaki ibret verici balıkları seyreden ziyaretçiler Hulûsi Efendi'nin tabii güzelliklere ve çevreye verdiği önemi yakinen müşahade etmektedirler. Bu havuz bulunduğu çevreye ayrı bir renk katmıştır. Göze ve gönle hoş gelen her şeyi seven Hulûsi Efendi'nin yaptığı - yaptırdığı bütün eserlerinde estetik güzelliği ve âhengi görmek mümkün.

4- Ayvazoğlu, Beşir, Güller Kitabı, s.58-59, Ötüken Yay, İst, 1997.

5- Kevser, 1.

6- Bkz: Pala, İskender, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, s. 238, Ötüken Yay, İst, 1999.

Hayatın kaynağı sudur. Çevrenin yeşilliğini yaşatan, diri tutan da sudur. Onun için su kaynakları ve akarsular etrafında medeniyetler şekillenmiştir.

Tohma nehri Darende'nin tabii güzelliği olduğu kadar, can damarıdır. Mektubat-ı Hulûsi-i Dârendevî'deki şu beyit sanırım onun için söylenmiştir:

*Pırl pırl gümüş gibi çağlayıp akar karşıdan
O çağlayış o inleyiş insanı yakar karşıdan*⁷

diyerek Tohma'nın akışındaki coşkunluğu yüreğinde hisseden Hulusi Efendi, aynı zamanda vadi içerisindeki Kudret Hamamı olarak bilinen tabii havuzu insanlığın hizmetine sunmak için elleriyle taş taşımış, yollar açmış, bu şifa kaynağını çevreye kazandırmıştır.

Somuncu Baba Külliyesi civarının bahçe tanziminde hizmeti geçen bir arkadaşına hitaben şöyle buyurmuşlardır:

*Renk renk çiçeklerin tohumlarından
Ektik bahçasına yüce velînin
Sayın meşkûr olsun ve gönlün mesrûr
Mazhar-ı himmeti ol kutb-ı celînin*⁸

(Çeşitli renklerden oluşan çiçeklerin tohumlarını Yüce veli Somuncu Baba'nın bahçesine ektik. Bu hizmetinden dolayı çalışmanın mükafatı olarak Allah gönlüne sevinç versin. Yine bu bahçe hizmetinden dolayı zamanın kutbu olan o zatın mânevî himmetine (yardımına) kavuşasın.)

Göze nûr ve gönüle sürûr veren bu güzel yerler için söylenmiş olsa gerek:

7- Ateş, Osman Hulûsi, Mektûbat-ı Hulûsi-i Dârendevî, s. 241, (Haz: Mehmet Akkuş) Ankara, 1996.

8- Ateş, a.g.e, s.220.

*Sen böyle bir mekâna cennet demez de ne dersin
Dil-keş bu âşiyana cennet demez de ne dersin⁹*

İslâm dini güzeldir, güzel olan her şey İslâm'ın şiarındandır. Gerek çevre bakımından gerek estetik ve sanat bakımından dinimizin güzelliklere verdiği önemi güzellikler sultanı Peygamberimiz (s.a.v)'in hayatından şu hadiseyle daha açık görmemiz mümkün:

Peygamber Efendimizin Hz. Mariye'den doğma oğlu Hz. İbrahim vefat edince Medine-Baki kabristanına defnedilir. Resulullah kabrin kıyısında, Hz. Abbas da yanına oturdu. Peygamberimiz kabrin yan tarafındaki kerpiçler arasında bir açıklık görüp kapatılmasını emretti. Kerpici oraya kendi eli ile koydu ve açığı kapatıp düzeltti. "Sizden biriniz, bir iş yaptığınız zaman onu içine sinecek biçimde yapsın. Çünkü böyle yapmak musibete uğrayanın içini yatıştırır. Gerçi bunun ölüye ne zararı ne de yararı olur. Fakat bu dirinin gözünü aydınlatır." buyurdular.¹⁰

Çevre Düzeni İmanın Gereği

Peygamberimizin temiz neslinden olan Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi de bir gün K. Maraş'tan Darende'ye dönerlerken A. Ulupınar Kasabasında kendi gözetiminde ve himmetleriyle yapılan H. Tunç Camii'ne uğrarlar. Kubbe kaidesine kadar yükselen inşaata nazar buyurup, örülen bir sıranın fazla olabileceğini ve şekil bozukluğu oluşturduğunu ustaya nazikçe ifade ederler. İptal edilen o fazlalık, inşaattan aylar sonra fark edilir ki eğer kalsaydı camiinin kontrastını ve vizyon âhengini bozacaktı.¹¹

9-Ateş, a.g.e, s.198.

10- Köksal, M. Asum, Hz. Muhammed (s.a.v) ve İslâmiyet, c.10, s. 18, Şamil Yay, İst, 1981.

11- Toprak, Naci, Hacı Hakkı Tunç Camii, Somuncu Baba Dergisi, Yıl: 2, S: 6, Eylül 1995, s. 36.

Doğal çevre, insanın daha huzurlu ve mutlu yaşaması için gerekli ise sosyal çevre de insanî ilişkileri İslâm'ın emrettiği şekilde insana değer veren bir ölçüde tanzim edilmiş şeklidir. Kur'anda sıkça kötülüğün, çirkinliğin önlenmesi iyiliğin doğru ve yararlı işleri yapılması istenir. Hz. Peygamber (s.a.v) de her vesileyle sosyal hayatta ve insan ilişkilerinde iyiliği tavsiye ederek, yararlı ve olumlu davranışların egemen olmasına gayret göstermiş, bu konuda öncülük ve örneklik etmiş, bütün insanları da bu konuda duyarlı olmaya ve sorumluluğa çağırmıştır. Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde: "İman altmış küsur şubedir. Bu şubelerden birisi de insanlara sıkıntı veren şeyleri gidermektir. Bu mânada yol ortasında bulunan bir taşı kaldırmak iman gereğidir."¹² buyurmaktadırlar.

Yolda gördüğü taşı insanlara zarar vermesin diye sünneti seniyye kabilinden yerden alarak yolun kenarına koyma tevazuunu kendine şiar edinmiş olan Hulusi efendi, belki Darende'de belki de ifadenin merkezîyetine bakılırsa Ankara'nın önemli bir semtinde gördüğü çamurlu yolları görünce şu beyiti söylemiştir:

*İnsan utanır memleketin tâ kucağında
Metre ile çamur sanki o balkan batağında*¹³

"Allah güzeldir, güzeli sever" hadis-i şerifinin mânâsına uygun olarak çirkinlikten yüz çevirmeyi güzel olan her şeyi sevmeyi kastederek:

*Göz gördükçe çirkinden ferâğât hâsıl olsaydı
Gönül göz bir olup bir güzele vâsıl olsaydı*¹⁴

*Mültefit olsan da hoştur olmasan da biz bize
Herkes karşı güler yüz tatlı söz hoştur güzel*¹⁵

12- Buhari, "İman".3; Müslim, "İman", 58.

13- Ateş, a.g.e.s. 249.

14- Ateş, a.g.e.s. 210.

15- Ateş, a.g.e. s. 200.

Çevre denilince ilk akla gelen ağaçtır. Ağaç sevgisi, vatan sevgisi sayılmış ve atalarımız: "Yaş kesen baş keser" sözünü bu gerçeği vurgulamışlardır. Memleketimizi yeşillendiren, yurdumuzun havasını temizleyen bir vatan bekçisi edasıyla göğe uzanan ağaçlar tabii çevrenin vazgeçilmez unsurudur. Türk'ün büyük destanını yazan Dede Korkut her hikâyesinin sonunda Bayındır Hân'a şöyle dua eder:

"Duâ edeyim Hân'ım!... Karlı kara dağların yıkılmasın... Gölgesi büyük ağacın kesilmesin... Taşkın akan güzel suyun kurumasın... Kaadir Tanrı seni nâmerde muhtaç etmesin... Ak alnında beş kelime duâ kıldık, olsun kabûl... Derlesin toplansın günahınızı, adı güzel Muhammed'e bağışlasın Hânım hey!.."16

Memleket sevgisi gönlünde ayrı bir yer tutan Efendi Hazretleri Darande'ye olan sevgisini ifade ederken; yeşillere bürünmüş güzel dağlarımız kadar, yüce bir neş'eye sahip olduğunu söylüyor. Ayrıca, yaratılış itibarıyla sevinçli ve kedersiz topraktan yaratılmış bir bünyeye sahip insanların beldesi olduğu ;

*Bir yeşillik dağdır neş'esi Darendelinin
Bir safâ toprağıdır bünyesi Darendelinin*17

beyitiyle dile getirmektedir.

Darende gibi, yeşilin en güzel tonlarının bulunduğu, ağaçlarla, sularla bezenmiş bir toprakta yaşayan Hulûsi Efendi, deniz manzaralı bir vatan parçamızı şöyle tarif eder:

*O dağlar hep serâser zümrüdîn eşcâr ile memlû
O vâdiler bürünmüş nev ârûs-i câme-i hadrâ
Vakâr ile giyinmiş dağları yer yer yeşil kaftân
Öper dâmanını bin ta'zim u bin lutf ile deryâ*18

16- Bolak, A. Aydın, Sohbetler, s. 51, Boğaziçi Yay, İst, 1994.

17- Ateş, a.g.e, s.239.

18- Ateş, a.g.e,s. 420.

“Baştan başa dağlar; yeşil zümrüt renkli ağaçlar ile dolu. Vâdiler, yeni gelinlik giymiş süslenmiş bir gelin gibi. Dağların sırtında kafftan taşıyan ulu zatların vakârı gibi, bir tecessümü var. Deniz, suyun tevazuu gereği, bu güzellikler sergileyen yeşilliklerle dolu toprakların eteğini öpmekte.” diye tarif etmektedir.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Şeyh Hamid-i Veli Camii'nin imam-hatibi olması dolayısıyla kendisine bir tarihte, Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan, ağaç dikmekle ilgili bir hutbe okunması için emir gelir. Bunun üzerine Hulûsi Efendi'nin yanına gelen bir imam arkadaş; “Ben bu hafta ağaç dikme hakkında hutbe okuyacağım.” der. Hulûsi Efendi ise: “Ben önümüzdeki Cuma aynı konuda hutbe okuyacağım” der ve o gün 15 tane elma fidanı alıp, şimdiki evinin bahçesine diker. Ertesi Cum'a da; “Ağaç dikmek hakkındaki hutbesini” irâd eder. Efendi hazretlerine niçin böyle yaptığı sorulunca, şöyle der: “Nefsime tatbik etmediğim bir şeyi söylemekten hayâ ederim.”¹⁹ Şeyh Hamid-i Veli Minberinden Hutbeler adlı eserindeki konu ile alâkalı hutbeleri şöyledir:

“Muhterem Mü'minler!

Mevlâmızın biz kullarına ihsan ettiği sayısız nimetlerden birisi de ağaçtır. Ağaç: Gölgesiyle safa, meyvesiyle gıda, odunuyla ısı, ürünüyle sınaî ve ticarî bir maddedir. Ağaç, her şeyi ile faydalı bir ni'mettir. Evimizin çatısından kapısına kadar, hayata göz açan çocuğun beşiği de, hayata veda eden kişinin tabutu da ağaca olan ihtiyacı göstermektedir. Ağacın faydaları çok cepheli ve yaygındır. Ağaç, yağmurların zamanında ve düzenli olarak yağmasına vesiledir. Ağaç, Rabbimizin bir rızık sofrasıdır. Allahu Te'âlâ o sofrada biz kullarına çeşitli ni'metler ikram etmektedir. Ağaçsız yamaçların top-

19- Özkes, İhsan, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hayatı ve Eserleri, s. 102. İst. 1991.

rakları selle gidip, zayi olur. Ağaç, esen rüzgarın hızını keser. Yolların tozunu süzer ve havayı bize gönderir. Ağaç aynı, zamanda bir sağlık kaynağı, endüstri ve ticaret maddesidir. Ağacın ehemmiyetine müdrik bulunan milletler, gerek sınaî sahada gerekse ticarî alanlarda büyük ilerleme kaydetmişlerdir. Cenab-ı Hakk bir ayeti kerime buyuruyor ki: "Onda türlü meyveler tomurcuklu hurma ağaçları, samanlı daneler ve hoş kokulu nebatlar vardır." (Kaf, 10.11)

Ağaçsız bir ülkenin sıcaklığı fazla ve soğuğu sert olur. Ağaçlı beldelere bol ve bereketli yağmur düşer. Bu yüzden çayırlar bollarır, hayvancılık gelişir ve ürünler ormana sebeb olur. Ebud-Derda radiyallahuanh Şam'da ağaç dikmekle meşgul olduğu sırada yanına bir şahıs geldi ve aralarında şöyle bir konuşma geçti:

-“Sen Rasulullahın ashabından olduğun halde böyle işlerle mi meşgul oluyorsun." dedi. Ebud-Derda:

-Acele etme; beni bekle seninle konuşacağım.

-Ben Rasulullahı şöyle söylerken işittim. "Kim bir fidan dikerse onun meyvesinden gerek insan gerek hayvan faydalanırsa ona dikiği..."

Diğer bir hadiste: "Kim bir ağaç dikerse Allahu Te'âlâ diken kimseye ecir ve sevab yazar." diye buyurulmuştur . Ağaç dikenin uhrevi mükafatı büyük olduğu gibi lüzumsuz yere ağaç kesenin vebali de büyüktür. Şu hadis-i şerife dikkat buyurun: "Eğer birinizin elinde dikeceği bir hurma fidanı bulunurken kıyamet kopsa, fırsatı varsa, o ağacı yine diksin." diye buyurmuştur. Ve ağaç dikmenin ehemmiyetine işaret etmiştir.

Rivayete göre yaşlı bir adam ağaç dikmekle meşgul iken ülkenin padişahı oradan geçiyordu. Yaşlı zatın bu hali hoşuna gitti. Kendisi-

ne:

-Ey ihtiyar ağaç dikiyorsun, ama meyvesini ne zaman yiyeceksin dedi. İhtiyar şu cevabı verdi:

-Biz, bizden evvelkilerin dikdiklerinin meyvesini yiyip onlara du'a ediyoruz. Bizden sonra gelecek nesiller de bizim dikdiklerimizden yesinler, bize du'a etsinler.

Yaşlı adamın bu cevabı hükümdarın çok hoşuna gider ve vezirine:

-İhtiyara bir kese altın ver der. İhtiyar keseyi alınca:

-Başkalarının dikdikleri senelerce sonra meyve verir, benimki ise şimdi meyve verdi, dedi.

Yine cevap padişahın hoşuna gitti. İkinci bir kesenin verilmesini emretti. Bu sefer ihtiyar:

-Padişahım herkesin diktiği senede bir defa meyve verir, benimki ise senede iki defa meyve verdi, dedi.

Cenab-ı Hak bizleri, yararlı, kâmil kullarından eylesin. (Amin)²⁰

20- Ateş, Osman Hulûsi, Şeyh Hamid-i Veli Minberinden Hutbeler, (Haz. Resul Kesenceli) Ankara, 2000.

Bülbülün Nâlânı

22 Aralık 2001, Darende

Bülbülün nâlânı arşa erişir
Gül için figanı tükenmez asla
O dost için dikenlerle vuruşur
Böylece kavuşur çemenzâr fasla

Seherde zâr ile bekleyip durur
O gülin bûyunu koklayıp durur
Âhu figânını ekleyip durur
Nedendir eremez bir türlü vasla?

O yâre türküler yakar çok ağır
Böylece yüreği birazcık soğur
Gülün kan renginde bulmuştur uğur
Aşkı destan olur lahûti sesle

Gülün has nefhası Peygamber teri
Anınçün hoş ıtnı sarar her yeri
Tektaş o kokuda sevda eseri
Bülbül olup güle muhabbet besle

Örnek İnsan

İnsan; hem bilgi sahibi olan hem de eylemde bulunan bir varlıktır. Neleri yapıp, neleri yapmayacağı din ile kendisine bildirilmiştir. Helal-haram, iyi-kötü, güzel-çirkin gibi kavramlar insanın karar vermesinde etkin olan terimlerdir ve ilahi kaynaklı olarak te'sis edilmiştir. Ahlâkî değerleri toplumlarda bir müessese haline getirenler peygamberlerdir. Bizim peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v), insan olarak sergilediği üstün şahsiyet ve tebliğ ettiği İslâm dini ile beşeriyetin kurtuluş reçetesini âleme sunmuştur. Onun hareketleri kendi zamanı ile sınırlı kalmamış, bütün zamanları kapsamış ve ilahi kudret ile bütün kâinata örnek gösterilmiştir.

Çalışkan ve Cömert İnsan

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin yayınlanan Dîvân ve Mektûbat'ında bulunmayan ancak, özel kütüphanesindeki notlarının

içinde rastladığımız kendi el yazısı ile kaleme alınan aşağıdaki gazeli örnek insanın nasıl olması gerektiğini bizlere bariz bir şekilde tarif ediyor. Biz bu gazeli incelerken aynı zamanda Peygamberimizin üstün ve örnek şahsiyetinden, hadislerinden istifade ederek konuyu ele almaya çalışacağız. Her ne kadar gazel dediysek de “matla’ ” ve “makta’ ” beyitleri tamamlanmamış olduğunu sandığımız eserin “hüsn-i matla’ ” beyiti şöyle:

Çalış tefeyyüz eyle yücel temeyyüz eyle

Fazilette sehâda örnek insan ol örnek

Peygamber Efendimiz çeşitli vesilelerle müslümanları çalışmaya teşvik etmiştir. Hatta onlara peygamberler tarihinden misaller vermiştir. Çalışmak ve elinin emeği ile, alın teri ile kazanç temin ederek yemek İslâmiyette mühim bir yer işgal eder.

Çalışmamak, gücü yettiği halde tembel tembel oturmak, başkalarından birşeyler beklemek günah sayılmıştır. Peygamber Efendimiz sosyal ve ekonomik önemi çok mühim olan bir hadisinde: “Hiç bir kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir rızık yememiştir. Zirâ Allah elçisi Davut (a.s)da elinin kazancını verdi.” buyurmuştur.¹ Beyitte geçen çalışma ise, aynı zamanda mânevî yönden gayret etmeye işaret eder ki bunun da temelinde çalışma vardır. İnsan ruhî melekelerini yüceltmek için feyiz alacağı bir mürşidin talimi üzere çalışmalı ve tefeyyüz etmelidir. Feyz: Arapça’da taşmayı ifade eden, tasavvufta ilahi tecellileri için kullanılan bir kelimedir. İnsan diğer varlıklardan kendini daha belirgin bir halde ayırt edilebilir hale getirmek ve yüceltmek için seçkinliğini gösterecek erdemleri yakalaması lazımdır ki örnek olabilsin. Bu örneklik için lazım gelen hasletlerden biri de fazilettir. Fazilet: Olgunluk, erdemlilik, üstünlük

1- Buhari, Buyu, 15.

gibi anlamları ihtiva eder. Fazilet, insanın doğuştan getirdiği iyi yönlerin, olgunlaştırılmış şekline denir.²

Tasavvuf, insanı olgunlaştıran bir mekteptir. Bu mektebe devam eden talebeler, erdemi yakalama fırsatı bulurlar. Fazilet, güzel ahlâkın insanda varlığından ibaret bir durumdur. Fazilet, öyle şefkatli bir arkadaşdır ki, bir dakika bile sahibinin yanından ayrılmaz. Hasımlarının zararından uzakta kalmak için ondan kuvvetli dost ve yardımcı bulunmaz.³

Örneklik için bir başka haslet de sehâ'dır. Sehâ: Cömertlik, karşılıksız hayırda bulunmak, elindekini ihtiyaçlı kimselere dağıtmak demektir. Mü'minin de sehâ sahibi olması, dünya mülküne bağlı olmaması lazımdır. Çünkü Hulûsi Efendi Mektûbat'ında: "Cömert ol. Çünkü cömertlik bir civanmertlik şiarıdır. Onun vasıtasıyla âlâyı iliyine irtikâ etmeğe yol bulasın. Sahî Allah'ın sevdiği, mümsik ise Allah'ın düşmanıdır." buyurmaktadır.⁴ Öyle ise bu beyitte, Hulûsi Efendi hazretlerinin anlattığı sırları anlayabildiğimiz kadarıyla; çalışmak, feyz almak, yücelmek, faziletli olmak ve cömert olmak gibi örnek davranışların bizlerde bulunması tavsiye edilmektedir diyebiliriz.

Doğruluk kârın olsun vefâ şîârın olsun

Sadâkatta vefâ da örnek insan ol örnek

İnsan, dünya pazarında bir alış-veriş içerisinde. Daha çok maddîyat değil de, mânevîyat cephesinde kâr elde edenler kazançlıdır. İmanda, sâdık olanların her hal ve hareketinde göstergesi olan doğruluk; bağlılığın ve istikametın devamlılığında genel prensiptir. Kuşeyri, doğruluk mânasına gelen sıdk hali için; "hallerinde leke,

2- Cebecioğlu, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.267, Ank.1997.

3- Ahmet Rifat, Tasvir-i Ahlâk, s.80, Tercüman Temel 1001 Eser.

4- Ateş, Osman Hulûsi, Mektûbât-ı Hulûsi-i Darende'î, 1. Mektup, s.3, Ankara 1996.

inancında şüphe, amelinde ayıp olmamasıdır" diye tarif eder. Vefa ise; verilen sözde durmaktır. Allah'a "elest" bezminde verilen ahdi dünya hayatında yerine getirmektir. Aynı zamanda bağlılıktaki samimiyettir. Bu güzel şiarın bir insanda olması en güzel bir kazançtır. İşte örnek insan olabilmek için sözüne güvenilir, vadini yerine getiren, bağlılığında şüphe olmayan bir insan modeli çizilmiştir. Buna en güzel misal Peygamber Efendimizdir. Peygamberden daha yüce konumda bir şahsiyet tasavvur etmek elbette mümkün değildir. O, peygamberlikle görevlendirilmeden önce bile hiç yalan konuşmamış, peygamberlikle görevlendirildikten sonra da; birine bir şey emanet edildiğinde ona ihanet etmeyi, konuştuğunda yalan söylemeyi, verilen sözde durmayı, tartışmada aşırı gitmeyi nifak alâmeti olarak nitelemiş, bu davranışlardan birinde bulunanın kendisinde nifak alâmeti bulunduğunu belirtmiştir.⁵

Örnek Bir Ümmet / Örnek Bir İnsan

Şol müselsel turrene bendeylemişsin tâ ezel

Tarîk-i Mustafâda örnek insan ol örnek

Bir üstteki beyitte "ezel" bezminde verilen sözden bahsetmiştik. İşte her ne vaki' olacak ne varsa o ezel bezminde tayin edilmiştir. Ruhlar âleminde imân ile müşerref olanlar sevgilinin alındaki saça bağlanmış, iman etmişlerdir. Saç ve saç ile alâkalı deyimler Dîvân edebiyatında en çok kullanılan güzellik unsuru sayılabilir. Saç, âşıkın aklını başından alan, esîr eden bir güzellik bağıdır. Misk ve anber bile sevgilinin saçı kadar güzel kokamaz. Sevgilinin birbirine bağlı alın saçına vurulmuş olan ve ona bağlanmış olanlar mü'min sayılır.⁶ "Tarîk-i Mustafâ" dan kasıt İslâm dini ve bu çerçevenin için-

5- Ağırman, Cemal, Hz. Peygamberden Davranış Modelleri, Diyanet İlmi Dergi, C:37, S:3, s. 52.

6- Bkz; Pala, Iskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, s.336, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2000.

de tasavvuftur.

Cebrâil (a.s)'in Hz. Peygamber'e sorduğu “İslâm nedir” sorusuna, “Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan O'na kulluk etmek, namazı kılmak, farz olan zekatı vermek, Ramazan orucunu tutmak” şeklinde cevap verirken, müslümanı da “müslümanların dilinden ve elinden zarar görmediği kimse” olarak tanımlamış, böylece İslâmiyetin sadece ibadetler dini olmadığını, bütün hayatı kucaklayan bir din olduğunu göstermiştir. Bu tanımın ortaya koyduğu iki prensip, müslümanın eğitim ve ahlâkını hatta bütün davranışlarını terbiye altına alması açısından son derece önemlidir.⁷ İnsan içinde bulunmuş olduğu kutlu yolda tasavvufî tabirle biz buna tarikat da diyebiliriz ki bu da Kur'an-ı Kerim'deki emirleri Hz. Peygamber gibi yaşamaktır. Bu saydıklarımızın örnek olacak şekilde hayata tatbik edilmesi tavsiye edilmektedir.

*Neylesün yok kurtuluş gönlümüz dîvâne olmuş
Hakk'a hamd ü senâda örnek insan ol örnek*

Bu beyitte Hulûsi Efendi Hazretleri aşk halinden bahsetmektedir. Bu halden dolayı da Allah'a hamd ü senâ etmektedir. Hak âşıkları kendi gönüllerinde ve baktıkları her yerde, her şeyde, Allah'ın kudretini, büyüklüğünü, yaratma gücünü görür, hisseder. Ona hayran olur. Birliğin müşahedesi onu aşk Dîvânesi eder. Hakikatin sırlarına vakıf olan can dışarıdan bakılınca Dîvâne gibi görülür, ama o aslen Hakk'ın güzelliğinin hayranıdır. Bundan da kurtuluş mümkün değildir. Onun içindir ki âşıklar bu ahvallerinden dolayı daima hamd ederler. Allah'ın vermiş olduğu nimet ve ihsanlarına karşı senâ ederler. Allah'ı öven ona şükreden bir kul olmak elbette ki Peygamberimizin dahi işlediği bir hasenedir.

7- Ağırman, a.g.m, s.48.

Peygamberimizin ayakları şişinceye kadar namaz kıldığını gören Hz. Aişe (r.ah), Ona: “Yâ Rasûlallah! Allah senin gelmiş ve geçmiş bütün günahlarını bağışladığı halde (niçin) böyle yapıyorsunuz” diye sorar, Rasulullah (s.a.v) "Yâ Aişe! Şükreden bir kul olmayayım mı?" der.⁸ Allah'a yakın olanların sıfatı olan hamdedenler zümresi-ne katılmak örnek insan Peygamberimizin fiili ve tavsiiyesidir.

İhlâs ile amel kıl hâlini mükemmel kıl

Keremde ve atâda örnek insan ol örnek

Allah için yapılan her işte ihlâs ve samimiyet şarttır. Gösteriştan uzak, ibadeti ve gereklerini sadece rıza-i İlahî için yapanlar bu sıfatı taşırlar. İhlâs ile yapılan amellere karşılık beklenmez, bağlılık, teslimiyet ve doğruluk içerisindedir ve yapılan iş hulûsi kalp ile yapılır. Ameldeki mükemmeliyeten evveli ibadetlerdir. Örnek insan ve örnek Peygamber olan Resul-i Ekrem efendimiz hâlisane ve ihlâs duyguları ile dolu dolu olan bir kul idi. Çünkü ona böyle olması emredilmişti. Kur'an-ı kerim'de şöyle denilmektedir: "(Ey Peygamberim!) de ki; bana dini Allah'a hâlis kılarak O'na ibadet etmem emredildi."⁹ "Din ihlâstır/samimiyettir"¹⁰ buyuran Peygamberimiz (s.a.v), kendisi bizzat ihlâs ile ibadet etmiş ve bütün insanları Allah'a ibadet etmeye çağırmıştır. Bu Allah'ın bir emri idi: "Andolsun ki biz, Allah'a ibadet edin ve Tağut'tan sakının diye (emretmeleri için) her ümmete/ topluma bir peygamber gönderdik"¹¹

İbadetlerin, kabul olması için; iman, ihlâs, niyet ve İslâm'a uygun olması gerekmektedir. Ömrü boyunca şartlarına uygun olarak her çeşidi ile Allah'a ibadet eden Peygamberimizi örnek almak isteyenler aynı şekilde davranmalıdırlar. Örnek olan insanlar iyilik ve

8- Müslim, Sıfatü'l-Münafikîn, 81.

9- Zümer, 11.

10- Müslim, İman, 95.

11- Nahl, 36.

ihsanı da karşılık beklemeden yaparlar.

Allah'a itaat kıl her vechile tâat kıl

*Tevekkülde rızada örnek insan ol örnek*¹²

Bu beytde Nisa suresinin 22. ayetine işaret vardır. Cenab-ı Allah bu ayet-i kerimede: “Ey iman edenler ! Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin!...”¹³ buyurmaktadır. Allah'a itaat edebilmek için Peygamberimizi örnek almak O'nun takip ettiği metodları takip etmek gerekmektedir. Peygamberimize itaat ise, sünnetine uygun hareket etmekle olur. Allah ve Resulü neyi emretmişse onu yapmak, neyi yasaklamışsa ondan uzak kalmak itaatın esasıdır. Taat: boyun eğme, Allah'ın irâdesine uyma, Allah'ın rızasına uygun düşen söz, hareket ve fiiller demektir.¹⁴ İnsan her yönüyle itaatkâr olmalıdır.

Tevekkül: Gerekli tüm çabayı sarfederek, her türlü tedbiri aldıktan sonra, işi tam bir inançla Allah'a havale etme, yani, deveyi bağladıktan sonra Allah'a emanet etmeye tevekkül denir. Tevekkül bir kalp amelidir.¹⁵

Rıza: Arapça razı olmak, memnun olmak demektir. Kalbin, hükmün akışı karşısında sükûnet altında bulunması. Genelde rıza hüküm ve kazaya itirazda bulunmamayı ifade eder. Rızanın şartı kaza (olay vukuu) dan sonra olmasıdır. Allah'tan razı olması kaza ile dir. Tasavvuf yoluna rıza kapısı denmiştir.¹⁶

Mü'min örnek bir davranış sergileyerek Allah'a güvenip, O'nun rızasını kazanmak için gayret göstermeli ve davranışlarında etrafına imtisal olmalıdır.

12-Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı Evrak No: 176.

13-Nisa,22.

14-Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s. 505, Marifet Yay, İst, 1985.

15-Cebecioğlu, a.g.e, s.717.

16-Cebecioğlu a.g.e, s.593.

Yukarıda acizâne açıklamaya çalıştığımız beyitler Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin bizzat yaşayarak örnek olduğu ve etrafındakilere, sizlere bizlere tavsiye ettiği hal ve hareketlerdir. Örnek alalım, örnek olalım...

O'nda Gizlidir

16 Ocak 2002, Darende

Allah'ın lutfudur insan, kâinat
İslâm yolu yüce dinde gizlidir
Onsekizbin âlem cümle mahlûkat
Bütün sırlarıyla O'nda gizlidir

Kul olan zikreder daim Mevlâyı
“Ol” dedi yarattı arzu semâyı
O koydu kalplere kutlu sevdâyı
Kuvvet, kudret “Fe yekun” da gizlidir

Allah'a itaat mabudun emri
Rasulune salat ve memnun emri
“Vel kalemi vema yesturun” emri
Mükâfat sure-i “Nun”da gizlidir

“Cennetün tahtihal enhar” hitabı
Vardır mü'minlere ecr ü sevabı
Dünya amelinin ahret hesabı
Toprağın altında sinde gizlidir

Hakk mevcuttur kulun her zerresinde
Her nefesinde ve “Hû” sesinde
“Ve nahnu akrebu ileyh” hissinde
İlikte damarda kanda gizlidir

Ahlak bize güzel libas azizim
Edepli olanlar görür hep ta’zim
“Ve inneke leala hulukin azim”
“Âdemlik” en güzel tende gizlidir

Seksen üç ayet Kur’an-ı mübinde
Açık işaret Kur’an-ı mübinde
Mü’minlere nimet şan-ı mübinde
Nice fazilet “Yasîn” de gizlidir

Mevlâmız halife kıldı insanı
Ruhundan üfledi yüceltti şanı
“Ve nefahtü min ruhina” ihsanı
İnsanoğlundaki canda gizlidir

“İnnâ fetahnâke” kutlu müjdedir
Mü’min için bir umutlu müjdedir
Tektaş vecibemiz Rabbe secdedir
“Küllü şey’in” o Kur’an’da gizlidir

Hulûs-i İnsan

Yaratılış itibariyle insan, sosyal bir varlıktır. Yüce Allah'ın özel olarak yarattığı, halife olarak seçtiği tek mahluk insandır. Onun için büyük sorumluluklar yüklenerek, Allah'ın dinini yeryüzüne tebliğ etmekle görevlendirilmiştir. Kur'an-ı Kerimde, “Biz insanı en güzel biçimde yarattık”¹ mealindeki ayet; insanı diğer canlıların fevkine çıkarmıştır. Allah'ın insana fitraten vermiş olduğu bu pâyeye hiçbir şeyle kıyaslanamaz. Onun için insan da Rabbinin emirlerine boyun eğerse ekrem bir varlık olarak yeryüzünde Hakk'ın halifesi sıfatını en güzel bir biçimde yerine getirmiş olur. İslâm'a göre insan mükerremdir, muhteremdir. Ayet-i kerimde; “İzzet; Allah'ın, Resulünün ve mü'minlerindir”² kanun-ı ilâhisi imani yüceliğin delilidir. Bütün insanlar, hiçbir ayırım yapılmaksızın İslâm kanunları nazarında temel hak ve hürriyetlerden eşit olarak faydalandırılır. İslâm'da herke-

1- Tin,95/4

2- Münafikun, 63/8

se insanlık hakkı ve üstünlüğü tanınmıştır. Herkesin kendine mahsus, başkalarının müdahale edemeyeceği bir yasak bölgesi vardır. Hatta insanın kendisi bile bu bölgeye müdahale edemez. Kendi aleyhine, dinen yasak olanın yapılması, kendini alçaltması, üstünlüğünü zedeleyecek şeyleri yapması yasaklanmıştır. İslâm dini, insan hayatına gereken önemi verdiği için, savaşlara çok geçerli sebepler ve büyük düşmanlıklar neticesi izin vardır. Harp esnasında ise hakareti, esirlere saldırmayı, cesetleri teminat altına alıp kötü muamaleleyi haram kılıyor. İşte İslâm, insana insan olduğu için değer veriyor.

İnsan, kötülükleri terk edip, iyiliklerle muttasıf oldukça Hakk'ın rızasını kazanabilir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i şeriflerinde; “İnsan sadece yaptığı ameller sayesinde Allah'ın rızasını kazanır.”³ buyurmaktadırlar.

Kâinat üzerinde de; karada, denizde ve havada olan her şey insan içindir. Yerde ve gökte ne varsa hep onun emrindedir. İnanan insan ahlâkî yönden üstün vasıflarla mücehhez oldukça, Rabbinin emir ve hidayeti ile şeytanın aldatmasından ve vesvesesinden uyanık olarak yüksek insanî mertebelere erişir. İnsanı insan yapan ahlâkî unsurların başında sevgi, saygı ve birbirine muhabbet gelir.

Kur'an'ın Muhatabı İnsan

Esasen Kur'an'ın muhatabı, doğrudan doğruya insandır. Tabi ki, bütün peygamberlerle beraber “en güzel örnek” yine ayetlerin ışığında belirtildiği gibi Peygamber Efendimiz (s.a.v)'dir. Nitekim ayet-i kerime'de; “Andolsun ki Resulullah, sizin için Allah'a ve ahiret gü-

3- Muvatta, Vesaye, 7.

nüne kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.”⁴ buyurulmuştur. Yukarıda zikri geçen ayette Allahü Teâlâ bizler için takip ve taklit edilecek insan tipinin Peygamberimiz olduğunu belirtmektedir. Hz. Peygamberin getirdiği insan tipinin, zihniyet özelliklerinden biri, bu insanın aşk ve şevk insanı olmasıdır. Çünkü Kur'an-ı Kerim Maide suresinin 54. ayetinde belirtildiği vecihle, bu aşk ve şevk insanını şöyle ifade ediyor; “Allah onları, onlar da Allah'ı severler”. Bu ayet-i kerime, sevginin aşkın, şevkin insanında bulunması gerektiğini, bu bulunduğu takdirde Yüce Allah'ın muhakkak karşılık vereceğini ifade etmektedir.⁵

Bütün mutasavvıflar, Hz. Peygamberi kendilerine örnek almışlardır. Hareketleri ve kavilleri de o yöndedir. Yazımızın başlığını “Hulûs-i insan” koyduk. Temiz, asliyetini yitirmemiş, her haliyle örnek ve önder olan insanı şimdi, nazar-ı Hulûs ile incelemeye çalışalım. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Dîvân'ında;

Allah için herkese hürmet et de sev sevil

*Her göze diken olma sümbül ol gülü ol*⁶

buyuruyorlar. Şimdi bu beyti biraz inceleyelim. Sevmek ve sevilmek aslında güzel şeydir. Hele de Allah rızası için sevmek sevgilerin en üstünü ve Allah'ın sevgisini kazanmaktır. Mealini verdiğimiz ayetin kastettiği sevgi insanı, işte bu tiptir. İnsan sevgiliden güzel kokular saçan sümbül ve gül gibi olmalı, zarar verici, el yırtıcı, gönle dokunucu, diken gibi olmamalıdır. Göze güzel gelen her şey gönle de güzel gelir. İnsan, çevresiyle hal ve hareketiyle yaratılışındaki özellik gibi özel olmalıdır.

4- Ahzab, 33/21.

5- Altıntaş Hayrani, Hz. Peygamberin Getirdiği İnsan Tipi, Kutlu Doğum Haftası, s. 26-27, TDV. Yay, Ank. 1990.

6- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Darendevî (Haz: M.Muhsin Kalkışım, Ahmet Yenikale, Lütfi Alıcı) Ankara 1997 s. 194.

O'nun Nûrundan Bir Nûr

Hulûsi Efendi'nin Dîvânında dikkatimizi çeken bir muhammesin bir bendi şöyledir;

*Çar unsur bendine oldun esir
Sen seni kurtar bulup bir dest-i gîr
Menzil-i a'lâyı bul olma hakîr
Sendedir Âdem demisin Âdem'in
Mazharısın sırrı "nefahtü" demin⁷*

Çar unsur; “Anâsır-ı erbaa” olarak da söylenen, "toprak-hava-su-ateş" öğeleridir. Âlem-i varlık bu dört unsurdan mürekkeptir. Nefsin dört mertebesini temsil eder. Yani; Emmare, Levvame, Mülhime ve Mutmainne nefis mertebelerinin sirayetinden kurtulan insan, nefsin terbiye etmiş olur. Efendi hazretleri de, nefsin elinde kalmamak için, kurtulmak için, bir elinden tutulan mürşid bulunmasına ona bağlanılmasını emreder. Âdem aleyhisselam “Safiyullah” (Allah'ın temiz kulu) sıfatıyla anılır. Kur'an'daki; “Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın. Meleklerin hepsi de hemen secde ettiler. Fakat İblis hariç. O, secde edenlerden olmaktan kaçındı.”⁸ ayetine işaret vardır.

“Nefahtü” ifadesi Allah'ın ruh üflemesi olarak zikredilir. Hâşa Allah maddî bir varlık değil ki üfürsün. O bize nûrundan bir nur düşürmüştür. Bize kendi sıfatlarından yapma, icad etme, keşflerde bulunma gücü vermiştir. İnsanda o büyük yaratıcının muvakkat verilmiş bir nuru, bir emâneti vardır. İnsanın bu hususu düşünerek, kendine çeki düzen vermesi gerekmektedir. Bunun sırrına vakıf olunması, o vakti saadetin hatırlanması istenmektedir.

7- Ateş, a.g.e, s.171.

8- Hicr, 15/29-30-31.

*Tâc-ı "kerremnâ" başının tâcıdır
Gayrılar hep kadrinin muhtacıdır
Arş-ı A'la ruhunun mi'râcıdır
Sendedir Âdem demisin Âdem'in
Mazharısın sırrı "nefahtü" demin⁹*

Âdem, bütün varlıklardan sonra yaratılmasına rağmen varlığın gayesi olduğu için hepsinden öndedir. "Kerremnâ" ile kastedilen İsra suresinin 70. ayetidir. Cenab-ı Hakk buyuruyor ki; "Biz hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık."¹⁰

İnsanın Güzelliği

Görüldüğü gibi bu ayette Allahü Teâlâ, insanoğluna lütuf ve ikramının bir özetini vermekte ve onun âlemdeki özel yerine işaret etmektedir. Müfessirlere göre insanın şan ve şerefi ve diğer varlıklardan üstünlüğü; Allah'ın ona verdiği beden güzelliği, el, göz, kulak gibi organlarını daha becerikli bir şekilde kullanması, konuşabilmesi, gülüp ağlayabilmesi, okuyup yazması, başka birtakım varlıkları kendi hizmetinde kullanması, âletler icad etmesi, olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkisini görmesi ve bu sâyede geleceğe yönelik programlar ve hazırlıklar yapması, iyi-kötü, güzel-çirkin kavramlarına sahip olması, kısaca maddî ve bedenî, ruhî ve ahlâkî meziyetlere haiz olmasıdır.¹¹

9- Ateş, a.g.e, s.171.

10-İsra, 17/70.

11-Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, s. 288, TDV yay. Ank. 1993.

Hulûsi Efendi bu muhammes bendinde, insan bu hususiyeti ile ruhunu Allah'ın ilminin katına yükseltecek ihsanlarla donatılmış olmasının farkında olarak hareket etmesini istiyor. Aynı muhammesin bir diğer bendi ise insanın yüce yaratılışını anlatıyor:

*“Ahsen-i Takvim”sin esfel yerin
Kadrini bil kâmil ol ekmel yerin
Ölmeden A'laya er âfil yerin
Sendedir Âdem demisin Âdem'in
Mazharısın sırrı "nefahtü" demin¹²*

“Ahsen-i Takvim” den kasıt; Tin suresinin 4. ayeti ve devamındaki beyan-ı ilahinin işaret edilmesidir. “Biz insanı en güzel bir biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik. Fakat iman edip salih amel işleyenler için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır.”¹³ Allah Teâlâ insanı ruh ve beden kabiliyetleri bakımından canlıların en mükemmeli kılmıştır. Sûrede; “En güzel biçimde yarattık” ifadesi bu hususu belirtmektedir. İnsan serbest iradesi ile ya bu kabiliyetin güzel kullanarak “kamil insan” olacak, yahut da kötü yönü tutturarak şuurlu varlıkların ve canlıların en aşağı mertebesinde yer alacaktır. Kâşani, ölümü; nefsin arzusunun sökülüp atılmasıdır, diye tarif eder. Çünkü nefis hayatı hevâ (arzu) iledir. Bu hevâ ile nefis alçak, tabii isteklere, şehvetlere ve lezzetlere meyleder. Bu durumda nefis-i nâtıkayı kendine celbeder. Bu halde kalp ilmi hayat hakikatından mahrum kalır. Bunun sebebi nefsin cahilliğidir. İmam-ı Ca'fer-i Sâdık; “Tevbe ediniz, nefsinizi öldürünüz.”¹⁴ ayetini esas alıp tevbeyi ölüm olarak kabul eder. Tasavvufta “Ölmeden önce ölmek” kavramı vardır. İşte bu bendde Hulûsi Efendi hazretleri insanın dünyada iken kemâli bulmasının ruhunun yükseklere ermesinin

12-Ateş, a.g.e, s.171.

13-Tin, 95/5-6.

14-Bakara, 2/54.

bu sırra matuf olduğunu ve asliyetteki üstün yaratılış sırrını muhafaza etmeyi insanlık "âdemlik" olarak bizlere bildirmektedir.

İnsan ara bul irfan ara bul

Dermân ara bul bîmâre gönlüm¹⁵

İnsan, özündeki insanî melekelerle hayır istikametine yönelirse ahlâkını yükseltir, o zaman insan olur. Ayrıca bâtinî, yani ledünnî ilim ile kendini bilebilir. Dertlere dermân olan gönül tabibi elbette ki, tabib-i hâzıktır. İşte ona kavuşmak erdemdir. Bunun ise sıdk ile bağlı olan sadıklardan olduğunu bir başka beyit de bildiriyorlar. Sıdk; Arapça doğruluk demektir. Sır ve aleniyenin (içte olanla dışta olanın) eşit olması demektir. "Sıdkını bütün tut" şeklinde tasavvufî bir öğüt vardır. Bu öğüt "gördüğü şeyleri iyiye yormak, kalbi bulanmamak, tarikatta yolda olmak" şeklinde açıklanır. Sıdk sahiplerini Cenab-ı Hakk Kur'an'da öğerek beraber olunacak zümre olarak şöyle tarif eder; "Sıdk sahipleriyle beraber olmanızdır"¹⁶ İşte Hulûsi Efendi bütün güzelliklerin ilm, irfan ve sıdk ile kazanılacağına tarifle sevgilinin gönül hazinesine kavuşmayı, gerçek mücevher menbainin kâmil insan olduğunu bildirir ve şöyle buyururlar:

İlm ile irfan arasan gevher-i pür-kân arasan

Derdliye derman arasan sıdkı bütünlerde bütün¹⁷

Hulûsi Efendiye göre insan, aşk ile dolu uyanık ve gafletten uzak olmalıdır. Çünkü kalbi kaplayan gaflet ezel bezminde verilen sözü unutturur, insanı iman çerçevesinin ve rahmetin dışına çıkarır. Ruhlar tekrar Allah'a dönerken eski verdiği sözün ve dünya hayatının, sadâkat gösterip, göstermediğinin hesabını verir. Bir beyt de şöyle diyor:

15-Ateş, a.g.e, s. 206.

16-Tevbe, 119.

17-Ateş, a.g.e, s. 256.

*Bezm-i Ezelîde ki o ikrarı unuttun
Bu ahd ü bu peymanla o ikrara varılmaz¹⁸*

Kur'an-ı Kerim'de bezm-i ezelden söz edilmiştir (Âraf, 172). Allah ruhlar âlemini yarattığı zaman bütün ruhlara hitâben “Elestü bi-Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?) buyurunca ruhlar “Kâlu Belâ” (Evet, Sen bizim Rabbimizsin, dediler). İşte o zaman ikrar vermiş olan insanoğlu, dünya hayatına geldiği zaman bu verdiği söze sâdık kalmalıdır. Çünkü Allah, sözünden dönen olmasın diye ruhları birbirine şâhid tutmuştur. Tasavvuf inancına göre en eski zaman, en eski meclis olarak bilinen bu mecliste verilen söz, ancak sü-lûk ile yerine getirilebilir. Aksi takdirde bu sözden dönme tehlikesi vardır. Bunun için gönüllerin hakiki aşk ile dolu olması gerekir. Tarikatlerdeki zikir meclisleri de bu can meclisinden bir numûnedir. Aşk ve muhabbetle yanan sâliklerin her biri bir can kimliğiyle ezel bezminde verilen söze sadâkat göstermiş olurlar.¹⁹

Yazımızın bu bölümünü bitirirken, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretlerinin eseri olan “Şeyh Hamid-i Veli Camii Minberinden Hutbeler”den 103.ncü Hutbeyle başbaşa bırakalım ve “Hulûsi İnsan”ı Hulûsi Efendi'nin dilinden dinlemiş olalım;

İnsanın Gayesi

“Bilmiş olunuz ki; insan için en büyük gaye, dünyada fazilet sahibi olarak yaşamaktır. İnsanın saadeti ancak bundadır. Yalnız ser-vet, yalnız mansıp ve hatta yalnız ilim insanlar için tam bir saadet temin edemez. Bunlara malik olmuş bir çok insan vardır ki, yine mesut değildir. Asıl mesut insanlar fazilet-i ahlâkiye sahibi olanlar-

18-Ateş, a.g.e, s.103.

19-Pala, İskender, Şîr-i Kadîm, Ötüken Yay. İst, s. 124.

dır. Hakiki saadet, fazilet-i ahlâkiyenin bulunduğu yerde görülür. Fazilet-i ahlâkiye sahibi demek, ahlâk kanunlarına riayetkâr olmak; şahsî, ailevî, millî, insanî, ilahî bütün vazifelerini noksansız olarak seve seve yapmak, bunu itiyat haline getirmek demektir.

Ahlâkın ehemmiyeti, her tasavvurun fevkindedir. Zira, insanîyenin kıyamı ahlâk iledir. Beşeriyetin intizamı, nezahet dairesinde devamı, saadet ve kemâle nailiyeti ancak ahlâk sayesinde. Güzel ahlâk öyle kutsî bir haslettir ki, mütecelli olduğu muhitlere başka bir hayat, başka bir i'tila verir, güzel ahlâktan mahrumiyet ise en büyük bir felakettir. Ahlâktan mahrum sahalarda fazilet güneşi doğmaz. Saadet seyyareleri parlamaz, ahlâkın yegane esası, istinatgahı din-i ilahiden başka değildir. Ahlâk-ı İslâmiyemizin esası din-i mübin-i İslâm'dır.

Hakiki bir müslümanın gaye-i ahlâkiyesi, ne maddî bir lezzet ve menfaattir ve ne de başka bir şeydir. Bil ki, dinen uhdesine düşen vazifeleri ifa ile mânevî bir kemâla ermek, rıza-i Hakk'a nailiyetle ebedî bir saadete nail olmaktır. Zira, müslüman bilir ki, asıl gaye-i hilkat "Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım" (Zâriyât, 56) ayet-i celilesi menkutunca marifetullah ve bu sayede Hakk'ın rızasına ebedi saadete nailiyettir.

Marifetullah ise, irfan ile, mücahede ile, nefsi fena hasletlerin zulmetlerinden kurtarıp, fazilet nurlarıyla tezyin etmekle kabil olabilir. Artık böyle bir kanaatte bulunan bir müslüman, ahlâkî vazifelerini bir aşk ile ruhanî bir neşve ile ifaya çalışıp durmaz mı?

Malumdur ki, ahlâk-ı İslâmiyenin bir kısım âlî düsturları vardır. Bunlardan biri (vazifeni mahza rıza-yı Bârî için yap) kaidesidir. Binaen aleyh, müslümanlar vazifelerini cennet ümidiyle, cehennem korkusuyla yapmazlar. Bil ki, mücerred rıza-î ilahîyi tahsil için ifa

ederler. Nazar-ı İslâm'da ahlâkın en birinci hedefi, gayesi rıza-i ilahidir. Cenab-ı Hakk'ın rızası her şeyin fevkindedir.

Bir ayet-i kerime: "Allah-ü Teâlâ'nın rızası onların hepsinden daha büyüktür. Fevz-i azim işte odur." (Tevbe, 72) mealindedir.

İnsanlar için en büyük kemal, rıza-i ilahiye muvaffakiyettir. Bu muvaffakiyetin en büyük semeresi ise, dar-ı bekada Cenab-ı Hakk'ın tecelliyatına müşahade-i cemaline nailiyet saadetidir. Bu öyle saadettir ki, bunun ulviyeti yanında dünya ve ukba olanca varlığıyla, olanca behiştî, münazarıyla beraber hiç mesabesinde kalır. İnsan, alâka ettiği bir zatın nim-i teveccühüne mazhariyetten dolayı takdir-i neşveyâb olur. İnsan o neşveyi dünyanın bütün ezvakına tercih etmez mi? Artık mâbud-ı keriminin mukaddes rızasına mazhar olacak bir insanın duyacağı mânevî zevki düşünmeli? Şimdi bu zevkin yanında bütün dünya ve ukba hiç mesabesinde kalmaz mı? Onun içindir ki bu beyan edilen her kemâlât, memduh bir ahlak sahibi olup mabud-u keriminin iltifatına teyit-i dünya ve ukba rıza-î ilahisine mazhariyetten ibarettir.

Ezcümle insan; lisanını gıybetten, kalbini su'i zandan muhafaza etmelidir. İnsan; kibirden, gururdan, başkalarıyla istihzadan, onu bunu hakir görmekten hazer etmelidir. İnsan yalan söylemekten, hıyanetten, nâs'ı iğfalden, fena bid'atlara temayülden müctenip bulunmalıdır.

Hasılı insan, bütün mahremattan sakınmalı, bütün evamir-i ilahiye ri'ayetkâr olmalıdır. İnsan, temiz bir ruh ile, nezih bir fitrat ile dünyaya gelmiştir. Artık layık mıdır ki insan, kendisine Veditullah olan temiz ruhu, birtakım seyyieler ile lekedar etsin? Artık muvaffakiyettir ki, insana bir atıyye-i sübhaniye olan bu nezih fitratı su'i ahlâk ile su'i amâl ile telvise çalışsın. Hiç yakışır mı ki, bir kat-

re sudan yaratılmış olan insan, kibir-gururda bulunsun. Hiç yakışır mı ki, pençe-i mevtin zebunu olan insan, nâs'a karşı tahakküm ve i'tisafda bulunsun. İnsan odur ki, kendi haddini bilir. Halkın nef'ine çalışır, bir kuşçağızın zararına bile sebep vermez. İnsan odur ki, ne-zih bir fikir, temiz bir i'tikada ulvi bir hassasiyete sahip olur. Gayei hayatı rıza-î Hakk'tan ibaret bulunur. İnsan odur ki, seciyye-i ahlâkiyesini ihlâl edecek şeyler, vasılan temayül göstermez. Fazilet ve diyanet dairesinde çalışır. Nâfi mesleklerden birine sülûk eder, israfattan, neticesi muhataralı şeylerden ictinab eder. İtidal dairesinde yaşar, hem de ahiretini temine çalışmaktan geri durmaz. Dünyanın bütün varlığı bütün ezvakı uğrunda bir defalık neşve sermayesini bile feda etmez.

Büyük, o kimsedir ki; yeryüzünde öyle bir bulut gölgesi gibi yürür ki, bir karıncanın bile gönlünü incitmez. Vel hasıl insan, güzel bir terbiye-i ahlâk ile ittisafa çalışmalı. Hüsnü ahlâk, her kemâlin esasıdır.”²⁰

20-Ateş Es-Seyyid Osman Hulûsi, Şeyh Hamid-i Veli Minberinden Hutbeler. Ank.2000, s.223-224.

Es-Seyyid
Osman Hulûsi
Efendi (k.s) Hazretlerine

01 Ağustos 2003, Darende

Maneviyat sırlarına
Erdi Hulûsi Efendi
Cehaletle büyük savaş
Verdi Hulûsi Efendi

Ma'mur etti ellerini
Açtı sırlı yollarını
Kemâlâtın güllerini
Derdi Hulûsi Efendi

Derdi şahım "gönül yıkma"
"İyiliği başa kakma"
El emeği, helâl lokma
Yerdi Hulûsi Efendi

Velâyetle gayet yüce
İlmi ledün nice nice
Bir muammalı bilmece
Sırdı Hulûsi Efendi

Evlad-ı Resuldü Seyyid
Solmayan bir güldü Seyyid
Divan-ı aşk beyit beyit
Zârdı Hulûsi Efendi

Sözleri hikmeti Hakk'tı
Emrinin hilafı yoktu
Himmet nazarıyla baktı
Pîrdi Hulûsi Efendi

Kokusu benzer güllere
Nâmı ezberdir dillere
O ölmedi gönüllere
Girdi Hulûsi Efendi

Mühürünü vurdu çağa
Hayat verdi taşa dağa
Hizmetini insanlığa
Serdi Hulûsi Efendi

Nasihatte râh-ı hatip
Kelâm-ı Hakk, mâh-ı hatip
Velilere şah-ı kutup
Ferdî Hulûsi Efendi

Örnek idi her haliyle
Ahlakıyla kemâliyle
Güler yüzlü cemaliyle
Nûrdı Hulûsi Efendi

Konuşurdu tane tane
Hekim idi tâbibâne
Samimice muhibbâne
Yârdı Hulûsi Efendi

Şereftir ihvanı olmak
Babında mihmanı olmak
Muhabbeti ilmek ilmek
Ördü Hulûsi Efendi

Estetiği mimariyi
Sanatta geçti arıyı
Yüzlerce yıl ileriye
Gördü Hulûsi Efendi

Vârisi sırrına vâkîf
Elbette sahibi vukûf
Hayır hizmet için vakıf
Kurdu Hulûsi Efendi

Düşküne kanattı koldu
Hep zorluğa talip oldu
Memlekete sahip oldu
Birdi Hulûsi Efendi

Seyyid Hamideddin gül'e
Devreyledi güle güle
Emaneti ehil ele
Verdi Hulûsi Efendi

Evladı gider izinde
Serdümen aşk denizinde
Daim verdiği sözünde
Durdu Hulûsi Efendi

Duası her dem makbuldu
Arzuları hasıl oldu
Muradına vasil oldu
Erdi Hulûsi Efendi

Can feda olsun uğruna
Canlar koşuyor çağrına
Bizleri bastı bağrına
Sardı Hulûsi Efendi

Bir Sofranın Etrafında

Âdâb Halkası

Toplumların "mihenik" kabul ettiği öyle insanlar vardır ki, onların hayatı, bütün yönleriyle etrafındakilere örnek olur. Peygamberimizin sünnet çizgisini takip eden hal ve hareketleriyle ona uyan "yaşayan sünnet modeli" olarak tanımlanabilecek şahıslardan biri de Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'dir. Hulûsi Efendi'nin hayatının hangi kesitini ele alırsanız alın, muhakkak Kur'an ve sünnete uygunluk arzettiğini görürsünüz. Biz bu yazımızda misafire ikrâmı çok seven Efendi Hazretlerinin bir sofranın etrafında nasıl davrandığını bazı hatıralarla birlikte temel kaynaklardaki durumunu inceleyeceğiz.

Gönlü ve Kapısı Herkese Açık Bir Allah Dostu

Hulûsi Efendi'nin gönlü ve kapısı herkese açık, herkesin nasıplendiği bir bereket sofrası idi. Ceddi Somuncu Baba'nın muhabbetle

yoğurduğu, gönül ateşinde pişirdiği somun ekmeklerinin sıcaklığı ve mânevî lezzeti çağlar ötesinden bu güne yansıyarak Hulûsi Efendi'nin sofrasındaki lokmalarda tezahür etmişti. Bu bereket sofrasından fakir, zengin, yerli, yabancı nasibi olan herkes bir lokma almıştır. Memurundan, işçisinden Cumhurbaşkanına kadar bu haneye uğrayan milyonlarca insan onun ikrâmının, misafire gösterdiği ilgi ve alâkanın hassasiyetine hayran kalmıştır.

Hulûsi Efendi sahrada ve büyük ziyafetlerde yere serilmiş bir yaygı üzerinde yemek yedi. Evde ise çoğunlukla sofra bezi üzerine konan bir sofra tahtası etrafında gönül halkasını oluştururdu. Misafire gerekli ilgi ve alâkayı gösterir, öncelik tanırdı. Yalnız başına yemek yemezlerdi. Özellikle misafiri bekler öyle yemeğe başlardı. Misafir olmadığı zamanlarda ise komşuları (Özellikle Dîvânının kâtibi Muhyiddin Tütüncü'yü) çağırırdı. Eğer gelen olmazsa, çocuklarını sofranın etrafına toplar öyle yemek yedi. Yemeğe başlamadan önce ve yemekten sonra ellerini yıkardı, ancak kurulamaz ve elini silmezdi. Yemeğe besmele çeker ve tuz ile başlar, yemek esnasında sohbet ederdi. Sofrasında kaşık sesi duyulmazdı. Etrafındakiler de ona riayet ederdi. Evdeki imkânlar dahilinde misafire ikramda cömert davranırdı.

Yine evde hazırlanan yemeklerin uygun kaplarda itina ile dizilmesini ister ve sofra düzenine dikkat ederdi. Sofra hizmetlerin bazen bizzat kendi yapar, bazen de yardımcı olurdu. Ekmeğe çok hürmet gösterir, en küçük kırıntıların bile dökülüp saçılmasını istemez, onları eliyle toplayıp yedi. Sofraya oturanlardan utangaç davrananlara yemek yemeleri için işaret eder, bazen eliyle taneli olanlardan ikram ederdi. Lokanta ve hazır yemekleri tercih etmez, evde hazırlanan yemeklerde de yerli ve tabi-i malzemelerin (tereyağı, zeytin yağı) kullanılmasını arzu ederlerdi. Tereyağı, bal, süt gibi yiyecekleri tavsiye ederdi. Sofrada yeşillik bulunmasını arzu eder, salatala-

ra sirke konulmasını emreder, bazen bizzat sofrada eliyle dökerdi. Soğuk suyu çok sever, sohbetlerinde babası Hatip Efendi'ye değişik yerlerden sular getirdiğini anlatır, kendisi de değişik kaynak sularından getirilen içme sularını içerdi. Yemeğin sonunda tekrar tuz ile yemeği bitirip, dua ederlerdi.

Yıllardır yemek hazırlığı ev halkı tarafından yapılagelmiştir. Özellikle zevceleri Hacı Naciye Hanım (Hacı Valide)'ın bu hizmeti severek yapması gerek kendisi gerekse evdeki kızları ve gelinleri için bir örneklik teşkil etmiştir.

Bu giriş bilgilerinden sonra, bazı hatıralarla birlikte yukarıda arzettiğimiz hususların temel kaynaklardan incelemesine geçelim.

Yemek, insanın hayatını devam ettirmek etmek için maddî bir ihtiyaçtır. Ancak bu ihtiyacın, itidalli bir şekilde giderilmesi gerekir.

Yiyecek maddelerinin dört muhtelif derecesi vardır:

Birincisi, sırf ihtiyaç maddesi olarak gerekenlerdir; bunlar insanın varlığını devam ettirmesi için yenir; bu, bütün fâniler için ilâhî bir mecburiyettir.

İkincisi, dinî veya medenî vazifeleri daha iyi bir surette yerine getirmek, kuvvet kazanmak veya kuvvetini artırmak için yenen yiyeceklerdir ki, bunlar da makbuldür.

Üçüncüsü, tam tok olma halidir, bu da övülecek yahut yerilecek bir hal değildir.

Dördüncüsü, tokluğun ötesinde olan -ve insan için çok menfur olan- oburluktur ki, bu aşırı bir haldir; insanın hem canına, hem parasına zarar verir.

İnsanlar, aşırıdan sakınmalıdır. Fazla yiyerek de, çok az yiyerek

de günah işlememelidir. Hele bu son durumda, yememeyi canına kıyacak dereceye getiren kimse intihar cürmünü işlemiş kadar suçlu olur ki, bu Yaradan'ın indinde çok büyük günahıdır.

Yemekte ifrata kaçmamak insana mahsus bir fazilettir. Ekmeğe varıncaya kadar her şey ölçü dairesinde kullanılmalıdır. Birinci derece önemi olan ekmeğe, Allah'ın bir nimeti olarak hürmet etmek lâzımdır.

Eğer eklemek, sofraya diğer yiyeceklerden önce gelmişse, Allah'a karşı şükran ifadesi olarak, bir lokma almak; ekmeğin hiçbir parçasını, hiçbir zerresini yere düşürmemek lâzımdır.

Sofrada yemeğe, Besmele ile başlayıp, hamdele ile bitirmek gerek. Hattâ her lokmayı aldıkça "Bismillah" demek, daha güzeldir. Herkesin duyup söylemesi için, Besmeleyi aşikâre okumalıdır.

Huzeyfe (r.a) anlatıyor: "Biz Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'ın yanında yemeğe oturunca, Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm yemeye başlamadıkça, kesinlikle elimizi yemeğe vurmazdık. Bir seferinde yine O'nunla yemeğe oturmuştuk. Derken bir cariye (küçük kız çocuğu) geldi, sanki arkasından bir iteni var gibi hemen elini yemeğe soktu. Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm elinden tuttu. Arkadan bir bedevi geldi, sanki onun da arkasından iten biri vardı, alelacele o da elini yemeğe soktu. Aleyhissalatu vesselâm onun da elinden tuttu. Ve şunu söyledi:

"Şeytan, üzerine Allah'ın ismi zikredilmeyen yemeği kendine helâl addeder. Nitekim, sayesinde yemeğimizi kendine helâl kılmak için bu cariyeyi getirdi. Ben de elinden tuttum. Bunun üzerine şu bedeviyi getirip onunla yemeği kendine helâl kılmak istedi, ben onun da elinden tuttum. Nefsim elinde olan Zât-ı Zülcelâl'e yemin olsun şeytanın eli o ikisinin eliyle birlikte avucumdadır." "Resûlullah aley-

hissalâtu vesselâm, bunları söyledikten sonra besmele çekip yeme-ye başladı."¹

Sağ el ile yemelidir. Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır:

İbnü Ömer radiyallahu anı anlatıyor: "Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki: "Sizden kimse sakın sol eliyle yiyip içmesin. Çünkü şeytan soluyla yer içir."²

Lokmayı küçük almalı, iyice çiğnemeli, ağzındaki lokmayı yutmadan diğerini almamalıdır. Çünkü bu, yemekte aceledir. Yemeği yermemelidir. Resûl-i Ekrem, hiç bir yemeği beğenmezlik etmezdi.

Dost ve ahibâbları yedirmekte büyük faziletler vardır. Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde "Kim Allah'a ve ahirete inanıyorsa misafire ikrâm etsin..."³ buyurmaktadırlar. Misafire gönülden koparak yapılan ikrâm kişinin mükemmel bir iman sahibi olduğunun delillerinden biridir. Cafer bin Muhammed (r.a): "Dostlarınızla sofraya oturduğunuzda oturmayı uzatın. Çünkü bu sofranın başı, Allah huzurunda hesabını vermeyeceğiniz ömrünüzün bir parçasıdır." diyor. Hasan-ı Basrî (Allah rahmet etsin): "Kişi kendisine, aile efradına, anne ve babasına yedirdiği yemekten mes'ûldür. Nereden kazandığının hesabını verecektir. Yalnız dost ve ahibâblarına yedirdiğinden mes'ûl değildir. Allahu Teâlâ bunu sormaktan haya eder." demiştir.

Abdullah bin Ömer (r.a), "İyi ve bol azık alarak yolda arkadaşlarına ikram etmek, kişinin şeref ve mürüvvetindendir." buyurdu. Sahabe-i kiram, "Bir sofrada toplanmak, ahlâkî faziletlerdendir." derlerdi. Onlar, Kur'ân okumak için bir araya toplanır ve sonunda bir şey tatmadan yâni hafif bir şey yemeden ayrılmazlardı. Denildi ki,

1- Müslim, Eşribe 102, (2017); Ebu Davud, Et'ime 16, (3766).

2- Müslim, Eşribe 106, (2020).

3- Ebu Davud, Et'ime,5 (3748).

bâzı dostların böyle samimiyet havası içinde toplantılar tertîb etmeleri, dünyalık değil, âhiret işidir.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin misafirsiz sofrasının olmadığı, yukarıdaki anlatılanlarla birleştiği zaman bereket ve huzur dolu sofraların kıymeti daha iyi anlaşılır sanırım.

Ayet-i kerimede: "Size rızık ettiklerimizin iyilerinden yiyeceğinizi." bu yuruluşmuştur. Ebû Süleyman Dârânî: "Yemeklerin iyisini yemek, Allahü Teâlâ'nın rızâsını celbeder" demiştir. Bütün bu tayyibât, temiz ve iyi yemekler, bir de soğuk su içmek ve sonunda ılık su ile elleri, yıkamakla tamamlanır. Me'mûn "Buzlu su içmek Allah'a şükrü gerektirir." dedi. Edîblerden biri: "Dostlarını davet edip onlara koruk aşısı ve borani yedirip bir de soğuk su içirdin mi işte ziyafeti tamamlamış oldun" demiştir. Bir ziyafette fazla masraf eden hâne sahibine, hekimin biri: "İyi pişmiş ekmeğin, keskin sirke ve bir de soğuk suyun bulundu mu kâfi , bu masraflara hiç de lüzum yoktu!" dedi. Hulûsi Efendi hazretleri her zaman soğuk su içmeyi çok severlerdi.

“Yemeğe Tuz İle Başla”

Yemeğe tuz ile başlamalıdır. Zira, tuzda hastalıklara şifa vardır.

Bu mânâda, Resulullah (s.a.v) Efendimizin Hazret-i Ali'ye şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Ya Ali, yemeğine tuz ile başla. Zira, tuz, yetmiş hastalığa şifa"dır. Cinnet, cüzam, abraş, iç ağrısı, dış ağrısı bunlar arasındadır."⁵

Hız. Ali (r.a) "Yemeğe tuz ile başlayan kimseyi, Allahü Teâlâ yet-

4- Bakara: 57.

5- Şir'atül-İslâm, s.164.

miş dertten kurtarır." buyurmuşlardır.

Yukarıdaki hadis-i şerifle ilgili bir hatıra şöyledir:

Hulûsi Efendi'nin hac ziyareti akabinde yanına gelen Kangal Müftüsü, hacıları ziyaret etmenin fazileti ile alâkalı bir Hadis-i Şerif okuduktan sonra, bu hadisin hangi kitapta olduğunu, kaynağıyla beraber söylemiştir. Daha sonra sofra kurulmuş ve yemeğe başlanırken Hulûsi Efendi tuz ile başlamayı tavsiye edip, Peygamberimizin Hz. Ali (r.a)'ye olan emir niteliğindeki hadis-i şerifini söylemiştir. Bunun üzerine, Müftü efendi bu hadisin kaynağını ve hangi kitapta zikredildiğini sorunca, Efendi Hazretleri o anda sehpanın üzerinde bulunan kitabı iki eliyle bir çırpıda açarak hadis-i şerifin yerini göstermişlerdir. Bu hadise karşısında hayrete düşen Müftü efendi Hulûsi Efendi'yi tebrik etmiş ve bu olayı gittiği her yerde anlatcağını söylemiştir. Bir müddet sonra hastalanan Müftü efendinin Sivas'ta tedavi gördüğü hastanede İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi ziyaretine gider. Bu hatıra nakledilince İhramcızâde hazretleri: "Kardaşım onu da biz yetiştirdik, bizim mektebimizde tahsil gördü" buyururlar. Hulûsi Efendi "tuz ile başlanması hadisini" bazı zamanlarda sofra başında anlattıktan sonra, günümüzde tıbben bunun ispatlandığını, tuz ile yemeğe başlamanın ve bitirmenin doktorlar tarafından tıbbî olarak faydalı olduğunu ve tavsiye edildiğini söylerlerdi.

Denildi ki, yeşil sebzelerin bulunduğu sofrada melekler de hâzır olur. Bu gibi yeşil sebzelerle sofrayı süslemek de müstehabdır. Sofrada yeşilliğin bulunması şeytanın kovulmasına vesiledir denmiştir. İbrahim Neha-i demiştir ki: "Yeşilliksiz sofra, akılsız ihtiyara benzer." Caferi Sadık Hazretleri de: "Bir kimse malının ve çocuğunun artmasını isterse yeşilliklerden yemeğe devam etsin" buyurmuşlardır.

Darendeli Âşık Mevlüt'den şöyle bir hatıra dinlemiştim: 1962 yılında Hulûsi Efendiyi ilk ziyarete gidişimde içeriye girdim ki büyük bir sohbet meclisi kurulmuş, herkes huzur ile oturuyor ilahiler okunuyordu. Bana çay doldurup verdiler içtim. Hayalimin ötesinde tarif edemeyeceğim âlemler yaşadım. Bu arada sofraya geldi yemek yedik. Aylardan nisan olmasına rağmen sofrada yeşillik (marul, maydanoz vs.) vardı. Nasıl yettiğini, nereden bittiğini düşündüm. O zamanlar şimdiki gibi her şey her zaman bulunmuyordu. Ta ki, bahçelere ekilen sebzeler bitecek ki herkes yeşillik yüzü görsün. Neyse ben o anda gönlümden sofrada bulunan yeşilliklere hayret ettim. Sofradan kalkınca ben hiçbir şey söylemeden Hulûsi Efendi beni çağırdı, bana dönerek: "Pir Efendimiz İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi bizim için 'her nimet oğlumuz Hulûsi'nin ayağına gider' buyurmuşlar, burada her gün dolar taşar, nasibi olan herkes yer" buyurdular."

"Manavdan Çıkmayın Kasaba Girmeyin"

Yine bu arada Hulûsi Efendi'nin bir sözünü hatırlatmak istiyorum, bazen latife yollu şöyle buyururlardı: "Oğul, manavdan çıkmayın, kasaba girmeyin." Hulûsi Efendi, bahçesinde türlü meyve ve sebzelerin yetiştirilmesine, misafirlere ikram edilmesine önem verirdi. Bahçesinde, kiraz, erik, kayısı, vişne, elma, şeftali, nektarin dut, armut, kızcık gibi meyveler yetiştirirdi. Darendede yetiştirilmesi zor olan fındık, Trabzon hurması, ıhlamur, zeytin gibi ağaçların da fidanlarını bahçeye diktirmiştir. Ayrıca her türlü sebze bahçesinde yetiştirilir, taze taze tüketilirdi.

Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak sünnettir. Bu husustaki bir hadis-i şerif şöyledir: Hz. Selmân (r.a) anlatıyor: "Tevrat'ta okudum: 'Yemeğin bereketi, yemekten sonra (el ve ağız) yıkamadadır'"

diyordu. Bunu Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm'a söyledim: "Yemeğin bereketi yemekten önce ve sonraki yıkamalardadır!" buyurdular."⁶

Efendi Hazretlerinin her yemekten sonra yaptığı "sofra duasını" kendi kalemıyla yazmış olduğu defterinden alınan orijinal metin ile beraber kısa anlamını vermek istiyorum.

"Allahümme enzilil berekât, ve dâif'il-hasenât. Allahümm'erham âkileh, ver-ham sâhibeh, ve bi hüsnil hâtimeh, rızâen lillâh'il-Fatiha"

"Allahım, (Bu sofraya, bizim üzerimize) bereketlerini indir (yağdır). İyilik ve güzellikleri kat kat artır. Allahım, bu sofradan yiyenleri bağışla, onlara merhamet et, bu sofrâ sahibini de bağışla merhamet et, güzel akibetler ver. Allah rızası için el-fatihâ"

Büyük bir edeb âbidesi olan Hulûsi Efendi'nin sofrasının etrafında bu itina ile hazırlanan nimetlerden bir lokma alan insanlar, bu huzuru tâdı hiçbir an unutmamışlardır.

Halen bu ocakta pişen ve misafire ikrâm edilen yemekler aynı lezzet, aynı tat ve aynı âdâb ile sunulmaktadır.

6- Ebu Davud, Et'ime 12, (3761); Tirmizi, Et'ime 39, (1847).

Kaynaklar;

- 1- Karabulut, Ali Rıza, Tıbb-ı Nebevi Ansiklopedisi, 4. Baskı, Mektebe Yay, Ank 1994.
- 2- Gelibolulu Mustafa Âli, Ziyafet sofraları, Tercüman 1001 Temel Eser, (Haz: Orhan Şaik Gökyay) Kervan Kitapçılık A.Ş, İst, 1978.
- 3- İmam Gazali, İhyau Ulûmi'd-dîn, (Terc: Ahmed Serdaroglu) II. Cilt, Bedir Yay, İst, 1975.
- 4- İmamoğlu Muhammed, Şir'atül-İslâm -Müslümanın Görgü Kitabı-, (Çev; Abdulkadir Akçiçek) Sağlam Kitabevi, İst,ty.
- 5- Yardımcı, Mehmet ve Arkadaşları, Malatya Mutfak Kültürü, Kültür Bak Yay, Ank, 2001.
- 6- M.de M. D'ohsson, 18. Yüzyıl Türkiyesinde Örf ve Adetler, Tercüman 1001 Temel Eser, (çev: Zerhan Yüksel) Kervan Kitapçılık A.Ş.
- 7- Mehmed Salih, Âdat-ı Milliye ve Kavaidi Medeniyye, Aydınlık Basımevi, Ank, 1944.
- 8- Araz, Nezihe ve Arkadaşları, 21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Âdetlerimiz, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı,II. Baskı, İst, 1994.
- 9-Seyyid Ali Zâde, Şir'atül-İslâm, (Terc: Naim Erdoğan) Pamuk Yay,İst,ty.

Unutulmayan Bir Sîma

Mahmud Kemâl Ateş

İnsan, ruhundaki güzellikleri kemâl sıfatlarıyla süsleyerek unutulmaz bir isim, bir eser bırakırsa insandır. Yaptığı işi, muamelesi, ahlâkı ve hayatı güzelliklerle dolu olanlar için dünya ve ukbada unutulmak yoktur. Çünkü onlar insanlara hizmetinden dolayı ve elleriyle diktikleri iyilik ağacının her mevsim taze kalan yaprakları canlı kaldıkça ve taze meyveleri insanlar tarafından yendikçe hayır dua ile anılırlar. İnsan; insanlığa hüsnü muamelede bulunan, iyi işlerde önderlik yapandır. İnsan; hemcinslerinin, hatta bütün canlıların ızdırapları karşısında duygulu davranan, acılarına ortak olan, çâre bulandır. İnsan odur ki; ismi kâmil ve faziletli hallerinden dolayı daima hürmetle anılsın.

Bizler fâniyiz; takdir edilen ömür tamamlanıp, son saniyesi gelince ölürüz. Hayat ışığı söner, ancak yapılan amellerin tesiriyle alevlenen ışıklaşan isimler, etrafını aydınlatan meşale gibi yanar, aydınlığını kaybetmeyen ışık demetleri nûranî bir iksirle ebediyete kadar etrafını ısıtır, çevresine şua'lar saçarak.

İşte ebedileşmiş bir nur misali dimağlara, gönüllere nakşedilmiş bir isim olan Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretlerinin sulbün-

den ve onun mânevî terbiyesi ile yetişen mahdumu Mahmud Kemâl Ateş Efendi'yi hayatından kesitler ve hatıralarıyla, mektuplarıyla bu yazımızda hayırla anacağız...

Kemâlli Bir İnsan

Mahmud Kemal Efendi 1944 yılında Darende'nin Zaviye mahallesinde dünyaya gelir. Babası Somuncu Baba neslinden olan Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, annesi Hacı Naciye hanımdır. Hulûsi Efendi'nin çocuklarının isimleri dikkatle incelendiği zaman, erkek çocuklarının isimlerindeki "ön isim"ler Sevgili Peygamberimizin (Muhammed, Mahmûd, Ahmed, Hâmid) isimleri olan mübarek isimler konulmuştur. Bunların muhakkak bir hikmete mebni olduğu erbabınca malumdur. "Kemâl" isminin ise ayrı bir önemi ve anlamı vardır. Hulûsi Efendi'nin mânevî üstadı Sivaslı İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'nin çocuklarından birinin adı da "Kemâl" dir.

İsmail Hakkı Efendi'nin oğlu Kemâl Efendi 1941 yılında bir tren kazasında vefat eder. İşte bu hadiseden sonra Hulûsi Efendi erkek evladından birine "Mahmud Kemâl" adını koyar. Bu vesileyle şeyhi-ne olan muhabbet ve hürmetini ifade etmekle birlikte mânevî bir işarete de uygun olarak bu ismi koyduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Mektubat'ında bütün insanlara nasihat babında yazmış olduğu mektubunu oğlu Kemâl Efendi'nin şahsında hitap etmiş, onda sembolleştirmiştir. Bu mektubunda özetle; Allahu Teâlâ ve Peygamber Efendimize imanı bütün ile inandıktan sonra yaratılmış olan her şeye şefkatli olmasını tavsiye edip, şöyle diyor:

"Adın nedir diye sorana Kemâl'dir diyeceksin. Çünkü sana ad olarak Kemâl denilmiştir. İnsanın adınının kemâl olması onun olgunluğunu, faziletini artırmaz. Erdemli kılmaz. Sen kusursuz bir in-

san olarak her bir hal ve hareketinin olgunluk içinde yani kâmillik üzere olmasına gayret etmelisin." Gerçekten de Kemâl Ateş Efendi babasının bu tavsiyelerine harfiyyen uymuş, taşıdığı ismin mânâsıyla sıfatlanmıştır.

İlk ve orta tahsilini Darende'de tamamladıktan sonra Malatya Turan Emeksiz Lisesi'ne kaydolmuştur. Öğrencilik yıllarında Malatya'da aynı evi paylaştıklarını anlatan bir arkadaşı, onun muhabbet ve hissiyat dolu inceliğini şöyle dile getiriyor: "Bazı geceler uyanırdık ki, Kemâl Efendi çay demlemiş, elini kulağına atmış davûdî sesiyle Hulûsî Efendi'nin ilahilerini okuyordu. O evden ayrı kalmaya çok dayanamadı, gelen misafirlere hizmet etmek için tahsilini yarıda bırakıp Darende'ye döndü." Gençlik yıllarında ev işlerine yardımcı olmuş, hizmet ve fedâkarlık hasletleriyle dolu yüreği ile gece gündüz demeden beşeri münasabetlerini geliştirmiş, herkesin yardımına koşmuştur. Cenazelerde, düğünlerde, sünnetlerde bütün tanıyanların yanında olmuş, acı ve sevinçlerini paylaşmıştır.

23.05.1967-25.05.1969 tarihleri arasında askerlik vazifesini kıta çavuşu olarak Manisa'da tamamlamıştır. O günlerde Darende'ye göndermiş olduğu askerlik fotoğrafının arkasına şu ibareleri yazmıştır:

"Ey Kemâl;

Senin bu naciz vücudun, tıpkı hazan ermiş gül bahçesi gibi bir gün solacaktır. Fakat bu cansız hayalin ebedi payidar kalacaktır. Kemal Ateş, 28.8.967

İmza - Manisa"

01.09.1969 tarihinde Darende eşrafından Hacı Rıfat Zaloğlu'nun torunu, aynı zamanda Ahmet Turan Oruç'un kızı olan Naim Hanımla evlenmiştir. Bu evlilikten Mesude (1973), M. Celalettin

(1975), A. Hüsamettin (1976), Sebahattin (1978), Naciye (1980) isimlerinde beş çocuğu dünyaya gelmiştir.

23.01.1970 tarihinde Sivas ili Gürün İlçesi P.T.T Müdürlüğünde muhabere memuru olarak işe başladı.

Samimi ve Dürüst

16.05.1970 tarihinde becayış usulü ile Darende'ye naklolan Kemâl Ateş, 25.05.1975 tarihinde Veznadarlığa yükselerek, uzun yıllar Darende Postanesinde Müdür Vekili olarak hizmet etmiştir. Postanedeki görevi müddetince hiçbir ayırım yapmadan insanlara eşit muamelede bulunmuştur. Bunlara örnek olması bakımından amcazâdesi ve en yakın arkadaşı A. Tecettin Ateş Bey'den hatıralar dinledik. Sizlerle paylaşmak istiyorum: Tacettin Bey şöyle nakletti:

"Merhum Kemâl abi; açık sözlü, nüktedan, değişik yapıdaki insanlarla hemen diyalog kurabilen, insanî ilişkilerde dürüstlük ve samimiyeti ön planda tutan, hayırsever, şefkatli, yumuşak kalpli, yerine göre, celal meşrep diye tabir edilebilecek bir yapıya sahipti. Darende'de görev yapan diğer memurlarla çok iyi ilişki kurabilen, yabancı memurların çeşitli meseleleriyle ilgilenmeyi seven biriydi. Onları mutlaka ziyaret eder, her türlü sosyal faaliyetlerine iştirak ederdi. Darende mahalleleri ile kasaba ve civar köylerdeki hemşehrilerin Darende Postanesinde olan işlerinde yardımcı olur, telefon, mektup, telgraf gibi muhaberat konularında gerekli yardımları esirgemezdi. Sadece aile çevresinin ve bizlerin değil, bu halleriyle tüm mahalle ve Darende'nin "Hacı Kemâl abisi" oldu.

Kemâl abi, Hulûsi Efendi hazretlerinin adeta çarşıya açılan bir kapısıydı. O, Efendi'ye gelen mektupları alır, değerlendirir ve buna

göre ihtiyaç sahiplerine yardımcı olurdu. İnsanları ziyaret etmeyi sever, komşularından akrabalarından hasta olanları ziyaret eder, gönüllerini hoşnut ederdi. Evine çok bağlı idi, yaratılanı yaratandan ötürü sever, kimseyi incitmezdi. Herkese iyilik yapmayı, onlara faydalı olmayı kendine düstur edinmişti.

Bir gün Darende'ye bağlı olan ve Alevi vatandaşların yaşadığı, Bicir köyündeki bir çok insana PTT kanalından Almanya'dan gelen işçi davetiyesini bizzat taksi ile köylerine kadar beraber götürdük. Onlar da bu hizmetinden dolayı ve özellikle Hulûsi Efendi'nin oğlu olması hasebiyle çok alâka gösterdiler, hürmet ettiler. O, sevgi dolu, hizmet aşkı ile yanan bir kalp sahibiydi. Ayrıca şahit olduğum birkaç hususu da anlatmak isyiyorum; Kemal Abi, maaşını aldığı zaman bir miktarını ayırır, cüzdanının ayrı bir bölümüne koyardı. Gariplere, meczuplara ve ihtiyaçlı kimselere verir, onları memnun ederdi. Çok güzel ilahi okurdu. Bazı zamanlar Azeri bir türkü olan,

*"Karabağda talan var
Meni derde salan var
Çek bayraktar bayrağı
Gözü yolda kalan var"*

hoyratını derin ifadelerle terennüm ederdi. Vefatından üç gün önceki Cuma günü Şeyh Hamid-i Veli Camiinde müezzinlik yapmak istediğini ve bunun kameraya çekilmesini istedi. Müezzinliğini kameraya çektiler. Cumartesi günü çilehane civarında, Pazar günü Gökpınar'da sohbet edildi. Pazartesi günü sabah kahvaltıdan sonra İstanbul'a yolcu ettik. Hulûsi Efendi hazretleri tekrar arkadaşlarla sohbe devam ettiler. O gün şu beyitlerin bulunduğu ilahisini üç defa üst üste okuttular:

*"Boyun vere her zahmete katlana
Sabır ede her acıya tatlana"*

*Mihnet çeke yaya iken atlana
Hakikat güllerin derem der ise"*

22.09.1986 tarihinde kız kardeşi Aişe hanımı İstanbul'a götürürken Kırşehir civarında trafik kazasında vefat etmiştir. Malatya'dan lise arkadaşı olan zamanın Kırşehir Valisi Fikret Güven bey, can dostu, sevgili arkadaşı Kemal Efendi'nin cenaze işlemlerini bizzat takip edip, Darende'ye göndermiştir. Kazada vefat eden Aişe-i Sıddıka Hanım ile küçük çocuğu ve kayınvalidesi de dahil olmak üzere cenazeler Darende'ye getirilerek kendi evleri bahçesinde bulunan Taceddin-i Veli hazretleri civarına defnedilmiştir. Hulûsi Efendi Hazretleri bu kazaya rıza göstermiş, sabır ve metanetle karşılamıştır.

M. Kemâl Efendi melamî meşrepli, kendinin mânevî kişiliğini gizleyen bir yapıya sahip olduğunu bir çok kimseden dinledik. Buna örnek olması bakımından iki hatırayı nakledeceğiz.

Bir Sorunun Cevabı

Darendeli âşıklardan, Irmaklı köyünden olan Beyani mahlaslı H. İbrahim Güleç, 1980'li yılların başında TRT televizyonunda bir programa katılır. Ancak o günlerde Darende merkezi ve büyük kasabalar hariç, köylerde elektrik ve televizyon yoktur. Programı izleyen ve bir Darendeli olarak çok memnun kalan Kemal Abi, bunu videoya kaydeder. Daha sonra kardeşleri Ahmet Efendi ve H. Hamidettin Efendi'yi de yanına alarak arabasıyla Irmaklı köyüne âşığın evine giderler. Akü, televizyon, video ve kayıt yapılmış bant ile sistem kurulur, bütün köylüyle beraber izlenir. Sohbetin sonunda Hulûsi Efendi'nin asker arkadaşı olan, âşığın babası H. Mustafa Güleç Kemal Abi'ye şu suali sorar:

"Hacı Kemâl, Allah gecinden versin, bir gün hak vaki olursa ba-

banın hizmetlerini hanginiz devam ettireceksiniz". Kemâl Abi hiç düşünmeden yaş itibariyle en küçük kardeşi H. Hamidettin Efendi'yi göstererek: "O vazife Dedemin" der. Çünkü o Somuncu Baba hazretlerinin ismini taşıdığı için kardeşi Hamidettin Efendi'ye ismiyle hitap etmeyip, "dede" demektedir. Zaman Kemâl Abi'ye şahitlik etmiştir.

Yine Zaviye mahallesinden olan komşuları Ali Galip Karaağaç'tan da şu hatırayı dinledik:

1980'li yıllarda yeni ev yaptırmakta olan A. Galip Karaağaç bir gün maddî yönden sıkışır. Bir yerden gelecek parası vardır onu bekler, ancak çok gecikince sıkıntısı artar. Bir gece rüyasında Kemâl Abi'yi görür. Beyaz bir kâğıt üzerinde kendisine helva uzatmaktadır. Sabah uyanınca hemen postaneye giden Karaağaç: "Kemâl Abi bu gece rüyamda seni gördüm" der, rüyanın tafsilatını söylemez. Bunun üzerine Kemâl Efendi: "Ali Galip, paran geldi vereceğim ama, rüyanda beyaz kâğıdın üstünde helva aldığını niye söylemiyorsun?" der. Bunun üzerine Karaağaç Kemâl Efendi'nin mânevî yönden mensup olduğu ailenin şânına layık bir evlat olduğunu anlar.

Mektup Satırlarındaki Kemâl

Kemâl Efendi'nin, Hulûsi Efendi hazretlerinin hizmetlerine yardımcı olduğunu, kendinin askerden izine gelip, geri giderken Balaban Camisinin minaresine alem temini için İstanbul'daki gayretlerini kendisinin bir mektubundan anlıyoruz. Mektubunda aile fertleri ve yakın uzak akrabalar ile dostların adları teker teker sayılmıştır. Muhterem babasına yazdığı mektubu şöyledir:

"11.9.1968

Muhterem Efendim

Mektubuma başlamadan önce sizlere karşı çok suçlu ve kusurlu olan oğlunuzun affını rica eder, hürmetle her iki mübarek ellerinizden öper, sonsuz saygı ve hürmetlerimi sunarım.

Efendim sizden ayrıldıktan sonra üzgün ve bitkin olarak Gürün'e, oradan da Sivas'a geldik. Orada babamızın (İsmail Hakkı Toprak Efendi) sahrada olduklarını öğrendik, doğru sahraya vardık. Efendimle görüştük ve Darende'den ve sizlerden bahsettiler. Beraber (Dilberle dem beraber) okuyun kardaş dedi ve okudular.

Müsaade alıp ayrılınca gözlerimden öptü ve ayrıldık. Ankara'ya oradan da İstanbul'a geldik. İstanbul'da İsmail Efendiyi bulduk ve beraberce İbrahim Çehrelî'ye gittik. İbrahim Çehrelî benimle görüştü ve şöyle dedi: "Balaban köyü bize ihtiyar heyetinden minare yaptırdık bir aleme ihtiyacımız var diye bir ilmühaber yazar ve bunu müftülük tasdik ettikten sonra bize gönderirse alemi gönderirim." dediler.

Efendim ben çok iyi ve rahatım. Sizler nasılsınız, iyi misiniz? İyi olmanızı Cenab-ı Rabbül Âleminden dilerim. Annemin ellerinden, ablamın ellerinden, Fatma, Münife, Şefika, Ahmet, Hamit ve Gül Aişe'nin gözlerinden öperim. Bütün hısımlar akraba, eş, ahabap ve dostların cümlesine selam eder, büyüklerin ellerinden küçüklerin gözlerinden öperim.

Satırlarıma son verirken acele cevap beklerim.

Haki paye yüzler sürerim efendim. Denetleme olduğu için mektubum gecikti kusura bakmayın. Annem ve siz hiç beni düşünmeyin. Hüda'ya emanet edin yeter.

Şahlar şahına gönlümü verdim

Beni de deftere yazın efendim

Şaşıp Mecnun gibi çöllere girdim

Beni de deftere yazın efendim

*Şahımı görünce kendimden geçtim
Bütün içimdeki yaremi deştim
Himmeti aldım mihneti geçtim
Beni de deftere yazın efendim"*

Yazımızı bitirirken yine H. Hulûsi Ateş Şeyhzâdeoğlu Özel Kitaplığı'nda bulunan ve Kemâl Efendi'ye yazılan mektubu sizlere aktarmadan önce bu mektubun da önemine birkaç kelime ile işaret etmek istiyorum.

Hulûsi Efendi'nin Mektubu

Hulûsi Efendi, Darende'ye bir fabrika kazandırmak maksadıyla yurt içinde ve yurt dışında geziler yaparak hemşehriler arasındaki tesianütü temin etmek maksadıyla ve memlekete bir hizmet sektörü kurabilmek için fabrika teşebbüs heyetiyle Almanya'ya gitmiştir. Almanya'nın Köln şehrinden Kemâl Efendi'ye hitaben bir mektup yazmıştır. Efendi hazretleri de mektubunda aile fertleri ve yakın uzak akrabalar ile dostların adlarını teker teker saymıştır. Mektubunun transkripsiyonunu yaparak aynen aktarmaya çalışacağım.

“23.11.976/Köln

Nuri Aynim Kemâlim.

Gözlerinizden öper, cümlenizi Allah'a emanet ederim. Burada üzerimize düşen memleket hizmetleriyle uğraşıyoruz. Bayramı evde geçirmek istedik fakat işlerimiz ikmal olmadı yinede ümitvânız.

Valideniz, çocuklar rahatlar mı, gözlerinizden öperim. Akraba ve komşulara selam ve dualar ederim. Reis Beye, Niyazi Beye ve diğer memur arkadaşlara selamımı tebliğ et. Tayyar efendi rahat mı, Metin imtihanı kazandı mı? Eben, teyzen, dayın çocukları nasıllar. Ahmet Efendi ve Aliye Hanım'a selam ve hürmetlerimi bildir. Bedrettin Ağabeyin ve çocukları iyiler mi rahatlar mı? Muhterem Hacı Hüsnü Dayı-

mıza selam... Hacı Söylemez'in gösterdiği adrese mektup yaz ehvalinizi bildir. Şimdiye kadar kaydedilen ortak taahhüdü yedi milyonu geçti. On milyondan artık olmasını temine devam edeceğiz inşaallah.

Babanız Hulusi

İmza

Not: Ambulans için de çalışıyoruz. Fakat iki işi bir arada yürütmek çok müşkül oluyor. Dr. (Doktor) Bey'in gözlerinden öperim. Birkaç cilt makbuz olsa çok iyi olacakmış artık bakalım. Gözlerinizden öperim.

Bir arzunuz var mıdır? Hacı Mustafa Kara ve Hacı Hallo Dayılarına selamlar, çocukları rahatlar."

Kemâl'lı Sözler

Yazımızın sonunda merhum Kemal Efendi'nin bir arkadaşına tavsiye ettiği şu sözleri tekrarlamadan geçemeyeceğim.

- Gardeş, ben çalışma odanıza veya evin herhangi bir yerine şu iki sözü levha olarak asmanızı tavsiye ederim.

"Ya olduğun gibi görün, ya görüldüğün gibi ol" "Nokta kadar menfaat için, virgül kadar eğilme"

Yukarıdaki satırları kaleme alırken, şu kanaat husûle geldi. Hizmet için vakfedilmiş ömürler ve isimler kıyamete kadar hayırla anılır. Onların eserleri ve inşa ettikleri gönüller sevgi yumağıyla yoğrulmuş kalplerde ebedi kalır. Tarih, canlı bir şahit olarak, gökkubbe de yankılanır, bekâ bulur. Bu yol, bu hizmet kervanı ebedi hayatı yetini devam ettirir.

Şehrullah

16 Ocak 2002, Darende

Muharrem ayına “Şehrullah” denir
Bu ayda felekler devrâna döner
Âdem(a.s)’in tövbesi kabul edilir
Hakk katında dilek ğufrana döner

Yevm-i Aşûrede hâdisat çoktur
Mevla’nın fermanı cümlesi haktır
Mühim olan hakikatı bilmektir
İnananın kalbi Kur’ana döner

Nuh-u Nebi hayvanatla insanı
Aldı sefineye mahluk-u cânı
O günde kopmuştu Nuh’un tûfanı
Selâmette olan mihmana döner

İbrahim Halil’im Nemrud nârından
Halas olup mancınığın dârından
İmdâd alıp Hakk Teala nurundan
Bir gül bahçesinde seyrana döner

Musa Firavun'dan kurtulur bu gün
Eyyub dermanına kavuşur bu gün
Tarihte çok şeye şahittir o gün
Bazen nûra bazen hicrâna döner

Buyurdu serveri Resul-i Zîşan
“Ramazandan sonra faziletli an
Makbul oruç Muharrem de tutulan”
İbadât ü tâat Sübhan'a döner

Ehl-i beyt katili insafsız hâin
Kerbelâ'da kusar etrafına kin
Seyyidüş-şühedâ İmam Hüseyin
Dîdeler yaş döker bârana döner

Bu ayda çok canlar mahzundur mahzun
Gönülleri sarar acı bir hüznün
Hakka eyler itaatla niyazın
Dualar Hâlık-ı Yezdâna döner

Muharrem sabını örnektir bize
Hulûsi Efendi gösterdi rızâ
Hacı Kemal Abi şehid-i kaza
Yâd eder mürğ-i cân efgâna döner

Efendim Gülzâr-ı Hüseyin bülbülü
Seyyid Hâmid Sultan ehl-i beyt gülü
İlâhî sen koru nesl-i Resûlü
Tektaş'ım bîçare mecnûna döner

Bir Annenin Mektûbu

Doğumla başlayan hayatta, bir anne ve bir baba vardır. Biz insanların ilk babası Hz. Âdem, ilk annesi ise Hz. Havva'dır.

Anne kutsal bir varlık... Çünkü; evladını en güzel bir yardımlaşma örneği göstererek, kendi bedeninde dokuz ay taşıyan, kaniyla canıyla besleyen, onu dünyaya getiren ve sıcak nefesiyle ağlayan bebeğini susturan, şefkat dolu kucağını açan, hayatın zorlukları karşısında daima kendinden bir parça olan yavrusunun yanında olan, eğiten, terbiye eden muhtereme varlık...

Anne Şefkati

Bir annenin evladına olan şefkati her şeyin üstündedir. Bu konuyla alâkalı şöyle bir hikâye anlatılmaktadır. Süleyman Aleyhisselâm'a iki kadın bir çocuğun anneliği iddiasıyla gelirler. İkisi de aynı hararetle iddialarını savunmaktadır. Süleyman

Aleyhisselâm onları dinler ve sonra cellâdı çağırır:

"Çocuğu tam ortasından böl ve ikisine birer parçasını ver!" der. Cellat kılıcını kaldırdığı zaman kadınlardan biri haykırarak:

"Yapmayın!.. der; yapmayın, ben dâvamdan vazgeçtim..."

Yüce Peygamber diğer kadının yüzüne bakar; kadın ifadesizdir. Dâvasından vazgeçen kadına döner ve şöyle der:

"Sen mübarek ve mukaddes annesin. Çocuğuna olan sevginle onun ızdırab çekmesine tahammül edemedin. Senin fedakârlığın onun parçalanmasına engel oldu. Öbür kadın ana olsaydı, o da senin gibi feryâd ederdi. Çocuk senindir..." der.

Anne sevgisi; insan sevgisinin, toplum şuurunun başlangıç noktasıdır. Bu konuyla ilgili bir hadis-i şerif şöyledir:

- "Ebu Hureyre (r.a) anlatıyor: Bir adam gelerek: "Ey Allah'ın Resulu iyi davranıp hoş sohbette bulunmama en ziyade kim hak sahibidir?" diye sordu. Hz. Peygamber (aleyhissalatu vesselâm): "Annen!" diye cevap verdi. Adam: "Sonra kim?" dedi, Resulullah (aleyhissalatu vesselam) "Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar: "Sonra kim?" dedi Resulullah (aleyhissalatu vesselâm) yine: "Annen!" diye cevap verdi. Adam tekrar sordu: "Sonra kim?" Resulullah (aleyhissalatu vesselâm) bu dördüncüyü: "Baban!" diye cevapladı."¹

Sevgili Peygamberimiz bir başka hadis-i şeriflerinde anne ve babaya itaat ve hizmet konusunda ikaz mahiyetinde:

- "Ebu Hureyre (radiyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber

1- Buhari, Edeb 2; Muslim, Birr 1, (2548).

(aleyhissalatu vesselam) bir gün: "Burnu sürtülsün, burnu sürtülsün, burnu sürtülsün." dedi. "Kimin burnu sürtülsün Ey Allah'ın Resulu?" diye sorulunca şu açıklamada bulundu: "Ebeveyninden her ikisinin veya sadece birinin yaşlılığına ulaştığı halde cennete giremeyenin."² buyurdular.

Toplumun temel taşı olan bireyleri anneler yetiştirir. Sevgi ile yüreği yoğrulmuş bireyler aileyi, mutluluk çemberi içerisindeki aileler de sıhhatli bir milleti meydana getirir. Eğer anneler mutlu ise toplum mutlu, toplum mutlu ise devlet mutlu, devlet mutlu ise millet mutludur. Anaların namusunu korumak için can vermeye hazır olan evlatlar asker ruhu ile her zaman övülmeye layık en büyük ordularını oluşturur. Tarihe bakıldığında ak süt emziren anaların, ak alınlı evlatları aziz yurdumuza düşman ayağı basmasın diye, canlarını seve seve vermişlerdir.

Bir toplumun anneleri ne kadar mükemmel, ne kadar inançlı yetiştirilmişler ve helâl lokma yedikleri gibi yavrularına da helâl süt emzirmişler ve onlara iyi örnekler göstermişlerse, inanınız o toplumun geleceği, ordulardan daha çok güçlü olarak korunur. Çünkü, cennetin ayakları altında olduğuna inandığımız annelerin; imânı, idrâki, sevgisi, çocuğuna karşı olan şefkati ve çocuğuna karşı olan bağlılığı, bir topluluğu millet yapan yegâne özelliklerdir.³

Şimdi sizlerle bir annenin askerdeki oğluna yazdığı mektubunu okuyacağız. Bu anne ki, kendi ismini hayırla hatırlatan yüksek seciyeli bir insanın annesi. Bu anne Hulûsi Efendi'nin mübarek annesi, Fatıma Hanım...

2- Muslim, Birr 9, (251);Tirmizi, Daavat 110 (3539).

3- Bolak Ahmed Aydın, Yüz Yılın Yetmişbeşi, s.154, İstanbul,2000.

Altın Silsileden Bir Dal

Taceddin Veli Hazretlerinin soyundan olan Seyyid İbrahim Efendinin kerimesi Fatıma Hanım Darende'nin Zaviye mahallesinde 1295 (M. 1879) tarihinde dünyaya gelmiştir. Şeyh Hamid-i Veli Hazretlerinin ahfadından Es-Seyyid Hatip Hasan Feyzi Efendi ile evlenmesi ile, bu iki mübarek silsilenin altın halkalarının birleşmesiyle, iki yönden seyyid olan evlatlar dünyaya gelmiştir ki, bunlardan biri de Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'dir. Kalp gözü açık mânevîyat sahibi olan Fatıma Hanım; şefkatli bir anne olarak evladının yetişmesine çok önem vermiştir. 1945 yılında vefat eden Fatıma Hanım, Taceddin Veli Haziresine defnedilmiştir. Mektûbat-ı Hulûsî-i Dârendevî adlı eserinde Hulusi Efendi Hazretleri kızı Fatıma Hanıma hitaben yazdığı nasihat ve niyaz dolu mektubunda annesinden şöyle bahsetmektedir:

"Müşfik annemi babamdan bir gün önce kaybetmiştim. O anne ki analar anası, lebaleb sinisi şefkat ve muhabbet hissiyle dolu olarak, bizi emzirmiş ve ağuş-ı şefkatte büyütmüştü.

Annemin neşeli bir anı idi;" Canım anne! Eniştelere, evlatlardan daha sevgili olur derler. Sizde bu his böyle midir?" diye sormuştum. Annem gözleri nemli olarak yüzüme baktı: "Yok efendi oğlum evlatların sevgideki farkını izhar etmek layık olamaz, ama ne yalan söyleyeyim Ahmet ilk evladım olduğu için daha çok severdim. Lakin gördüğüm bir rüya üzerine farkınız yoktur. Ahmet'te genç idim, pek riayet edemedim. Fakat size abdestsiz süt vermedim" diyerek rüyalarını beyan etmişlerdi. Merhumenin vefatında başında bulundum. Kibleye müteveccih diz çökük olarak Allah Allah diye ruhunu teslim etti."⁴

4- Ateş, Es-Seyyid O. Hulûsi, Mektûbat-ı Hulûsî-i Dârendevî, s.7-8, (Haz. Mehmet Akkuş) Ank,1996.

Şimdi sizlerle birlikte okuyacağımız mektup; Fatıma Hanım tarafından Hulûsi Efendi'ye (asker ocağına) yazdırılmış, gönderilmiştir.

6 / 8 / 1941

Darende

Pür Şefkat Oğlum ve Yavrum Hulûsi

Başta çok selâm ve dualarla yüz ve gözlerinden hasretle öpüp her an ve her zaman gözlerim önünde dolanan hayalinle sarılmak isterim. Pederinle İbrahim köylere gitti (Şeyh Hamid-i Veli Vakfiye gelirlerini tahsil için), Bedreddin evdedir. Artık bu mektubu da ben yazdırmak mecburiyetinde kaldım. Hanemiz halkı cümleten sıhhatte olup selamlâr edip ellerinden öperler. Bedreddin, Ali, Aişe, Fatıma ve Hayriye ve mini mini Hatice ve Sırrı ve gelin hanım ve hemşiren Sekine cümlesi ellerinden hürmetle öperler. Ve komşulardan Ahmed Efendi ve hane tarafları ve Fatma ile ve daha başka komşuların cümlesi selâmet olup selâm ederler.

İzinli gelmen için buradan Fethi Bey'e mektup yazdırmak lüzum görüldü idi. Baban köylere gideceğinden ola ki ben köylerde iken gelir gider diye, ben köyden geldikten sonra yazdırayım dedi idi. Bu defa senin 29.6.941 tarihli mektubunu alınca ona da lüzum kalmadı. Bu tarafta şayanı dikkat bir havadis yok. Heman senin sağlığını dilerken tekrar olarak sarılmakla iktifa ederim, canım yavrum.

Vâliden Fatıma.

Ağabeyin Kızılениş'tedir, Ramazan'da günü bitiyor. İyi rahat

olduğunu yazıyor. Yavrum geçenlerde pınarına çıktım birkaç söz doğdu.

*Pınarın yosun tutmuş akıyor
Mor zambaklar çiçekler açılmıyor kokmuyor
Gözledim Maraş'ta asker kalmış çıkıp gelmiyor*

*Güller açıldı tiyekler cillendi
Hatice hem yürüdü hem dillendi*

*Gam çekme gönül hiç olur
Körpe kuzu yürür koç olur
Bir gün olur sılamıza göç olur.¹⁶*

Bu satırları okuduktan sonra şefkatli bir kucakta, mânevî bir ocakta yetişen evlatların, dünyaya gelmelerine sebep olan ebeveynlerini (anne-babalarını) hep hayırla andıkları, onların isimlerinde hayır dualarla hatırlattıklarına şahit oluyoruz.

*Ey Hulûsi Efendi'nin validesi.
Büyük bir insanın büyükannesi.
Ruhun Şad olsun Fatıma Hanım.*

5- Bu mektup Bedrettin Ateş arşivinden alınmıştır.

Ana

H. Naciye ATEŞ Hanımefendi'ye

18 Ekim 2001, Darende

“Ayağın altına serilmiş cennet”
İlk hanım Hazreti Havva’dır Ana
“Öf” demeyi bile nehyetti Samed
Makamın firdevs-i me’vadır Ana

Kurban İsmail’e Hâcer’dır vahid
Musa-i kelime Asiye şehid
İsa ruhullaha Meryem’dır şâhid
Tevhid mukaddes bir dâvadır Ana

Âmine, Âmine analar hası
Abdullah’dan aldı nurlu mirası
Sahih çıktı gördüğü her rüyası
Nazarı dertlere devadır Ana

Peygamberin ümmü eşrefün- nisa
O anne olmuştur mü’min herkese
Ehl-i tevhid çekmez dü cihan tasa
Medfen-i ol kûyi Ebva’dır Ana

Refika-i Resul Hatice Kübra
Aişe Sıddıka sâhibi verâ
Zevce-i tâhirat nurlu mâvera
Bütün hanımlara sevâ’dır Ana

Fatımatüz-Zehra ehl-i beyt gülü
Seyyidül Haseneyn gülşen bülbulü
Onlarla ber-hayat neseb-i Âli
Evladına şefi' livâdır Ana

Üçyüz otuşbeş de kılmış tevellüd
Kemâli Şems ile Hâmide vâlid
Hizmet ile ismi bâki-i hâlid
Bunu bilmeyen bî-nevâdır Ana

Dünyaya getirmiş on altın yıldız
Beşi erkek evlad beşi ise kız
Devlethâne ve gönül hânesi temiz
Hanımlara elbet piş-vâdır Ana

Şefkatle açılmış münif bir kucak
Zaviyede tüten manevi ocak
Tebessümün tatlı nefesin sıcak
Meskenin bir ulvi yuvadır Ana

Sen yaktın zamana nurlu چراغı
Hamidüddin sultan asrın direği
İnsanlığa sevgi dolu yüreği
İnsan-ı kâmil bi-pervâdır Ana

Hacı Validemiz Naciye Hanım
Zevce-i Hulûsi şah-ı sultanım
Evladın bâbında aciz gedânım
Matlubum hep sizden duadır Ana

Ana Sevgisi Üzerine

Bir evladın üzerinde en çok anne ve babasının hakkı vardır. Yüce Allah'ımız yüce kitabında kendine kulluktan sonra ana ve babaya karşı görev ve sorumluluklarımızı emretmektedir.¹ Bütün Peygamberlerin şariatlarında bulunan ve "On emir" olarak bilinen temel esaslar En'am Suresinin 151-153. ayetlerinde şöyle zikredilmiştir: "De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin -sizin de onların da rızkını biz veriyoruz; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah'ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız. Rüşd çağına erişinceye kadar, yetimin malına sadece en iyi tutumla yaklaşın; ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadar yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaletli olun, Allah'a

1- Bkz: Bakara, 83.

verdiğiniz sözü tutun. İşte Allah size iyice düşünesiniz diye bunları emretti. Şüphesiz ki benim dosdoğru yolumdur. Bana uyun; (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti."²

Allah'a kulluktan sonra ana-babaya itaatin ahlâkî vecibeler içerisinde sıralanmasını âlimlerimiz şu sebeplere bağlanmaktadır:

- a- İnsanın maddî ve mânevî gelişmesi için en değerli katkı, Allah'ın nimetlerinden sonra ana-babanın fedakârlıklarıdır. Ana-baba hem varlık sahnesine çıkmasının sebebidirler, hem de yetiştirilip terbiye edilmesini sağlayan kişilerdir. Başka insanlar ise, çocuğun varlığında pay sahibi olmayıp sadece eğitime katkıda bulunurlar.
- b- Çocuğun varlık alanına çıkmasının asıl ve gerçek sebebi Allah, zâhirî ve hukukî sebebi ise ana-babadır.
- c- Allah nimetlerini karşılıksız verdiği gibi ana baba da çocuklarının ihtiyaçlarını hiçbir karşılık beklemeden seve seve yerine getirirler.
- d- Allah kuluna günahkâr bile olsa nimetler verdiği gibi ana- baba da âsî bile olsalar çocuklarına desteklerini sürdürürler.
- e- Allah kullarının iyiliklerinden memnun olduğu, karşılığını fazlasıyla verdiği gibi ana baba da çocuklarının sahip olduğu imkân ve değerleri korumaya ve geliştirmeye çalışırlar.³

2- En'am, 151-153.

3- Çağırıcı, Mustafa, TDV, İA, "Ana-Baba Mad", III,104.

Ana Hakkı

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız ayet-i kerimede ve bu hususa müteallik hadis-i şeriflerde geçtiği gibi Allah'ın üzerimizdeki hakkından sonra ana hakkı gelmektedir. Bu üstünlük Mevlâna Hazretleri'nin Mesnevi adlı eserinde de dile getirilmiştir. Mevlânâ diyor ki:

"Allah'ın haklarından sonra ana hakkı gelir. Çünkü kerem sahibi olan Allah, sen ana karında iken ananı sana borçlu etmiştir.

Allah, ananın bedeni içerisinde sana bir şekil vermiştir. Seni karında taşıması için ona sevgi ve şefkat bağışlamış, ona tatlı bir huy vererek onu seninle huzura kavuşturmuştur.

Böylece ana, seni kendisine yapışık kendisinin bir parçası, kendisinin bir cüz'ü olarak görmüştür. Fakat dokuz ay geçince, Hakk'ın tedbiri şaşmaz kanunu gereği, kendisine yapışık parça kendisinden kopmuş ayrılmıştır.

Cenab-ı Hak, akıl almaz binlerce sanat ortaya koydu. Binlerce fen yarattı. Hakk'ın sana olan sevgisi, ana sevgisi olarak belirttiği için anan seni çok sevdi. Seni bağrına bastı, esirgedi, sana şefkat gösterdi.

Böyle olmakla beraber Allah hakkı ana hakkından öncedir. Ana hakkından ileridir. Kim bu hakkı bilmez ve tanımazsa eşektir.

Cenab-ı Hakk anayı yarattı. Memesini de sütünü de seni besleyecek tertipte halk etti. Daha önce de senin dünyaya gelmen, varlık kazanman için anayı babayı birbirine eş etti.

Ey ihsanı, lütufları, iyilikleri kadîm olan, yani onlara ön olmayan Rabbim! Bildiğim bilmediğim nimetlerin hepsi de sendendir."⁴

4- Mevlâna, Mesnevi Terc (Terc: Şefik Can) Ötüken Yay, c.3, s.45, İst, 1999.

Dünya üzerinde ilk kadın ve ilk anne vasfını Hz. Havva taşımaktadır. Hz. Âdem' in eşi ve insanlık âleminin anası olan Hz. Havva'nın yaratılışı ile ilgili çeşitli rivayetler vardır. Kur'an-ı Kerim'de: "Sizi bir tek nefisten yaratan ve gönlünün huzura kavuşacağı eşini de ondan var eden Allah'tır"⁵ buyurulmaktadır. Dolayısıyla dünya hayatında ilk aile yuvasını kuran Hz. Âdem ile Hz. Havva'dır. Bunların evliliklerinden çocuklar, torunlar ve günümüze kadar gelen insanlık nesli türemiştir.

Anaların En Bahtlısı

Anaların en bahtlısı muhakkak ki Sevgili Peygamberimizin anesi Hz. Âmine'dir. Kureyş'in hatırı sayılır bir ailesinin kızı olan Âmine validemiz yine Kureyş'in en seçkin genci olan Hz. Abdullah ile evlenmiştir.

Siyer kitaplarının birçoğunda yer alan rivayetlere göre yakışıklı bir genç olan Abdullah'ın alnında diğer gençlerde bulunmayan bir parlaklık mevcuttu. Asaleti, yakışıklılığı ve alnındaki parlaklığı sebebiyle bir çok hanımdan evlenme teklifi alan Abdullah, bunlara iltifat etmemiş ve Âmine ile evlenmiştir. Hz. Peygamberin ana rahmine intikal etmesiyle Abdullah'ın alnındaki nur da ona intikal etmiştir. Bu hususu Hulûsi Efendi (K.S) bir hutbesinde edebi bir lisanla şöyle anlatıyor: "Ay ile güneşin bu birleşmesinden nübüvvet ve risalet nuru pederi Abdullah'tan ayrılmış, ânesi Âmine'ye intikal etmiştir. Şimdi, Âmine İbrahim'in tevhidini, Yusuf'un güzelliğini temayül iden, Musa'nın mucizelerini, İsa'nın hayat-bahş nefesini haiz olan enbiyalar serverini yüklü bulunuyordu. Bu sa'atde Âmine, sinesinde bir fazilet cihanı bir medeniyet âlemi taşıyordu."⁶

5- Nisa, 1.

6- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulusi, Şeyh Hamid-i Veli Minberinden Hutbeler, s.22, Ank,1999.

Delailü'n-nübüvve, mevlid ve benzeri eserlerde "nur-i Muham-medî", "nur-ı nübüvvet diye söz konusu edilen bir nurdur. Ayrıca kaynaklar Hz. Peygamberin ana rahmine intikalinden doğumuna kadar geçen süre içinde bazı fevkalade olayların meydana geldiğini ve bunların bir kısmına Amine'nin de şahit olduğunu ifade eden birçok rivayet kaydederler. Hz. Peygamber altı yaşında iken Âmine, oğlu ve Ümmü Eymen adındaki cariyesiyle birlikte Medine'ye gitmek üzere yola çıkmıştır. Yolculuğun amacı, Abdumuttalib'in annesi dolayısıyla ailenin dayıları sayılan Beni Neccar mensuplarını ve Abdullah'ın kabrini ziyaret etmektir. Ancak Amine Medine'de bir ay kaldıktan sonra Mekke'ye dönerken çok genç yaşta Ebva' da vefat etmiştir.⁷ Hazreti Amine edip ve beliğ bir hatun idi. Vefatı sırasında oğlunun yüzüne bakarak şu sözleri söylemişti: "Her yaşayan (doğ-an) ölür, her yeni eskir, her çok tükenir, fena bulur. Ben de öleceğim, fakat ebedî anılacağım; oğlumu hayru'l-halef bırakıyorum."⁸

Hz Peygamber, Hicretin altıncı yılında annesinin kabrini ziyaret ettiği ve onun rikkat ve şefkatini hatırlayarak gözlerinin yaşardığı bilinmektedir.⁹

Şiirimizde Ana

Bir annenin çocuğuna olan sevgi ve şefkati nasıl fitrî ise, çocuğun annesine olan bağlılık ve muhabbeti de fitrîdir. Bebekken annesinin kucağında kendini emin hisseden, huzur bulan çocuklar, büyüdüklerinde de bu aradaki ilgiyi saygı ve hizmet olarak gösterirler. Merhamet duygusu ve tevazu ile aile büyüklerine rıfk ile muamele

7- Topaloğlu Bekir, TDV,İA, "Amine" mad, C:III, s. 64.

8- Ateş, Hutbeler, s.23.

9- Topaloğlu, a.g.e, s. 64.

edilmesi Allah'ın emridir. "De ki: Rabbim onlar bana küçükken nasıl şefkat ve merhamet gösterdilerse sen de onlara merhamet et diye dua et."¹⁰ emr-i ilahisi ana baba ve çocuklar arasındaki duygusal bağın önemini belirtmektedir. Çünkü evlatlar ile ebeveyn arasındaki en kuvvetli bağ ve ilişki bu temel üzerine bina edilmiştir.

Şiirlerinde "ana" motifini ısrarla işleyen Yavuz Bülent Bâkiler, "Şiirimizde Ana" adı altında hazırladığı güldesteden bahsederken şöyle demektedir: "Cumhuriyet devri şairlerimizin bütün kitaplarını dikkatle gözden geçirdim. Hayretle gördüm ki, şöhretli şairlerimiz, sevgili anaları için ya bir şiir yazmışlar veya hiç yazmamışlar. İki ana şiiri yazan şairlerimiz, koca Türk edebiyatından 4-5 kişi kadardır. Sevgilisi için 40-50 şiir yazan bir şairin anası için bir şiir bile yazmamasını hangi insaf sahibi tabi-i karşılayabilir? Ana gibi mukaddes bir kavram, şiirimizde yeteri kadar işlenmemiştir."¹¹

Mektûbat-ı Hulûsi-i Daredevî adlı eserinde Hulusi Efendi (k.s)'nin "anam"¹² redifli bir gazelini konumuzla alâkalı olması sebebiyle inceleyip açıklamaya çalışacağız. Gazelin ilk beyiti şöyle başlıyor:

*Ey derd ü mihnete yâr olan anam
Rûz u şeb her demi zâr olan anam*

(Ey tüm hayatı boyunca her türlü dert ve zorlukla kardeş olmuş, sıkıntılar içerisinde yoğrulmuş anam. Gecesi gündüzü ve zamanın her dilimi ağlamaklı geçen anam.)

Anneler, çocukları için birçok sıkıntıya katlanırlar. Dokuz ay

10-İsra, 24.

11-Yardım, Mehmet Nuri, Yavuz Bülent Bakilerle Konuşma, Türk Edebiyatı, s.68,Ekim 2001.

12-Ateş, Es-Seyyid Osman Hulusi Mektûbat-ı Hulûsi-i Daredevî, s. 107 (Haz: Mehmet Akkuş), Ank,1996.

yavrusunu karnında taşıyan, geceleri uykularını bölerek çocuğuna bakan, akşam eve gecikince pencereye çıkıp yavrusunun yolunu gözleyen annelerdir. Bebeğini sütüyle doyuran anne o ağlayınca dayanamaz, onun acılarına katlanamaz, bir çare olarak kucağına alır, besler büyütür. İşte bebeklikten itibaren alışlagelmiş hizmetleri ömür boyu devam eder. O çocuğunu her zaman bebekliğinde sevdiği gibi sever. Tabii ki evlatları büyünce onların ızdırabıyla hislenir, acılarına ortak olur ve böylece bir ömür boyu yavruları ve ailesi için sıkıntılara göğüs geren annelerdir.

*Mihnete sabreyle merd olup etme âh
Hem dem-i gamla bî-karâr olan anam*

(Birtakım zahmet, eziyet ve sıkıntılara sabreyle âh u vah etme, gam ve keder ile sırdaş olmuş ve böylece kararsızlık içerisinde kalan anam.)

Sabr: Kişinin başına gelen belâlara, sıkıntılara dayanmasına, Allah'a ibadete devam ederek, isyandan kaçmasına denir. Sabr, musibetle karşılaşıldığında ilk anda olur. Gam ise, bir takım keder ve üzüntüler demektir. Seven gönüller sevdikleri için her türlü zorluklara seve seve katlanmaktadırlar. Bundan dolayı isyan etmez, kararsızlıklarından dolayı noksanlık göstermezler.

*Çek derd ü belâyı kadrin yücedir
Ey yüce baht-ı pür itibâr olan anam*

(Birtakım musibetler ve dertleri çekmek senin yüce değerini azaltmayacak, bilakis yüce kıymetin daha da artacaktır. Ey yüksek derecelere ermiş, bahtı güzel (şanslı) itibarı, şerefi çok yüksek olan anam.)

İnsanlar kendilerine verilen mal ve evlat ile imtihan edilirler. Anneler için en büyük imtihan ise evlatlarıdır. Allah; anneleri, çocuk-

ları ile dener. Onlara verdiği ızdırıp, acı ve ayrılık, hatta ölüm ile annelerin göstereceği teslimiyet ve tevekkül sonucu mertebelerini belirler. Tasavvufta belâ: Hakk'ın kulunu denemesi, kendisinde mevcut olan iyi hallere gerçekte sahip olup olmadığını ona fiilen göstermesi, bu maksatla onu sıkıntıya sokması ve sınamasıdır. Kulun Hakk'a yakınlığı ondan gelen ezâ ve cefâlara samimi surette katlanması ile olur. Onun için hadiste: "En şiddetli belâlara dâçar olanlar peygamberlerdir. Sonra da veliler." buyurulmuştur.¹³

Annelik; dünyanın en zevkli sanatıdır. Ailenin önemi asıl, anne ve babalığın öneminden gelmektedir. Çünkü toplumları teşkil edecek fertlerin ilk sahipleri onlardır. Çocuklar pembecik ciltleri, yumuşacık elleri, cennet kokuları ve yüzlerinde uçuşan hediye gülücükleriyle bakıma, eğitim ve öğretime muhtaç olarak dünyaya gelirler. Sevgi dolu, şefkatle ısınmış emin ve güvenli bir kucak isterler. İşte anneler bütün bu güzellikleri çocuğuna vermek için zorluklara göğüs gerdiği için kıymet kazanırlar. Ayrıca bu beyitte annelerin yüceliğine değinilmiştir. Nitekim sevgili Peygamberimiz: "Cennet annelerin ayakları altındadır."¹⁴ buyurmaktadırlar. Bu hadis-i şerif onların yüksek itibarlarını üstün kıymetlerini işaret etmektedir. Yine Hülûsi Efendi hazretlerinin el yazması notları arasındaki rubaide atasözünü kaydederek şöyle diyor:

*Ana başa taç imiş
Her derde ilâç imiş
Bir evlat pir olsa da
Anaya muhtaç imiş*¹⁵

Bu rubaiden sonra gazelin diğer beyitine geçiyoruz.

13-Uludağ Süleyman, Tasavvuf terimleri Sözlüğü, s.92, Marifet Yay, İst,1995.

14-Keşf'ul-Hafa 1,335.

15-Şeyhzadeoğlu Özel kitaplığı el yazması notlar, no; 103.

Hulûs-i kalb ile hüsn-i niyyetle
Hurilere yâr-i gâr olan anam

(Temiz düşünceler ve güzelliklerle dolu kalbi ve iyi niyetiyle cennetdeki hurilere arkadaş olan anam.)

Tasavvufî anlamda kalb; insanın mahiyeti, madde ile mananın birleştiği yer, akıl, ruh, Allah'ın tecelli ettiği mahal, ilahi latifeler gibi çok yönlü mânâları ifade eder. Biyolojik mânâdaki kalb, insanda olduğu gibi, hayvanlarda da bulunur. İkinci anlamdaki kalb ise, sadece insanda bulunur ve insanı hayvandan ayıran özelliştir. Molla Cami, Füsus Şerhinde kalb; mizaci kuvvetler ve cismanî gerçekler ile ruhanî gerçekler ve nefsanî gerçekler arasını bir araya getiren (cem eden) hakikattir, der.¹⁶ Kalbin güzel düşünceler ile mücehhez olması sahibinin bütün hayatına etki eder.

Peygamberimizin bir hadis-i şerifi "Amellere niyetlere göredir. Herkes ancak niyyetine göre amelinden faydalanır." buyurmaktadır. Niyetten maksad kasdetmektir ki bu da amellere yardımcı olur. Şeriatıta ise Allah rızası için Allah'ın emirlerini yerine getirmeğe kalbin yönelmesidir. Şeyh Hamid-i Veli hazretleri bu hadisi izah ederken, "Bütün din ve dünyevî işlerinde halis bir niyyete sahip olan kimse iki cihan saadetine nail olur." buyurmuşlardır.¹⁷

Hizmetlerini, sevgisini, ve her türlü emeğiyle çocuklarını büyüten anne-babalara cennetler müjdelenmiştir. Bu beyitin ikinci mısraında Hulûsi Efendi annesinin cenetteki hurilerle sadık dost (arkadaş) olacağını beyan eder. Hûri: Gözlerinin akı karasından çok olan ceylan gözlü kız demektir. Kur'an-ı Kerim cennette hûrilerin mü'minlere hizmet edeceklerini belirtmektedir. Bu beyitte Hulûsi

16-Cebeoğlu, Ethem, Tasavvufî Terimler ve Deyimler Sözlüğü, s.422. Rehber Yay, Ank. 1997.

17-Şeyh Hamid-i Veli, Tuhfetü'l-lhvan, (Terc: Şeyhmus Alkaç), s.13, İst, 1977.

Efendi hazretleri Dîvân edebiyatı sanatlarından hüsn-i tahallüs yaparak mahlasını tevriyeli bir biçimde "Hulûs-i kalb ile" sözünün içinde zikretmiştir. Güzel düşünceli ve iyi niyetli anaların cennetteki hûrilerle beraber olacağını söylemiştir.

*Ol ihtiyârı hoş tut tâ ki Hakk'ın
Rızasına ümid-var olan anam*

(Üzerinde hakkı olan ve ihtiyarlamış bulunan babamı (kocanı) hoş tut, onu razı et ki, onun rızasını kazanmakla, ona hizmet etmekle Allah'ın rızasını kazanmaya ümitli olasın anam.)

İslâm'da aile dirliği kocanın hâkimiyetine dayandırılmıştır. Peygamber Efendimiz birçok hadis-i şeriflerinde kadının kocasına itaatini emretmişlerdir. Bu beyitte esas alınan fikrin kaynağı yine bir hadis-i şeriftir. Peygamberimiz: "Hangi kadın, kocası kendinden razı olarak vefat ederse, cennete girer."¹⁸ buyurmuşlardır. Hulûsi Efendi hazretleri muhtereme anasına bu satırlarda bu hakikati hatırlatırken bu vesile ile bizler de yine bu satırlardan büyük hisseler alıyoruz.

Yazımızı bitirirken Mektûbat'da yer alan bu gazelin en sonunda yazılı olan, ancak gazel ile bir kafiye bağı olmadığı için müstakil beyitteki ifade ise; annesinin babasıyla hoş geçinmesi ve onun rızasını kazanması beyitini desteklemektedir. "Ey beni doğuran anam; Allah'ı seviyorsan babamla barış, onunla hoş geçin, sen onu öv ki, sen de övülesin." mealindeki şu müstakil beyti söylüyor:

*Seversen Huda'yı ey cân mâder
Babamla barışıp olgel sena-ver*

Evladın anasına olan sevgisi, kadının kocasına olan bağlılığı ve İslâmî çerçeve içerisinde olması gereken bir aile tablosunu anlatan bu şiirin derinliklerindeki gizli mânâları biraz olsun açmaya, anlat-

18-Tirmizi, rada, 10, (1161).

maya çalıştık. Sonuç olarak diyebiliriz ki, Hulûsi Efendi hazretlerinin muhtereme anasına yazdığı bu satırların içerdiği anlamları iyi düşünerek ana sevgisinin, aile sevgisinin temeli olduğunu unutmayalım. Yine Hazretin Bir şiiriyle sözü bağlayalım:

*Bir gün dünyâda gülmedin
Garip annem garip annem
Şâd olup ferah bulmadın
Garip annem garip annem*

*Bahar gelse güller handân
Bağçaları etsen seyrân
Lâleler sünbüller hayran
Garip annem garip annem*

*Mini mini torunların
Tutsan elinden anların
Zâil olup da gamların
Bir dem gülsen garip annem*

*Açan gül kokular ile
Ötüşen kuğular ile
Meleşen kuzular ile
Seyre çıksan garip annem*

*Kışın karanlığı kaçıp
Lâleler sünbüller açıp
Çimenliklerde dolaşıp
Neş'e dolsan garip annem*

*Hakmurâdım verse görsem
İhtiyâr babamla bir dem
El ele verip gezdirsem
Murâdım ol garip annem*

Gülnâme

H. Naciye ATEŞ Hanımefendi'nin aziz ruhuna fatihalarla

28 Nisan 2005, Darende

Darende'de bir konak
Yıl bindokuzyüz on dokuz
Konakta bir tatlı telaş
Yenicelioğlu Mehmet Ali Efendi'ye
Sabahın seherinde bir müjde
Bir kızın oldu diye
O nur yüzlü bebek ki,
Hakk'tan kula hediye
Kulağına ezan okunur
Adı olur Naciye...
Sarı benizli yüzü

Yumuk yumuk elleri
Ve elâ rengi gözü
Kokusu andırır gülleri...

Annesi Zeynep Hanım
Şefkatli bir kucak
Onun da ailesi
Ulu bir ocak...

Temiz ve seçkin bir aile ortamında
Dini eğitimini alır
Edeb timsali
Sâhib-i hayâ
Büyüdükçe örnek gösterilir
Bütün dünyaya...

Onsekiz yaşındayken...
Darende'yi şereflendiren,
Somuncu Baba ahfadından
Hasan Feyz Efendi
Oğlu Osman Hulusi Efendi için
Allah'ın emriyle ister babasından
O da ayrılmaz Hakk'ın rızasından
Kaderin böylesine can kurban
Temiz bir aileye
Temiz bir gelin
Maharetli elleri
Narin mi narin...

Zaviye yollarında bir düğün alayı
Tekbirler salavatlar ile
Bindokuzyüz otuz sekiz senesi
Şubat'ın ondokuzu
Ilıman bir günde
Kurulur sıcak bir yuva
Muhabbetli iki gönül
Olur dertlere deva...

Gül neslinin hanesi
Ezelden ebede kadar
Bu kapı herkese mihmandar...

Hulusi Efendi'nin yanında
Hizmetin en güzeli
Yokluk yıllarında bile
Sıkıntılı anlarda
Ve en dar zamanlarda
Sabırla, sebatla ve
Gönlünü hiç bozmadan
Evinde ve elinde ne varsa
Dostlarıyla, misafirleriyle bölüşen
Hizmetten hizmete koşan
Bir ana
Bedel bin cana....

Yavrularla şenlenir yuvası
Geceleri beşik sallar
Gündüzleri hep hizmette
Onun kucağında boy verir altın dallar
Benzeri yok şefkatte
Kendi yavrularına bir fiske bile vurmaz
Onlar ehl-i beytten
Evlad-ı Rasuldür, diye...
Ehli beytin hanesi gibi
İsimler sıralanır...
Muhammed, Hasan, Hatice
Fatma, Şefika Münife, Aişe...
Kemâl, Ahmed ve Hamid'e
Olur güllere vâlîde...

Bindokuzyüz altmış üç yılında
Kutlu yollara düşer kervanla
Allah'ın beytine doğru
Resulullah'a kavuşma arzusuyla
Yollara düşer bin canla
Piri İhramcızâdenin kafilesinde
Her dem muhabbet sinesinde...
Hacc ibadeti için
Hulusi Efendi'nin yanındadır
Edeb erkânla
Günlerce Harem-i Şerifte
Bir direğin dibinde durur
Ayrılmaz Ka'besinden

Ka'benin güzelliği
Gönlüne vurur
Beşeriyet halinden sıyrılırlar
Bedenleri yüzleri ısıl ısıl
Nur nur...
Mübarek yollarda yıllarca
Beraber Efendisiyle
Muhabbet dolu sinesiyle...

Titizdir, temizdir ak pak
Evi eşiği, yurdu yuvası
Çocuklarını da öyle eğitir
Öyle büyütür
Edebdir, usuldür, saygıdır
Derdi davası
Çünkü ailenin başında
İnsanların en seçkini
Allah Resülünün vârisi
Hulusi Efendi vardır
O da insanların en hulüs-ü, en hası
Güzellerin güzeli
Â'lâların âlâsı

Hoşgörölüdür, sevgi doludur
Sofrasını açar herkese
Yemeklerin en güzellerini
En lezizlerini
Gönlünü katarak yapar
Herise'yi Kabak tatlısını
Misafir eder sofrasında
Yayasını atlısını...
Hiçbir şey beklemez
Allah rızasından başka
Çünkü gönlü yanıktır
Muhammedî aşka
İkram etmeyi tavsiye eden Peygamber
En güzel örnek en güzel rehber
Naciye Hanım da onun ümmeti
Hanesi Rasulün ehl-i beyti
Gönlünde Muhammedî yolun,
Ehl-i beytin muhabbeti...

Kızlarını gelin eder
Oğullarını everir
Kızlarını da gelinlerini de
Kendi gibi eğitir
Bildiklerini
Tecrübelerini öğretir...
Örnek birer insan olarak
Gönülleri hizmet aşkıyla dolarak...

Bindokuzyüz seksen altı yılında
Evlat acısı görür
Çok sevdiği Kemâl'ini
Ve göz nuru Aîşe'sini
Allah'ına Peygamberi'ne uğurlar
Genç civan yavrularını
Bir muharrem ayında
Kara toprak kucaklar...
Sabreder Hakk'tan gelen kazaya
Gönlünü verir nızaya
Yetim kalan torunlarına kol kanat gerer
Etrafına toplar birer birer...

Bindokuzyüz doksan Haziranında
Elli iki yıllık refiki
Gönüller Sultanı Hulusi Efendi
Ebedi âleme göç eder
Hacı Naciye Hanım metanet gösterir
Sabreder...

Kucağında büyüttüğü yavruları
Canından can evlatları
Hamit Hamidettin Efendi ve
Ahmet Şemseddin Efendi ile
O gül kokulu hanede
Yıllar boyu hayat sürer
Nesi varsa
Hakk yoluna
Hizmete sarfeder...
Arsasını bağışlar önce
Ve sonra üzerine bir okul inşa eder
Vakıf Başkanı oğlu Hamideddin Efendi
Validesinin arzularını
Birer birer ifa eder...
Çocuklar okusun diye
Validemiz olur seferber
Kış günlerinde mini mini yavruların elleri
Üşümesin diye
Zaviye'ye büyük bir okul yaptırır
Eğitim için hizmete devreder...

Hastalık görmüştür, acı görmüştür
İnsanların acıları çabuk dinsin diye
Sağlık ocağı yaptırır...
Hacı Naciye Hanım Sağlık Ocağı
Şifalar dağıtır, şifa kaynağı...
Yaptırdığı çeşmelerden
Sular akar sebil sebil
Kıyamete kadar sadakaya delil

Hizmet ve Vakıf İnsanı
Hacı Naciye Hanım
Gönüllerin Annesi
Sevenlerin Hacı Validesi
İkibinbeş yılının Nisan ayında
Hastalığı ağırlaşırsa da
Hamd eder Rabbine
Şükreder her haline...
Âlemlerin Efendisinin
Âlemleri nurlandırdığı
Nisan ayında
Mübarek Mevlid Kandilinde
Yavrularını, torunlarını toplar başına
“Kavuşuyorum” der Rabbına
Perşembe gününün
Öğle vaktinde bir ara
Kendiden geçer...
Bir yudum Zemzem içer...

Mübarek Cuma akşamında
Gece yarısı bir vakit
Yolculuk anı
Vuslat zamanı...
Son nefesinde “Allah” diyerek
Emanetini teslim eder Allah'ına
Kavuşur Resullerin şahına
Sevdiği Hulusi Efendisine
Kemâl'ine Aişe'sine
Haticesi'ne...

Nisan Yirmi iki, gün Cuma
Salâlar verilir;
Hulusi Efendi'nin zevcesi
Hamideddin Efendi'nin validesi
Mü'minlerin annesi
Hacı Naciye Hanım
Hakk'a yürür...
Bu haberle
Gönülleri hüznün bürür...
Gözyaşları sel olur
Gönüller yanar
Canlar erir...

Cuma namazından önce
Somuncu Baba'nın gelini
Beyaz duvakla geldiği
Somuncu Baba camii meydanında...
Tabutunun başında
Yine beyaz namaz örtüsü
Binlerce gönül dostu...
Namazını gül kokulu evladı
Canı, Hamid'i
Oğlu Hamideddin Efendi kıldırır
Hacı Naciye Hanım'ın cenazesinde
Fırka-i Naciye toplanır
Sevenleri tabutunu
Omuzlara kaldırır
Taceddin Veli haziresine
Dualarla defnedilir...

O gün yağmur sağnak sağnak yağar
Akşama kadar dinmez...
Duyanlar tek tek ağlar
Felekler, yer-gök ağlar...
Hayatında olduğu gibi
Vefat gününde ve
Ahiret âleminde
Onunla Rahmet-i Rahman,
İhsan-ı Resul-i Zîşân,
Beraberinde bütün Pîran...

Ey Velînimetim Ey Cânım Baba

Aile düzeni ve disiplini içerisinde insanların birtakım konum ve mesuliyetleri vardır. Çocukların maddî ihtiyaçlarının karşılanması, beslenmesi ve barınmasının temini, eğitimi, beden ve ruh sağlığı bakımından ihtiyaçlarının giderilmesi ailenin en önemli görevidir. Bu ihtiyaçların karşılanmasında en büyük mesuliyet babalara düşmektedir. Baba hem ailenin reisi, hem öğretmeni hem de şefkat şemsiyesidir. Neslin korunması yükümlülüğünden hareketle en önemli görev yine babaya düşmektedir.

Bir baba olarak örnek alınacak en büyük aile reisi, baba; Hazreti Peygamber Efendimizdir. Peygamber Efendimizin gerek kendi çocukları ve torunlarına gerekse diğer çocuklara karşı son derece şefkat, merhamet ve sevgi hisleri duyması, onları bağrına basıp okşaması, öpmesi, hatalarını bağışlaması, hatta oyunlarına katılması ile ilgili bir çok hadis-i şerif rivayet edilmiştir. Onun çocuklara karşı bu düşkünlüğünü yadırgayan birini, "Allah senin kalbinden merhame-

ti söküp almışsa ben ne yaparım"¹ diye eleştirmiştir. Rasulullah'ın aile hayatı son derece muntazamdı. Eşlerine saygı gösterir, haklarına riayet ederdi. Aile bireyleriyle şakalaşmayı sever, nâdiren vuku bulan aile içi rahatsızlıkları anlayışla karşılar, ikazlarını incitmeden medenîce yapardı.²

Bir babanın en önemli vazifelerinden bir de çocuğunu bilgili ve ahlâklı olarak yetiştirmesidir. Sevgili Peygamberimiz; "Hiçbir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha değerli bir miras bırakamaz."³ buyurmakla ebeveynin sorumluluklarının boyutunu açıkça ortaya koymuştur. Aile büyüklerinin hâl ve hareketleri, aile içindeki çocuklarına hayatına olduğu gibi yansımaktadır. Onun için; anasına-babasına saygılı bireyler topluma da saygı duyan şahsiyetler olarak yetişir.

Ana-baba insanın dünyaya gelmesinin zâhirî sebebidir. Çocuğun annesine nisbeti, çocuğun aslî fıtratına nisbeti gibidir. Çünkü süt aslî fıtratın sûretidir. Süt hakkı bilinmese, aslî fıtrat değişir. Çocuğun babasına nisbeti ise kişinin ruha nisbeti gibidir. Çünkü bekâ ilk önce ruhtan meydana geldiği gibi babadan da geçinme hâsıl olur. Çocuğun sütle ve benzeri nafakalarla hayatına sebep olanlara çocuk da gücü yettiğinde şükür ifadesi olarak mal ve bedeniyle hizmet etmelidir. Eğer hayatta değillerse kabirlerini ziyaret etmelidir. Böylece umre sevabı kadar sevap kazanır. Onlara özellikle duâ etmeli ve affedilmelerini istemeli, hayırlı amellerin sevaplarını onlara bağışlamalıdır. Onlara sevgi gösterenlere sevgi göstermelidir.⁴

1- Buhari, "Edeb", 18.

2- Komisyon, İlmihal-II, İslâm ve Toplum, s.520-546, TDV Yay, İst, 1999.

3- et-Tâc, V,8.

4- Bursalı İsmail Hakkı, İman Esaslarına Tasavvufî Bir Bakış, (Haz; Yakup Çiçek) s.75, Dârulhadis, İst, 2000.

Göz Nûru Gönül Sürûru

Mevlânâ hazretleri Mesnevî'de: "Çocuklar; analarının babalarının gözlerinin nûrudur! Bu yüzdendir ki, onların sevgi ile dolu bakışları anaları, babaları besler!" diyor ve devam ediyor:

"Babanın bir ağaca benzeyen bedeni, oğlunun iki gözünden geçen gizli bir yoldan su alır, onunla beslenir!

Oğlunun gözlerinden kaynağını alan bu su, hızla ananın ve babanın gönül bahçelerine doğru akar gider!

Çocukların göz çeşmelerinden durmadan akıp gelen bu su ile ananın babanın gönül bahçeleri yetişir tazelenir!

Göz çeşmeleri kaynağı hastalanıp kötüleşirse, babanın beden ağacının dalları kurur, yaprakları dökülür!

Yaprakları dökülen kuruyan ağaç; oğullarından su almadığını bu sebeple bu hâle düştüğünü sızlanarak söyler durur!"⁵

Edebiyatımızda baba ile ilgili birçok şiire rastlamak mümkündür. Ancak bunlardan bazıları var ki, hem hatıra bakımından hem de anlattığı hâdiseler bakımından dikkat çekicidir.

Şair Osmanlı Padişahlarından Kanunî Sultan Süleyman ile oğlu Şehzade Bayezid arasında geçen manzum bir mektup, şair baba-oğul arasındaki münasebeti anlatmaktadır. 1526'da doğan Bayezid, ağabeyi II. Selim ile mücadeleye girer. Çünkü kendi Amasya, ağabeyi Konya valiliğine tayin edilmiştir. Elbette İstanbul'a yakın olan tahta yakındır. Bayezid böyle düşünerek ağabeyi Selim'e saldırır. Tarihler 1559'u göstermektedir. Bayezid yenilir ve dört oğlu ile

5- Mevlânâ, Mesnevî, (Terc: Şefik Can) c.6, s.612, Ötüken, İst, 1999.

birlikte İran Şahı Tahmasb'a sığınır. Ama Tahmasb Kanunî ile anlaşır ve Bayezid ile dört oğlunu (Orhan, Mahmut, Osman, Abdullah) Kavzin'de boğdurtur. Zamanın Sivas Valisi'nin bu naaşları Abdolvahap Gazi türbesinin yanına defnettiği bilinmektedir.⁶ Dört oğlu ile birlikte öldürülen Şâhî mahlâsı ile de şiir yazan Şehzade Bayezid'in babası Kanunî'ye gönderdiği mektup şiir ve Kanunî'nin buna verdiği cevap konumuz açısından bir örnektir. Şâhî'nin babasına yolladığı murabba şeklindeki 7 kıt'alık manzum afnâmesinin ilk kıt'ası şöyledir:

*Ey serâser âleme Sultân Süleyman'ım baba
Tende cânım cânımın içinde cânânım baba
Bâyezid'ine kıyar mısın benim cânım baba
Bî-günâhım Hak bilir devletlü sultânım baba*

Kanunî'nin "Muhibbî" mahlâsı ile gene 7 kıt'alık bir murabba şeklinde verdiği manzum cevabın ilk kıt'ası da şudur:

*Ey demâdem mazhar-ı tuğyânı isyânım oğul
Takmıyan boynuna hergiz tavk-ı fermânım oğul
Ben kıyar mıydım sana ey Bayezid Hânım oğul
"Bî-günâhım" deme bâri tevbe kıl cânım oğul⁷*

Yukarıdaki murabbalarda Şâhî, babasına olan sevgisini, "cânımın içinde cânânım" olarak ifade ediyor. Kanunî de, "ben sana kıyar mıydım" diyerek baba-oğul münasebetindeki sevgiyi izhar ediyor. Ancak devletin selâmeti için olay bir trajediyle sonuçlanıyor.

Yine konumuzla alâkalı olarak derlediğimiz bir şiir ve hikayesini burada sizlerle paylaşmak istiyorum.

6- Kocakaplan İsa, "Açtı m'ola Şu Sivas'ın Güllü Yaprığı", Türk Edebiyatı, S:344, Haziran 2002, s.49.

7- Öztuna, Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, c.4, s.205, Ötüken, 1st,1977.

Bir Manzum Mektup

Osmanlı döneminde Malatyalı Sabri isminde bir dervişin oğlu, arkadaşlık kurduğu bazı olumsuz insanların teşviki ile on bir kişilik bir grup hâlinde, İstanbul'da devlet hazinesini soyma teşebbüsünde bulunurlar. Suçüstü yakalanan bu on bir kişi idama mahkum edilir. Bu haberi Malatya'da duyan Sabri Baba oğlunun kötü emel taşıyan insanlar tarafından kandırıldığını, bu suçunun affedilmesini temenni ile bir şiir kaleme alır. Yüreği evlat sevgisi ile dolu olan bu şair baba, yazdığı şiirini bir zarfa koyar ve yol üzerine çıkar. Pay-i taht olan İstanbul'da evladının affedilmesini istediği arzuhalinin padişaha ulaştırılması için Allah'a dua eder.

Bu mektubu İstanbul'a götürecek birini ararken, bir nûrani zat: "Ben İstanbul'a gidiyorum, emanetin varsa götüreyim" demesi üzerine; zarfı o adama verip, âcilen Padişaha ulaştırılmasını söyler. Mektubu alır almaz gözden kaybolan zat, Hızır (a.s)'dır. Aradan çok zaman geçmeden mektup padişahın huzuruna arz olunur. Mektup-taki şiiri okuyan padişah hazretleri bir babanın hissiyatı karşısında çok duygulanır ve on bir kişiyi de affeder. İşte on bir kişinin affına vesile olan şiir şöyledir.

*Zât-ı pâkî hazret-i ol Hâdi Allah aşkına
Hep yıkıldı gönlümün Bağdâdı Allah aşkına
Bu harâbat-ı edin âbadı Allah aşkına
Bana bağışlan bu bir evlâdım Allah aşkına*

*Ey erenler tez edin imdâdı Allah aşkına
Bu bir evlâdı bana bağışlan Allah aşkına*

El-meded ya Seyyidî Habib-i Erkemim
 Dest-i gîr-i âcizane fahr-i âlem ümmetim
 Sen yetiş ya Şâh-ı Merdân görün bu mâtemim
 Kandasın ya sâkin'el Bağdad-ı Gavs-ı A'zamım

Ey erenler tez edin imdâdı Allah aşkına
 Bu bir evlâdı bana bağışlan Allah aşkına

Göz göz oldu sine-i mecrûhide yârem benim
 Huzn-ile fersûdelendi kalb-i bî-mârim benim
 Ol dîvân-ı örfde imiş hem ciğer pârem benim
 Andan özge var mı söylen asla bir çârem benim

Ey erenler tez edin imdâdı Allah aşkına
 Bu bir evlâdı bana bağışlan Allah aşkına

Siz bana dünyayı âlem dense hâşâ istemem
 Ben Ali oğlum Rıza'dan başka dünyâ istemem
 Hem kazanmaklıkta bundan özge dâvâ istemem
 Yetişin Allah için hışmile dârâ istemem

Ey erenler tez edin imdâdı Allah aşkına
 Bu bir evlâdı bana bağışlan Allah aşkına

Yüzü kara bende-i nâcizi mağmun eylemen
 Halk içinde böyle bir sergerdânı mazlûm eylemen
 Lutfedin oğlumu siz katile mahkûm eylemen
 Garibim hakkımda gayri şahsı gayyûm eylemen

*Ey erenler tez edin imdâdı Allah aşkına
Bu bir evlâdı bana bağışlan Allah aşkına*

*Merhamet edin benim nâle-i feryadıma
Bir ferah bahşeyleyin bu hâtır-ı nâ şâdıma
Ömr-ü Nuh-ı verseniz billahi gelmez yâdıma
İstemem mülk-i cihanı kıymanız evlâdıma*

*Ey erenler tez edin imdâdı Allah aşkına
Bu bir evlâdı bana bağışlan Allah aşkına
Darda kaldım ya Ebâ Sâlih meded eyle bana
Sen buyurmuşsun mürîdime mûinim daima
"Huz bi yedi edriknî ya şeyh dahîlek mutlakâ"
Kapınız kıtmîridir reddeyleme Sabri gedâ*

*Ey erenler tez edin imdâdı Allah aşkına
Bu bir evlâdı bana bağışlan Allah aşkına⁸*

Bu şiir zaman zaman Darende'de tasavvufî sohbetlerde okunurmuş. Biz Ali Galip Karaağaç'tan derledik. Ali Galip ağabey Hulûsi Efendi'nin huzurunda da bir çok kez okunan bu ilahinin daima bir evlat sevgisi üzerinde etkili olduğunu anlatmadan geçemiyor.

Yazımızın bundan sonraki kısmında da Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretlerinin "Mektûbat-ı Hulûsî-i Darende'î" adlı eserinde bulunan "Baba" konulu şiir ve mektuplarından bahsedeceğiz.

8- Ali Galip Karaağaç (1932 Darende doğumlu)'tan derlenmiştir.

Gözde Hayâl Gönülde Yâd

Hulûsi Efendi'nin babası olan; Es-Seyyid Hatip Hasan Feyzi Efendi uzun yıllar Şeyh Hamid-i Veli Camii'nin mütevelliliğini ve haptipliğini yapmıştır. Heybetli bir vücut yapısı olan Hasan Feyzi Efendi celâl meşreplidir. Ancak her baba gibi çocuklarına şefkatli ve mûnistir. Sevgili Peygamberimizin hadis-i şeriflerinde buyurdukları vechile bir babadır. Peygamberimiz (s.a.v) bir hadiste şöyle buyuruyorlar: "Çocuğun babası üzerindeki hakkı, güzel isim koyması, ona süt emzireni iyi seçmesi ve edebini güzel yapmasıdır."⁹ Çocuklarının annesi Taceddin-i Veli hazretlerinin soyundan olan bir seyyidedir. Yine çocuklarına iyi isimler koymuş ve edep numûnesi olarak yetiştirmiştir. Evlatlarının ilk dînî eğitimini bizzat kendisi yaptırmıştır. Kur'an-ı Kerim'i çocuklarına öğretip hatmettirmiştir. Daha sonra ilmî yönden gerekli eğitim alabilmeleri için elinden gelen gayreti sarfetmiş, ve aile terbiyesi ile melek tabiatlı evlatlar yetiştirmiştir. İşte bu örnek babaya gurbette (ihtimal ki askerde) olan oğlu Hulûsi Efendi tarafından yazılan şu şiir hem bir babanın hususiyetlerini, hemde bir evladın ona olan duygularını ve hürmetini ifade etmektedir.

Ey velî nimetim ey cânım baba

Ey bekâ-yı devlet-i şânım baba

Ey gamlı gönlümün gamlı neş'esi

Ey dertli cân u hem dermânım baba

Ey kanlı yaş döken gözümün nûru

Ey mahzûn gönlüme her anım baba

9- Beyhakî, Şuabu'l-İman, VI, 401.

*Neş'esi bahârı ömrümün varı
Sürûr-ı sîne-i virânım baba*

*Hayâlin gözümde yâdın gönlümde
Yer tutdu ey cânda mihmânım baba*

*Hep sâyende geçti bu ana değin
Âzâde hep dem-i devrânım baba*

*Birgün yine Mevlâ kavuşturursa
Cân ola vaslına kurbânım baba¹⁰*

Yazımıza başlık olarak seçtiğimiz şiirin ilk mısraından son mısraına kadar hayırlı bir evlâdın babasına olan hürmetini görüyoruz. Özetle ifade edecek olursak Hulûsi Efendi hazretleri babası için: "Gönlüm onun için gamlanır onunla sevinir, dertle-rimin dermanı yine babamdır. Ondan ayrı olduğum zaman gözlerim kanlı yaşlar döker, onun ayrılığı gönlümü hüznülendirir. Ömrüm boyunca onun varlığı hayatımın baharı gibi benim neşe kaynağım oldu-olacak. Vi-ran, yani üzgün kalbimin tek sevinç kaynağıdır baba. Babacığımın hayâli gözümün önünden gitmez, gönülde her zaman en güzel yer (misafir köşesi) babamındır. Bu güne kadar babamın gölgesinde yaşadım, onun kanatları altında hayat sürdüm. Eğer bu hasretlik biter, Mevlâ kavuşmamıza izin verirse, o anda kavuşma sevinciyle cânımı sana kurban ederim baba." demektedir.

Hiz. Peygamber (s.a.v) Efendimize ulaşan bir nesebin, Şeyh Hamid-i Veli Hazretlerinin ahfadı olan bu silsilenin, bir halkası olan Hasan Feyzi Efendi; bahtlı bir babadır. Mektûbat'ın 63. mektûbu,

10-Ateş, Osman Hulûsi, Mektubat-ı Hulûsî-i Daredevî (Haz. Doç. Dr. Mehmet Akkuş) s. 106, Ank. 1996.

"Sebeb-i hayatım efendi babacığım" diye başlar. Bu mektûbunda Hulûsî Efendi Hazretleri babası Hatip Hasan Efendi hakkında Sivaslı Şeyh İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi'nin kemâl sıfatlı övgülerine yer vermektedir. "Bu kemale şol sözler şahitlik eder ki hakkınızda ol şahid-i âdil ve ol ârif-i kâmil, (hiyarü ümmeti ehîbbühüm) hadis-i şerifiyle işaret buyurup Hatib Efendi İhvan-ı kiram arasında eshab-ı güzinin güzidellerinden Cenab-ı Ömer'e (r.a) benzer diye tebşir buyurmuşlardır." demektedir. Yani Peygamberimizin sevenlerle ilgili hadisinin müjdesini vererek, heybeti ve celâl mizaçlı olması bakımından Hz. Ömer (r.a) efendimize huy itibariyle benzediğini işaret etmiştir. Sahabe-i kiramın yanında Hz. Ömer'in kıymeti ne kadar seçkin ise, İhramcızâde'nin yanında da Hatip Hasan Efendi o kadar kıymetlidir. Bu mektûbun sonunda yine Hatip Hasan Feyzi Efendi için yazılmış bir şiirleri vardır.

Ak sakalın ak saçın envâr-ı sun'-ı zü'l-celâl

Ol celâlin perdesi cismin ve ruhun ol celâl

(Ak sakalın ve ak saçın celal sıfatlı olan Allahü Teâlâ'nın nûrlarını, parlaklığını taşıyan bir sîmaya sahiptin. Yine yapı itibariyle, ve kişilik olarak celâl mizaçlısın.)

Şânına düşmez seni mahrûm-ı vasl etmek anın

Sebkat etmiş rahmeti buğzına vermez ihtimal

(Sen elbette Allah'ın cemâline kavuşacaksın, bu ihsandan seni mahrum etmek onun şânından değildir. Çünkü "rahmetim gadabımı geçti" buyuran, bu müjdeyi veren Mevlâmız'ın sana rahmet sıfatı ile muamele edeceğine inanıyorum, başka bir ihtimal yoktur.)

Pîrsin İslâm'da yetmiş yıl sürüp ömr-i azîz

Dâmenin tuttun Karibullah'a ettin imtisâl

(Yaşamış olduğun yetmiş yıllık ömrünü İslâm'ın emirlerine uyarak, dine hizmet ederek geçirdin. Bu aziz ömrünü Hak yoluna harcadın. Allah'a yakın olan Allah dostu bir mürşide bağlanarak, onun yolunda yürüdün.)

Kim seni incitse yâr ihtiyârın incitir

Kim sana buğzeylese buğzıyla olur pay-mâl

(Seni inciten, Hak dostlarını, Hak dostlarını inciten de Allah'ı incitmiş olur. Sana karşı içinden kötü duygular besleyenler bu duygularının, Peygamberimizin ehl-i beytini sevmemenin, Peygamberimizi sevmemek olduğunu bilmezler mi ki; bu hatalarından dolayı, ayaklar altına düşer perişan olurlar.)

Sen Karibullah Hakkı'nın gözünün nûrusun

Kim o göz nûruna hürmet eylemez bulmaz visâl¹¹

(Sevgili Babacığım; sen Allah'a yakınlık kesbetmiş olan İsmail Hakkı Efendimizin göz bebeği gibi kıymetlisin. Çünkü o sana böyle kıymet veriyor. Onun içindir ki, sana hürmet eden İsmail Hakkı Efendi'ye hürmet etmiş gibi olur. Sana hürmet etmeyen, saygıda kusur eden, mutlak kavuşmaya eremez, Allah'a vâsıl olamaz.)

Kıymetli okuyucular bu satırları okuduktan sonra zannederim ki, bir evlâdın babasına gereken hürmetinin ifadesi bu şiirle; altın harflerle beyitlere yazılmış olduğuna hepimiz kanaat getiririz.

Her zaman iyilik ve hayırda önder olan, yaşadığı topluma örnek bir ahlâk numûnesi olarak hayat süren Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin duygularıyla baba sevgisinin ne demek olduğunu anlamaya çalışalım.

11-Ateş, a.g.e, s.174.

Babasından gördüğü şefkati ve sevgiyi, kâmil gönlünde olgunlaştırarak bizzat aile fertlerine, yani neslinden olan evlatlarına gösteren Hulûsi Efendi, ceddi gibi "baba" olmuş, kendi gibi evlatlarını "baba" olarak yetiştirmiştir. Binlerce sevenine bir baba şefkatiyle davranan, bize baba sevgisini ve kıymetini edebî bir dille anlatan, öğreten o olmuştur...

Dîvân-ı Hulûsî-i Daredevî'de

Kuş Motifi-I

Osmanlı edebiyatı bir bakıma şiir merkezli bir edebiyattır. Osmanlı'da edip denince akla ilk önce gelen şairdir. İslâm ile müşerref olan Türk milletinin aşk, iman, estetik ve kahramanlık harcıyla bina ettiği edebiyat kalesine "Dîvân Edebiyatı" denmiştir. Bize mahsus duyuş ve düşünüşleri içeren edebiyat kalemiz asırlardır dimdik ayaktaadır.

İslâm medeniyetinin, bilim, inanç ve kuralları etkisi ile ortaya koyulan bu edebiyat türü mesajları ve içeriği bakımından günümüzde de okunan, okunmasına daha çok ihtiyaç duyulan bir hakikatler manzûmesidir. Bir şairin şiirlerini, belli bir düzene koyarak mecmua halinde toplamış haline "Dîvân" denir. Dîvân edebiyatı şiir ağırlıklı bir edebiyattır. Ancak bu düz yazı alanında eser verilmediği anlamına gelmez. Din, ahlâk, tasavvuf, terbiye, kültür, menkıbe gibi konularda dil, şiirde kullanılan daha yalındır. Ancak bu edebiyatta düzyazı, aslâ şiir kadar edebî sayılmamıştır.¹

1-Pala, İskender, Osmanlı Ans. (Yeni Şafak Gazetesi Yay) C:4, s.159.

Dîvân edebiyatında en önemli şey kelimedir. Öyle ki yukarıda Dîvân edebiyatını bir kaleye benzetmiştik, işte her kelime bu kalenin bir taşı, bir burcudur. Hatta deyim yerinde ise, tam gediğine konulmuştur. Bazen kelimelere birkaç anlam yüklenir. Yine de her okuyucunun anlayışına göre bir anlam taşır. Bu kalenin iç tezyinatını oluşturan unsurlar, edebî sanatlar ve kelime oyunlarıdır. Bazen bir beyitte bir sayfada anlatılacak uzunluktaki bir konu özetlenmiş, özlü bir şekilde ifade edilmiştir.

Dîvân şiirinin her beyti ayrı bir sanat şâheseridir. Şair kabiliyetini, birikimini ortaya koyarak eserini süsler. Edebî sanatlar bakımından çok zengin olan edebiyatımız söze canlılık, çarpıcılık ve etkinlik katar. Dîvân edebiyatında kullanılan en önemli sanatlardan birisi mazmûnlardır. Mazmûn, bir sözün içinde gizli olan sanatlı anlamdır. Dîvân şiirinin mânâ ve sanat örgüsü, yüzyıllar boyu mazmûnlar ile estetik bir yapı kazanmış ve ince bir zevk dünyası ortaya koymuştur.²

Dîvân edebiyatı kalesinin en mühim burçlarından biri de 20. yy. mutasavvıf şairlerinden Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s)'nin "Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî" adlı eseridir. Her Dîvânda olduğu gibi bu mümtaz eserde de edebiyatın sanat zenginliğini doya doya seyretmek, tasavvufî sembollerin arkasındaki hakikatleri görmek ve gönül huzuruna ermek mümkündür. Hulûsi Efendi, Dîvân'ında tasavvufî mazmûnları en güzel bir biçimde kullananlardan biridir, hatta en başta gelenlerindendir. Bu yazımızda Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'deki kuş sembollerinde gizlenen anlamları inceleyeceğiz.

2-Pala, İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, s. 262-263, Ötüken, İst, 2000.

Gökyüzünde Süzülen Kanatlar

İnsanlar nasıl yeryüzünde hayatlarını sürdürüyorlarsa, kuşların havada, balıkların da suda hayatını devam ettirmesi, Allah(c.c)'ın bir kanun ilâhîsidir. Yeryüzündeki bütün varlıklar insanın emrine verilmiştir. Kuşların insanlar için bir ibret olduğu Kur'an-ı Kerim'de şöyle bildirilmektedir: "Göğün boşluğunda emre boyun eğdirilmiş olarak uçuşan kuşları görmediler mi? Onları orada Allah'tan başkası tutmaz. Kuşkusuz bunda inanan toplumlar için ibretler vardır." ³

Kuşlarla ilgili bir çok menkıbe anlatılır. Edebiyatımızda Ahmed Gülşehrî'nin, Attar'ın "Man tükü't-Tayr" isimli eserini Türkçe'ye manzum bir şekilde nakletmesi ile Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde geçen bazı hikayeler kuşların edebiyatımız içerisindeki sembolik yerini gösteren eserlerdir. ⁴

Mesnevî'de şöyle bir hikaye anlatılmaktadır:

"Bir gün Allah (c.c)'ın yüce Resulü (s.a.v) abdest almak için su istedi. Elini yüzünü yıkadı, ayaklarını da yıkayıp, ayakkabılarını giymek üzereyken bir kuş gelerek pabuçlarının birini kaparak götürdü. Sür'atle havalanan kuş, havada pabucu tersine çevirdi. Çevirince içinden bir yılan düştü. Sonra kuş getirip pabucu Allah (c.c)'ın yüce Resulü (s.a.v)'nün önüne bıraktı." Biz bu menkıbeyi okurken bütün yaratılmışlara rahmet olarak gönderilen sevgili Peygamberimize kuşların da hizmet ettiğini görüyoruz.

Dîvân şiirinde kuşlar daha çok mecâzî anlamda simge olarak yer almış ve böyle kullanılmıştır. Bu yoruma göre bülbül ağlayan âşiktir, Tûti konuşma, şahin avcı, karga gece karanlığı ve çirkin ses, tâ-

3-Nahl, 79.

4-Köprülü, M. Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, s. 346, Ötügen 1980.

vus cennet kuşu, ankâ felek, hüma mutluluk ve devlet anlamında sembol olarak gösterilmiştir. Âşık gönlü kuşa benzetildiğinde bül-bül, kebûter (güvercin), kumru, tûti sözcükleri kullanılır. Sevgili acı-masız bir avcıdır, saçları doğana veya kuş tuzağına benzer. Benleri ise, tuzaktaki yem tanecikleridir. Gülü sevgili, bülbulü de âşık sayan sembolik değerlendirme tüm Dîvân şiirinin vazgeçilmez teşbihlerindendir.⁵

Gül İçin Bülbulün Zârı

Biz de gül kokulu bu Dîvânın yapraklarını açarken gül ve bülbul ile başlayalım.

Bülbul: Aşk ile ilahî terennümler eden gülün âşığıdır. Seher vaktinde goncanın açılmasını beklerken, hasret ile ciğeri yanmaktadır. Mutasavvıflara göre bülbul; kutsal aşkla yanan can ve ruhtur. Bu fani dünyada bekâ âleminin hasretiyle yanıp, inlemektedir. Ezeli gül bahçesi olan gerçek âlemin hasretiyle feryad eden Hakk âşığıdır.⁶ Hulûsi Efendi hazretleri bir beytinde şöyle demektedir:

*Aşkdır şem' oduna yandıran pervâneyi
Aşkdır gül için bülbul bunca zâr u zâr eder*⁷

Geceleri ışığın etrafında dönen küçük kelebekleri mum ışığına (ateşe) yandıran aşklardır. Bülbul gülün aşkıyla daima ağlar, feryad eder. Ateşin etrafına can veren kelebekleri örnek verdikten sonra; güle âşık olan bülbulün inleyişini misal veren Hulûsi Efendi; sevgiliye kavuşmak için onun uğrunda can vermek gerektiğini, onu ca-

5-Bkz; Akalın, L. Sami, Türk Folklorunda Kuşlar, s.15, Kültür Bak. Yay, Ank, 1993.

6-Tektaş, Musa, Bülbulün Kırk Türküsü, s.288, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay, Ank, 2001.

7-Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Daredevî, s.42, 1st, 1986.

nından daha fazla sevmenin önemini işaret ediyor. Muhakkak ki kendileri o sevgiyi en yüksek derecede göstermişlerdir Ve bulundukları aşkın zirvesi sayılan irşad makamına bu vesile ile ulaşmışlardır.

Pervânenin Vuslat Serencâmı

Yukarıdaki beyitte geçtiği veçhile aşkla kanat çırpın, sevdâ ikliminde uçan "pervâne" de dîvân edebiyatında kullanılan sembollerdendir.

Pervâne: Gece kelebeği de denilen kanatlı küçük böcek ki, kendini yakıncaya kadar şem' ile uğraşır durur. Bu hayvanın gözleri çok küçüktür. Gündüzleri karanlık yerlerde bulunur. Ortalık kararınca gördüğü ziyaya doğru koşar. Gözleri ka-maştığı için ayıramaz ve kendini, fener, lamba şişesi, mum ve ampul gibi şeylere çarpar. Şark edebiyatında pervâne şem'in yani ışığın âşığıdır. Şuursuzca yanması da aşk sebebiyledir. Kimi âşık sevgilinin gül yanağı aşkıyla bir bülbül, kimi âşık ise ışık gibi parlayan o yanağın pervânesidir.⁸

Feridüddin Attar şöyle bir hikâye anlatır: Bütün uçan mahlûkat, pervânenin yanıp yakıldığını görerek hep birden dediler ki: "A zayıf pervâne niceye bir tatlı canınla oynayacaksın? Öylede öyle mumun vuslatına erişemeyeceksin, bari bu olmayacak şey uğrunda bilgisizlikle can verme." Pervâne bu sözü duyunca sarhoş ve harap bir hâle geldi. Derhal cevap verdi:

"Evet ama ona varamasam bile arıyor, soruyorum ya. Âşık bu da kâfidir."

8-Onay, A. Talât, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, s.366-367, (Haz: Cemal Kurnaz), Akçağ, Ank, 2000.

İşte pervâneyle ilgili birkaç beyit:

*Şem-i bezmine hep cem eyledi mest ü bî-cân
Pervâneleri od'a yakup nâr-ı muhabbet*⁹

*Muhabbet şem'inin pervânesi ol var Hulûsi'yâ
Ânın bezminde cân îsâr edip bu bal ü perden geç*¹⁰

Yükselişin Sembolü Ankâ

Dîvân-ı Hulûsi'de rastladığımız bir başka kuş ise Ankâ'dır.

Ankâ: Kafdağında yaşadığı varsayılan, tüyleri renkli yüzü insana benzer, asla yere konmayıp, dâimâ yükseklerde uçan ve kendisinde her kuştan bir alâmet bulunduran adı var, kendi yok bir kuştur. Bütün kuşlardan büyük olarak kabul edilir. Dağ kadar yumurta yumurtladığına, fil'i pençesiyle kaldırdığına inanılır. Rivayete göre ankâ cennet kuşuna benzer yeşil bir kuştur. Bu yüzden ona "Züm-rüdüanka" denir. Bazen sevgili adının bilinip kendinin görünmemesi sebebiyle ankâyâ benzetilir. Ankâ'nın bir diğer adı ise: "Simurg (Otuz Kuş)'tur. Allahü Teâlâ (c.c)'nın üfürdüğü insânî (ilâhî) ruhu, geldiği asıl vatanına (Kaf dağının ardına) dönecek, orayı aşacak otuz kabiliyetle donatmıştır. Kuş, yükselişin sembolüdür. Ruh, bu otuz kuş (yani otuz olumlu yetenek) ile, geldiği yere döner. Simurg aynı zamanda insan-ı kâmilî temsil eder.

Feridüddin Atar, Mantık'ut-tayr adlı eserinde otuz kuş hikâyesi-ni nefis terbiyesi ve güzel yüzlü sevgilide yok olma sanatı olarak Hz. Yusuf (a.s) ile anlatır. Güzel yüzlü sevgilinin karşısında utan-

9-Ateş, a.g.e, s.20.

10- Ateş, a.g.e, s.25.

maktan yok olan canlar, toza dönen tenler, her şeyden arındıktan sonra yeniden can bulur. Cihan Simurgunun aydınlığında yüzlerine parlayan nur ile Simurgun yüzünü görerek, onu kendilerinde, kendilerini onda bulurlar. Gönül âyinesindeki Simurgu bulanlar gerçek terbiyecinin verdiği ruh güzelliğiyle Simurg da yok olurlar.¹¹

Âşık sevgilisinden Ankâ olarak söz ederken ondan bir yardım ve yakınlık ummaktadır. Yani sıfatı kendine yakıştırmışsa kanâat ve alçak gönüllülüğü övünerek söylemektedir. Tasavvufî anlayışta ankâ, cihanda bir tâne olduğuna inanıldığı için genellikle insan-ı kâmil veya kutb mânâsında kullanılmıştır.¹²

Dîvân-ı Hulûsi-i Dârendevî'de geçen Ankâ ile ilgili beyitler şöyledir:

*Gönül sen küntü kenzin mahzenîsin sırrı vahdetde
Derûnî lâ-mekânın lâne-i Ankâ yı aşktır hep*¹³

(Gönül, gizli hazineler, yani gayb âlemindeki ehadiyyet hüvviyeti senin içinde gizlenmiştir. "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim, bilineyim diye âlemi yarattım." kudsi hadisinde belirtildiği gibi Hakk'ın birlik sırrı sendedir. Gönülün deriliklerinde, mânâ âleminde mekânsızlık sıfatıyla bezenmiş olan varlığın; Kafdağı kadar yüce ve aşkla uçan Ankâ yuvasıdır.)

*Hulûsi yektâ yı cihân Ankâlığın kesbeyledin
Şimden gerü dildâr ile menzilgehindir lâ-mekân*¹⁴

11-Feridüddin Attar Mantık'al-tayr s.187, M.E.B.Yay, İst,1945; M. Kemaleddin Demiri, Hayatü'l-Hayvan, (Osmanlıca) Amire Matbaası, 1272, C:3, s.127.

12-M. Kemaleddin Demiri, Hayatü'l-Hayvan, (Osmanlıca) Amire Matbaası, 1272 C:3, s.127 (Latin harfleriyle ba-sımı, Hayat-ül Hayvan, Meral Yayın-nevi, İst, 1973, s.224); Pala, a.g.e, s.30; Can Şefik, Mevlâna, s.483, Ötüken, İst,1999.

13-Ateş, a.g.e, s.15.

14-Ateş; a.g.e, s.175.

Bu beytde insan-ı kâmilin sıfatlarından bahsedilmektedir. Konuya açıklık getirmek bâbından tasavvuf kitaplarında insan-ı kâmil şöyle tarif edilmektedir: "O halk ile Hakk arasında vasıtaadır. Gavs, kutup, hakiki mürşid de denir. Allah'ın zât sıfat ve isimlerinin aynasıdır. Hakk'ın feyzi imdadı onun vasıtasıyla yayılır. O ilahi, kevnî kitapların tümünü toplayan bir kitaptır. O ruhu ve aklı bakımından "Ümmü'l-Kitab" adı verilen aklî bir kitaptır. O kalbî bakımından "Levh-i Mahfuz" kitabıdır. Yine o nefsî açıdan mahv (yok olma) ve isbat (var olma) kitabıdır. O temizlerden başkasınca idrak edilemeyen temiz, yüce, şerefli bir suhuttur. İnsan-ı kâmil Hakk'ın tam olarak zuhur ettiği yerdir. İnsan-ı kâmile ulaşan Hakk'a vasil olmuş olur. İnsan-ı kâmil gören Hakk'ı görmüş gibidir. İnsan-ı kâmil seven Hakk'ı sever. Ona itaat Hakk'a itaat, ona isyan Hakk'a isyan gibidir. Onun makbulü Allah'ın makbulüdür." ¹⁵

Yine Hulûsi Efendi Dîvân'ında şöyle demektedir:

Ey gönül cîfe-i dünyaya gönül verme zâğ olma

Perr ü bâl açup Ka'f'a ol Ankâ olagör ¹⁶

(Ey içerisinde bir çok sırrın saklı bulunduğu gizli hazine gönül, leşlerle dolu olan ve kötülük mekânı dünyaya meyletme, dünyada pisliklerle uğraşan karga gibi olma. Ötelere kanat açan yücelere erişen ve erişilmez bir konumda olan Kafdağı'na yol alan Ankâ gibi ol.)

Bu arada dinimizin esaslarına göre dünya hayatının önemi hakkında biraz bilgi sahibi olalım. Dünyaya aşırı sarılanlar ve ahireti ih-mâl edenler için Kur'anı Kerim'de, "İşte onlar öyle bir güruttur ki, âhiret karşılığında dünya hayatını satın almışlardır. Binaenaleyh

15-Cebecioğlu, Ethem. s.398; Uludağ Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü s. 270-271, Marifet Yay, İst, 1995.

16- Ateş, a.g.e, s.59.

onlardan azap hafiflendirilmeyecektir. Ve onlara yardım da olunmayacaklardır."¹⁷ buyrulmaktadır.

İslâmiyet, ruh ile madde, dünya ile âhiret arasında tam bir denge kurmuştur. Yahudilik beden zevklerini ve maddî faydaları ön plânda tutar. Mensuplarını hırsla dünyaya bağlanmaya sevkeder. Hristiyanlık ve Hind dinleri ise, sadece ruhu geliştirmeye, vücuda eziyetler çektirerek nefsin arzûlarını zayıflatmaya, dünya hayatını boşlamaya önem verirler. Buna karşılık İslâmiyet, ruh ile beden, dünya ile âhiret arasında tam bir denge kurmuş; ne bedene, ne de ruha ızdırap çekirtmeyi esas almıştır. İkisine de aynı ölçüde değer vermiş; her birinin ihtiyaçlarını ayrı ayrı karşılamayı kabul etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de, "Allah'ım, bize dünyada iyilik, âhirette de iyilik ver" âyeti, İslâm'daki dünya ve âhiret dengesini en iyi şekilde belirtmektedir. İslâm, ne dünyaya fazla değer vererek âhiretin, ne de âhirete ağırlık vererek dünyanın terk edilmesine izin verir... Âhiretin dünyada kazanılacağını söyleyerek, "hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi de âhiret için" çalışılmasını ister... Tasavvufî terim olarak "dünya"; 1-Kulu Allah'tan alıkoyan her şey, 2-İmtihan yeri, 3-Âhiretin tarlası, 4-Geçici fani yer olarak zikredilir. Dünyaya hayatının geçiciliği, zevklerinin insanı aldatması bakımından da "yalancı dünya" olarak nitelenir. Dünya tasavvufî edebiyatta, cadı, yılan, zehir ve kötülük benzetmeleriyle tavsif etmiştir.¹⁸ Onun için beyitte kastedilen mânâsı insanı Allah'tan alıkoyan aldatici ve basit şeylerdir. Zaten "cîfe" kelimesiyle beraber zikredilmesi onun kötü kokan ve kötülük saçan taraflarını anlatmak içindir. Tabiidir ki, güzellikleri kazanabilmenin ve güzelce bakıp, güzelce görebilmenin ekin tarlası da dünyadır. Kişi ne ekerse onu biçer.

17- Bakara/86.

18- Cebecioglu, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s.398, Rehber Yay, Ank, 1997.

Yukarıda bir kuş ismi daha zikredilmektedir. O da Ankâ'nın zıddı olan Karga'dır.

Bülbül İle Karganın Farkı

Karga: Dünya mitolojisinde aldatıcı ve dolandırıcı olarak bilinir. Karganın pislik yemesi ve sesinin çirkinliği edebiyatta onun bu kötü vasıfları ile mecazî olarak kullanılır.¹⁹

Yine bir beyitte şöyle buyuruyorlar:

Ağyârı koy ol meclis-i dildâre götürme

*Bülbül sanuben zâğı gülzâre götürme*²⁰

(Sevgilinin huzurunda canların huzur bulduğu cemiyete, gönül meclisine sevgiden başka hiçbir şeyi götürme. Orda sâdece aşka yer vardır. Senin oraya dünyevî düşünceleri götürmen, gül bahçesine bülbül zannederek kargayı götürmeye benzer. Gül kokulu bu ortam çirkinliğin ve kötü kokuların girmesi ne kadar yanlıştır.)

Bu satırları okuduktan sonra, zannederim; aşk ikliminde kanat açan pervâneyi daha iyi tanıyabiliyor, bülbül ile karga arasındaki farkı daha iyi anlıyoruz. Ruhun Ânka misâli ötelere uçması, yücelmesi ve erdeme ulaşması, dünyanın kötülüklerinden ve kötü duygulardan uzaklaşmasıyla mümkündür. Zaten Hulûsi Efendi Hazretleri bu duygularla kaleme aldığı beyitlerinde sembolik olarak kuş motifini en güzel bir biçimde işlemiş ve bizlere örnekler göstermiştir.

19- M. Kemaleddin Demîri, Hayatü'l-Hayvan, (Osmanlıca) Amire Matbaası, 1272 C:3, s.31 (Latin harfleriyle basımı, Hayat-ül Hayvan, Meral Yayınevi, İst, 1973, s.172); Akalın, a.g.e, s.97.

20- Ateş, a.g.e, 186.

Turnalar...

26 Nisan 2003, Darende

Gönül ikliminden pervaz eyleyin
Medine iline varın Turnalar
Fahri Kâinatı ziyaret edin
Ravzasına yüzler sürün Turnalar

Resulü Ekrem'dir hakikat bahri
Ona vasıl olur muhabbet nehri
Hem kûyi cânandır Medine şehri
Sevdanın sırrına erin Turnalar

Şebeke-i Resulullah nûr yeri
Gözlere cilâdır o huzur yeri
Habibin yanında ol yâr-i gârı
Sıddık-ı Ekber'i görün Turnalar

Ahmed-i Muhtar'dan alın desturu
Car-i Yâri Güzîn dü cihan vâri
Adalet ve haya ruhun esrarı
İlmin kapısından girin Turnalar

Başımıza taçtır yolunun hâki
Huzuruna kabul eylesin ta ki
Eyleyin ziyaret Selman-ı Paki
Berberini nazlı yârin Turnalar

Ol Sıddık-ı Kasım, vechi cemâldir
Hem Cafer-i Sâdık nûru hilâldir
İmamlar sertacı hüsnü kemâldir
Seyyidler gülünden derin Turnalar

Ordan izin alıp kanadız açın
Kerbela iline yönelip uçun
Şah-ı Hüseyin'den bir bâde için
Dağlasın özünüz nârın Turnalar

Bistam'da göklere dikilen direk
Bayezid-i Tayfur ol aşklı yürek
Mürebbiyi ruhtan kâm almak gerek
Onun deryaları derin Turnalar

Bağdat üzerinden Harkan iline
Düşün hem nâzenin Hasan yoluna
Gark olun manevi esen yeline
Aşkla kanadınız gerin Turnalar

Horasan ilinde ol Ebu Ali
Hemedan şehrinde Yusuf-u Veli
Yesevi'dir o bahçenin has gülü
Türkistan'da odur pîrin Turnalar

Özbekistan nurlu şerefli eller
Orada açılmış Ârifan güller
Abdulhalık sultan öten bülbüller
Bir müddet o ilde durun Turnalar

Semerkant Buhara pirlerin yurdu
Fağne'de Mahmud şah hem hamde erdi
Ali Ramiteni sohbetin gördü
Onlar bilir Hakk'ın sırrın Turnalar

Kutbul evliyadır Baba Semmasi
Aliyyül a'ladır hasların hası
Seyyid Külâl'deydi şahın hırkası
Bâbında halâyık nûrun Turnalar

Tac-ı Ârifana eyleyin dikkat
Şahı- Nakşibenddir müşfik ve rikkat
Buhara illeri nurlanmış kat kat
Orada otağı kurun Turnalar

Her iki cihanda bellidir farkı
Nakşibendi şahın dönüyor çarkı
Piri Alaaddin Yakub-u Çerhi
Yolları hoş o erlerin Turnalar

Hace-i Ahrar'ın gidin semtine
Kanat çırpın Zahid, Derviş methine
Hâce Semerkandın çıkın katına
Asya'dan ileri varın Turnalar

Hindistan elleri kûyi cananı
Orada Müceddid Ahmed-i Sani
Hem Masum Seyfüddin İmam Rabbani
Yektâsıdır asırların Turnalar

Hindistan ilinden gelin Mekke'ye
Etrafında kanat çırpın Kâbe'ye
Üstünden geçilmez düşmen hataya
Kılın Beyt-i Ma'mur turun Turnalar

Allah'ın evini tavaf eyleyin
Safa'yı Merve'yi görüp gözleyin
Zemzemden içip de hurmadan yiyin
Mekke illerinde durun Turnalar

Abdullah-ı Mekki şâh oradadır
Dağıstani Yahya râh oradadır
Çorumlu Mustafa mâh oradadır
Halil'in makamın görün turnalar

Mekke'den izini alıp da çıkın
Medine'ye varın Ravza'ya yakın
Tekrar ziyaretle Resul-ü Hakk'ın
Kandınız yere serin Turnalar

Medine'den çıkıp geçin çölleri
Kandız üzmesin hasret yelleri
Uğranacak yerdir hem Şam illeri
Mevlâna Halid'e varın Turnalar

Şam'dan Anadolu yönüne uçun
Urfada Halilür'rahmandan için
Varın Kars iline ziyaret için
Türbe-i Harkani pîrin Turnalar

Elveda eyleyin şanlı Serhat'a
Şiran'dan varın siz Çorum Tokat'a
Ünü Türkiye'yi etmiş ihata
Mustafa Hâki'yi sorun Turnalar

Mebus seçilmiştir Meclise gidin
Cümle meb'usana selamlar edin
İstanbul'a doğru çırpıp kanadın
Fatih diyarını görün Turnalar

İstanbul Fatih'ten dönün Sivas'a
Şah Tâki refiktir Hızır İlyas'a
Hakkı Baba kucak açmış herkese
Hem Ulu Camii'de durun Turnalar

İhramcızade'den aldı emanet
Darende ilinde eyledi hizmet
Seyyid Hulusi'dir şahımız elbet
Sivas'tan oraya varın Turnalar

Bülbüller aşk ile eder feryadı
Güllerin "Muhammed" hep zikr-i yâdı
İyi bilin onlar Resul evladı
Somuncu Baba'ya torun Turnalar

Darende ilinde nur direk direk
Maneviyat şehri inanmak gerek
Sevgiyle hizmete adanmış yürek
Orda aşk sırrına erin Turnalar

Hazret-i Ali'nin nesli burada
Hüseyni Kerbela faslı burada
Kayalar hikmetten süslü burada
Diyarıdır nazlı yârin Turnalar

Zamanın sahibi veliler tâcı
Şerif Hamidüddin Ümmî sertâcı
Sürer dertli gönüllere ilâcı
Şahın huzuruna girin Turnalar

Devlethanededir sohbetin demi
İçin semaverden nûş edin demi
Bir bâdesi âdem eder âdemi
Bilin o deryalar derin Turnalar

Üzgün kanatlarla hedefe varmak
Ne güzel ebedi orada durmak
Hakikat yolunda vuslata ermek
Tarifsiz manevi kârın Turnalar

Daha da varacak bir belde yoktur
Burası Bâbullah inandık haktır
Şefkatli yâr o müşfik-i mutlaktır
Tektaş hadimidir yârin Turnalar...

Dîvân-ı Hulûsî-i Darendevî'de

Kuş Motifi-II

Hulûsi Efendi Hazretleri Dîvân'ındaki bir beyitinde:

*Ben bir kuş olsam uçsam varsam yârin kûyine
Kanatlarım üzülse düşüp o ilde kalsam ¹*

diyor. Bu beyitde geçtiği veçhile; insanın uçma arzûsu aslında mecazdır. Uçmaktan kasıt; kötü huyları terk eden ve kâmil bir vasfa ulaşan gönlün sevgiliye vuslatıdır. Çünkü tasavvufî terbiyeye göre insan; kötü huyları terk edip, iyi huylarla bezenmedikçe, insan-ı kâmil olamaz. Mânâ iklimine yükselemez. Bilindiği gibi kuşlarda iki kanat vardır. Eskiler "Zülcenaheyn" tabiriyle; hem ilmen hem de mânânen kemâle ermiş kişileri kastederler. İnsanlardaki iki kanat ise; ilmiyle amel eden bir iman ile güzel ahlâk sahibi ol-maktır. Hulûsi Efendi Hazretlerinin şu kelâmını söylemeden geçemeyeceğim. 1990 yılında tedavi gördüğü hastanedeki son günlerinde mübarek, bir arkadaşın defterine şu satırları yazmıştır: "İhvan ilmiyle âmil, âmeliyle kamil olmalıdır."

1- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsî-i Darendevî, s.151, 1st, 1986.

Dört Cins Kuş

Kur'an-ı Kerim'de İbrahim Peygamber için geçen: "Dört cins kuş al, onların herbirini kes."² emrini içeren ayeti Mevlânâ tefsir ederken beşerdeki dört gönül sıkıcı vasfı ve kötü sıfatı dört kuşa benzetmiştir.

"Dört cins kuş al. Onların herbirini kes." Âyetinin Tefsiri:

Sen vaktin nurlu bir Halil'i oldun. Bu, yol kesici dört kuşu boğazla! Çünkü bu dört kuşun her biri karga gibi olmuş, akıllıların akıl gözünü oymada!

Tene ait dört vasfı, Halil Peygamberin kuşları gibidir. Bu kuşlar kesilse cana yol açılır.

Ey Halil! Sen, halâs bulmak için onların başlarını kopar da ayaklar bağdan kurtulsun!

Zira küll sensin, hepsi senin cüzlerindir. Onların çözeceğin ayakları, senin ayaklarıdır.

Öyle ki bu âlem, senin yüzünden ruhların mekânı olur: senin yüzünden bir atlı, yüz asker kuvvetini bulur.

Bil ki bu ten, bu dört huyun makamıdır. Onların adları dört fitneci kuş olmuştur.

Halkı, ebediyyen ihya etmek istersen, bu uğursuz ve kötü dört kuşun kafasını kes.

Yine onları, bir başka şekilde dirilt de, sonra onlardan bir zarar gelmesin. Bu yol kesici dört kuş, halkın gönlünü vatan edinmiştir.

2- Bakara, 260.

Eğer sen, gönül ülkelerine sultan olursan, bu devirde Hakk halifesi sensin.

Bu dört diri kuşun başlarını kopar da, fânî halk ebedileşsin. Bu kuşlar tavus, kaz, karga ve horozdur. Bunlar nefislerdeki dört huyun misâlidirler.

Kaz hırsır, horoz şehvet, tavus makam ve karga da ümittir, (tûl-i emel) Karganın muradı ümitlendiği ebediliğe veya uzun bir ömre ta-ma'dır."³

Mevlânâ yukarıdaki ifadeleriyle, Hz. İbrahim'in dirilmeye örnek olması için kesmekle emrolunduğu bu dört kuşun cinsinin hangi kötü huyları temsil ettiğini ve bu huyların maddî âleme mensup olan tenin vasıfları olduğunu, "Ölmeden evvel ölünüz." sözünde olduğu gibi, kafesteki kuş misâli, bu bedende mahpus olan ruhun kurtuluşu için, beden bu dört temel özelliği ve kuvvetinin kırılmasına işaret ettiğini belirtmektedir.

Yine Hulûsi Efendi bir beyitinde:

Fezâ-yı lâhûta perr ü bâl açtı

Uçtu o iklîme sâlikân-ı aşk ⁴

buyurmaktadır. Biraz açacak olursak şöyle açıklayabiliriz: "Aşk ile bağı yanıp, bu yolda şeyhine uyan sâdıklar, âşıklar, ucu bucağı bulunmayan ulûhiyet âlemine kanat açtı, uçtu" denmektedir. Başta söylediğimiz gibi insanın uçmasından kasıt; aşk ile dolması, kötü huylardan kurtulması demektir.

Her mahlûkun kendine has bir yuvası vardır. Bir vatani vardır.

3- Güllüce, Hüseyin, Kur'an Tefsiri Açısından Mesnevi, s. 224, Ötüken, 1999; Ayrıca Bkz; Mevlânâ, Mesnevi, V, 31.

4- Ateş, a.g.e, s.98.

"Bülbülü altın kafese koymuşlar da 'ah vatan' demiş" atasözümüz hepimizce malumdur. Efendi Hazretleri gönlü kuşa benzetmiş ve şöyle buyurmuşlardır:

*Yap yâr ser-i zülfüne bir yuva tut
Ey mürğ-i gönül anla ki kuş lânesiz olmaz*⁵

(Ey gönül kuşu, kendine bir yuva yapmak için seçeceğin en güzel yer, sevgilinin saçlarının üstüdür. Onun en kıymetli varlığı ol ki, sana oradan yuva versin. Biliyorsun ki kuşlar yuvasız yapamazlar.) Bu beyitte sevgilinin saçının tellerinin âşığı bağlayacağı, bir başka yere bırakmayacağı kinâye edilerek böyle bir mecaz kullanılmıştır.

Nazlı Keklik

Dîvân'da geçen bir kuş ismi de "keklik"tir. Keklik güvercin büyüklüğünde bir kuştur. Burnu ve ayakları kırmızıdır. Tevhîdî der ki: "Keklik on sene yaşar ve iki yavru yapar. Birinde erkek oturur birinde dişi." Dişi keklik yumurtladığı zaman eşi, erkek yavru çıkacak olanlarını bilir ve onları ayırarak üzerine yatar, dişisi de dişi yavru çıkaracak olanların üzerine yatar. Yetiştirmede de buna riayet ederler. Erkek yavruları baba, dişi yavruları ana büyütür. Erkek keklik dişisini son derece kıskanır. Çok hızlı uçuşması ve âheste âheste yürümesiyle meşhurdur.⁶

Sevgiliyi gören âşık onun yürüyüşüne hayran olarak canını feda etmek istiyor. Bu konu ile alâkalı Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'deki bir murabbaada şöyle denmektedir:

5- Ateş, a.g.e, s.82.

6- M. Kemaleddin Demiri, Hayatü'l-Hayvan, (Osmanlıca) Amire Matbaası, 1272 (Latin harfleriyle basımı, Hayat-ül Hayvan, Meral Yayınevi, s.99-100, İstanbul, 1973.

*Keklik gibi nâz ile yürüyen ayaklara
Bülbül tek âvâz ile söyleyen dudaklara
Kadir gecesindeki doğan o şafaklara
Karşı düşüp ayaktan kurban olasım gelir*⁷

Dîvân'da zemmedilen kuşlardan biri; "huffaş" olarak da bilinen "yarasa"dır".

Gerçeğe Göz Yumanlar

Yarasa (Huffaş): Gündüz güneş ışığında gözleri görmeyen gece karanlığında uçan bir kuştur. Küçük iki kulağı, ufacık ufacık dişleri vardır. Memeli olan bu kuşun hayız gördüğü bilinmektedir. Etle beslenen kuşlar, yarasayı tutup yedikleri gibi, etle beslenmeyen kuşlar da onu tutup öldürürler. Onun için gece uçabilmektedir. İncecik tüylerle kaplı kanatları açıldığı zaman yelkeni andıran gerilmiş bir deri gibidir. Maymun ve kangurudan başka yavrusunu beraberinde götüren bir diğer hayvan yarasadır. Tabiatı icabı çınar ağacından sakınır. Eğer çınar ağacına yanlışlıkla temas etmişse uçmaktan vazgeçer. Yarasa eti haramdır. Edebiyatta ışığın temsil ettiği gerçekleri görmeyen cehaleti sembol eden karanlığa meyli olan bir kuş olarak zikredilir. Ayrıca hakikatlere göz yuman, güneş gibi aydınlık ve etrafını ısıtan güzelliklere gözünü yuman bir tip olarak zikredilir.⁸

Hulûsi Efendi Hazretleri, dünyayı ve bütün mahlukatı Allah'ın yarattığı ve tecelli ettiği bir yer olarak dile getirir. Dünyadaki hayatını sürdüren, âleme nazar denilen düşünce tefekkür gözü ile bakmayan ondaki ince ve hikmetli işleri görmeyen kişilerin gafletini ya-

7- Ateş, a.g.e, s.94.

8- M. Kemaleddin Demiri, Hayatü'l-Hayvan, (Osmanlıca) Amire Matbaası, 1272 (Latin harfleriyle basımı, Hayat-ül Hayvan, Meral Yayınevi, s. 131, İst. 1973.

rasaya benzetmiştir. Güneşin aydınlığı nasıl yarasa'yı perişan edip, onu rezil duruma sokuyorsa, hakikatleri ve mâneviyatı inkâr edenler de; hikmet huzmeleriyle parlayan sözü ve özü güneş gibi olan müşidler karşısında karanlıkta kalan yarasa gibidirler. Konuyla ilgili beyit şöyle diyor,

Göz yumar gâfil olan hâbe misâl-i huffâş

Ânı rencîde kılar tal'at-ı hûbân seher⁹

(Gafil olanlar, yarasanın ışık karşısında boğulması gibi, perişan olurlar, gerçeklere göz yumarlar. Ancak onu seher vaktinde doğan güneş ışıkları rezil eder, yerinden kıpırdayamaz hâle getirir.)

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de ismi geçen bir diğer kuş ise "baykuş"tur. Hayatü'l-Hayvan adlı eserden faydalananarak baykuş ile ilgili bilgi ve hikâyeleri nakledeceğim.

Virâne ve Baykuş

Baykuş: Geceleri uçan bir kuştur. Tabiatı iktizası her kuşun yuvasına girer, yavrularını ve yumurtalarını yer. Baykuşun bu gece faaliyeti, kuşlar için çok müşkildir, lâkin gündüz olunca da kendisi diğer kuşların hücumuna ma'ruz kalır ve çoğu zaman onlara yem olur.

Mes'ûdî, Cahız'dan naklen der ki: "Baykuş gündüz uçmaz. Güzel olduğu için nazardan korkar. Yalana inanan bir kısım Araplar; ölen veya katl olunan bir kimsenin ruhu bir kuş suretini alır zannederler. Güya bu kuş cesedini görünce feryad eder.

Arab şairlerinden Nevbetübni Humeyr bir şiirinde: "Eğer benim

9- Ateş, a.g.e, s. 51.

sevgilim bana selâm verirse, mezarımda olsam da; ruhumu temsil eden kuş feryad ve figan ile selâmına mukabele ederdi." der. Ne gariptir ki şairin sevgilisi onun mezarından geçerken bu beyitleri okumuş, bu esnada mezarın üzerinden kalkan kuş, sevgilisinin bindiği deveyi ürkütmüş. Sevgilisi hemen vefat etmekle âşıkının yanına gömülmüş.

Buharî tarihinden nakledilir ki, zamanın meliki adamlarına: "Kuşların şerlisini bana avlayın, oyunların şerlisinde kebab edin ve insanların şerlisine onu yedirin." diye emir vermiş. Bir baykuş avlamışlar, asrı ağacı ile kebab etmişler ve aç bir kimseye onu yedirmişler.

Filhakika insanların şerir olanları ekseriya açlar arasından çıkar. Refah içinde olanlardan pek zarar gelmez.

Siracilmülûk isimli kitaptan naklen Şöyle bir hikâye anlatılır: Abdülmelik b. Mervan'a bir gün rikkat gelir, musahibinden ibret verici bir hikâye ister. Musahib anlatmaya başlar:

"Ya emiralmü'minin! Biri Musul'da, diğeri Basra'da iki baykuş varmış. Musul'daki baykuş, Basra'daki baykuşun kızını oğluna nişanlamak istemiş, fakat Basra'daki baykuş nişan karşılığı olmak üzere mehr olarak yüz adet harap tarla istemiş. Musul'daki baykuş: "O kadar harap tarla bulamam, fakat diyarımızda işlenen zulüm böyle devam edip giderse, kısa bir zamanda te'min edebilirim." diye cevap vermiş." diye sözünü bitirir. Bunun üzerine halife bu kıssadan hisse çıkararak zulmü terk eder.

Halife Me'mun bir gün köşkünde oturuyorken bir adamın elindeki bir kömür parçasıyla köşkün duvarına bir şeyler yazmakta olduğunu gördü. Ne yazdığını öğrenmek için adamlarından birini gönderdi. Yazıda şöyle deniliyordu:

"Ey saray! Sende baykuşların yuva yaptığı gün sevinenlerin başta geleni ben olurum" Yazıyı okumaya memur edilen saray adamı, yazı sahibini alıp halifenin huzuruna çıkardı, vâki' suâl üzerine yazdığını aynen tekrarlardı. Halife, yazının sebebini sorunca: "Ya emiralmü'minin! Sen daha iyi bilirsin ki, bu saray hazinelerle, mücevheratla türlü kıymetli ve nadide eşya ile doludur. Biraz önce bu sarayın önünden geçip giderken açlığımı ve fakirliğimi düşündüm. Kendi kendime: "Ben aç olduktan sonra bu sarayın ma'mur oluşu benim ne işime yarar? Eğer harap olursa, içinden geçerken belki bir mermer veya işe yarar bir tahta yahut da bir miktar çivi elde ederim." dedim, deyince halife Me'mun hazinedarına: "Buna bin altın verin!" diye emretti. Sonra yazı sahibine dönerek: "Sarayımız ma'mur oldukça, her sene sana böyle bin altın vereceğim." dedi. Rafîî; baykuşun tıpkı kartal eti gibi haram olduğunu söyler.¹⁰

Dîvân'da geçen beyit şöyledir:

Baykuş ile bekleme vîrâne bucağını

*Çık şikâra nefsini yoldaş ol şehbâz ile*¹¹

(Baykuş ile harap olmuş, içinde bir hayat emaresi olmayan yerlerde bekleme. Yani nefsini terbiye edip, yücelere çık. Yükseklerde uçan, doğan kuşu ile arkadaş ol.) denmektedir.

Baykuş nasıl vîranenin mazmûnu ise, doğan da yükseklerle uçmanın, yücelmenin mazmûnudur. Bu beyitte nefsin esâretinden kurtulmak gerektiğine işaret vardır. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor: "Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiş, onu kötülüklerle

10-Bu konuda Bkz: M. Kemaleddin Demîri, Hayatü'l-Hayvan, (Osmanlıca) Amire Matbaası, 1272 (Latin harfleriyle basımı, Hayat-ül Hayvan, Meral Yayınevi, s.206 vd, İst. 1973; Akalın, L. Sami, Türk Folklorunda Kuşlar, s. 77-79, Kültür Bak: Yay, Ank, 1993.

11-Ateş, a.g.e, s.188.

gömen de ziyan etmiştir!"¹² Yani her kim ki, nefsini rezilliğin pisliklerinden ve kirli hasletlerden temizleyip, çeşitli kemal ve erdemlerle geliştirirse felah bulur ve kurtuluşa erer. Fakat her kim ki, isyankârlıkla ve cehâletle nefsin kıymet ve mertebesini eksiltip, kınanmış ahlâk ve alçak sıfatların üstüne örtü sererse kaybedenlerden olur. Alimler, muhakkak nefis tezkiyesinden murad, gönül tasfiyesidir, demişlerdir. Her ne zaman nefis heva ve heves şaibesinden arınırsa, gönül de mâsivayla alâka kurma kirliliğinden temizlenip saf hâle gelir.¹³

Gözü ve Gönü Açıkların Yoldaşı

Görüldüğü gibi Dîvân'da geçen bir diğer kuş ismi ise şahbâz (doğan)'dır.

Doğan avcılıkla ve yüksek uçuşuyla bilinen bir kuştur. Harun Reşid hakkındaki rivayetlerden biri de şudur: Halife bir gün ava çıkıp elindeki beyaz doğanı bırakıverdi. Doğan o kadar yükseğe çıktı ki, nihayet gözden kayboldu. Kuşun dönmesinden âdeta ümit kesilmişti ki pençesinde balığa benzer bir yaratıkla geri döndü. Kanadı olan bir balık gibiydi. Harun Reşid sarayına dönünce ulemayı toplayıp fikirlerini sordu. İçlerinden en yaşlıları: "Ya emir'ül-mü'minin! Muhterem ceddiniz Abdullah b. Abbas (R.A.) rivayet etmiştir ki:

"Hava, yaratılışları başka başka mahlûklar ile doludur, bize yakın olanlardan bir nevi' vardır ki, yavrusu yumurtadan çıkar ve mezkûr yumurtalar hava cereyanları ile hep semâda kalır, hiç düş-

12-Şems, 9-10.

13-İsmail Ankaravî, Hadislerle Tasavvuf ve Mevlevî Erkânı, (Hazl:Semih Ceyhan), s.160, Darülhadis, İst, 2001.

mez. O yumurtalardan kanatlı balık gibi hayvanlar olur, kılçıkları bulunmaz..." Doğan hiddetli bir mizaca maliktir. Susuzluğa tahammülü azdır. Sık dallı ağaçların yükseklerinde yaşamayı sever. Kanatları hafiftir ve süratle uçar. Dişisi, büyük kuşların üzerine atılmakta erkeğinden daha cesurdur.¹⁴

Bu beyitleri okuduktan sonra şunları anlıyoruz. Gönül öyle bir aşk ile dolmalı ki, varlığından sıyrılarak yücelere yükselmeli, kötü huylarla arkadaşlık etmemeli ve mânevîyatta süratli ve hizmette hızlı olmalıdır. Tuzaklara düşmeyecek kadar gözü ve gönlü açık, iyiyi kötüden ayıracak derecede kabiliyetli olmalıdır. Can kuşu yani gönül, bülbülün gülün açılışını görebilmek için boynunu dikenlere sürerek kanını gülün rengiyle karıştırdığı gibi, ilâhî aşk ile dolu duygularla, sevgilinin yüzünü görebilmek için zorluklara katlanmalıdır.

Sevgilinin Kâ'be güzelliğindeki yüzünü görebilmek, onun yakınında bulunmak için, hatta onun sevgisiyle bir pervâne gibi canlar aşkla dönmelidir.

Yukarıda belirttiğimiz duyguları şiir şeklinde ifade eden Hulûsi Efendi'nin bir murabbaiyla yazımızı bitirelim.

*Neyleyeyim gurbette bayramım geçer olsa
Gönül kuşu dâneden tuzağı seçer olsa
Gamzeleri kanımı cevri ile içeri olsa
Ne mutludur âşika dost yüzün açar olsa*

*Derd-i aşk ile âna varaydım yana yana
Sevgilinin yüzüne bakaydım kana kana
Cemâl-i Kâ'besinde şöylece döne döne
Cânım pervâne gibi hemîşe uçar olsa*¹⁵

14-Bu konuda Bkz: M. Kemaleddin Demîri, Hayatü'l-Hayvan, (Osmanlıca) Amire Matbaası, 1272 (Latin harfleriyle basımı, Hayat-ül Hayvan, Meral Yayınevi, s.58 vd, İst. 1973.)

15-Ateş, a.g.e, s. 207.

Medine'de

Nazlı Canan Kumrular

09 Ekim 2003, Darende

Darende iklimi çekti sizleri
Eyledik sizleri mihman Kumrular
Gelişiniz memnun etti bizleri
Darende diyar-ı Sultan Kumrular

dem'den Havva'ya bir tel sa ile
Gtrdnz haber hbb veçhile
“Ya Hakk, H H” zikirlerin tacıyla
Durmaz tersiniz her an Kumrular

Muhabbete sembol oldu sevginiz
“Kumru gibi” deyim kaldı sevginiz
şiirlere nakşolmuştur vgnz
Adınız dillerde destan Kumrular

Nûh'un gemisinde elçi oldunuz
Tûfan bitti bir dal ile geldiniz
Sular çekildiğin haber kıldınız
Ettiniz âlemi seyrân Kumrular

Sinede nakşolan kutlu sevdâyı
Bu sene geçip de Çukurova'yı
Şeyh Hamid kurbüne yapıp yuvayı
Sürdünüz dem ile devran Kumrular

Yolların güzeli râh-ı Hulûsi
Bülbül edâlıdır âh-ı Hulûsi
Veliler sertâcı şâh-ı Hulûsi
Nazarı dertlere derman Kumrular

Âşıklar her zaman çekerler cevri
Bu eller görmüştür nice bin devri
Zaviye'de yapıp bir çift yavru
Oldunuz gönülden handân Kumrular

Yavruya şefkati mahlukun aslı
Eşe sadakatta bulunmaz misli
Seher zamanında âşıkân sesli
Denmiş size hem dervişân Kumrular

Sizler burda erdiniz hoş vuslata
Üç haftadır bizler düşdük firkata
Bir elçilik edin büyük hasrete
Medine'de nazlı cânan Kumrular

Bu elden bir seher kanadız açın
Bir lahzada nice çölleri geçin
Muhabbetle yâran iline uçun
Biz Yakup o Yusuf Ken'an Kumrular

Darende'den yola hazırlık görün
Buradan Kerbelâ iline varın
Ehl-i beyti Resul vaslına erin
Necef'tedir Şah-ı Merdan Kumrular

Orda duyarsınız hasret hissini
Bir yudum sudaki gurbet hissini
Gül neslinin temiz gül nefesini
Alında eyleyin seyran Kumrular

Seven gönülleri kaplarmış merak
Medine seması nur direk direk
Ravzaya edeple yaklaşmak gerek
Diyâr-ı Resul-ü Zîşan Kumrular

Hücre-i Resul'e olunuz yakın
Pencereye konun içeri bakın
Deler sineleri muhabbet okun
O an ki bir kutlu zaman Kumrular

"Sıddık" kapısından içeri girin
Seyyid Hâmid Şahın yanına varın
Saf tutun ardında vuslata erin
Emrindedir hükmü ferman Kumrular

Müsaade isteyip tazim eyleyin
Selamımız hürmetimiz söyleyin
İştihak-ı hasretimiz söyleyin
Halimiz sultana ayan Kumrular

Şabanın on beşi berat zamanı
Seyyidim düşünür bütün ihvanı
Verip beratımız canların canı
Kurulunca yüce divan Kumrular

Sultanın emrinde hükmü irade
Himmetiyle canlar erer murada
Kumrularım siz de kalman orada
Yavrular eyliyor figan Kumrular

Aşk mızrabı değdi gönül teline
Gözyaşları benzer Tohma seline
Gözümüz bakıyor cânan yoluna
Tektaş yâr yoluna kurban Kumrular

Büyüklerin Duâları

Allah'a güven, Allah'a inanmakla olur. Ki iyi olgun yapan Allah sevgisidir. Vicdan akıyla, pak yürekle kaynayan Allah sevgisi ve Allah'a iman, yüce bir îman duygusu içinde gelişir.

Bu  manı geliştiren duygular ise, Allah sevgisinde toplanır. Allah sevgisi, yüce  manı; îman ise Allah'a güveni sa lar. Du , kulu Allah'a ba layan bir köprüdür. Allah'a yalvarma ve duânın coşkun hisleri içinde insanın vicdanı yıkanır. Temiz bir gönül, ak bir vicdan gölgesinde kul Allah'ına yaklaşır.  ste bu ulu güven du  ile sa lamla ır. Kulda saklı kutlu duygular, Yaradan'a du  ile ulaştırılır. Bu duygudan mahrum kalan kişiler ruhen k r bir halde ya ar. Mânevî gücü filizlenmemi  insanlar yalnız maddî g cleriyle bir başarıya ula amazlar. Du , kişinin Allah'a güveninin mânevî tomurcu udur. Du , ruhun Allah katına y kseli idir. Du , mânevî hamlelerin parlayan ı ı ıdır. Gerçek du , Allah'a y neli in coşkun bir ruh h letidir.

Duâ kelimesi, "çağırarak, seslenmek, istemek, yardım talep etmek" manasındaki da'vet ve da'vâ kelimeleri gibi mastar olup, "küçükten büyüğe, aşağıdan yukarıya vâki olan talep ve niyaz" anlamında isim olarak da kullanılır. Ayrıca Allah'a isim olarak sunulacak talepleri sözlü veya yazılı olarak dile getiren metinlere de duâ denilir. İslâm literatüründe ise Allah'ın yüceliği karşısında kulun aczini itiraf etmesini, sevgi ve tâzim duyguları içinde lütuf ve yardımını dilemesini ifade eder.¹

Cenab-ı Allah Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "Rabbiniz şöyle buyurdu. Bana duâ edin kabul edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir."² Bu ayet-i kerimeye göre Allah'a duâ etmek aynı zamanda ibadettir. Peygamber Efendimiz de bir defasında "Duâ ibadetin ta kendisidir"³ buyurup sonra bu ayet-i kerimeyi okumuştur. Yine Rasulü Ekrem "Duâ ibadetin iliği ve özüdür." ve "Allah'ın fazlı ve kereminden isteyiniz çünkü istenilmesinden hoşlanır." buyurmuştur.⁴

Sevgiyi İstemek

Sevgili Peygamberimizin, diğer peygamberlerin meşhur duâları ve tavsiye ettikleri evrâd mahiyetli duâlar vardır. Hz. Davud (a.s.)'u, Peygamberimiz, insanların en âbidi (yani çok ve ihlâslı ibadet edeni) olarak tavsif ederek duâlarının arasında şu duânın olduğunu buyurmuşlardır: "Allah'ım senden sevgini ve seni sevenlerin sevgisini ve senin sevgine beni ulaştıracak ameli talep ediyorum. Allah'ım! Senin sevgini nefsimden, ailemden malımdan, soğuk su-

1- Cilacı, Osman, TDV. İA, Dua Maddesi, s. IX/529.

2- Mü'min, 60.

3- Ebu Davud, Kitabu'd-Dua, 1479; Tirmizi, 3247.

4- Sahihi Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terc., 12/331.

dan daha sevgili kıl."⁵

Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayete göre Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Her peygamberin kendisine has müstecap bir duâsı vardır. Onunla Allah'a duâ edegelmiştir. Fakat ben duâmı ahirette ümmetime şefa'at etmek için saklıyorum." buyurmuşlardır.⁶

Allah katında duâları makbul olan sevgili kulları, dostları yani evliyaullah duâya çok önem vermiştir. Çünkü onların fiiliyatları Allah'ın himayesindedir. Çünkü bir kutsî hadiste Allahü Teâlâ: "Ben kulumu sevince onun gören gözü, işiten kulağı, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. (Onun bütün azalarını taatimle meşgul ederim o, benim rızam dışında görmez, işitmez ve adım atmaz)" buyurmuştur.⁷

Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in : "Ümmetime nebî ne ise, müridi göre şeyh odur."⁸ şeklindeki hadisinde belirttiği gibi mürşid zamanın irşat ve tebliğ görevlisidir. Etrafındakilere hakikatleri anlatır ve insanları terbiye eder. Velilerden özel seçilmiş bazı kulların, diğer velilerin imamı, emini, murakıbbı ve bayraktarı olanlar için "Kutp", "Sultan" gibi bazı tabirler kullanılmaktadır. Her asırda bir kutp vardır. Kutp, zamanın tasarruf sahibidir. Kutp, Allah'ın izni ile hareket eder. Kutp halkı Hakk'a götürmekle görevlidir.⁹ Ehlullahın bir kısmı, en yüksek velâyet derecesine sahip olur. Bu kimse Allahü Teâlâ'nın kendisini velâyeti için (seçip) kullandığı bir kuldur. O, Allahü Telâ-lâ'nın (kabzasında) özel himayesinde hareket eder. O'nunla konuşur, O'nunla görünür, O'nunla tutar. O'nunla anlar (akleder). Allah, onun yeryüzünde sâninini (ve irşadını) yaymış, kendisini halkın, ve-

5- Tirmizi, Daavat, 74, (3485).

6- Sahihî Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Terc., 12/331.

7- Âlûsî, Ruhul-Meanî, VI, 149, Beyrut, 1987.

8- Aclûnî, Keşfül-Hafâ, c.II,s.2.

9- Bkz; Cebecioğlu, Ethem. s.459. Tasavvufî Terimler ve Deyimler Sözlüğü s.480, Rehber Yay. Ank. 1997.

liler sancağının sahibi, yer ehlinin emniyeti, gök ehlinin nazar yeri, gönüllerin reyhanı, Allah'ın has dostu, nazargâh-ı ilâhî, rabbânî sırların madeni, yeryüzünde Zât-ı Bârî'nin (adalet) kamçısı yapmıştır. Allahü Teâlâ, onun vasıtasıyla kullarını terbiye eder. Onun nazarıyla ölü kalpleri diriltir. Halkı kendi yoluna çevirir. Onunla hukuk-ı ilâhiyeyi ayakta tutar. O, hidâyet anahtarı, yeryüzünün sürûru, ehul-lahın emini ve imamıdır.¹⁰

Gönüldeki Samimiyet

Tasavvufta duâ genellikle sözle (lisân-ı kâl), bazen da susularak (lisân-ı hâl) yapılır. Sözle yapılan duânın gönülden ve samimi olması şarttır. Duâlarda Allah, ulaşılmak istenen bir sevgili olarak görüldüğünden perdelerden ve hicrandan yakınılır, vuslat ve müşahede talep edilir. Tasavvuf edebiyatında "habîb, mahbûb, maşuk, yâr, can, cânâ, cânân" denilince daima Allah anlaşılır. İlâhî aşk ağırlık kazanınca duâlar da böyle bir muhtevaya ulaşmıştır. Sûfîler Allah ile kulları arasında bazısı zulmetten, bir kısmı nurdan birtakım perdelerin bulunduğu, bu perdelerin O'nun bütün güzellikleriyle temâşa edilmesine engel olduğuna inanır ve duâlarında bu perdelerin kalkmasını isterler. Serî es-Sakatî, "Allahım! Bana nasıl azap edersen et, yeter ki perdelenmiş olma zilletine duçar etme." şeklinde duâ ederdi. Allah'tan af, mağfiret, cehennemden kurtulma, cennete girmeyi istemek sûfîlerin duâlarında yer alırsa da onlar daha çok ilâhî rızâya ermek, Allah'ın sevgisini kazanmak ve O'nu temâşa etme mutluluğuna ermek için duâ eder, bazen bu hususu kuvvetle vurgulamak için ilâhî azaba bile katlanmaya hazır olduklarını ifade ederler. Râbia el-Adeviyye'nin, "Allah'ım! Dünya nimetlerini düş-

10-Selvi, Dilaver, Kur'an ve Tasavvuf, s.139, Şule Yay,1997.

manlarına, âhiret nimetlerini dostlarına ver, buna sen kadirsin."; Bâyezîd-i Bistâmî'nin "Allah'ım! Senden sadece seni istiyorum." şeklinde yakarması bu tür duâlara örnektir. Sûfilerin duâlarında naz ve diğerkâmlık gibi unsurlar da önemli bir yer tutar. Râbia el-Adeviyye'nin "Allah'ım! Bana azap edersen O'nu sevdim, bana bunu yaptırıyorum. Yâ rab! Ya namaz kılarken kalp huzuru ver veya kalp huzuru olmadan kıldığım namazları kabul et." demesi bu tür bir duâdır. Bâyezîd-i Bistâmî'nin, "Yâ Rab! Bedenimi cehenneme at ve onu o kadar büyüt ki cehennemde başkasına yer kalmasın" demesi de diğerkâmlık ve şefkat ifade eden duâlara örnektir.¹¹

14. yy velilerinden Şeyh Hamid-i Veli (Somuncu Baba) Hazretleri her türlü varlıktan sıyrılarak Allah'ına teslim olup manzum olarak şöyle niyaz etmektedir:

*Senden doldu iki cihân
Oldum zuhurundan nihân
Ger bulmayam seni ayân
Ya Rab n'ola hâlüm benim*

*Dilde kana'at olmaya
Zühd ile ta'at olmaya
Senden hidayet olmaya
Ya Rab n'ola hâlüm benim¹²*

Bu ilâhiyi okuduğumuz zaman Peygamber Efendimizin okuduğu şu duâlarını hatırlıyoruz: "Allah'ım seni hamdinle tenzih ederim senden başka ilâh yoktur; günahım için affını dilerim, rahmetini talep ederim. Allah'ım ilmimi artır, bana hidayet verdikten sonra kalbimi saptırma. Katından bana rahmet lütfet, sen lütfedenlerin en cömer-

11-Uludağ, Süleyman, TDV, İslâm Ansiklopedisi, s. 9/535, İstanbul, 1994.

12-Gülseren Mehmet / Adıgüzel Yüksel / Cengiz M. Ali, Somuncu Baba, Ankara 1965, s. 27.

disin."¹³ "Allah'ım huşû duymaz bir kalpten sana sığınırım, dinlenmeyen bir duâdan sana sığınırım, doymak bilmeyen bir nefisten, faydası olmayan bir ilimden bu dört şeyden sana sığınırım."¹⁴

Resulullah'a Salât ve Selâm

Müslümanlar üzerine vacip olan bir duâ şekli de Salât-ı Selâm'dır. Salât, lügat olarak duâ, tebrik, ta'zim mânâlarına gelir. İslâm dinini Resulullah'a salât okumaya kulluğun izharında mühim ve mües-ser bir vasıta kılmıştır. En makbul bir duâ olan salât bütün duâlarımızın da makbul olması için başlangıç şartı kabul edilmiştir. Duâlarımızın başında ortasında ve sonunda salâvat okunmalıdır. Resulullah'a Salâtı Selâm okumak bizzat Rabbü'l -âlemînin emridir: "Şüphesiz ki Allah ve melekleri, peygambere çok salât (ve tekrim) ederler. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin ve tam bir teslimiyetle de selâm verin."¹⁵ Peygamberimiz de "Kim bana bir kere salât okursa Allah da ona on salât okur ve on günahını affeder, (mertebesini) on derece yükseltir."¹⁶ buyuruyorlar. Delillerini Kur'an ve sünnetten alan tasavvuf büyükleri salâtü selâm okumayı tavsiye etmişler ve âdet haline getirmişlerdir.

20. yy erenlerinden ve Nakşibendi neşvesi üzere zamanın kâmil-lerinden olan Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendinin mensup olduğu mânevî silsile ve uyguladığı mânevî terbiye metodu gereğince tavsiye ettiği evrâd mahiyetli duâlar vardır. Hatta bunları bizzat el yazısı ile yazıp bazı arkadaşlara verdiği de olmuştur.

13-Ebu Davud, Edeb, 108, (5061).

14-Tirmizi, Daavat, 69, (3478).

15-Ahzab, 56.

16-Nesai, Sehv, 55.

Yeni araba alan veya işyeri açanlara Bakara Suresinin 137. ayetinin; “Fese-yekfikehümullahu ve hüves-semû'l-alîm” (Allah sana yeter, O, iştendir, bilendir) yazılıp asılmasını tavsiye eder, bazen de bizzat kendisi yazıp verirlerdi.

Her vird başlangıcında ve sonunda üç defa, her namazdan sonra on bir defa okunmasını tavsiye ettikleri salâvat'ı-şerife şudur:

Salâvât-ı Şerife

“Allahümme salli ve sellim alâ seyyidina Muhammedin ve alâ âli seyyidina Muhammedin bi adedi ilmik.”

Mânâsı: Allah'ım Efendimiz Muhammed Aleyhisselâma ve onun soyuna, senin nihayetsiz ilmin adedince rahmet ve selâm olsun.

Ebu Hureyre (r.a.)'den Nebi (s.a.v.)'nin: "Vallahi ben günde yetmiş defadan çok muhakkak istiğfar ve tevbe ederim." buyurduğunu işittim dediği rivayet olunmuştur.¹⁷ Her türlü sıkıntı zamanında kusurlarımızdan istiğfar ederek arınmak ve her maksudumuzun husulü için Rabbimize müracaat etmek gerekir. Onun içindir ki; Hulusi Efendi Hazretleri müntesiplerine günlük virdlerine başlamadan önce beş defa, zaman buldukça gün içersinde ise yüz defa şu istiğfarı okumalarını tavsiye etmiştir.

Tevbe-i İstiğfar

"Estağfirullah el azîm, el kerîm, er rahîm, el hayyu, el gayyum gaffarüzzünûbe ve etûbû ileyh rabbiğfirî"

17-Sahihî Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Terc., 12/335.

Mânâsı: Ey büyüklüğünü kendisi bilen, kullarına ikram ve ihsan eden, acıyan hayat sahibi ve kimseye ihtiyacı olmayan Allah'ım sana istiğfar ederim, günahlarımı bağışla. Tevbe ve dönüşüm sanadır. Beni günahlardan yarlıga.

Dîvân-ı Hulûsî-i Daredevî'deki bir gazel istiğfarın manzum halde söylenişidir:

*Mücrim günahkârım şehâ yâ Rabbenâ vağfirlenâ
İhsânı kıl eyle atâ yâ Rabbenâ vağfirlenâ*

*Sensin bizim ilâhımız iki cihân penâhımız
Artdı cürm ü günâhımız yâ Rabbenâ vağfirlenâ*

*Aybların Settâr'ısın mücrimlerin Gaffâr'ısın
Âlemlerin hünkârsın yâ Rabbenâ vağfirlenâ*

*Arz u semâ ins ü melek tuyûr u vuhş suda semek
Senden dilerler hep dilek yâ Rabbenâ vağfirlenâ*

*Bakma şâhım noksânıma cürmü büyük isyânıma
Verme halel îmânıma yâ Rabbenâ vağfirlenâ*

*Hulûsî bâbında gedâ ihsânını ister şehâ
Sensin kerem-kân-ı sehâ yâ Rabbenâ vağfirlenâ¹⁸*

Hulusi Efendi ve yolunun büyüklerinin tavsiye ettiği bir diğer salâvat ise; salâvat, tefriciye veya diğer ismiyle salât-ı nariyedir.

18-Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi, Dîvân-ı Hulûsî-i Daredevî, s. 6, Ankara, 1997.

Salât-ı Nâriye

“Allâhümme salli salâten kâmileten ve sellim selâmen tâmmen âlâ seyyidînâ Muhammedinillezî tenhallü bihil-ukadü ve tenfericü bihil-kürebü ve tukdâ bihil-havâicü ve tünâlü bihirra-ğâibü ve hus-nül-havâtimi ve yüsteskal- ğamamü bivechihil-kerîm. Ve âlâ âlihî ve sahbihi fi külli lemhatin ve nefesin biadedi külli ma'lûmin lek”

Mânâsı: Ya Rabbi! Efendimiz Muhammed Mustafa'ya (s.a.v.) rahmet-i kâmilenle rahmet ve selâm-ı tam ile selâmet ver ki, dü-ğümler onunla çözülür, belalar - gamlar onunla açılır, hacetler onunla yerine getirilir, istenilene ve güzel âkıbete onunla nail olu-nur ve bulutlarla yağmur onun kerim yüzü ile istenir. Onun âli ve ashabına, her bakışta ve her nefes alışta sana malûm olan sayı ka-dar salât ü selâm olsun.

Bu salavât-ı şerifeye devam edenler, her türlü iç ve dış düşman-ların şerrinden ve gönül sıkıntılarından Allah'ın izni ile kurtulurlar.

İmâm-ı Kurtubî: Kim bu salavât-ı şerifeyi her gün kırk bir defa okursa, Allah onun gam ve kederlerini, sıkıntı ve üzüntülerini gide-rir, işlerini, kolaylaştırır, iç âlemini de nurlandırır diyor.¹⁹

Bir diğer salât ise salâvât-ı fatihdir. Sabah namazından sonra beş defa, diğer namazlardan sonra ise dörder defa olmak üzere gün-de toplam 21 defa okunması tavsiye edilmiştir.

Salâvât-ı Fâtih

“Allahümme salli alâ seyyidînâ Muhammedinil fatihi limâ uğlika

19-Bkz: Pamuk, Arif, Resulullahın Dilinden Dualar, s. 109, Pamuk Yay., 6. Baskı İstanbul, Ty.

vel-hatimi limâ sebeka nâsırl Hakkı bil Hakkı. Vel Hâdî ilâ sıratikel müstakîm. Ve alâ âlihi Hakka kadrihi ve mıkdarihil azîm.”

Mânâsı: Allah'ım kapalı kapıları açan, (Hâtemü'l-Enbiya) "kendisinden önce gelen peygamberlerin sonuncusu olan", Hakk'a hak ile yardım eden ve senin doğru yolunu gösteren Efendimiz Muhammed (s.a.v.) ve O'nun temiz âline, ehli beytine O'nun yüce kadr u kıymetine göre salât u selam olsun.

Vitr Namazından Sonra Okunacak Salâvat

İmam-ı Nevevî şöyle der: Übey ibn-i Kâ'b radiyallahu anh'den rivayetimize göre, "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, vitri bitirip selâm verdiği zaman üç defa: "Sübhânel melikil kuddûs. [Mukaddes olan meliki takdis ederim.] derdi."

Alî radiyallahu anh'den rivayetimize göre, "Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, vitrinin sonunda şöyle söylerdi:

“Allahümme innî eûzü birizâke min sehatik * ve bi muâfatike min ukûbetik * ve Eûzü bike mink *la uhsıy senâen aleyk * Ente kemâ esneyte âlâ nefsik”

Mânâsı: Allah'ım! Gazabından rızana sığınırım. Azâb etmenden affına sığınırım ve senden sana sığınırım. Senin medih ve senanı sayamam, sen kendini medhettiğin gibisin.²⁰ Hulusi Efendi her yatsı namazından sonra aşağıdaki şekilde duâ edilmesini tavsiye ederlerdi.

20-İmam Nevevî, Risalet Kaynağından Duâlar - Zikirler - Edebler, s. 134-135, (Terc: Abdül Hâlık Duran), İslâmi Neşriyat, İstanbul, 1982; Kütüb-ü Sitte Muhtasarı, 7/25; Bkz: Ateş Osman Hulusî, Şeyh Hamid-i Veli Minberinden Hutbeler, (Yay. Haz: Resul Kasanceli) 12. Hutbe s.41, Ank 2000.

“Sübhânel melikil kuddûs Rabbil melâiketi verrûh”

“Allahümme innî eûzü birızâke min sehatik * ve bi muâfatike min ukûbetik * ve Eûzü bike mink *la uhsıy senâen aleyk * Ente kemâ esneyte âlâ nefsik.” Bu duâ ile alakalı Hz. Âişe validemiz bir gece Rasulullah'ı (s.a.v.) yatağında bulamayınca secde anında böyle duâ ettiğini rivayet etmiştir.²¹

Ebu Hureyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Sizden herhangi biriniz duâsı istical etmedikçe kabul olunur. İnsan (acele eder de) duâ ettim de kabul olunmadı der."²²

Mevlânâ, mü'minin duâsının geç kabul edilmesinin sebebini şöyle açıklamaktadır:

"Nice hulûs sahibi kişiler vardır ki; ağlayarak, sızlayarak içten yaptıkları duâlar, tâ göklere kadar yükselir!

Günahların iniltilerinden çıkan, sevgi ve iştiaqla dolu olan gönüllerinin pişmanlık duyguları gökyüzünün tâ üstüne kadar yükselir!

Bunun üzerine, melekler Cenâb-ı Hakk'a yalvarırlar: "Ey her duâyı kabul eden, ey kendisine sığınılan yüce varlık!" derler.

"Mümin kulun yalvarıp yakarıyor: Sen'den başka güvenecek, dayanacak bir varlık bilmiyor, tanımıyor!

Sen, Sen'i tanımayanlara, Sana yabancı olanlara bile ihsanlarda bulunursun; her dilek sahibi, dileğini Sen'den diler!"

21- Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasan Terc. ve Şerh, 7/25, Akçağ Yay., Ankara, 1988.

22- Sahihü'l-Buhari, 7/153.

Cenâb-ı Hakk, meleklere buyurur ki: "Mümin kulunun dileğini vermede gecikmem, onu suçlu ve hor gördüğümünden değildir! Onun dileğini geciktirmemde, ona bir lütuf ve yardım vardır; ona yarar vardır!

İhtiyacı, o kulunu gafletten uyandırdı; Ben'i düşünmezken, Ben'i hatırlamazken, ihtiyaç onu aldı, saçından tuttu, çeke çeke Bana, Ben'im huzuruma getirdi.

Onun ihtiyacını giderir, duâsını kabul edersem, Ben'i unutur da döner, çocuklar gibi oyuna dalar!

Gönülden ve candan yalvararak, kalbi kırık, gönlü yaralı, içi yaranarak, ağlayarak inleyerek: 'Ey yardımı dilenen Allah'ım!' diye sızlanıyor, yakarıyor ama;

Onun inlemesi, sızlanması, "Yâ Rabbi, yâ Rabbi!" diye seslenmesi, derdini dökmesi, sırlarını söylemesi Bana hoş geliyor."²³

Bu konuyla alâkalı bir arkadaş şöyle bir hâtıra nakletti. Bir gün Hulusi Efendi Hazretleri misafirlerle sohbet ediyordu. Himmet Hafız'ın oğlu geldi, Efendi Hazretlerinin elini öptü. Efendi Hazretleri buyurdu ki: "Oğul işin hayırlı olsun, geç oldu ama iyi oldu. Oğul, geliyorlar himmet istiyorlar. Bazen himmet gecikiyor, ya rızkının zamanı tahakkuk etmemiş oluyor, ya da daha hayırlı bir iş oluyor. Onun için himmet gecikiyor." buyurmuşlardır.

Kâ'be'yi ilk görenin, oruçlunun, zayıfın, hastanın, mazlunun, yolcunun, anne-babanın ve salih kimselerin duâlarının reddolunmayacağına dair müjdelere vardır. Seher vakti, arefe günü, cephede, harp esnasında, zikir meclislerinde, yağmur yağdığı vakit, mübarek

23- Mevlâna, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi (Terc: Şefik Can), c. 5-6, s. 647, Ötüken Yay., İstanbul, 1999.

günlerde ve kandil gecelerinde, özellikle Cuma günü ve hatip hutbede iken yapılan duâların; niyazın kabul vakitlerine mütenasip olduğunu belirtmekte fayda vardır.²⁴

Yazımızı Darende Şeyh Hamid-i Veli Camiinin mânevîyat dolu atmosferinde kubbeyi yankılandıran, H. Hamidettin Ateş Efendi'nin bir Cuma gününde, hutbede okuduğu şu duâ ile bitirelim:

Kubbede Yankılanan Duâ

"İlâhî ya Rabbi, İlâhî ya Rabbelâlemin, İslâm'a ve Müslümanlara yardım et. Yurdumuzu ve milletimizi her türlü kötülüklerden koru. Bize dünya ve ahirette huzur, bolluk, bereket ve iman nasip et. Gö-nüllerimize ferahlık, mekânlarımıza genişlik ver, rızkımızı helâlin-den nasip eyle. Evladü iyâlimizi millet ve memleket hakkında, hayırlı işler yapmayı muvafık kıl. İnananları daima koru, kötülere yol-daş etme, Allah'a dost olanlara dost et. Görünür görünmez her tür-lü kazalardan, belâlardan, güç yetmez tâkatlardan muhafaza et. Çaresiz hastalara, gariplere ve yetimlere yardımını esirgeme, hakkımızda hayırlı olanı nasip et. Bizi ana, babamızı ve bütün müminle-ri bağışla! Şüphesiz sen işiten ve duâlarımızı kabul edensin!"

24- Cilacı, Osman, Dua ve İbadet II, Diyanet Dergisi, c. XI, sayı: 6, Kasım-Aralık s. 362-366, 1972.

Osman Hulûsi Efendi ve

Millî Kültür Değerlerimiz

Her cemiyetin kendine ait bir hayat tarzı, diğer cemiyetlerden ayırt edici hususiyetleri vardır. Kültür; bir cemiyetin sahip olduğu maddî ve mânevî kıymetlerin bütünüdür. Her türlü bilgi, davranış biçimleri, değer ölçüleri, fikir ve düşünce yapısı o kültürü oluşturan temel unsurlardır. Toplumların varlığı temel kültür değerlerinin üzerine bina edilir.¹ Bir topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsenmiş bulunduğu hayat tarzı bütün maddî ve mânevî unsurlarıyla birlikte onun kültürünü teşkil etmektedir.²

Her topluluk bir kültüre sahiptir, her kültür de ayrı bir topluluğu temsil eder. Bir kültürün varlığı, bir milletin mevcut olduğunu göstermekte, bir topluluğun varlığı ise bir kültürün varlığına işaret etmektedir. Bir milletin mânevî kültür değerlerini din, dil, sanat, edebiyat, örf ve adetleri ile düşünüş ve yaşayış tarzları meydana getirmektedir. Bu kültür değerleri milletlerin hayatlarında önemli yer tutar. Milletler de bu kültür değerleri üzerinde önemle dururlar, kendilerinden sonra gelecek nesillere devretmeye gayret ederler. Eğer bir kültürün özü terk edilecek olursa veya toptan terk edilirse, o millet-

1- Turhan, Mümtaz, Kültür Değişimleri, s. 56, M.E.B. Basımevi, İstanbul 1972.

2- Güngör, Erol, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, s. 73, İrfan Matbaası, İstanbul 1975.

ten, o cemiyetten eser kalmaz. Kültür millî duyguların gelişmesini sağlayıp, insanı vatansever yapar. Bu sevgi de millî bütünlüğü sağlar.³

Kültür Birliği

"Kültür, bir milletin yaşama tarzıdır veya kültür bir milleti başka milletlerden ayıran özelliklerin bütünüdür.

Milleti de "kültür birliğinden ibarettir" şeklinde tarif edenler var. Evvelâ millet, bir coğrafya üzerinde yaşar. Bu coğrafyaya biz, vatan diyoruz. Alelade bir coğrafyayı yâni bir toprak parçasını zamanla vatan hâline getirenler, o coğrafya üzerinde yaşayan insanlardır. İnsanlar, yaşadıkları topraklara hâkim olmaya başlayınca, yâni kendilerine has mimari eserleriyle üzerinde yaşadıkları toprakları güzelleştirmeye koyulunca coğrafya mânâlanmaya, vatan olmaya başlar.

Belirli bir vatan üzerinde yaşayan bir milletin, kendisine has bir dili vardır. Bu millet, aynı zamanda bir inanç sistemine yâni bir dîne de mensuptur. Bütün dinler ahlâk koyucudurlar. Dinler zamanla bir dînî mimariyi, dînî musikîyi, gelenekleri ve görenekleri şekillendirirler. Dinden kaynaklanan mimarî, musikî, edebiyat, gelenek ve görenekler yanında, tamamen din dışında gelişen mimarî de, musikî de, edebiyat da, gelenekler ve görenekler de aynı milletin yaşayışında yer alır. Bir millet çok uzun asırların süzgecinden geçerek şekillenir. Dolayısıyla o milletin hem kendine has bir târihi, hem de kendi zevkleriyle meydana getirdiği oyunları, türkûleri, şarkıları giyim-kuşamları ve bitmez tükenmez el sanatları ve davranışları vardır. İşte bütün bunlar bir milletin kültür değerleridir. Demek ki kültürler millîdirler. Bildiğiniz gibi millî demek, bir millete ait olanlar de-

3- İşcan, Abdülkâki / Arslan Ahmet, Toplumların Can Damanı Millî Kültür, Diyanet Aylık Dergi, Haziran 2000, Sayı 114, s. 44.

mektir, bir milletin zevkinden ve inancından doğanlar demektir."⁴

Millî kültür milletin bütün fertlerinin vatandaşlık bilinciyle paylaştığı bir hayat tarzıdır. Millîlik kültürün bütünlüğü demektir. Bütünlük kültür hayatîyetini ve mukavemetini tesis eden birleştirici esaslara sahip olmalıdır. Bizim millî kültürümüzün İslâm medenîyetinin kuşattığı bir fikir dünyası içerisinde Kur'an, Sünnet ve tasavvuf pınarlarından beslendiği ve bu mânevî kuvvet ile neşvü nema bulduğu inkâr edilmez bir hakikattir.

Millet ve kültür öyle iki kuvvettir ki, birbirlerinin hayat kaynağını teşkil ederler. Millet kültürü meydana getirir, kültür de milleti yaşatır. Kültür millet tarafından zenginleştirilip yükseltilirken, kültür de millet topluluğuna hız vererek onu yeni aksiyon ufuklarına doğru iter. Kültür hayatında meydana gelen değişiklikler mühim sosyal hareketlerin başlangıcı olduğu gibi, büyük çaptaki siyasî ve iktisadî faaliyetler de kültüre yeni istikametler çizer. Millî hamleler millet-kültür işbirliğinin ortak mahsulleridir. Şu halde, milletleri ilerletme ve geliştirme gayretleri millî kültürlere dayandırılmak icap eder.⁵

Dil Kültürün Temel Unsurudur

Dil, kültürün temel unsurlarından biridir. Zira dil, duygu ve düşüncenin âdeta kabıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesle aktarılır. Yazı, dilin sesini kaydeden bir vasıta olarak dilin bir parçasıdır. Fakat kültür, söz ile de bir millet arasına yayılır.

Dil kültürün temeli olduğuna göre, bir milletin dil ile ifade ettiği

4- Bakiler Yavuz Bülent, Sözü'nün Doğrusu -1-, s. 185-186, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., 1. Baskı.

5- Kafesoğlu, İbrahim, Türk Millîyetçiliğinin Meseleleri, M.E.B Yay., s. 61.

sözlü, yazılı her şey kültür kavramına girer. Sabahtan akşama kadar evde, sokakta, çarşıda, iş yerinde konuşan halk, farkında olmadan dil tarlasını eker, biçer. Dilin duygu ve düşünce ile dolmasının sebebi, günlük hayata çok yakın olmasıdır.

Dil deyince, konuşulan ve yazılan bütün kelime ve cümleleri anlamak lâzımdır. Halk günlük hayatında kelimeleri menşelerine göre ayırmaz. Onu ilgilendiren, kelimelerin mânâsı, işe yaramasıdır. Bir bakkal dükkânında on dakika oturup halkı dinleyerek hangi kelimeleri kullandığını tespit edebilirsiniz.⁶

Çağımız mutasavvıflarından Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi büyük bir tekke şairi ve ediptir. Dile çok önem vermiştir. Dîvân/Tekke edebiyatı tarzında yazmış olduğu şiirlerinde, Mektubât'ı ve Hutbeler adlı eserlerinde Türkçe'yi çok güzel bir şekilde kullanmıştır. Dilimizin ince zevkleriyle ve edebî sanatlarla nakış nakış dokuduğu beyitler eski şiirimizin tadını dimağlarda hissettiriyor. Baba mirasımız olan Dîvân Edebiyatına çağımızda en büyük hizmetlerden birini de Hulûsî Efendi yapmıştır. Kur'an, sünnet ve tasavvuf kaynağından beslenen, mazmunlarla Türkçe'nin güzellik sırlarını Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'nin her mısraında görmek mümkündür. Unutturulmaya çalışılan Dîvân Edebiyatımızın son asırdaki en önemli temsilcilerinden biri olan Hulûsî Efendi hem kendi dilimize hem de kendi kültürümüze hizmet ederek şiirleriyle, eserleriyle dilimizin yaşamasına büyük katkılar sağlamıştır.

"Türküm Türkçe Konuşurum."

Kendisiyle yapılan ve TRT'de yayınlanan bir röportajda, sunucu-

6- Kaplan Mehmet, Kültür ve Dil, s. 139, Dergâh Yay., Mayıs 2002.

nun; "Yabancı dil biliyor musunuz?" sorusuna binaen, "Türküm Türkçe konuşurum." cevabını vermesi bizzat kendilerinin konuya olan hassasiyetini ifadeye kâfidir. Ayrıca Mektubât ve Hutbeler adlı eserlerinde Türkçe'nin ifade inceliğini ve zarafetini her cümlede görebiliriz. Çünkü o millî kültürümüzün unsurlarına gayet bağlı bir vatanseverdi.

Vatan, bir kuru toprak parçasından ibaret değildir. Toprağın vatanlaşması için mukaddesatla mânevîyatla ve tarihle yoğrulmuş olması lazımdır." Onun için uğrunda fedâ-yı can edilmeyen toprak, vatan değildir.

Vatan, âbidelerimizi inşa ettiğimiz, sinesine ölümlerimizi teslim ettiğimiz, evimizi barkımızı kurduğumuz, geçmişimizi paylaştığımız, geleceğimizi kucakladığımız kutsal topraktır. ⁷

"El kadar bir taş geçse elime onu memleketimin istifadesine kullanırım." diyen Hulûsi Efendi her fırsatta aziz vatanımıza, kendi memleketimize hizmet etmiştir. Onun kalbindeki vatan sevgisi her fırsatta kendini gösterebilecek coşkunluk taşımaktadır. Bir Hac ziyaretini dönüşünde hâtıralarını şöyle anlatmıştır:

"Bu yolculuk iç âlemi kapsayan, ancak bizzat içinde bulunulmakla anlaşılabilen ve tam ifade edilemeyen bir yaşantıdır. Türk hacıları tüm davranışlarıyla diğer hacı adaylarına örnek oluyorlardı. Gazeteleri bizim milletimizden en başta söz ediyorlardı. Bizim en çok sevdiklerimiz Pakistanlı kardeşlerimizdi. Onlarla samimi ilişkiler kurduk ve çok yakın bir Türk dostu olduklarını gördük. Arapların da hepsinin tutumu bir değil. Mekke ve Medineli Araplar samimi ve dostça İslâmı tam yaşayanlar çoğunlukta. Taşradan gelenlerde bu fazla görülüyor. Yıllar yılı İngilizlerin propaganda ve tahrikleri geçici de olsa bir Arap-Türk düşmanlığı yaratmış. Bu gerçeği görüp eski sevgi ve güven bağlarını kurmak için hepimiz çok dikkatli olmalıyız.

7- Ateş, Mustafa, Ebedî Vatan, Diyanet Aylık Dergi, Ocak 1993, Sayı 25, s. 32.

İsterseniz, hac yolculuğumuzun bu yönü üzerinde biraz daha duralım: Hac dönüşümüzde, Ürdün'ün başşehri Amman'ın Melik-gazi Camii'nde Amman'ın Müftüsü kürsüye çıkarak, cuma namazı için toplanan binlerce cemaata hitabederek: "Yabancı hacılardan özellikle Türkler'e bazı sorular sormak istiyorum, kendine güvenen âlim varsa ayağa kalksın..." dedi. Riya ve reklam olmasın diye başkalarının kalkmasını bekledimse de kimse kalkmayınca İslâm'ı yaşıyan bir Türk olarak ben kalktım ve buyurun:

*Müslümanım, Müslümanlık öz şîârımdır benim,
Tabiiyyetim Türk'dür, Türklük iftiharımdır benim⁸ dedim."*

Hâtıraya biraz ara verip, Hulûsi Efendi'nin bu beyitini şöyle açıklayabiliriz:

Osmanlı Türkü için imparatorluk, ilk Müslümanlığın bütün ana-vatanlarını da içine almak üzere, bizzat İslâmiyet mânâsını taşıyordu. Osmanlı tarihlerinde imparatorluk topraklarına "İslâm ülkeleri", bu ülkelerin hükümdarlarına "İslâm Padişahı", askerlerine "İslâm Askeri", dînî reislerine "Şeyhül İslâm" denir; halk da kendisini her şeyden önce ve bilhassa "Müslüman halk" olarak düşünürdü. Osmanlı Türkleri kendilerini belki bütün diğer Müslümanlardan daha çok olmak üzere İslâmiyetle bir tutmuşlar, kendi hüviyetlerini İslâmiyetle kaynaştırmışlardı. Gariptir ki Türkiye'de Türk isminin hemen hiç kullanılmadığı devirlerde Batılılar bu ismi "Müslüman" kelimesine eş mânâda kullanıyorlar, ve Müslüman olan bir batılı için, bu ihtida Fas'ta veya İsfahan'da dahi olsa "Türk oldu" diyorlardı.

İslâmiyetle bu derecede bir ayniyet hissinin bir örneğine de imparatorluğun en güzel yıllarında Türk Müslümanlığının gösterdiği vakar ve ciddiyette, feragat ve fedakârlıkta rastlanmaktadır.⁹

8- Bu beyitin ikinci mısraını M. Gülseren bir yazısında; "Milletim Türk'dür ve Türklük iftiharımdır benim" olarak nakletmiştir.

9- Güngör, Erol, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, s. 102, İrfan Matbaası, İstanbul 1975.

Bu kısa malumattan sonra hatıranın geri kalan kısmını nakletmeye devam edelim. (Amman Müftüsü):

“Türk’lerde mukaddesata saygı azalmış öyle mi?’ dedi. Ben, ‘Hiçbir Müslüman Türk üç bin kilometre uzaklıkta da olsa Kâbe’ye, kibleye karşı ayağını uzatıp yatmaz... Gene hiçbir Türk, yanımdaki Arab’ın yaptığını göstererek, Kur’an-ı Kerim’i okuyup ayağının yanına koymaz. O’nu en az, göbeği hizasından yukarda bir yere kor, veya asar’ dedim. ‘Güzel, güzel’ dedi ve devam etti, bir soru daha sordu: ‘Siz Türkler, İslâm’ın ve Arap’ın düşmanı İsrail’le dostluk kuruyorsunuz?’ dedi. Ben de: ‘Biz İsrail’le sadece diplomatik ve ticarî ilişkiler içerisindeyiz, o da çok sınırlıdır. Şayet biz Türkler, öteden beri komünist Rusya’nın önünde bir set olarak durmasaydık, Ruslar, İslâm ve Arap âleminin başına daha büyük düşman olurlardı.’ dedim, cevaplarıma sadece soran değil, dinleyenler de hayran kalmışlardı.”¹⁰

Vatan ve Millet İçin

Hulûsi Efendi hutbelerini gönüllere hitab edecek bir muhtevada edîbâne irâd ederken hutbe sonunda yapmış oldukları duada: "Vatan, millet ve ordumuzu mansur ve muzaffer eyle" diye niyazda bulunurdu. Osman Hulûsi Efendi’de vatan-millet sevgisi o kadar gelişmiş ve şümullenmişti ki çevre-sinde bulunanlar bu özelliğini hayranlıkla izlemekten kendilerini alamazlardı.¹¹

Hulûsi Efendinin mürşidi İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi de bir Hac ziyareti sırasında Türklerle alay eden bir guruba karşı: "Benim bayrağım gibi bayrak, benim devletim gibi devlet yoktur."

10-Gülseren, Mehmet, H. Hulûsi Ateş ile Hac Üzerine Bir Söyleşi, Darendelinin Sesi Gazetesi, Yıl: 1, Sayı: 8, s.2, Mayıs 1989.

11-Bkz: Şeyhâzâdeoğlu Özel Kitaplığı Evrak No: 28, 28a, 29.

diyerek, devletine bağlılığını, bayrak sevgisini ve kanunlara saygısını dile getirmiştir.

Devlet, milletin hükmi şahsiyet kazanması için, kurduğu bir hukukî müessesedir. Hedefi insanların mutluluğudur. Bizim anayasamız, devletin "kuvvetler ayrılığı esasıyla" yürütülmesini şart koşturmuştur. O kuvvetler, yasama, yürütme ve yargı organlarıdır.¹²

Devletine ve milletine her zaman bağlı olan Hulûsi Efendi Hazretlerine birgün Askeri kantinde vatanî görevini yapan bir er şöyle bir soru sorar: "Efendim ben askerde kantinde çalışıyorum, bazen sattığımız şeylerden yiyoruz bunda bir sakınca var mıdır? Falan âlim zâta sordum, o da: 'Düven öküzünün ağzı bağlanmaz' dedi. (Anadolu'da harman çıkarmak için öküzlerle düven sürülmek suretiyle buğday saptan ayrılır.) Siz ne diyorsunuz" dedi. Hulûsi Efendi de: "O zâtın dediği gibi, eğer ki sen öküzsen dediği doğru, düven öküzünün ağzı bağlanmaz. Ama sen insan evlâdı isen devletin çöpü yenmez, vebali büyüktür." ¹³ diye buyurur.

Yine Kahramanmaraş'taki askerlik vazifesinde de rütbeli subayların, asker arkadaşlarının ve halkın teveccühünü kazanan Hulûsi Efendi, depo görevlisi olması hasebiyle, güvenilir olduğu kadar, tertip ve düzen konusunda subaylar tarafından örnek gösterilmiştir. Askerlik hizmetinde depo görevlisi iken bir gün bir hemşerisi gelir, potin bağı ister. Müsaadesiz veremeyeceğini söyleyerek, cebinden yirmi beş kuruş çıkarıp, hemşerisine verdikten sonra "Çarşıdan alırsın, depoda bulunan her şey bana zimmetli ve devlet malıdır, bir çöpünü veremem" diye buyurur.¹⁴

12-Bolak, Ahmet Aydın, Hayatın Öğrettikleri, s.127, İst.1998.

13-Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/33.

14-S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/112, Ömer Aydoğan (1331 doğumlu,

Türk Bayrağıyla Donatılmış Şehirler

Millî kültürümüzü yaşadığımız Anadolu'muzun hürriyet âbidesi şehit kanlarından rengini almış ay-yıldızlı bayrağımızdır.

Bayrak: Geniş mânâda, "bir millet"in ifadesidir. Milletin topyekun istiklâl, hürriyet ve asırlarca devam eden tarihinin, şerefının sembolü. Bayraksız bir millet düşünebilmek mümkün değil. Bizim bayrağımız kadar güzel bir bayrak da tasavvur etmek mümkün değil.! Hepimiz biliyoruz ki bizim bayrağımızın rengini şehitlerimizin kanı veriyor... Ay-yıldız ise Türk Milletinin asırlardır devam eden millî birlik ve beraberliğini temsil ediyor. "Bayrak Sevgisi" dediğimiz zaman, hepimiz şunu anlıyoruz: Önce bayrağa saygı duymak!.. Sonra ilelebet hür kalacak vatan toprakları üstünde bayrağımızın dalgalanmasını temin etmek. Ve onu her sabah o hür dalgalanışıyla görmek.¹⁵

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, ay-yıldızlı bayrağın gölgesinde hayatını idâme ettiren, bayrağını kutsal kabul eden bir şahsiyettir. Ondaki bayrak sevgisi o kadar ileridir ki, mânevî bir işaret olarak kabul ettiğimiz rüyalarını bayraklarla süsleyen bir gönül sultanıdır.

Bir sohbet esnasında yanında bulunanlardan biri Hulûsi Efendi Hazretlerine sorar: "Efendim sizin bir rüyanız vardı. Ne zaman tahakkuk edecek." der. Hulûsi Efendi buyurur ki: "Biz o rüyayı görelî yirmi yıldan fazla oldu, ne zaman tahakkuk eder bilemem. Bir rüyamız gerçekleşti. Rüyamızda eski Darende'nin olduğu yerde, geniş bir derya gördüm. Derya ilme işaret, rüyamızdaki gördüğümüz yere İmam Hatip Okulu yapıldı. Diğer rüyamızda da, beni uçak gibi bir şeyle semada götürüyorlardı. Bir yere geldik, dediler ki: İşte burası

Yukarılupınar köyünde oturur, emekli tüccar, Hulûsi Efendi'nin askerlik arkadaşıdır) ile yapılan röportajdan.

15-Bolak, Ahmet Aydın, Sohbetler, s.105-106, İst. 1994.

Yahya (a.s.) Peygamberin makamı. Eğildim baktım ki Şam şehri. Şehrin caddeleri iki taraflı Türk bayraklarıyla donatılmış. Bir müddet daha gittik yine dediler ki: İşte burası da Zekeriya (a.s.) Peygamberin makamı. Baktım ki Halep şehri. Orada da caddeler iki taraflı Türk Bayrağıyla donatılmıştı. Oğul rüyamız ne zaman tahakkuk eder bilemem." diye buyururlar.¹⁶

Bir zamanlar Osmanlı'nın hoşgörü medeniyeti içerisinde Anadolu'nun önemli ticarî irtibat merkezlerinden olan Şam ve Halep Şehrinin sokaklarında Türk bayrağı dalgalanmış, Türk hükümrânlığı hüküm sürmüştür. Zamanın her geçen gün yeni bir oluşuma zemin hazırladığını hepimiz biliyoruz. Değişen dünya şartlarının coğrafi sınırları da değiştirdiği/değiştireceği göz önünde bulundurulduğunda Şam ve Halep'in dinimiz nazarındaki kutsiyetiyle birlikte yeniden bir Türk şehri olmayacağını kim söyleyebilir?

Sivas Mebusu ve Hulûsi Efendinin silsile yoluyla üstadı olan Mustafa Taki Efendi İslâm dünyasının kaderini Millî mücadelenin âkıbetine bağlayarak şöyle seslenir: "Ey İslâm'ın ezeli ve ebedî hak ve vasfı olan istiklâl uğruna kan döken Anadolu Müslümanları! Şimdi ancak siz çalışabiliyorsunuz. Çalışabilmek fırsatı şimdi ancak sizdedir. Daire küçüldükçe vazife artıyor. Eskiden bir işe şimdi bin derece çalışmak istiyor. Ta ki, el-iyazu billah, nur-i İslâm tamamıyla sönmesin. Biz çalışırsak Allah'ın inayeti bizimle olacak. Yalnız Anadolu değil bütün Âlem-i İslâm kurtulacaktır."¹⁷ Tarih şuurunu iyi bilen ve târihî hadiseleri doğru bir şekilde değerlendiren Osman Hulûsi Efendi katılmış olduğu bir kursta şöyle bir değerlendirme konuşması yapar:

"Cenab-ı Allah pek çok sure ve ayetlerde emirlerini târihî vak'ala-

16-S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/146-1.

17-Sebilü'r-Reşad, XIX/487, Ay: 7, Yıl: 1337, s. 203-204.

rı hatırlatarak anlatır. Meselâ her vakit namazda okumaya çalıştığımız Fil ve Kureyş sureleri bunlara birer örnektir.

Her insanın da bir geçmişi vardır. Bu bir tarihtir. Babası belli olmayan kişilere ne söylendiğini bilirsiniz. Cibilliyet, geçmiş çok önemlidir. Ot çekilir köküne bakılır. Tarihini bilmeyen, onu yaşatıp koruyamayan geleceğini de kuramaz ve koruyamaz. Tarihimizde Alpaslan, Fatih, Kanunî'ler ve İstiklâl Harbindeki kumandanlarımız ve silah arkadaşları da öyledir. Bunların hepsi de vatanımız için, hürriyetimiz için, geleceğimiz için, canlarını ortaya koymuş kahramanlardır. Hepsini rahmet ve şükranla yâd etmek, dualarla anmak gerekir..." buyurmuşlardır.¹⁸

Millî Musıkî

Millî kültürümüzü meydana getiren unsurlardan biri de musıkîdir. Musıkîmizin millî bünyemize uygun bir şekilde geliştirilmesi, milletimize ve dünyaya tanıtılması ancak milli değerlerimizin korunmasıyla mümkündür. Millî musıkî, toplum içerisinde birleştirici bir unsur, ortak bir şuur meydana getirilmesinde en önemli faktörlerden biridir. Mevlânâ'da ney sesiyle sema eden canlar, Yûnus'un ilâhîleriyle coşarken tasavvuf musıkîsinin insan ruhuna olan olumlu etkisini ortaya koymuştur.

Mutasavvıf bir dîvân şairi olan Hulûsi Efendi çocukluğundan itibaren tasavvuf merkezli bir hayatın içerisinde yaşarken katılmış olduğu sohbetlerde büyük bir şevkle okunan ilâhîlerin mânevî gölgesinde büyümüştür. Feyz ve ilhamlarla dolu gönlü coştukça kendisi de ilâhî aşkla gazeller kasideler kaleme almış, şiir diliyle fikrini ve

18-Tektaş, Musa, Mehmet Ali Cengiz ile Söyleşi, Darendе Haber Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 34, s. 8, Ocak 2002.

zikrini ortaya koymuştur. Onun dîvân tarzında yazdığı şiirler sohbetlerde ilahi olarak okunmuştur. Bazen yazmış olduğu yeni bir şiirin hangi makamla nasıl okunacağını gazelhanlara tarif eder, bizzat kendisi terennüm ederdi.

Kaplıcada bulunduğu bir sırada oluşturduğu sohbet halkasına TRT sanatçısı olan dostları da iştirak etmiştir. Şiir ve kasidelerinin yazılır yazılmaz seslendirildiğini hayretle duyan sanatçı dostları Hulûsi Efendi Hazretlerine: "Bu arkadaşlar ilâhîlerinizi hangi makamda okuyorlar?" dediklerinde; Hulûsi Efendi hemen cevap verir: "Aşk makamında."¹⁹ Gönüllere kök salmış dal budak vermiş olan aşk ağacının meyveleri de aşk tadındadır. İlâhi aşk ile kaleme alınan gazeller kasideler, na'flar elbette ki bu makamdan başka bir şekilde okunmaz.

Zaten Hulûsi Efendinin "Dîvân-ı Hulûsi-i Darendevî" adlı eserindeki birçok şiiri; Prof. Dr. Mehmet Emin Ay, Prof. Dr. Ahmet Hatipoğlu, Arif Etik, Suat Yıldırım ve daha birçok değerli mûsikîşinas tarafından "Tasavvufî Türk Müziği" formunda bestelenmiş ve dinleyicinin beğenisine sunulmuştur.

Kültür değerlerimize son derece önem veren; dil, tarih, vatan, devlet ve bayrak sevgisi, musıkî gibi önemli millî kültür varlıklarımızı yaşatmaya gayret eden Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi son çağa mührünü vurmuş önder ve örnek şahsiyetlerdendir. Onun açmış olduğu ışıklı yolda evlatları ve binlerce gönül dostu "aşk makamında vuslat terennümleriyle" yürürken, vatanına, milletine ve candan aziz bildiği mukaddes değerlerine bağlı birer nefer olarak O'nun izini takip etmektedir.

Değerlerin değerini bilmek de değerlidir.

19-Suat, Adem, Aşk Makamında Bir Seyyid, Vuslat, s. 25, Yıl: 2, Sayı: 8, Şubat 2002.

Âşık İsen Merhabâ

Dîvân edebiyatı şiir iklimimizin en güzel mevsimidir, yani baharıdır. Bazen acılar, yağmur damlası gibi, goncaları ıslatırken, bazen aşk güneşi seher vaktinde yaprak yaprak muhabbet açtırır. Tabii ki bülbülün güle olan aşkından dolayı feryâdı da bu mevsimin eksilmez figânıdır. Yine bu mevsimde dikenlere katlanan bülbül gülün aşkıyla yanar tutuşur. Kuşluk vaktinde serin rüzgârlarla dağılan gül kokuları satır satır, beyit beyit şiirin ruhuna siner. Allah aşkıyla cûşa gelen ırmaklar, bir derviş gibi başını taştan taşa çalar.

Tasavvuf kültürüyle yoğrulan topraklarımızda yetişen mutasavvıf şairler şiirlerinde en çok "Allah Aşkı"nı konu etmişlerdir. Çünkü varlığın sebebi aşktır. İlâhî aşk ile coşan gönüller; ilham yoluyla aldığı ilahi sadâyı hece hece, kelime kelime şiire dönüştürmüş ve en güzel gazelleri oluşturmuşlardır.

Âşıkane Bir Gazel

Dîvân edebiyatının en yaygın şekillerinden olan gazel; "Sevgili için söylenen güzel ve aşk dolu söz" anlamındadır. Beyit sayısı 5-12 arasında değişir. Dîvân şiirinde gazele büyük önem verilmiştir. Lirik konusu, derli toplu yapısı, çekici şekli ile her dîvân şâirinin özenle işlediği bir şiirdir. Gazeller, işlendikleri konulara ve bu konulara bağlı üslûplara göre çeşitli adlarla anılır. Aşkla ilgili her türlü acı, sıkıntı, mutluluk, sevgi ve yakarışın anlatıldığı gazeller "âşikâne" gazel adını alır.¹

Bu yazımızda Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s)'nin Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî adlı eserinden bir "âşikâne" gazelini inceleyeceğiz. Aşkın sırlarını ve âşıkların hâllerini bu gazelin beyitlerinden öğreneceğiz. Hazretin gazeline beyit beyit bakalım:

1. *Merhem-i vasl iledir hasta-i hicre devâ*
Kim ki cânından geçer vuslat-ı yârdır ana

1. (Ayrılık hastalığının tek ilacı, çâresi kavuşma merhemidir. Sevgiliye kavuşmak için cânından geçenler, ancak ona ulaşabilirler. Kendi cânını feda edip, onda var olurlar.)

Bilindiği gibi merhem; yaraların üzerine sürülen, sıvı halinde bir çeşit ilaçtır. Burada sarmak, kavuşmak teşbihini kuvvetlendirmektedir. Allahu Teâlâ her derdin devâsını yaratmıştır. Ayrılık hastalığının ilacı da vuslattır. Vuslat, âşıkın sevgilisine kavuşması demektir. Dîvân şiirinde âşığın en belirgin hedefi vuslattır. Ağlayıp inleyişi yalnız onun içindir. Hicranın sonunda vuslat ümid edilmektedir. Ancak vuslatın sonu da yine hicrandır. İnsan ezel ve ruh âleminde, dünyaya sürgün edilmiştir. Hakk'tan ayrı düştüğü için muzdariptir. Dünyada yaşadığı müddetçe acılar, belâlar ve hastalıklar içe-

1- Pala, İskender, Dîvân Edebiyatı, s.63-64, L&M Yay.,İst, 2002.

risinde çırpındıkça, insan ruh âlemindeki mutluluğun özlemini duyacak, vuslat ânını arayacaktır. Âşık, vuslatın nimetlerini düşünerek ayrılığın zahmetlerine katlanır. Sevgiliye kavuşmak için devamlı bir yakarış içerisinde. Ancak vuslat öyle kolay elde edilecek bir şey değildir. Sevgiliye kavuşmak için maldan, dünyadan ve en sevgili candan bile geçmek gerekmektedir.² Hulûsi Efendi Dîvân'ındaki bir başka beyitte yâre kavuşmayı, yarasına merhem sürülmüş bir hastanın sevinciyle, sevgiliyi tabibe benzetiyor:

*Hasta-i nevmîd-i bî-dermâna kıldın iltifât
Ey tabîbim merhem-i vaslınla dermân eyledin³*

2. *Sanma dil-i âşıkı gayrı safâ râm eder
Değme işe âşıkân sanma kılar cân fedâ*

2. (Âşıkın gönlünün aşk zevkinden başka bir şeye meylettiğini, yöneldiğini sanmayın. O cânını cânanına fedâ eder. Sevgiliden başka bir değmez iş uğruna cânını vermez, fedâ etmez.)

Aşk ateşi ile içini dağlayan âşık, canını sevgilisine verecek kadar cömerttir. Âşıkların gönlünde varlık olmaz, onların meyli, yokluğadır. Aşka mübtelâ olan zatlar, çeşitli hallere düşerler. Âşık, her hal ve zamanda maşuğundan gaflette olmaz. O, hangi libasa bürünürse bürünsün, her yüzden onun güzelliği görünür. Canların gıdası yine aşktır. İlâhî aşk ile gıdalanan bedenler ölmez.

Mevlânâ âşıklar hakkında şöyle der:

"Âşığın hastalığı bütün hastalıklardan ayrıdır. Aşk, Hakk sırlarının usturlabıdır. Âşıklık ister şu cihetten olsun, ister bu cihetten; âkıbet bizim için o tarafa kılavuzdur. Aşkı, şerh etmek ve anlatmak

2- Pala, İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, s.412, Ötüken, İst, 2000.

3- Ateş, Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Darende'î, c. 1, s. 176, Ankara, 1997.

için ne söylersem söyleyeyim... Asıl aşka gelince o sözlerden mahcup olurum. Dilin tefsiri gerçi pek aydınlatıcıdır fakat, dile düşmeyen aşk daha aydındır. Çünkü kalem, yazmada koşup durmaktadır, ama âşık bahsine gelince; âciz kalır.

Âşık, aşk diyarında ne söylerse söylesin, ağzından aşk kokusu duyulur."

Cân Verip Hayat Bulanlar

Dîvân edebiyatında cân, âşığın elindeki tek nakittir. Onunla sevgilisinin aşkını satın almak ister. Sevgilinin âşıktan yüz çevirmesi, canın bedeni terk etmesi gibidir. Âşık, aşk yolunda canını ortaya koyar ve onu kurban eder. Âşığın binlerce canı olsa onu sevgiliye vermeye hazırdır.⁴

Hulûsi Efendi' de bunu bir beyitte şöyle dillendirir:

*Yoluna bu cân kurbân ey şehâ
Eylesem bin cânım olsa yine az*⁵

Sevgilinin dudağı, cân bahşeden bir özellik taşıdığı gibi o dudaklardan çıkan sözlerde ölüye cân veren hayat iksiri gibidir. Ona talip olanlar âb-ı hayatı bile istemezler. Yine Dîvân'dan bir beyit:

*Tâlib-i la'l-i lebin çeşme-i hayvân-ı hâtırayı istemez
Ey ne cânsın ki her dem yoluna cânlar fedâ*⁶

Mesnevî'de bir âşık hikâyesi şöyle anlatılmakta:

"Bir âşık sevgilisinin huzurunda yaptığı işleri bir bir sayıyor, di-

4- Pala, a.g.e, s. 80.

5- Ateş, a.g.e., c. 1, s. 107.

6- Ateş, a.g.e., c. 1, s. 16.

yordu ki: Senin için şunları yaptım, bunları ettim. Şu savaş meydanında oklara nişan oldum. Mal gitti, kuvvet gitti. Aşkından nice murratsızlıklara uğradım. Hiçbir sabah, beni uyur, yahut güler bir halde görmedi. Hiçbir akşam, beni düzgün bir halde bulmadı." Acı ve tortulu neler içmişse etrafıca ve bir bir saymaktaydı.

Sevgilisine minnet olsun diye değil de aşkına yüzlerce tanık olmak üzere bunları sayıp döküyordu. Akli olanlara bir işaret yeter. Âşıkların sevgiliye karşı duydukları susuzluk, ne vakit gider, biter ki, usanmadan sözünü tekrarlar durur. Hiç balık bir işaretle duru suya kanar mı? Bir söz bile söylemedim diye şikâyet ederek o eski derde ait yüzlerce söz söylüyordu.

Onda bir ateş vardı fakat neydi, bilmiyordu. Yalnız mum gibi, onun hararetiyle ağlayıp duruyordu.

Sevgili dedi ki: Doğru, bütün bunları yaptın; ama kulağını iyi aç ve dinle, aşkın ve sevginin aslının aslı olan bir şey var ki onu yapmadın. Bu yaptıklarının hepsi feridir. Âşık söyle dedi, o asıl nedir? Sevgili dedi ki: Ölmek ve yok olmaktır.

Hepsini yaptın, fakat ölmedin hâlâ dirisin. Canınla oynayan aşıkısan hemen öl. Âşık o anda uzanıp cân verdi. Gül gibi başı ile oynadı, gülerek sevinçli bir halde ölüp gitti. O gülüş onda ebedî olarak kaldı, ârif kişinin zahmete uğrayan canı, akli gibi.

Ey âşık! Âşıkların hayatı ölümledir. Gönlü, can vermeden başka bir suretle bulamazsın."

3. Müftî-i aşkın ezelden beri fetvâsı bu

Cân verene vasl-ı yâr vasl-ı yâra cân bahâ

3. (Aşkın fetva makamında olan, ezelden bir kanun koymuştur. Buna göre cânını yâra veren vuslata erer, o cânân da yeniden cânâ

kavuşur. Onun cân vermesinin karşılığı sevgilide hayat bulmasıdır.)

İnsanı kalbî olgunluğa sevk eden en önemli etken, sevgidir. Sevgi, insanda doğuştan var olan bir duygudur. İnsanı, mesleğinde ve görevinde motive eden, insanlarla kaynaşmayı, yaratılanlara ve tabiata karşı saygılı ve hoşgörülü olmayı sağlayan, aileye, toplumlara ve bütün âleme huzur veren mânevî bir değerdir. Saygıyı, merhameti ve kardeşliği tesis eder.

Kulun Allah'ı sevmesi, Allah'ın razı olduğu şeyleri kalbin tasdik etmesidir. Bu durumda kul, Allah'ın sevdiğini sever, sevmediğini de sevmez. Allah'ı sevmenin mânâsı, Allah'a istikamet üzere olmak, her işte, emir ve nehiyelerine sınıksız sarılmaktır. Sevgi ile kastedilen, sevginin netice ve semereleridir.⁷

Kur'an-ı Kerim'de: "İman eden kimseler en çok Allah'ı severler."⁸ buyurulmuştur. Ayrıca Sevgili Peygamberimiz, bir hadis-i şeriflerinde: "Allah için sevmek amellerin en faziletlisidir."⁹ buyurmakla ilâhî sevginin önemine işaret etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de "hub, mahbub, muhabbet" kelimeleriyle ifade edilen aşk; Hz. Peygambere "Habibullah" denilmesiyle taçlanır. Aşk, insan yaratılışındaki güzelliğin, varlığın temelini oluşturur.

Sevginin en şiddetli hâline "aşk" denir. Allah'ın üstün güzelliğinin dünyaya yansıyan şuâları gönülleri yakmış, kimini Mecnûn, kimini Leylâ etmiştir.

Hakk âşıkı, hem kendi gönlünde, hem de baktığı her yerde, her şeyde, Allah'ın kudretini, büyüklüğünü, yaratma gücünü görür, hisseder. Ona hayran olur. Etrafını saran çoklukta; vahdetin, güzelliği-

7- Karagöz, İsmail, Âyet ve Hadisler Işığında Sevgi ve Dostluk, s. 15 vd, DİB Yay, Ank, 2002.

8- Bakara, 165.

9- Ebu Davut, Sünnet, 6.

ni müşahade eder. Günahlardan arınmış, beşerî kirliliklerden temizlenmiş cân aynası, Allah'ın lütfu ile içine akseden hakikatleri saklamaz, açığa vurur, gösterir.

Bu hakikatler, Hakk'ın güzelliğine karşı duyulan hayranlıktır. Dolayısıyla Hakk'a karşı duyulan aşktır. Hakk âşıkı, bu dünyada gördüğü güzellerde görünen fizikî güzelliğin değil, gördüğü güzellerde tecellî eden ilâhî güzelliğin âşıkıdır. Çünkü, maddî güzeller, gelip geçici bir aynadır. O aynalar ve tecellî eden güzellikler ise sonsuzdur. Âşık kendi varlığından ve benliğinden âzâd olursa, yalnız güzellerde değil, kendinde de onu bulur: "Ben, ben değilim, ben dediğim sensin hep, canım dediğim, ten dediğim sensin hep" der.¹⁰

4. *Cân ü cihân kaygısın çekmedi âşık olan*

Dikmedi cân mülküne aşkdan özge bir livâ

4. (Âşık olanlar, en kıymetli iki varlık olarak görülen cân ve dünya nimetlerini/zenginliklerini itibara almayarak sevgi için fedâ etmişlerdir. Onların gönüllerinde muhabbet sancağından başka bir şey dikili değildir.)

Dünya zenginliğini ifade için "Dünyada bir dikili ağacı veya taş yok" deriz. İşte bu durum, bu fânî âlemin zenginliklerine değer vermeyen âşıkların hâlidir. Adlarını tarihe altın harflerle yazdıran Hakk dostları dünyada garip bir hayat sürmüş ve gelip geçici bu hayatta bir yolcu gibi davranmışlardır. Dünya sevgisi bütün kötülüklerin başı kabul edilmiştir. Dünyaya gönül verip, onun aldatıcı zevkine dalanlar gönüllerini dünya ve dünyalık ile doldurdıkları için orda sevgiye ve sevgiliye yer kalmaz. Dünya zenginliklerinin ve bütün dünyanın, Allah katında birazcık bile değeri yoktur. Allah yolunda olan inananların bu dünyadaki fakirlikleri ahiretteki zengin-

10-Can, Şefik, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi, c.1-2, s. 16, Ötüken, İst, 1999.

liklerinin işaretidir. Feridüddin-i Attar şöyle der: "Dünyada ömür beş günden fazla değildir. Sonunu düşünmeyen kimse gafildir. Dünya zevklerinden uzaklaşmak, gönül sahiplerinin eteğine yapışmak gerekir. Nefsinin zevk ve arzuları arkasında koşma, geçici âleme sevgi bağlama! Cân tenden gidecek, kemiklerin toprak olacaktır. Sana canını vermekten başka çâre yoktur. Gideceğin yolun haydudu da o küçücük nefsinden başkası değildir."¹¹ O zaman aşktan, sevgiden nasipleneler sadece gerçek sevgilinin kaygısını çekmelidir. Gönlüne sadece onun sevgi bayrağını dikmelidir.

Aşk deryasından bir katre nasip alanlar, maddeyi bırakıp mânâya, mecâzı bırakıp, hakikî aşka yönelmişlerdir. Âşıklar, insanların iltifatını, dünya malını, servet ve değerli şeyleri aşk uğruna fedâ etmişlerdir.

5. Bahtlı ol yaralı sara zahmın yâr eli

Cevrini yârın bile cânına zevk u safâ

5. (Gönünde yâr derdi olanlar, yüreğinde bu yarayı taşıyanlar, bahtlı insanlardır. Onun yarasının sargıcısı yine o yârdır. Kendini şanslılardan sayan âşıklar, sevgiliden gelen cefayı, kendilerine zevk ve ihsan kabul ederler, ondan zevk alırlar.)

İnsan sevdiği şeyler için her türlü zorluğa katlanır. Hele bu sevgiliden geldiyse kahrı da lutuf gibi görülür. Cefaya katlandıkça, tahammül ettikçe, kavuşma ümidi o nisbette artmaktadır. Bazı sıkıntılarının nasıl ihsana döndüğünü Mevlânâ şöyle anlatıyor:

"Yusuf (a.s)'u kuyuya attıkları zaman Hakk'tan kulağına şu ses gelmişti: "Ey yiğit, sen bir gün padişah olacaksın. O vakit sana kıyanların sözlerini, yüzlerine vurursun."

11-Feridüddin-i Attar, Pendname, s. 13, (Çev: M. Nuri Gençosmanoğlu) M.E.B Yay, İst, 1993.

Bunu seslenen görünmüyordu, ama gönül, söyleyenin eserini tanıyordu. O sestən cana bir kuvvet, bir rahat, bir huzur geliyordu. İbrahim (a.s)'e ateş nasıl bir gül bahçesi olmuşsa o ses yüzünden kuyu da Yusuf (a.s)'a gül bahçesi kesilmişti. Gayri ne cefa geldiyse o kuvvetle tahammül etti. Neşeyle çekti.

Nitekim elest sesinin zevki, her müminin gönlünde ta mahşere kadar sürer gider. Bu yüzden müminler, ne belâya itiraz ederler, ne de Hakk'ın emir ve nehyinden sıkılırlar. Başkalarının ağzına acılık veren bir lokmaya benzeyen Allah'ın hükmü, onlara gülbeşeker gelir, tatlı tatlı yerler, hazmederler."

6. *Dost yolunda âşıkın sıdkına oldu delîl*

Derdine sabr eyleye etmeye çûn u çîrâ

6. (Dost yolunda âşığın göstermiş olduğu sadakat; dertlere sabretmek ve hiçbir türlü şikâyet etmemektir. Bu onun bağlılığının nişanesidir.)

Doğruluk demek olan sıdk, gerçeklik ve kalp temizliği mânâlarına da gelir. İstılahta sıdk, Müslüman'ın Hakk'a ulaşmasını temin eden gerekli sıfatlardan biridir. İnsan sıdk, ihlâs ve sabır sahibi olmakla olgunluğa erer. Sıdk, kalpte dünyaya olan sevgiyi çıkarma hususunda insanı mücadele ve hayra davet eder. Sıdk, salihleri Allah'a ulaştıran bir makamdır. Hakk yolunda yürümek isteyen bir kimse, gâfletle geçen günlerine tevbe edip, İslâmî prensipleri yaşamaya başladığı zaman onda, yavaş yavaş muhabbet, korku, ümit, teslimiyet gibi özellikler meydana çıkar. Bütün bu güzel hasletlerin hepsi, insanı doğruluğa ulaştırma hazırlığı ve Hakk'a ulaştırma vesilesidir.

Denilmiştir ki; "Şu üç husus sâdıktan başkasında bulunmaz. Tatlı bir dil, heybetli (saygı duyulur) bir görünüm ve nûrânî bir yüz."

Ve yine şöyle denilmiş: "Allahu Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri, Davut (a.s)'a şöyle vahyetti: "Ey Davut, içinden bana sadakat gösteren kimseyi, açıkça mahluklar arasında tasdik ederim. İçini sıdk ve ihlâs ile imar edenin dışı da sıdk ve ihlâs ile mamur olur".¹²

Sabrın en makbulü, şikâyet etmemektir. Allah'ın verdiği dertler hususunda kimi kime şikâyet edebiliriz ki? Gerçek erenler belâ zamanında sabır gösterenlerdir Hakk âşıklarının gönülleri dert ve belâlarla doludur ama onlar onun mutluluk vesilesidir. Cihanın belâlarına sabretmek, erdemdir. Allah'a kavuşma yolunda olan âşıkların cânı ve yalnızca sevgileri vardır.

Osman Hulûsi Efendi Hazretleri İstanbul'da hastane tedavi görürken refakatçi olan arkadaş, sorar: "Efendim herkese himmet ediyorsunuz, fakat kendiniz için bir talepte bulunmuyorsunuz, bunun sebebi nedir?". Buyururlar ki: "Ne diyelim Rabbimiz bizi görüyor."

Refakatçi arkadaş bir başka akşam şöyle sorar: "Efendim, bu gibi hastalık, sıkıntı bütün pirlerde de vuku bulmuş mudur?" Soruya cevaben: "Cenab-ı Allah (c.c.) en büyük eza ve cefayı Habibine, Resulullah (s.a.s.) Efendimize verdi. Ondan sonra enbiyalarına, ondan sonra da evliyalarına verdi." diye buyururlar.¹³

7. Ad u sandan geçip sen de Hulûsî hemân

Nâm ü nişân terkin ur âşık isen merhabâ

7. (Ey Hulûsi kendi varlığını Hakk'ın varlığında yok et. Kendi adından, makamından ve şanından geç O'nunla var ol. Çünkü aşk meclisinde sâdece âşıklara merhabâ denilir.)

Kul, kendi beşerî sıfatlarından yok ederse, Allah'ın sıfatlarıyla

12-Palakoğlu, İsmail, Sıdk, Somuncu Baba, Yıl; 9, Sayı;39, Temmuz-Ağustos 2002, s.15.

13-Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Arşivi, Röportajlar Arşivi, Dosya No; 9/224.

bâkî olur. Aşağılık nefsin isteklerini bırakanlar Allah'ın varlığında yok olur, "Fena fillaha" ererler. Yok olmak adu sandan geçmek, Allah'tan başka her şeyin fani olduğunu bilerek Allah'ın varlığında yok olmaktır. Nakşibendi yolunun büyükleri, görünüşte halk ile olurlar ancak içte Hakk ile beraberdirler. Çok defa kendilerini gizler ve gönülleriyle Hakk'a teslim olurlar. Her ne yaparlarsa gönülde saklı tutarlar. Sevgilerini, sırlarını halka belli etmezler. Şöhret âfetinden, isim yapmak derdinden uzak Allah'ın tertemiz kulu olurlar. Şahı Nakşibend Hazretleri (k.s) şöyle buyurmuştur: "Her kim ki Allah'ın yardımıyla hakikat yolunu buldu ise, kendisini âleme belli ettirmemesi şarttır. Mümkün olduğu kadar onu gizlemeye çalışsın ve onu mahremden ve namahremden saklasın. Çünkü bu yolun bina-sı görünüşte halkla olmaktır, gönülde Allah'ın huzurunda bulunmaktır."¹⁴

Merhabâ Hitâbı

Bu duygularla Hulûsi Efendi âşıkane bir hitapla "merhabâ" diyor.

Merhabâ: Hoş geldin, safâ geldin anlamında kullanılan bir tabir-dir. Gelen tarafından selam yerine söylenmez, aksine bir karşılama hitabıdır. Merhabâ denilince bizim ilk aklımıza gelen Mevlid-i şerif-teki "Merhabâ" faslıdır. Burada şair; âlemlerin Efendisini karşılıyor, ruhuyla ona istikbal ediyor.

*Yaradılmış cümle oldı şâdman
Gam gidüp âlem yeniden buldı cân*

*Cümle zerrât-ı cihân etdi sadâ
Çağırşuban dediler kim Merhabâ*

Günlük lisânımızda kullandığımız "Merhabâ", lûgat mânâsıyla "günaydın"a benzeyen bir esenleşme sözüdür. Töremizde "Onunla merhabâm vardır.." ifadesi, "onunla arkadaşlığım vardır" mânâsındadır. "Onunla merhabâmı kestim." ifadesi, "onunla konuşmuyorum, dostluğumu bıraktım" demektir. Merhabâlaşmak da karşılıklı iyilik temennisidir. "Hoşgeldin" sözü hürmet ifadesidir. Selâmet, yâ-ni esenlik dilemek sevgisiz olmaz. Çünkü, iyi dileklerin hepsi bir noktada yani sevgide toplanır.¹⁵

Hulûsi Efendi Hazretleri, Dîvânındaki bir murabbaında yârânlara "Merhabâ" diyor, onlarla beraber olmayı büyük bir mânevî zevk kabul edip, âdeta bayram sevincine ulaşıldığını beyan ediyor:

Merhabâ hoş geldiniz yârânîler merhabâ

Bu mükedder gönlümüze sundunuz çünkü safâ

İyd-ı ekber eylediniz şüphesiz ki mutlaka

*Merhabâ hoş geldiniz yârânîler merhabâ*¹⁶

Kimlere merhabâ edilmeyeceğini de yine Dîvândaki bir beyitten öğreniyoruz:

Hergîz merhabâ etme ömrünü hebâ etme

*Hakk ve hukuk tanımaz Hak'dan utanmaz ile*¹⁷

Hakkı ve hakikati tanımayan, utanma duygusundan mahrum, hayasız insanlarla merhabâ etmenin, onlarla dostluk kurmanın ömrü boşu boşuna harcamak olduğunu bizlere söylüyor. Öyle ise Hakk aşkının sınırına ermiş Hakk dostlarının meclisine iştirak edelim. Kûy-i cânâne gitmek için; aşk yoluna revân olalım ki onların âşikane "merhabâ"sına muhatap olalım. Yoksa onların merhabâyı kestikleri insan, bedenlen yaşasa bile rûhen ve mânen ölmüş demektir.

15- Bolak, A. Aydın, Yüz Yılın Yemişbeşi, s. 480, İst, 2002.

16-Ateş, Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Darende'vi Seçme ilahiler, s. 74, 4. Baskı, Ankara, 2001.

17-Ateş, Dîvân, c. 1, s. 306.

Âh mine'l Aşk

30 Ocak 2002, Darende

Nasıl tarif etsem nasıl anlatsam
Kelâma sığmayan bir büyük aşktır
Bir kalbe sığar O, gönlümü tutsam
Âleme sığmayan bir büyük aşktır

“Elif” servi boylu yâre ülfetim
“He” bir çift gözdür kim velinîmetim
“Mim” ismi malumdur Hulûs niyyetim
“Nun-Lam”e sığmayan bir büyük aşktır

“Ayın”da gizlidir yârin bakışı
“Şın” şûle-i nazar gönül yakışı
“Kaf” çifte benidir vechin nakışı
Kaleme sığmayan bir büyük aşktır

“Ah mine’l Aşk” demiş bağı yananlar
Sevgiliye can hediye sunanlar
Bir hüsnü nazara fedâdır canlar
Eleme sığmayan bir büyük aşktır

Her demim yâr ile leyl-ü nehârdır
“Takılmış boynuma zinciri” vardır
Tenim esir olsa yüreğim hürdür
Lâleme sığmayan bir büyük aşktır

Yaktı ciğerimi o kaşları yay
Beni ister mecnûn ister meczûb say
Nûrunun aksidir lami’ güneş ay
Hâleme sığmayan bir büyük aşktır

Sevgisi içimde özde nârım var
Emsali bulunmaz güzel yârim var
Bülbülüm gül için âhu zârım var
Nâleme sığmayan bir büyük aşktır

Âciz Tektaş şu Darende ilinde
Cânana gedâdır aşkın elinde
Vuslat ümidiyle aşkın çölünde
Vâleme sığmayan bir büyük aşktır

Kartvizitlerin Dili

İyi ve güzel olan her şey her toplumda ilgi ve kabul görür. İslâm medeniyetinden çok şeyler öğrenen batılıların bazı buluşları ve yenilikleri de bizim toplumumuz tarafından kısa sürede kabul edilmiş ve bir kültür estetiği katılarak yeniden yorumlanmış, daha güzele daha iyiye ulaşılmıştır. Hat sanatına büyük değer veren milletimiz Kur'an'a hürmeten bu yazı sanatını estetik biçimlere icra etmiş ve zarafet kazandırmıştır.

19. yüzyılın sonlarına doğru da Avrupa'dan aldığı kartvizit kültürünü kısa sürede kendi bünyesine adapte eden Osmanlı, bu küçük levhalara bir sanat değeri yükledi.

Kültür ve medeniyetinin ürünlerini dünya ile paylaşma konusunda kıskanç davranmayan milletler, başka kültürlerde gördüğü güzel ve zarif şeyleri de kendi kültürlerine katmaktan çekinmez.

Ancak alınan bu kültürel öğeler, o milletin potasında eridiği zaman bir anlam kazanır.

Kimi zaman iki parmakla ceketin göğüs cebine yerleştirilen, kimi zaman da birkaçı cüzdanın gözünde dostlara sunmak üzere hazır bekletilen kartvizit, kelime kökü itibariyle Latince'dir.

Dilimiz Türkçeye ilk önce "ziyaretçi kartı" anlamında kullanılarak giren kartvizit, Batılı kayıtlara göre ilk defa 1850 yılında, Avrupa'da kullanılmaya başlandı. Kısa sürede tüm Avrupa ülkelerinde itibar gören bu küçük kartlar, 19. yüzyılın sonuna doğru Osmanlı Devleti'nde de kullanılır oldu.

Üstelik bu kartlar, yazıyı sanat eseri haline getiren ve onu çeşitli kompozisyonlara sokan Osmanlı'nın elinde, adeta elden ele dolaşan minyatür birer levha özelliği kazandı.

Ortalama 4.5 x 8 cm ölçülerinde olan kartvizitlerin yerine göre üzerindeki bilgi çoğalırken bazen de boyutları değişti. Boyutları konusunda genelde riayet edilen standart cebe sığabilirlik oldu. Kısacası, yaklaşık bir buçuk asır önce kullanılmaya başlanan bu küçük nesnelerin işlevleri telefonun icadı ile daha da önem kazandı.

Osmanlı'nın zarafet kültürü bir ayrıdır. Çünkü şahsınıza ait olan üzeri yazılı bir nevi imzanız niteliği taşıyan kartvizitiniz gönderilen makama veya şahsa hürmet ifadeleri ile başlar, böylece meram anlatılır, diyalog köprüsü kurulmuş olurdu. Özellikle davet, tebrik ve kısa notları iletmede kullanılan kartvizitler günümüzde de hâlâ önemini korumaktadır.

Bir dostunuzun bayram tebriki olarak arkasında kendi el yazısı ile samimi duygularını yansıtan kelimelerle dolu bir kartvizit en kıymetli hediyeden daha değerlidir. Günümüzde sadece "kart hamili ya-

kınımdır" çerçevesine sıkıştırılmış olan bir kültür değerimizin ne derece önemli bir parçası olduğunu beraber öğrenelim.

Bayram Ziyaretinde Kartvizit Bırakılmış

Ancak, şimdilerde sadece adres, telefon bilgileri veya kart hamilinin yakınıni tanıtmak amacıyla kullanılan kartvizitlerin, Osmanlı döneminde bazı özel işlevleri ve anlamı da bulunuyordu.

Türk kültür ürünleri konusunda birçok araştırması ve kitabı bulunan Prof. Dr. M. Zeki Kuşoğlu'nun kaleme aldığı 'Osmanlı Kartvizitleri ve Hattat Arif Hikmet bey' isimli yazısında, Osmanlı'nın bu küçük kartlara yüklediği özel anlam şöyle aktarılıyor: Eskiden geleneklerimize göre bayramın ilk iki günü büyükler, amirler evde oturur, kendilerinden yaşça ve rütbece küçüklerin ziyaretlerini beklermiş. Bayramın son günü ise iade-i ziyaret yapılırmış. İşte bu gelenğin uygulandığı dönemlerde memurlar, amirlerini ziyaret ettiklerinde konağın selâmlık kısmına alınmış. Salonda büyük beyaz mermerden bir masa, bu masanın üzerinde ise küçük bir kutu bulunmuş. Ziyarete gelen kişiler bu kutuya birer kartvizitlerini atmadan evden ayrılmazlarmış. Ziyaretine gidilen amir de bayramın son günü, kutuda kartviziti bulunan memurların iade-i ziyaretine gidermiş. Ancak gidilecek memur sayısı çok olduğundan, amir ancak kapılarının önünden araba veya fayton ile geçerken yanındaki bir kişi ile kartvizitini gönderirmiş, bu iade-i ziyaret anlamına gelirmiş.

Kartvizit Yazmak Bir Sanat Olmuş

Kısa sürede Osmanlı kültüründe önemli yer edinen kartvizitler, o dönemin meşhur hattatlarının titiz ve itinalı çalışmaları sonucu ha-

zırlanmış. Bu değerli kartları daha çok, önemli devlet ve ilim adamları, ticaret ve sanat erbapları kullanmış.

Osmanlı döneminin önemli kartvizit hattatlarından ilk akla gelen isim, Arif Hikmet Bey. Bu usta hattatın elinden çıkan kartvizitlerden yaklaşık 1000 tanesi hâlen önemli koleksiyonların en nadide parçaları arasında yer alıyor.

Dönemlerinin levha, kitabe, cami kubbe ve kuşak yazıları konusunda önemli isimlerinden Mustafa Halim Özyağcı ve Hamid Aytaç Bey de oldukça iyi kartvizit örnekleri verdiler.

İşte Büyüklerimiz Böyle Yapmışlar

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi gençlik yıllarından itibaren kartvizit kullanmıştır. Kartının üzerinde; "Hacı Hulûsi Ateş, Şeyh Hamid-i Veli Camii İmam-Hatibi/Darende" yazılıdır. Gençlik yıllarındaki kartlarında soyadı "Gerçekatesh" yazılı kartları da mevcuttur. Ve bu kartvizitlerini çok hayırlı ve önemli işlere vesile kılmıştır. Bir bayram tebriki, sohbet daveti için yazılan kartvizitleri gibi bir hizmetin yapılması için bir sevenine hitaben yazdığı kartlar muhatabı tarafından öpülüp başa konmuş, o hizmet canla başla yapılmıştır. Ayrıca bir emanetin alındığına dair teşekkür ifadesi taşıyan kartlar yanında mutasavvıf-şâir olması hasebiyle ilhamların, doğuşların, kitabelerin yazıldığı, notların alındığı kartvizitleri de olmuştur.

Kartvizitlerin önündeki sanat ve estetik kültürümüz kadar önemli olan o kartın yaptırım gücü ve vesile olduğu iştir, arkasındaki yazıdır. Bazı hatıralarla Hulûsi Efendi Hazretlerinin kartvizitleriyle âlâkalı hususlara değineceğiz.

Mutasavvıf bir tekke şâiri olan Hulûsi Efendi Hazretlerinin bazı

şiiir doğuşlarını kartvizitin arkasına yazdığını belirtmiştik. Konu ile alâkalı bir hatıra da şöyledir:

Bir rahatsızlık vesilesiyle doktora giden bir arkadaşına doktorun, sert tavırlar göstermesi, hastalığın çok ağır olduğunu söyleyerek, çaresizlik ifadelerinde bulunmasına cevap niteliği bakımından söyleyen bilinen şu şiiri okur:

*Kalbi mecruha sakın açma tabip yâresini
Koyuver sargıda dursun açma gel yâresini
Açma gel hasta ile hastalığın arasını
Belki Allah yaratır çaresizin çâresini*

*Nâ ümid etme tabip hastayı dermânından
İhtiram üzre bulun his ile iz'ânından
Kesmez ümidin kul Rabbinin ihsânından
Belki Allah yaratır çaresizin çâresini*

Hulûsi Efendi, nazire olarak bir rubai söyler; sonra cebinden bir kart çıkarır üzerine şöyle yazar:

*Canımız kurban olsun sana kurbanımızdır canımız
Nesnemiz yoktur sana candan aziz cananımız*

Hulusi Efendi'den Doktor'a;

*Rıfk ile nabzını tut eyle tebessümle nigâh
Bârid etvarın ile hâl-i dilin etme tebâh
Nâgehan ahî olup, vâsıl-ı dergâh-ı ilâh
Belki Allah yaratır çaresizin çâresini*

Nazire-i Hulûsi

"Yoluna canlar kurban edilecek sevgilinin yolunda candan kıymetli bir hediyenin olmadığını" Hastaya yumuşak davranılmasını, soğuk tavırların insanları üzdüğünü, gönülden yaraladığını, der-

mansız dert yaratmayan Allah'tan istenirse şifa vereceğini ve bu konuda ümitsiz olunmamasını edebî bir üslupla tavsiye etmişlerdir.

Kartvizitler genellikle not almak için de kullanılır. Bu gerçeği bizlere anlatan yine Efendi hazretlerinin arşivdeki bir kartı olacaktır. Şeyh Hamid-i Veli Kütüphane ve Kültür Merkezi'nin kuruluş nüvesini teşkil eden sergilik eşyalar arasındaki bir kartın üzerinde Hulusi Efendi hazretlerinin yeni alfabe ile el yazısı bir kartvizit var. Tarihi bir ok ucu bir kartvizite iliştilmiş ve üzerine not düşülmüş;

"Bu ok ucu Darende Zengibar kalesinde Hamit Ateş tarafından bulunarak hediye edildi. 7.8.1971"

Anlaşılan şu ki, Hulûsi Efendi hazretlerinin mahdumu Hamit (Hamidettin) Ateş Efendi 1971 yılında Zengibar Kalesinde bulunduğu bir târihî eşyayı muhterem babasına takdim eder ve böylece bu târihî ok bir kartvizit ile tanımlanarak Şeyh Hamid-i Veli Külliyesinin eşyaları içine girer, muhafaza edilir.

H. Hulûsi Ateş Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığında, Hulûsi Efendi hazretlerine ait olan kartvizitler arşivlenmiştir. Elleriinde bulunan insanlar burada daha iyi muhafaza edileceği kanaatiyle çoğunluğunu getirip vermişlerdir. Ayrıca kâğıda, kaleme çok önem veren Efendi hazretlerine yazılan, gönderilen hiçbir mektup, kart, zarf, tebrik gibi matbu ve yazılı evrak imha edilmemiş, ayrı ayrı tasnif edilerek arşivlenmiştir. Kartvizitler bazen de karşılıkine muhabbeti, bağlılığı göstermek üzere kullanılmış, târihî vesika olarak saklanmıştır.

Yazımı şu cümlelerle bitirmek istiyorum; Kartvizitlerin gerek ön yüzleri gerekse arka yüzleri yazılan isim, unvan ve muhteviyatı ile kıymetlidir. İsmi taşıyan şahsın kimliği ile mütenasiptir. Siz ne kadar kıymetli iseniz kartınız da sizin kadar kıymet taşır. Sanat ve estetik açısından göze hoş gelen hüsn-i hat ile veya günümüzde gü-

zel yazı sanatı ile süslenen kartlardaki zerafet sahibinin aynasıdır. Kartların arkasına yazılanlar ise; yukarıda örneklerini sunduğumuz güzellikler gibi olduğu müddetçe muteberdir. Yüzyıllar boyu kalıcıdır. Biz sadece birkaç örnek verdik. Kültür zenginliğimizin inceliklerini anlamaya, anlatmaya çalıştık.

Kalbinizin üzerine gelen ceketinizin sol yaka cebine koyacak bir kartınız olsun.

Dost olan kıymetini bilir...

Kaynaklar

- 1- Uçar, Murat, Osmanlı'da Kartvizit Kültürü: Batı'dan Geldi Sanata Dönüştü , Aksiyon: 9 Şubat 2002 / Sayı: 375.
- 2- Kuşoğlu, M. Zeki, Osmalı Kartvizitleri ve Hattat Arif Hikmet Bey, Dünkü Sanatımız-Kültürümüz, Ötüken Neşriyat, İst, 1994.

Sohbetler ve Menkıbeler

Sohbet, dostluğun arkadaşlığın en sağlam hislerle yaşandığı meclistir. İlmin, edebin, erkânın yaşanarak öğrenildiği ortamdır. Şefkatle muamelenin, mahzun olmadan Allah ile beraber olmanın sırrına erildiği noktadır. Yani yâre, yâr-i gâr olanların güzel yolunu takip etmektir. Onun içindir ki, ruhlar sohbetle olgunlaşır, gönüller sohbetle muhabbete erer ve nefsin terbiyesi sohbet ile mümkün olur. Büyüklerin hizmetlerini, muamelelerini, hâl ve sözlerini nesilden nesile yaşayarak aktaran tasavvuf mektebinin bizatihi hayata tatbik edilen yönüdür sohbet.

Destan, efsâne, menkıbe gibi edebî mahsuller, veciz bir şekilde insanlara sohbetler vesilesiyle hakikati anlatır. Bu eserler, eski devirleri aydınlattıkları gibi, bizi terbiye de ederler. Çünkü bunlar, mahallî birtakım âdetlerin, insanî bir kısım tasavvurların hatıralarıdır. Bu sebeptendir ki menkıbeler, bir bakıma tarihten daha gerçek olup kıymetli birer belgedirler. Onlar halkın hayatını inceler ve bize, tari-

hî olayların kuruluşundan daha heyecan veren duyguların sıcaklığını iletirler.

Kur'an-ı Kerim'de geçen peygamberler, Hz. Muhammed (s.a.v) ve çevresindekiler hakkında rivayet edilen harikulade olaylar sebebiyle, keramet telâkkisi halk arasında çok çabuk ve kolay yayıldı. Bunları halk arasında anlatanlara kassas (kıssa anlatıcı) denmekte olup ilk defa üçüncü halife Hz. Osman zamanında ortaya çıktıkları biliniyor. Kassasların Emevî devrinde daha da arttıkları görülüyor. Bunların anlattıkları efsâneler, tefsir ve tarih kitaplarına kadar girdiği gibi, tasavvufun yayıldığı halk muhitlerinde de IX. yüzyıldan itibaren, belki de daha önceleri evliya menkabeleri haline dönüştü. Bu durum, dinî esaslara aykırı olmamasına dikkat edilerek, tasavvuf kaynaklarında nakledilen velî kerametlerine, benzeri folklor kaynaklarından beslenmek suretiyle yeni kerametlerin eklenmesi sonucunu doğurdu.

Menkıbe Geleneğimiz

Sözlükte menkabe/menkıbe, "övünülecek güzel iş, hareket ve davranış" mânâlarına gelmektedir.

Hiç şüphesiz, genel mânâda menkıbelerin bir bölümünü de evliya menkabeleri teşkil eder. Türk kültürünün İslâmî dönemde ortaya koyduğu dikkate değer edebî mahsullerden biri olan evliya menkabelerinin, bu kültürün tarihî, sosyolojik, psikolojik ve folklorik açıdan incelenmesinde kaynaklık etmesi bakımından değeri büyüktür. Ne var ki, önemi bugün münakaşasız olan evliya menkabelerinin, ne tarihî, sosyolojik, psikolojik ve folklorik açıdan, ne de edebiyat tarihi açısından gerekli tahlil ve incelemelere tâbi tutulduğu söylenemez. Hâlbuki bu incelemelerin birçok bakımlardan ihmal edilemeyecek güzel sonuçlar ortaya koyacağı muhakkaktır.

Anadolu'nun tedricen fethedilmeye başlandığı XI. yüzyıldan itibaren buraya yerleşmeye gelen ve çoğunluğunu Oğuzlar'a mensup boyların oluşturduğu muhtelif Türk toplulukları, kendileriyle beraber bu telâkkiyi ve kültürü de getirdiler. Özellikle XIII. yüzyılda Moğol istilâsı arifesinde ve bu istilânın önünden kaçarak Anadolu'ya yerleşen bazı tarikatlara mensup şeyh ve dervişler, bu konuda baş rolü oynadılar. Selçuklu Devleti onlara birtakım imtiyazlar ve tekkelelerini kurup rahatça faaliyet gösterecek yerler tahsis etti.

Böylece teşekkül eden menkabeler, giderek bütün İslâm dünyasında çoğalıp zenginleşmeye başladı. Halk hafızasında çeşitli sebeplerle derin izler bırakan velîler etrafında oluşan bu menkabeler hal-kası, suya atılan taşın hâsıl ettiği büyüyen daireler gibi, yüzyıllar içinde genişledikçe genişledi.

Türk menâkıbnâme edebiyatının bugün bilebildiğimiz ilk örneği, İslâmî Türk edebiyatının ilk mahsulü olan Kutadgu Bilig'in de yazıldığı Karahanlı Türk devleti sahasına aittir. Tezkire-i Satuk Buğra Han ismiyle tanınan bu ilk örnek, görüldüğü gibi ne menâkıbnâme adını taşımakta, ne de kahramanı bildiğimiz cinsten bir velî olmaktadır. Eser, adından anlaşılacağı üzere, Karahanlılar'ın ilk hükümdarı Satuk Buğra Han'ın hayatını anlatmaktadır. Buna rağmen bu eseri bize kadar gelebilen ilk Türk menâkıbnâmesi saymak zorundayız.

Diğer Anadolu beylikleri gibi Osmanlı Beyliği de cihada uygun sahada bulunması dolayısıyla, pek çok tarikat mensubunun akın ettiği bir yer oldu. Şeyh Edebalı, Abdal Musa, Geyikli Baba vb. isimleri bize kadar intikal edebilmiş şeyhler, kısa zamanda devletin desteğini sağlayarak geniş çevreler edinme imkânını buldular, öyle ki, bunların menkabeleri ilk Osmanlı vekayinâmelerine bile yansdı.¹

1- Ocak, A. Yaşar, Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Halk Edebiyatı Dizisi, Ankara, 1984.

Mevlânâ, eski mutasavvıf şâirlerin usûllerine uyarak, her fikri, her nasihati, her nazariyyeyi münâsip bir hikâye ile anlatır; meselâ, tevekkülün nerelerde iyi ve nerelerde fena olduğunu açıklamak isteyince, öğüt verici birkaç beyit ile başlayarak, ona bir de hikâye ilâve eder; lâkin ekseriyetle, o hikâyeyi bitirmeden söz arasında bir sırasını getirerek ikinci, hattâ onu da bitirmeden üçüncü hikâyeye geçer ve onlardan sonra ilk hikâyenin neticesi gelir.

Mesnevî, içice konulmuş, biri ötekinden çıkan ibretli manzum hikâyeler, hikmetler, duyuşlar, dîn ve felsefe tartışmaları hâlinde örülmüştür. O, düşüncelerini, Kur'an'dan alınma ayetler, kıssalar ve Peygamber'in hadisleri ile desteklemiş olduğu için Mesnevî'nin, İslâmî çevrelerde âdeta mukaddes bir kitap gibi saygı görmesi olağandır.

Mesnevi'de Ferîdû'd-Dîn 'Attâr ile Senâ'î'nin te'siri altında kalarak Kelile ve Dimne'den, Cuhi menkabelerinden, Mahmûd Gaznevî ve Ayâz kıssalarından, Leylâ ve Mecnun gibi Arap hikâyelerinden, Kısas-ı Enbiyâ ve Menâkıb-ı Evliya'dan bâzı iktibaslarla bulunmuş, umumî hayat safhalarını da çeşitli münâsebetlerle tasvir etmiştir.²

Mahmud ve Ayâz

Tasavvufî sohbetlerde anlatılan önemli menkıbevi kahramanlardan biri de Gazneli Mahmud ve Ayâz ikilisidir. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Dîvân'ındaki bir beyitte şöyle der:

*Hulûsîyâ hoş görür özün Hakk'a tapşurur
Hakikatda bir görür Mahmûd'u Ayâz ile³*

(Etrafına hoşgörü ile bakan Hulûsi hakikat nazarına eriştiği için gerçek var olanın yalnızca Hakk olduğunu bilir. Hakikatin sırlı pen-

2- Köprülü, Fuad, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ankara, 1982.

3- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Dîvân-ı Hulûsi-i Darende'î, s. 307, Ankara 1997.

ceresinden baktığı zaman Ayâz'ın Mahmud'la olan ezeldaki ruh tanışıklığını ve dostluğunu görerek; sevenlerin sevdikleriyle beraber olduklarını görür.)

Bu beyitte geçen hakikat makamı Allah'ın vasıflarıyla vasıflanmak ve O'ndan başka hakiki fail olmadığını bilmektir. Hakikat, Hakk'ın sâlikten vasıflarını alarak yerine kendi vasıflarını koymasıdır.⁴ Beyitte geçen Mahmud ve Ayâz ikilisi hakkında biraz bilgi edinelim.

Gazneli Mahmud (970-1031). Gazneliler devletinin büyük hükümdarıdır. Gazneli bir kumandanın çocuğu olan Mahmud, zekâ ve cesareti ile kısa zamanda yükseldi. Önce Horasan valisi oldu (994). Sonra Gazne tahtına oturdu (998). Bir yıl sonra Horasan'ı ele geçirdi ve fetihlere başladı. Ülkesini her geçen gün büyütüyordu. Putperestlere karşı İslâm'ı müdafaa etmiştir. "Putkıran" lâkabıyla da anılmıştır. Devrinde şâir ve şiire büyük itibâr göstermiştir. Edebiyatımızda cömertliği, şâirleri koruması ve kölesi Ayâz ile birlikte çok anılır.⁵

Sultan Mahmud, söz sultanlarına devlet desteğini sağlayan, sanatı koruyup onları âdeta maaşa bağlayan, her yazılan şiire ayrı ayrı caizeler ihsan ederek söz sanatına yeni güç kazandıran hükümdardır. Gazne'deki sarayında 400 kadar şairin bulunduğu hemen bütün kaynaklar müttefiktir. Sanatkâra karşı bu cömertlik; onun adını asırlarca andırıp zinde kılmış, efsanelere katarak bütün İran ve Türk şiirinde telmih konusu yapmıştır. Çok sevdiği ve değer verdiği has bendelerinden ve nedimlerinden olan Ayâz ile birlikte anılan adı, hemen her şairin ağzından en az bir defa dökülmüş, hatırası hürmetle anılmıştır.

Mahmud, tarihte kendisine "Sultan" unvanı verilmiş ilk hüküm-

4- Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, s. 215-216, Marifet Yay., İstanbul 1995.

5- Pala, İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, s.260, Ötüken Yay., İstanbul 2000.

dardır. Ünlü coğrafyacı Birunî ile Şehname yazarı Firdevsî bu dönemde yetişti. Mahmud, sarayını ilme ve sanata açmış, marifet sahibi her kimseyi iltifatlarla ve ihsanlarla kabul etmişti. "Onlar benim sarayımın en değerli mücevherleridir." diyordu. Hindistan'da kocası ölen kadınların diri diri yakılarak Ganj'a atılması gibi batıl itikadları yasaklayıp İslâm'ın sarsılmaz emirlerini her yana yayıyordu. En önemlisi, Mahmud sayesinde Hindistan İslâm'la tanıştı.

Kaynaklar onun son derece zekî ve cesur, aynı zamanda ihtiyatlı ve basiretli olduğunda ittifak ederler. Adaletten hiç ayrılmamış, zulme hiç müsamaha göstermemiş ve savaşlar dışında asla adam öldürtmemiştir. "Adalet ve insaf, iyi bir hükümdarın vasıflarıdır." diyerek doğunun en disiplinli ordularını kurmuş ve onları maharetle sevk ve idare etmiştir.

Adının yüzyıllar boyu saygıyla anılmasında ve ardından gelen bütün İslâm hükümdarlarınca örnek alınmasında, herhalde askerî dehası kadar ilme ve sanata verdiği yüksek değer de rol oynamıştır.⁶

Ayâz: Meşhur Sultan Mahmud Gaznevî (970-1031)'nin sâdık ve güzel kölesinin adı. Bir gün Gazneli Mahmud ava çıkmıştı. Bir âhûnun peşine düşmüştü. Atı ile âhûyu takip ederken, maiyyetinde bulunanlardan ayrılmıştı. Uzaklarda bir kaç Türkmen evi görmüştü. Oraya geldi, terlemiş ve susamıştı. Evlerden birinden su istedi. Genç Türkmen Ayâz karşısına çıktı. Sultan Mahmud'un kıyafetinden ve hâlinde pâdişâh olduğunu anladı. Hürmetle onu selâmladı: "Pâdişâhım, biraz istirahat buyurun, bu civarda suyu çok latîf olan bir çeşme var. Babam şimdi oraya gitti. Oradan su getirecek, size takdîm ederim." dedi.

Sultan Mahmud atından aşağı indi. Ayâz konuşkan, tatlı dilli,

6- Pala, İskender, Kırklar Meclisi, s. 14-16, Ötüken Yay., İstanbul 2000.

hürmetkâr bir gençti. Bir saat kadar pâdişâhı oyaladı. Etrafin güzel-liklerinden, kendi hayatından bahsetti. Sultan Mahmud bu gencin davranışlarından, konuşmalarından pek hoşlanmıştı. Bir aralık kalktı eve gitti, güzel, temiz bir kâse içinde, soğuk bir su getirdi. Sultana takdim etti. Sultan suyu içti. Sudan pek hoşlandığını söyledi. "Fakat sen bana: 'Burada latîf bir çeşme vardır. Babam oraya su almaya gitti.' dedin. Sonra tuttun evden su getirdin, bunun sebebi nedir?" diye sordu. Ayâz bu soruya karşı dedi ki: "Pâdişâhım yorgun ve terli olarak buraya geldiğiniz zaman, bendenizden su istediniz. O anda ben size bu soğuk suyu takdîm etseydim, o su size dokunurdu. Sizi konuşmaya tutarak terinizin kurummasını bekledim." Sultan Mahmud bu çocuk yaştaki Ayâz'ın akıl ve zekâsını çok beğendi. Ailesini memnun ederek bu Türkmen çocuğunu saraya getirdi. Ayağındaki çarığı, sırtındaki postu çıkarıp ona elbiseler giydirdi.⁷ Ayâz da pek akıllı olduğundan postu ile çarığını bir odaya astıktan sonra zaman zaman o boş odaya gider, kendi kendine "Sakin kendini bir şey zannetme, gurura kapılma sen şu çarığı giyerdin." derdi.

Söz Tutanlar Kazanır

Güvenilir insanların en önemli meziyetlerinden biri de söz tutmaktır. Büyük insanların civarında bulunan kimselerin emirleri yerine getirmek hususunda hiç tereddüt etmemesi gerektiğini Osman Hulûsi Efendi bir sohbetlerinde unutulmaz bir örnekle şöyle anlatır: "Ayâz, zamanın padişahı Mahmud-ı Gaznevî'nin veziri imiş. Padişah, Ayâz'ı çok severmiş. Diğer vezirler de onu kıskanırlarmış. Padişah, bir gün vezirlerini toplamış, hazineden de en kıymetli mücevherini getirtmiş. Vezirlerine bu mücevheri sırayla vererek: 'Bu nedir,

7- Can, Şefik, Mesnevi Tercümesi, c. 5, s. 154, Ötüken Yay., İstanbul 1999.

buna bir değer biçin' demiş. Vezirler de sırayla: 'Efendim bu mücevher, dünyanın en kıymetli, eşyasıdır, bunun dünyada eşi benzeri yoktur' diye değer biçmişler. Padişah hepsine de, değerlendirmelerinden sonra: 'Onu yere vur, kır' diye emretmiş. Fakat hiç biri de, kıramamış: 'Aman padişahım böyle kıymetli, eşi benzeri olmayan bir mücevher kırılır mı?' diyerek kıramamışlar. Sıra Ayâz'a gelmiş, ona da: 'Ayâz sen de bir değer biç bakalım' diye emretmiş. Ayâz da: 'Padişahım arkadaşların da belirttiği gibi, bu mücevher dünyada eşi benzeri olmayan, çok kıymetli bir mücevherdir' demiş. Padişah ona da: 'Ayâz onu yere vur kır' der demez, Ayâz mücevheri yere çalmasıyla, mücevher parçalanmış. Bütün vezirler içlerinden sevinerek, 'Şimdi padişah Ayâz'ın kellesini alır' demişler. Padişah hemen: 'Ne yaptın Ayâz, mücevheri parçaladın, böyle kıymetli bir mücevher, kırılır mı?' demiş. Ayâz da: 'Evet padişahım, bu mücevher çok kıymetli idi, fakat sizin yere vur, kır demeniz var ya, bunun gibi binlerce mücevherden daha kıymetlidir. Onun için kırdım, sizin emrinizden daha kıymetli, ne olabilir padişahım' demiş. Bunun üzerine padişah diğer vezirlere: 'Görüyor musunuz bu Ayâz'ı niçin çok sevdiğimizi, şimdi anladınız mı?' demiş. Arkasından da bütün vezirlerin boynunun vurulmasını emretmiş. Ayâz hemen padişahın eline sarılmış: 'Aman padişahım bunları bağışla, eğer bağışlamayacaksan, önce benim boynumu vurdurun' demiş. Padişah vezirlere: 'Bakın siz bu arkadaşınızı kışkırdığınızdan onun ayağını kaydırmaya çalışıyordunuz, bu ise sizin affınızı istiyor' demiş. Sonra da onları Ayâz'a bağışlamış. Oğul söz tutmak lazım, Uhut Savaşında Resulullah (s.a.s.) Efendimiz okçulara tekrar tekrar: 'Biz galip de olsak, mağlup da olsak, sizler yerlerinizi terketmeyeceksiniz' diye emrettiği halde, savaşta sahabelerin üstünlük sağladığı bir sırada, okçulardan bazıları, 'Bu iş bitti, biz de ganimetten istifade edelim' diye yerlerinden ayrılınca, bazıları onları ikaz ettiler: 'Arkadaşlar Resulullah (s.a.s.) bize ne emretti, etmeyin, yapmayın, biz yerimizi terk etme-

yelim' diye uyarmasına rağmen tepeden ayrıldılar. Bunun üzerine müşrik orduları arkadan dolaşarak, sahabeyi kiramdan yetmiş kişinin şehit olmasına sebep oldu. Oğul söz tutmak gerekir."⁸

Sultana Ortak Olanlar

Büyüklerin mânevî halkasına intisap edenlerin onların feyzinden hissedar olacağını, bir mânevî ortaklık husule geleceğini işaretle Osman Hulûsi Efendi bir sohbetlerinde şöyle buyurur: "Mahmud-ı Gaznevî bir gün tebdili kıyafet, atıyla gezerken; ırmak kenarında balık tutan bir çocuk görmüş. Balık tutup tutamadığını sormuş. Çocuk: Hiç balık tutamadım demiş. Öyleyse haydi ortak olalım demiş. Çocuktan da kabul etmiş. Epeyce balık tuttuktan sonra atına atlayıp giderken, küçük çocuk arkasından "ortak değil miyiz, balıklarını al git-sene" diye bağırmış. Gazneli Mahmud saraya gitmiş. O çocuğun yerini tarif etmiş ve hiç incitmeden saraya getirmelerini söylemiş. Ailesiyle saraya getirmişler. Çocuğu köşkünün yan tarafına oturtmuş. Vezirler bu işe şaşınca, "ortağız" diye buyurmuş. Daha sonra akıllı küçük kendisine vezir olmuş."

Sanat ve sanatçıya çok önem veren Osman Hulûsi Efendi bulunduğu mecliste sanat erbabını yanına oturturur, ona gerekli ihtimamı gösterir, emeğinin karşılığını fazlasıyla verirdi. Bir sohbetlerinde sanatçıya verilmesi gereken değeri bir menkıbeyle şöyle anlatır: "Gazneli Mahmud, bilim adamlarını korur gözetir. Firdevsi (Ö. 411/1020) ünlü eseri Şehname'yi tamamladıktan sonra Sultan Mahmud'a sunulmak üzere teslim eder. Buna binaen Sultan Mahmud eser bittikten sonra 60.000 dirhem gönderir. Firdevsî, eserine layık bir ödül verilmediği kanaatiyle sultanın gönderdiği 60.000 dir-

8- Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Arşivi Röportajlar Dosyası, nr. 9/237.

hemin 20.000 dirhemini bir hamamcıya, 20.000 dirhemini bir çocuğa ve 20.000 dirhemini bir fakire verir ve bir mektup bırakır. Bu mektubu yirmi beş gün sonra padişaha vermesini söyler, kendisi de ülkeyi terk eder. Mektubunda Sultan Mahmud'a sitem eder. Padişah Firdevsî'nin bulunmasını emrederse de bir türlü bulunamaz. Daha sonra Şehname'yi yazması için tahsis ettiği eve gelir. Orada duvarda yazılı bir beyiti görür. Beyitte kendisine yapılan bu işin bir talihsizlik, nasip meselesi olduğunu belirterek padişahı övdüğünü okur. Sultan Mahmud'a Firdevsî'nin Tûs Şehrinde olduğunu söylerler. 60.000 altın değerinde iki deve çivit yüklü kervan gönderir. Tûs şehrinin etrafı surlarla çevrilidir. Şehrin bir kapısından Sultan Mahmud'un adamları girerken birkaç kişinin omzunda bir cenazenin çıktığını görürler. Cenaze kimdir diye sorduklarında Firdevsî derler. Bir kızıyla kız kardeşini bulurlar. Hediyeyle onlara teslim etmek isterler. Kızı babama yaramayan para bana da yaramaz deyip reddeder. Kız kardeşine giderler. O da "Şehirden geçen nehir sık sık taşıp halka eziyet vermektedir, bunun etrafına set çekilmesi arzumuzdur. Bu parayla bunu yaptırın. Bir de yolcuların konaklayacağı han yaptırın der ve bu parayla bunlar yaptırılır. Daha sonra Firdevsî'yi yüksek bir makamda olduğunu şeyhi görür. Mezarının üzerinde gıyâbî cenaze namazını kılarlar. Yüksek makamı nereden aldığı sorulduğunda, "Şehname'deki bir beyitten" diye cevap verir.⁹

Sohbetler ve menkıbelerdeki okunan, dinlenen her bir beyitin ayrı ayrı anlam ve değeri vardır. Veciz ifadelerin, sırlı cümlelerin mânâ boyutunun gönül âyinelerimize aksetmesi temennisiyle...

9- S.B.A.K.M. Arşivi, Röportajlar Dosyası, nr. 9/255.

“Gönüller Sultanı” Adlı Eserden

İki Vecize

Kültür ve medeniyet dünyamızın şekillenmesinde özellikle Onuncu yüzyıldan sonra etkili olmaya başlayan tasavvuf; özünde ilâhî bilgi ve sırların bulunduğu mistik düşüncedir. Tasavvufun ferdi yönü önemli olmakla birlikte sosyal yönü de küçümsenemeyecek kadar önemlidir. Tasavvufî hayatın bazı biçimlerini bireyler ferdi olarak yaşar, ancak genel çizgileri ile tasavvufî hayat müşidlerin/önderlerin nezaretinde öğrenilir. Tasavvuf, gönlü merkez kabul ettiğinden dolayı insanı konu almış, insanın ruh ve gönül dünyasını aydınlatmayı ilke edinmiştir. Bunu yaparken de sanat ve edebiyatla yakın ilişkiler içinde bulunmuş ve özellikle de şiirde, veciz ifadelerde temâyüz etmiştir.

Biz bu yazımızda tasavvufu bizzat hayatına tatbik ederek, örnek ve önder bir çizgide yaşayan Nakşibendî yolunun temsilcilerinden; mutasavvıf-şair Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi hakkında yayınlanan "Gönüller Sultanı" kitabında ilk defa yayınlanan veciz ifadeleri inceleyeceğiz.

Her yeni yayınlanan kitap, keşfedilmeyi bekleyen gizli bir hazinedir. Çünkü içerisinde inciler, mercanlar saklı bulunan sandıklar gibidir. Kapağını açmayınca, içerisindekileri görmek ve onların kıymetini anlamak mümkün olmaz. Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları arasında çıkan bu eser, ilahiyatçı-araştırmacı İsmail Palakoğlu'nun hayırlı bir hizmetidir.

H. Hulûsi Ateş, Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı arşivinde bulunan, Hulûsi Efendiye ait, bizzat kendi el yazısı ile kaleme aldığı beyitler rubailer, veciz ifadeler vardır. Bunların birçoğu, Dîvân ve Mektûbat'ında yer almayan ilk defa yayınlanan/yayınlanacak olan, önem arzeden vesikalardır. Bu arşiv belgelerinden okunup, kitapta konuları içerisinde verilen veciz ifadeleri birlikte okuyalım.

İlmi İle Âmil Olanlar

"Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi" kitabının 331. sayfasındaki şu veciz ifadeyi okuyup, incelemeye çalışalım. Hulûsi Efendi Hazretleri şöyle buyuruyor:

"İhvân ilmi ile âmil

Hâli ile kâmil olmak gerek"

İhvan: Aynı tasavvufî kola mensup olanların birbiri hakkında kullandığı, kardeş mânâsına gelen bir ifadedir.

Hulûsi Efendi sohbet halkasına iştirak edenlere bir tavsiyede/pîr tavsiyede bulunuyor. Kâmil bir insan olmanın, kâmil bir mü'min olmanın, kâmil bir ihvan olmanın yolunun; ilim-amel vadisinden geçtiğini işaret ediyor. Çünkü Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir hadis-i

1- Palakoğlu, İsmail, Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, s. 331, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2004.

şeriflerinde, kendisine gıpta edilecek iki kimseden birinin ilmi ile amel eden kişi olduğunu müjdeliyor.²

İlim, amel ve ihlâsın lüzumunu İmam-ı Rabbani şöyle öğütüyor:

“Ey oğul!

Bilmiş ol ki, ebedî kurtuluşun kolaylaşması için insana şu üç şey mutlaka lâzımdır: İlim, amel, ihlâs.

İlim iki kısımdır: Birinci kısım, amel olup bunun izahını fıkıh üzerine almıştır.

İkinci kısım, bundan maksat mücerred itikat ve kalbi yakındır. Bunun tafsilatı kelâm ilmi üzerine yazılan kitaplarda vardır. Haliyle Ehl-i Sünnet ve'l-cemaatin görüşüne göre... Şöyle ki: Bunlar fırka-i naciye olup, bunlara tâbi olmadan hiç kimse için kurtuluş ümidi yoktur. Bunlara kıl kadar muhalefet olsa, iş tehlikeye girer, hem de ne tehlike!”

Bu mübarek insanın günümüze miras kalan hikmetli açıklamalarından bir tanesi, ebedî saadet için gerekli olan üç şey hususundadır. İmam-ı Rabbani Hazretleri'nin deyimiyle insanların ebedî saadeti için gerekli olan bu üç şey ilim, amel ve ihlâstır.

Yapılan ibadetler, ameller her ne kadar çok gözükseler de, tüm yapılanların Allah katında kabul edilmelerini sağlayan bunların ihlâsla, samimi niyetle yapılmalarıdır. Kâmilliğin yolu samimi emelden geçer. Aynı amel farklı niyetlerle -nefsini tatmin yahut Allah rızası için- yapıldığında Allah katındaki karşılığı elbetteki farklı olacaktır. Nitekim Cenab-ı Allah ahirete karşı nefsinin satın alanlara ce-

2- Buhari; İlm, 15.

hennem azabını hatırlatırken, muhlis olan ihlâs ile amel eden, ilminin gereklerini yerine getiren kullarına da cenneti vaat etmiştir:

"Şüphesiz, siz, acı azabı tadıcılarırsınız. Yaptıklarınızdan başkasıyla cezalandırılmayacaksınız. Ancak muhlis olan kullar başka. İşte onlar; onlar için bilinen bir rızık vardır. Çeşitli meyveler. Onlar ikram görenlerdir. Nimetlerle donatılmış (naim) cennetlerde."³

Bu sebeple kişinin gerek yaptığı ibadetlerinde gerekse hayatı içinde gerçekleştirdiği diğer amellerinde katıksızca Allah'a dönüp yönelmesi; tüm yaptıklarını sadece ve sadece Allah'ın hoşnutluğunu gözeterek yapması büyük önem taşımaktadır. İmam-ı Rabbani de bir başka sözünde ilmiyle amel edenlerin, nefisine uyanlardan nasıl derin bir farkla ayrıldığını şöyle dile getirmiştir:

"... Allah'ın velileri (sevgili kulları) her yaptıklarını, nefislerinin arzu ve tatmini için değil, Allah rızası için yaparlar. Çünkü onların nefisleri Hakk'a kurban olmuştur."

Cenab-ı Allah'ın her yeri sarıp kuşattığının, kalplerde saklı olan ve açığa vurulan her şeyi bildiğinin ve O'nun katında geçerli olanın salih niyet olduğunun bilincinde olan müminler, kendilerine sözleri ile fiilleri birbirine uyan din büyüklerini/mürşidleri örnek alırlar.

İlim-amel bütünlüğünün insanlara kazandırdığı kıymeti bir misalle anlatalım:

Hanbelî mezhebinin kurucusu Ahmed bin Hanbel, Bîşr-i Hâfî'yi çok sever, devamlı yanına giderdi. Talebeleri: 'Siz âlimsiniz. Hadîste, fıkıhta, icthadda ve bütün ilimlerde eşiniz yoktur. Niye Bîşr-i Hâfî gibi birini sık sık ziyâret ediyorsunuz? ' dediklerinde: 'Evet, dediğiniz ilimleri ondan iyi bilirim. Fakat o, kalp ilimlerini benden iyi bilir.' derdi.

Bişr-i Hâfî'ye, bu ilme, yüksek derecelere nasıl kavuştun diye sorduklarında: 'Az yemekle.' deyip, 'Yiyip gülen ile yiyip ağlayan aynı olmaz.' buyurdu.

İlim ve fazîletteki yüksekliği, haram ve şüphelilerden sakınması sâyesinde insanlar arasında yüksek bir velî, konuşmaları ile tesirli bir yol gösterici oldu. Mânevî derecesi öylesine yükseldi ki, Halîfe Me'mûn onu ziyâret edebilmek için, Ahmed bin Hanbel'in arabuluculuk yapmasını istedi. Hattâ Halîfe Me'mûn onun hakkında: 'Bişr-i Hâfî'den başka bu diyarda (Bağdât'ta) kendisinden hayâ edilip çekinilecek bir kimse kalmadı.' demişti.

Dînî ilimlerde yüksek bir âlim, tasavvufta yüksek bir velî olan Bişr-i Hâfî, zamânının tıp bilgilerinde de söz sâhibi idi.

Yine bir sohbetinde buyurdu ki:

'Dünyâda azîz olmak, âhirette selâmette kalmak isteyen, diline sâhib olsun. İki şey kalbe kasvet verir. Çok konuşmak ve çok yemektir.' İlme çalışmayı teşvik husûsunda da buyurdu ki:

"İlme çalışanın işâreti, dünyâdan kaçmaktır, dünyâyı sevip onda kalmak değil."

"Kendisiyle amel etmediğin şeyi bırakman daha iyidir. İlim, amel etmektir. Allahü Teâlâ'ya itâat ettiğin zaman sana öğretir. Allahü Teâlâ'ya isyân edersen, sana öğretmez. İlim, âlimlerin ihtiyaç malzemesidir."

"Âlimin sözü doğru, yediği helâl ve dünyâ malına karşı sevgisi yok ise, zühdü, dünyâyâ düşkün olmaması çok olur. Ne yazık ki, bugün bu üç hasletten birini bile onların birinde göremiyoruz. Bu durumlarıyla onlara nasıl gülelim ve nasıl yüz verelim. Bu vasıfları kendinde bulundurmayanlar, ilim sâhibi olduklarını, nasıl söylerler.

Onlar dünyâyâ sarılır, dünyâyı birbirinden kıskanırlar. Dünyâlık için birbirine hased ederler. Devlet adamlarının yanında birbirlerini çekıştır ve gıybet ederler. Maksatları, ellerine geçen dünyâlığı, başkalarına kaptırmamak ve fânî şeyleri ellerinden kaçırmamaktır. Yazıklar olsun ey âlimler! Siz peygamberlerin vârisleriydiniz. İlmi alırken birçok vazîfe yüklenmiş oldunuz. Şimdi o vazîfeleri yapmıyorsunuz. İlminizi şeref vesilesi yapıp onunla dünyâlık kazanmaya bakıyorsunuz. Âhirette, Cehennem'e ilk atılan zümre olmaktan nasıl korkmuyorsunuz, anlamıyorum!"⁴

Süfyan-i Sevri'de: "Kitabı okur ve duyarsınız ama ona göre ibadet etmezsiniz." buyurmakla emirlere itaati, ilim ile amel edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Mârifete Götüren İlim ve Amel

Velâyette ilk nokta imandır. Yüce Allah'a ve O'nun gönderdiklerine iman eden herkes Allah'ın dostluğu için ilk adımı atmış olur.

Âriflerin belirttiği gibi, iman dairesine girdikten sonra, farklı kuluk makamları, birbirinden güzel mânevî haller, bitmez tükenmez ilâhi zevkler ve ilimler mevcuttur. Herkesin Allah katındaki derecesi, değeri ve fazileti değişiktir. Her mümin sahip olduğu ilim, amel, yakîn, teslimiyet, marifet, muhabbet, ibadet, hizmet, edeb ve takva ölçüsünde Allah katında sevilir, O'na yakınlık kazanır, ilâhi huzurda kabul görür. Maddî rızıklar gibi mânevî rızıklar da farklıdır. Allah-u Teâlâ dilediği kullarına bol ikram ve ihsanlarda bulunur. Bir kulu vermediğini, diğerine verir. Bu ilâhi tercihi şu ayetlerden anlıyoruz:

4- Komisyon, Sahabeden Günümüze Allah Dostları, c. 3, ss. 163-178, Şule Yay., 1996.

"Baksana, biz insanların bir kısmını diğerine nasıl üstün kılmışızdır! Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük bakımından daha hayırlıdır."⁵

"Herkes için yapmış olduğu amellerden dolayı farklı dereceler vardır."⁶

"Allah sana iman edenleri yükseltir. Kendilerine ilim verilmiş olanları ise, dereceler ile yükseltir. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."⁷

Görülüyor ki müminler içinde ilim, marifet ve takva sahipleri, diğer müminlerden ileridedir. Âlim deyince malumat sahibi değil, marifet sahibi akla gelir. Marifet, Yüce Mevlâ'yı gereğince tanımaktır. Marifetin sonucu edep ve ilâhi aşktır. "Kulları içinde Allah'tan ancak âlim olanlar korkar."⁸ ayeti, âlimde bulunması gereken en önemli sıfatın edep olduğunu ortaya koymaktadır. "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?"⁹ ayetiyle diğer insanlardan farklı tutulan âlimler, dünyaya değil, Yüce Mevlâ'ya gönül veren ilim ehlidir. Ârifler, diğer müminlerle imanda ortaklıklar, fakat ilim, edep ve ilâhi aşkıta apayrı bir hale ve dereceye sahiptirler. Gerçek âlim, âriftir; işi Hakk'ı tarif etmektir. Kâmil mürşid yeryüzünde Allah'ın halifesidir. Gönlünü Allah'a veren âlime Rabbanî âlim denir. Kâmil mürşid Rabbanî âlimdir. O, Allahu Tealâ tarafından seçilmiş ve sevilmiş bir kuldur.¹⁰

Süfyan b. Uyeyne: "İnsanların en cahili bildiği halde yapmayan ve en faziletlisi ise Allah'tan en çok korkandır." buyuruyor.

5- İsra, 20.

6- Ahkâf, 19.

7- Mücadele, 11.

8- Fatır, 28.

9- Zümer, 9.

10-Selvi, Dilaver, Kur'an ve Tasavvuf, s. 134 vd., Şule Yay., 1997.

Sühreverdî: "İlmi ile âmil olmayan âlimin ilmi bereketiyle amele dönmesi umulur. İlim hem farz hem de fazilettir. Kitap ve sünnete istinat etmelidir." buyurmaktadırlar.

Farz ilim, ihlâs ilmidir. Tehlikeli davranışları incelikleriyle bilmektir. Helali bilmeye yarayan ilimdir. Cahili olduğu ilm-i tevhidi öğrenmek, yerine getirilmesi farz olan şeyleri amel etmeyi bilecek kadar öğrenmek, emir ve nehy ilmini öğrenmek farz olan ilimdir denilmiştir.

Bütün ilimlerin tahsili esnasında dünya muhabbeti ve takvanın hakikatlerinden uzak kalmak tahsile mânî olmaz hatta bazen bu ilmi elde etmeye (çünkü ilimle uğraşmak çok zordur) yardımcı olur.

Ehl-i tasavvufun ilmi, dünya ile elde edilmez. Heva ve hevesten kaçınmadıkça bu ilmin hakikatlerine ulaşılmaz. Takva medresesi dışında da öğrenilemez. Takva ehli Cenab-ı Hudâ'ya eren, onunla olan en bahtlı insanlardır. Yazımızı yine Hulûsi Efendi hazretlerinin veciz bir ifadesiyle bağlayalım:

*"Sen salâh u takvâ ile ol Hudâ seninle"*¹

11-Palakoglu, İsmail, a.g.e., s. 303.

Dervişâne Beyitler

İslâmî alfabemizin her harfi ayrı bir güzelliği ayrı bir mânâyı temsil eder. Elif, tek olduğu için vahdetin sembolü olarak kabul edilmiş, "Mim"; sevgili Peygamberimizin ismi "Muhammedin (s.a.v)" iki harfini oluşturduğu için muhabbeti, "Vav" ise zikre dalmış boynunu huzurda eğmiş bir müridi temsil eder demişlerdir. Dîvân edebiyatında "Elif" gibi servi boylu olan âşık, çektiklerinden dolayı "Dal" gibi iki büklüm olmuş, kamburlaşmış diye tarif edilir. Aslında olması gereken de budur. Aşkın tezahürü âşıklarda bir türlü kendini gösterir. Bunun harflerle ifadesinde "Dal" en güzel bir biçim ifadesidir. Ayrıca "Derviş" kelimesinin ilk harfi de "Dal" dır. Dervişler de, aldıkları terbiye ve katlandıkları sıkıntılardan dolayı, dal gibi eğilip hürmeti öğrenir, yüzü yerde, gönlü toprağa yakın olur.

Elif İken Dal Oldu

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Dîvân'ındaki bir beyitte şöyle buyuruyor:

Havf-ı Rabbanî düşüp yaksın ol dağ ile içini

Elif-i zîbâ iken servi boyu dâl ol ¹

Hazret burada şöyle diyor: "Allah korkusu içini sarıp sarmalayıp öyle bir ateş ile seni içten içe yaksın ki, elif gibi yakışıklı uzun boy-lu iken dal gibi iki büküm ol." Bu beyitte âşıkların dervişlerin hâl-le-ri beyan edilmektedir.

Yaygın olarak "Derviş" lafzı hicrî V. yüzyıldan sonra müridler için kullanılır olmuştur. Aynı mânâda kullanılan abdal, fakir, âşık, mis-kin, erenler, baba gibi kelimeler yanında; Anadolu'da XII-XIII. yüz-yıllarda cihadla meşgul olarak tekkeye kapanıp kalmayan Türk der-vişleri için kullanılan "alp-eren" tabiri de vardır. Kelime, bazı yö-re-lerde "ihvan" şeklinde kullanılmaktadır. Derviş kelimesi ayrıca, sufi-likte "kapı eşiği" anlamında geçmekte ve derviş olanın, kapı eşiği gi-bi ayaklar altında çiğnense bile, bütün sıkıntılara katlanması gereği-ni ifade etmektedir.

Medine'deki ilk İslâm devletinden beş asır sonra İslâm dünyasında tasavvuf denilen yaşama biçimi organize bir bütünlüğe ulaşmış, buna paralel olarak çok çeşitli tarikatlar ortaya çıkmıştır. İslâm dünyasında kişiliği hakkında efsânevi bir özelliği olan Veysel Karânî'nin "sâde bir derviş" olarak Hz. Peygamber (s.a.s.) i göremeden öldüğü anlatılır.

Derviş, tarikat silsilesine bağlı olup, mürşidinin emrinden dışarı çıkmaz. Şeyh, derviş için ana-babadan da ileridir. Gerçekte İslâm toplumlarında tarikatların, halkların Müslümanlaşmasında önemli

1- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Darendevî, c.1, s.196, Ankara, 1997.

rolleri olmuştur. Ahmed Yesevî'ye bağlı dervişler, Türkler arasında İslâm'ın yayılmasında büyük gayret göstermişlerdir. Dervişlerin yazdığı tasavvufî halk şiirleri, derviş menkıbeleri, İslâm velilerine ait eserler, yüzyıllarca okunmuştur. Anadolu'da cihada çıkan İslâm ordularının önünde, seyyidlerin, şeyhlerin, yalın ayak dervişlerin de bulunduğu; Osmanlı ordusunda derviş zümrelerinin askerî teşkilâtlarla bütünleştiği ve mücahit dervişlerin de harplere katıldıkları tarihî kaynaklarda zikredilmektedir.²

Anadolu'da, dünyadan vazgeçme anlayışına bağlı olanların yanı sıra, ilâhiler, şiirler okuyarak Allah rızası için insanları hayra çağıran, insanlık sevgisi ile dolu dervişler de ortaya çıkmış ve bunlar halk tarafından büyük bir rağbet görmüşlerdir. Özellikle, hakkındaki bilgiler efsaneleşmiş, asırlardır ünü silinmemiş, saf, açık ve net bir dille yazdığı ümmiyane ve samimî şiirlerle, şefkat ve sevgi dolu, yapmacıksız dervişliğin sembolü olan Yûnus Emre her kesimden insanların takdirini kazanmıştır. Derviş Yunus, dervişliğin hırka ile mürid ile, tac ile, okumakla olmadığını Dîvân'ında vurgulamıştır. Gerçek bir sûfî ve ehl-i İslâm olan Yunus Emre:

*"Derviş bağı baş olur,
Gözü dolu yaş olur
Koyundan yavaş olur
Sen derviş olamazsın" diye bunu anlatırken,*

*"Gönül Çalab'ın tahtı,
Çalab gönüle baktı
İki cihan bedbahtı,
Kim gönül yıkar ise"*

diyerek de derûnî, saf, samimî bir insanlık şefkatini ortaya koymuştur.

2- Şamil İslâm Ansiklopedisi, c.2, s.97, İstanbul 1999.

Dervişte Murad Olmaz

Dervişlik, bir riyâzet ve mücâhede faaliyetiyle başlar. Sıkı bir perhize (imsak) girilen bu dönemde yeme, içme, konuşma ve uyuma en aza indirilir; ibadet, zikir ve tefekkür arttırılır; nefsin arzularına hâkim olmaya, ölçülü ve disiplinli yaşamaya, böylece ruhî bir erginlik ve mânevî olgunluğa ulaşmaya çalışılır. Çile hırkasını giyen derviş, istediği gibi hareket edemez, zorluklara dayanmak mecburiyetindedir. Dervişin muradına ermesi için sabırlı ve tahammüllü olması şarttır. Hatta onun muradı Hakk'ın muradına bağlıdır, kendi isteği yoktur; Hakk'ın takdirine boyun eğer. Hulûsi Efendi bu hâli şu beyitle dile getiriyor:

Hulûsi dervişlik murad istemez

Emre mîti olur inad istemez³

Esasen dervişlik, maddî âlemden ruhî âleme doğru yapılan mânevî bir seferden ibarettir.

Hakiki derviş dünya malına meyletmez; bir hırka, bir lokma ile de yetinir, kendi kendine yeterlidir. Yoksulluğunu hiçbir zaman çıkar sağlamanın bir aracı olarak görmez. İbrâhim İbn-i Edhem gibi el emeği ve alın teriyle geçinir. Gönlü zengin, eli açıktır. Zengin bile olsa, servet gönlünde değil elindedir. Herkese yardım eder, uğradığı haksızlıklara tahammül gösterir, bütün insanları sever. Dövene karşı elsiz, sövene karşı dilsizdir. Hulûsi Efendi bu hâli şöyle tarif eder:

El ile döğseler de dil ile söğseler de

Bin kez incitseler de bir kez incinmeyisin⁴

Yaratandan ötürü yaratılanı hoş görür. Yetmişiki millete bir gözle bakar, günahkâr insanlardan yüz çevirmez. Edepsizlerden bile

3- Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı Arşivi, No: 19-0027.

4- Ateş, a.g.e., c.1, s.176.

edep öğrenmeyi bilir. Dervîşler kendi nefislerini ve dolayısıyla çevrelerini de ıslah ederler. Onların altınları, malları ve mülkleri yoktur, ama ondan daha kıymetli edepi ve irfanları vardır. Dervîşlerin iman yüceliği, insanî kıymetini yükselten değerdir. Hulûsi Efendi beyitlerde bunu dillendirmektedir:

Erbâb-ı esâviti ıslâh
Fikrinde isen anda felâh

(Günah ile kalbi kararan, karanlık işlerle uğraşan insanları ıslah etmek, fikrinde isen kurtuluş ondadır.)

Kişinin olsa da çok çok zehebi
Hayırlıdır zehebinden edebi

(Kişinin altınları, dünya ziynetleri çok olsa da bir kıymeti yoktur. Edebinin çokluğu bundan daha hayırlıdır.)

Kişide ne ise uluvv-i imân
Öyledir kadr-i kemâli insan⁵

(Kişi, imanının yüceliği derecesinde kemâl sahibi ve kadrü kıymet ehlidir.)

Dervîş Gönül Ehlidir

Sa'dî'nin deyiimiyle, "Dervîş gönül ehlidir, Allah adamıdır. Çiğnendikçe daha iyi ürün veren toprağa benzer. Sevimli ve güzel yüzlüdür, soğuk tabiatlı ve asık suratlı değildir. Herkesi anlamaya ve derdine deva bulmaya çalışır. Ermiş ve ergin bir insandır.⁶ Yine Hulûsi Efendi'nin bir beyitine bakalım:

5- Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı Arşivi, No: 39-0004.

6- Bkz: Yazıcı Tahsin, TDV İslâm Ansiklopedisi, c. 9, s. 118.

*Dervişin yüzü yerde
Hâk ile yeksân gerek⁷*

Dervişler mütevezidir. Tevâzuları dolayısıyla, "Ben âciz" derler, "Ben günahkâr" derler. Kendilerinden dâimâ böyle tevâzu ile bahse-derler. "Ed'afül ibâd, kulların en zaîfî" derler. "Efkarül fukarâ, fakirlerin en fakiri" derler. "Allah'ın rahmetine en muhtac olan kul" derler. "Pür-günah, pür-hatâ, pür-isyan" derler kendilerine ama, hiç de öyle değillerdur aslında... Sabah akşam ibadette, hayırda, hasenattadırlar da tevâzuân söylerler. Kendilerini toprak gibi kabul ederler.

Dervişler yukarıda belirttiğimiz gibi cihat ve sefer ordularının en ön safında giden mücahitlerdir. Beldelerin fethedilmesi, ülkelerin İslâmlaşması hususunda gayretlerinin fevkaledur olduğu târihi hakikattir.

Ömer Lütfi Barkan: "Kolonizatör Türk Dervişleri" başlıklı makalesinde dervişlerin gayretleriyle Balkanlar'ı nasıl müslüman ettiklerini anlatır.

Derviş gidiyor, ölmeğe razı, ölümden korkmuyor. Yoksulluğa alışkın, yoksulluktan korkmuyor. Yabancı bir diyara gidiyor. Mütevâzi, kendi halinde bir insan... Kervanların geçtiği bir dağ belinde, bir geçitte, bir derbentte yerleşiyor adamcağız... Herkese iyilik yapıyor. Gelene geçene ikramda bulunuyor, akşam evinde misafir ediyor. Misafirler çoğalmışsa, binayı büyütüyor, bir tekke haline getiriyor. Nihâyet, orası bir yerleşme alanı oluyor. Kervanların gidip gelip durduğu bir yer oluyor. Sonra bir şehir haline geliyor. Bir gayrimüslim ülkede, bir koloni meydana getiriyor. Sonra oradan etrafa yayılıyor.

7- Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı Arşivi, No: 22-087.

Pîre Uymayan Dervîş Olamaz

Tasavvufta bir mürşidin, bir erin yol göstericiliğine, terbiyesine sığınmak çok önemlidir. Kişinin gönlü ne kadar coşkun, aklı ne kadar yüksek, yeteneği ne kadar çok olursa olsun, eğer uygun şekilde eğilip yönlendirilmezse, hedefsiz akan bir suya, coşkulu ama amaçsız bir harekete benzer. Tasavvuf yolunun çilesi çok sabır gerektirdiği, akıl kuvvetinin yerine çoğu kez ruh kuvveti uyarıldığı için, bu yolda iyice pişmiş bir şeyhe sığınmak gerekir. Bu hususu Hulûsi Efendi'nin Dîvân'ındaki bir beyitten hatırlayalım:

*Bir pîre kul olmaya gülüm yokluğunu bilmeye
Yüz yıl dahi yaşasa gülüm dervîş olası değil⁸*

Dervîşlik tasavvufî hayatı yaşayarak öğrenmektir. Dervîş, önce kendi iç dünyasında fırtınalar yaşar. Burada insan kendi nefesine, kendi arzu ve isteklerine karşı savaş verir; kendi kendini değerlendirir, kendi kendisiyle hesaplaşır.

Tasavvufta bu başlangıç; insanı, kendisini değerlendirme ve kendisiyle hesaplaşma seviyesine getirme çok zordur. İnsanların evrende en çok korktukları şey, kendi iç dünyalarıdır. Bütün dünyaya meydan okuyan, bütün dünyaya hesap soran insan, kendi kendisinden hesap sormamakta, kendi iç dünyasına girip, esas savaşa-çağı ile savaşır orayı durultmamaktadır. Bunun yerine birçok arzu ve yasakların çarpıştığı, birçok zıtlıklar içinde bulunan bir varlık olarak yaşamaya devam etmektedir. İnsan huzursuzluklarının hepsi buradan kaynaklanmaktadır.

Oysa insan, önce kendi iç dünyasında bir barış ortamı sağlamalı, sonra bunu içinde yaşadığı tabiat ve topluma da yansıtmalıdır. Diğer insanlara ve tabiata karşı hoşgörülü bir bakış, ancak böyle

8- Ateş, a.g.e., c.2, s.18.

sağlanabilir. Tasavvuf eğitimi de bunu amaçlamaktadır. Dervişlik yâr için vardan geçmektir. Bu konuda Hulûsi Efendi'ye kulak verelim:

*Sarmadan yâri yâr olamazsın
Vermeden vârı vâr olamazsın
Kisve-i aşkı giy de derviş ol
Soymadan ârı yâr olamazsın⁹*

Bu yola giren kişi riyâyı bırakacak, melâmetlik hırkasını giyecek, gözüyle gördüğü her şeye tepki göstermeyecek, bu işin sözle olmayacağını, sevginin onu bütün dünyadan ve hattâ kendi canından bile vazgeçireceğini bilip kabul edecektir. Dolayısıyla bu yola girerken ve girdikten sonra çok dikkatli olmak gerekir. Yâr ile beraber olmanın yolu, varlıktan geçmektir. Dervişler aşk giysisini giyerler bütün diğer varlık libaslarından soyunurlar, ancak o şekilde vuslata erişirler. Dervişlerin yolu irfan yoludur bu yolda belli bir düzeye çıkmanın yolunu Hulûsi Efendi yine aynı şeylere bağlıyor, şöyle buyuruyor:

*Yok olup varlığından geç
Özün koy darlığından geç
Kamu ağyarlağından geç
Bu irfâna çıkar yoldur¹⁰*

Mevlânâ Mesnevî'de dervişlerin yokluk makamını şöyle anlatır:

"Birisi 'Dünyada derviş yoktur eğer varsa, fakat tam mânâsıyla benlikten kurtulmamışsa Hakk'ta fânî olmamışsa o derviş derviş değildir.' dedi. Çünkü gerçek derviş sureti, görünüşü dolayısı ile vardır. Fakat onun sıfatları Allah'ın sıfatlarında yok olmuştur.

9- Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı Arşivi, No: 19-0020.

10-Şeyhzadeoğlu Özel Kitaplığı Arşivi, No: 24-0036.

O, güneşe karşı yanmakta olan muma benzer, mumun alevi de var sayılır ama güneşin önünde yok gibidir."¹¹

Dervîşlikten gaye varlığı yok etmek kendi varlığını Hakk'ta fani eylemektir. Dervîşlik aşk ile yanmak, yârin rengine boyanmaktır. Sıkıntılara göğüs gerip belalara sabr ile dayanmaktır. Her an her nefes sevgiliyi anmaktır.

"Elif", "Dal" ve "Mim" harfleriyle yazılan Âdem kelimesi, daha doğrusu bütün insanlığı kapsayan bu ifade Hakk'ın vahdaniyetini ve onun halifesi olan kulun mabudu karşısında başını eğik duruşunu, huzurunda tazim eden rükû ifadesini ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ümmeti olduğunu anlatmakla birlikte; özünü ayakta iken, otururken hatta yanları üzerine yatarken bile Mevlâ'sını zikretmesi gerektiğini bizlere anlatmaktadır. Zaten Allahü Teâlâ da Kur'an'da bunu emretmektedir: "Onlar ayakta iken, otururken, yan yatarken Allah'ı anarlar."¹²

Dervîşlik demek, bir bakıma Âdem/Adam olmak demektir.

11-Can, Şefik, Mesnevi Tercümesi, c.3, s.290, Ötüken 1999 İstanbul.

12-Âli İmrân, 191.

Gönül Tahtının

Yûsuf'una Beyitler-I

Dîvân şiirimiz, yüce dinimizin insanlık âlemine sunduğu gönül zenginliği tesiri altında inkişaf etmiştir. İçinden çıktığı ruh zenginliğinin ve bu medeniyeti kuran zümrelerin his, hayal, inanç ve düşüncelerini en estetik bir şekilde ifade etme imkânı sunmuştur.

Kur'ân, hadis, fıkıh, kelâm, peygamber kıssaları ve mucizeleri, tarihî şahsiyetler ve efsanevî kahramanlar, kısacası bütünüyle sosyal hayat dîvân şiirinde kendine bir yer bulmuş ve işlenmiştir.

Kıssaların En Güzeli

Kur'anı Kerim'de Hz. Yûsuf'un kıssası ayetteki ifadesi ile “Ahse-nül-Kasas-Kıssaların en güzeli”¹ olarak zikredilmektedir. 111 ayetten oluşan Yûsuf Suresi tamamen bu konudan bahsetmektedir.

1- Yûsuf, 3.

Dîvân şiirinde adı en çok anılan peygamberlerden biri de Hz. Yûsuf'tur. Harikulade güzelliği ile çok zaman sevgili ona benzetilir, hatta sevgili Yûsuf-i Sâ'nî olarak nitelenir. Ay ile güneşin ona secde etmeleri, kuyuya atılışı, terazi ile tartılıp karşılığınca altınla satılması, Züleyha ile olan maceraları, zindana atılması, güzel rüya tabir etmesi, Hz. Yâkup'tan ayrı oluşu, köle iken Mısır'a Sultan oluşu vb. kıssalar sebebiyle bir çok beyitin konusunu oluşturur.²

Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi'nin Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî adlı eserinde geçen Hz. Yûsuf'la ilgili beyitlerin bir kısmını inceleyerek, bu güzel kıssanın satır aralarına gireceğiz. Önce Hz. Yûsuf hakkında kısa bir bilgi verelim; sonra da beyitlere geçelim.

Hz. Yûsuf: Hz. Yâkûb'un oğludur. Hz. Yûsuf yedi veya on iki yaşlarındayken bir rüyâ görür, bu rüyâsını babasına anlatır. Rüyasında "On bir yıldız, ay ve güneşin kendisine secde ettiklerini gördüğünü"³ söyler. Hz. Yâkup on bir yıldızın diğer oğulları, güneşin kendisi, ayın da hanımı olduğu şeklinde tâbir eder. İleride Hz. Yûsuf'un büyük nimetlere kavuşacağını ve ona peygamberlik verileceğini anlar. Bu rüyâyı duydukları takdirde kardeşlerinin kendisini daha çok kıskanacaklarını ve şeytanın vesvesesiyle ona bir kötülük yapabileceklerini düşünerek rüyâsını kardeşlerine anlatmamasını Hz. Yûsuf'a söyler. Hz. Yakub'un, küçük oğlu Hz. Yûsuf'u çok sevmesini kıskanan kardeşleri, babalarını kandırarak onu yanlarına alır, çölde bir kuyu (çah-ı zulmet) ya atarlar. Babalarına da "Yûsuf'u kurt yedi" derler. Çocuğu bir yolcu kafillesi bulur. Yûsuf'u takip eden kardeşleri "Bu bizim kaçak kölemizdir." diye onu az bir fiyatla tüccarlara, onlar da çocuğu götürüp Mısır'da hükümdarın vezirine satarlar. Bazı hadiselerden sonra Hz. Yûsuf vezir olur. Bir kıtlık yılın-

2- Pala, İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, s. 419, Ötüken, 2000.

3- Yûsuf, 4.

da kendisini tanımadan gelen kardeşlerine buğday verir ve onlara kendini tanıtarak oğlunun hasretinden ağlaya ağlaya gözlerine ağ düşen Hz. Yakub'a gömleğini gönderir. Müjdecî gömleği yüzüne bırakınca Hz. Yakub'un gözleri açılır.⁴

Hulûsî Efendi Hazretlerinin şu beyitleri insanlara bu kıssadan haberler veriyor, ibretli halleri hatırlatıyor:

İnsan utanır âlem-i insâna bakınca
İnsân diyemez kendine insâna bakınca

Sen her ne kadar Hak yüzünü setre çalışsan
Hak zâhir olur ârife her yana bakınca

Öz kardeşi olsa erbâb-ı garaz eylemez insâf
*İnsân ise hayretde kalır Yûsuf-ı Ken'ân'a bakınca*⁵

İnsanlar kendi yaptıklarına veyahut diğer hemcinslerinin yaptığına baktıkça insanlığından utanacak durumlara düşmektedir. Zulmeden insan, haksızlık yapan insan, insanları öldüren, toplu imha makinalarını ve hatta teknolojileri üreten insan. Hâsılı cana kıyan insan. Bazı insanlar Hakk ve hakikate her ne kadar iman etmese veya onları inkara kalkışsa da gönül gözüyle bakanlar, marifet nazarıyla âlemi seyredenler, bu hakikatleri görürler. Hakk olan hiçbir şey gizli kalmaz, açığa çıkar. Zaten Hz. Yûsuf'un kardeşleri de ona kötülük düşünürken, kıskançlıklarından, hasetlerinden dolayı ona tuzaklar kurmuşlardı. Son beyit özellikle bu hadiseyi hatırlatıyor.

4- Furat, Ahmet Suphi, İslâm Ansiklopedisi, c. 13, ss.241-243, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., İst, 1986.

5- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsî, Dîvân-ı Hulûsî-i Darenevî, c. 1, s. 310, Ankara, 1997.

Kuyudan Doğan Güneş

H. Yâkub'un oğlu Hazret-i Yûsuf'u kendilerinden daha çok sevmesi sebebiyle kıskançlıkları iyice artan diğer oğulları toplanıp aralarında konuşurlar. Yûsuf'u babalarından uzaklaştırmaya karar verirler. Bunun için de iki yol düşünürler. "Ya öldürürüz veya onu babamıza ulaşamayacağı bir yere bırakırız. Böylece babamızın sevgisini kendimize çekeriz." derler. İçlerinden biri (Rabil veya Yehûda): "Eğer benim sözümü tutarsanız, Yûsuf'u öldürmeyin. Onu büyük bir kuyunun dibine bırakın ki, oraya uğrayan yolculardan biri çıkarıp başka bir yere götürür. Böylece Yûsuf babamızdan uzaklaştırılmış olur."⁶ der. Diğerleri de bu görüşü benimseyip Hazret-i Yûsuf'u kuyuya atmaya karar verirler.

Ertesi gün hep birlikte H. Yâkub'a giden oğulları koyunlarını otlatmak için kıra gideceklerini, kardeşleri Yûsuf'u da çok sevdikleri için, yanlarında götürmek istediklerini söylerler. Kardeşlerinin Yûsuf'a bir şey yapacaklarından çekinen Yâkub aleyhisselâm:"Onu götürmeniz beni mahzûn eder, siz ondan habersizken onu kurt yemesinden korkarım."⁷ der. Oğulları babalarına karşı yemin ederek: "Biz kuvvetli bir toplulukken, onu kurt yerse âciz ve güçsüz kimseler olmuş oluruz."⁸ diyerek hile ile Hazret-i Yûsuf'u babalarından alırlar. Yâkub aleyhisselâm oğullarının ısrârı ve H. Yûsuf'un da onlarla gitmek istemesi karşısında takdire râzı olur. Kardeşleri babalarından uzaklaşınca Yûsuf'a eziyet etmeye başlarlar. Bir müddet sonra atmayı kararlaştırdıkları kuyunun başına varırlar. Kardeşleri Yûsuf aleyhisselâmın elbiselerini soyarlar. İpe bağlayıp kuyuya sarkıtırlar. Kuyunun yarısına kadar varınca da ipi keserler. H. Yûsuf kuyunun

6- Bkz:Yûsuf, 9,10.

7- Yûsuf, 13.

8- Yûsuf,14.

içine düştüğü sırada şu duâyı okur: "Ey gâib olmayan şâhit! Ey uzak olmayan Karib! Ey mağlup olmayan Gâlip! Beni bu musibetten kurtar. Bunun için bana bir çıkış yolu nasip et!" Hz. Yûsuf kuyuda duâ edip Allahü Teâlâ'yı zikretmeye başlar. Hz. Yûsuf'un zikrini duyan melekler onun etrâfına toplanıp, teselli ederler. Cebrâil aleyhisselâm da gelip ona arkadaşlık eder. Yûsuf aleyhisselâmın kardeşleri de, onun sırtından çıkardıkları gömleği kestikleri bir hayvanın kanına bularlar ve babaları Hz. Yâkub'a götürürler.⁹ "Ey bizim babamız, hakikaten biz gittik. Yanış edecektik. Yûsuf'u da eşyalarımızın yanında bırakmıştık. Onu kurt yemiş."¹⁰ derler. Kesmiş oldukları hayvanın kanına buladıkları gömleği getirirler. Yâkub aleyhisselâm onların yalan söylediklerini anlayarak: "Hayır nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürüklemiş. Artık bana düşen sabr-ı cemildir. Sizin bu yaptıklarınız üzerine sabrımla Allahü Teâlâ'dan yardım isterim."¹¹ der. Yûsuf aleyhisselâmın kana bulanmış gömleğini yüzüne gözüne sürer. Gömleğin hiç yırtılmamış olduğunu görüp: "O kurdun Yûsuf'uma karşı şefkati sizden fazlaymış. Vallâhi bugüne kadar bu kurt gibi yumuşak huylusunu görmedim. Oğlumu yemiş de, sırtındaki gömleğini bile yırtmamış." der ve takdire râzı olup sabr-ı cemilin kendisi için en güzel yol olduğunu söyler.¹²

İşte insanın kendi kardeşine bile yapabileceği bir feci davranışın hazin tablosu budur. Hulûsi Efendi Hazretleri de bunu hatırlatmaktadır.

Hz.Yâkub'un yıllar süren bekleyişini telmih ederek Hulûsi Efendi Sevgili'den, Mürşidinden bir haber bekleyerek bir gazelinde şu beyti söyler:

9- Bkz: Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya Tevârih-i Hulefâ, c.1, s. 22, Bedir Yay., İst, 1994.

10-Yûsuf, 17.

11-Yûsuf, 18.

12-Bkz:Yûsuf 17,18.

*Gönülünden çıktı âlem dîdeden gayra nazar gelmez
Perîşân oldu Ya'kub Yûsuf'undan bir haber gelmez*¹³

Ayrılık hasreti dîvân edebiyatında en çok Hz. Yûsuf'un babası Hz. Yâkup'tan ayrı kalmasıyla sembolleştirilmiş, bu şekilde ifade edilmiştir. Hulûsi Efendi de bir müddet mürşidi İhramcîzâde İsmail Hakkı Toprak Efendi'nin ziyaretine gidemeyince, görüşemeyince çektiği ayrılık acısını şu beyitle dile getirir:

*Koydun beni beytü'l -hazeni firkate tenhâ
Ey Yûsuf-ı zîbâ*¹⁴

Bu beyitte geçen, Beytü'l-hazen (Külbe-i ahzan), mazmunu şöyle açıklanabilir: Hz. Yûsuf'u kardeşleri kuyuya atar, daha sonra bir kervana satarlar. Şiddetli hüznün ve gam içerisinde kalan Hz. Yâkup evlat hasretiyle için için yanmaktadır. Gam ve hüznün içerisinde, hüznün evinde oğlunun hasreti ile ağlaya ağlaya gözleri kör olur. Hüznün ve hasretini gizleyememektedir. Yûsuf'un hicranıyla bütün musibetler başına toplanıyor. Musibetin şiddetiyle âh ediyor, kalbin derinliklerindeki üzüntüyü tebarüz ettirmektedir. Ve kendine Yûsuf'tan başka bir dost bulamadığı için, sözlerine inanmadığı oğullarından yüz çevirip, Yûsuf'a seslenir bir ıstıyakla "Ey benim esefim, ey bana başka başka keder ve gam duyurmayacak olan şiddetli acım, ey Yûsuf'un yâdigârı olan acım, ...Uzak durma gel yetiş imdadıma ki tam sana muhtacım. Tam zamanıdır, hicranım son dereceyi buldu..."¹⁵ nidasıyla âh etmektedir. Hulûsi Efendi'de gönüldeki bu hâli şöyle tarif eder:

*Ya'kub-veş âh eylerim Yûsuf benimle yâr iken
Ben dürrüyüm Ken'an'ımın Ken'an benimle kân imiş*¹⁶

13-Ateş, a.g.e., c. 1, s. 117.

14-Ateş, a.g.e., c. 1, s. 4.

15-Yazır, M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, c. 5, s.83, İst.

16-Ateş, a.g.e., c. 1, s. 130.

(Yâkup gibi, Yûsuf'un sevgisi gönülde, âh etmekteyim. Ben Ken'an ilinin incisiyim, ama her şeyimle kuyuya atılmış Yûsuf'un hicranıyla doluyum.)

Aynılığın Hicrânı

Resulullah Efendimiz'den nakledilmiştir. Hz. Peygamber Cebrail'e "Yâkup'un Yûsuf'a hicranı ne dereceye varmıştı?" diye sorar. Cebrail de; "evladını kaybeden yetmiş ananın toplam hicranına" der. "O halde onun sevabı ne kadardır?" deyince o da "Yüz şehit sevabıdır. Çünkü o, Allah'a bir an bile su-i zan etmedi" diye buyurur.¹⁷

Beyitte geçen Ken'an tabirine de bir açıklama getirelim: Ken'ân (Kenan) Filistin'de Sayda ve Sur dolayları ile Suriye'nin bir kısmını içine alan bölge. Hz. Yakup ve Hz Yûsuf kıssalarındaki bazı hadiseler buralarda geçmiştir. Bu yüzden Hz. Yûsuf'a "Mâh-ı Ken'ân", Hz. Yakub'a da "Pîr-i Ken'ân" denir.¹⁸

Hz. Yûsuf'un satılmasını da dîvândaki bir gazelin beyitleri arasında görüyoruz.

Seninle yâr idim bezm-i ezelde şimdi gör noldum
*Satıldım Yûsufiken Mısır içinde kadri dîn oldum*¹⁹

Sevgiliyle ezel bezminde bir olan veya dünya âleminde kavuşan âşık, sonra ondan ayrı düşünce kadre uğradığını dillendiriyor.

Hz. Yûsuf kuyuya atıldıktan bir müddet sonra Medyen'den gelip Mısır'a gitmekte olan bir kervan kuyunun yanında konaklar. Su al-

17-Suyutî, ed-Dürrül-Mensur, IV,570.

18-Pala, a.g.e., s. 237.

19-Ateş, a.g.e., c. 1, s. 223.

mak için vazifeli bir kişi kovasını kuyuya saldığı zaman Hz. Yûsuf kovaya sarılır. Kova yukarı çekilince Hz. Yûsuf da kovayla berâber dışarıya çıkar. Kovayı çeken kişi güzel yüzlü bir çocuğunda kovanın ipine tutunup çıktığını görünce şaşırır. Onu yanına alıp, kâfiledekilere götürür. Böylece Hz. Yûsuf kuyudan çıkıp kurtulur. Bu sırada Hazret-i Yûsuf'u kuyuya atan kardeşlerinden biri ona yiyecek vermek üzere attıkları kuyunun yanına gelmiştir. Onun kervancılar tarafından kuyudan çıkarılmış olduğunu görünce diğer kardeşlerine haber verir. Kervancıların yanına gelen kardeşleri: "Bu bizim kölemizdi, kaçtı. İsterseniz onu satın alıp başka bir memlekete götürün." derler. Yûsuf aleyhisselâma da: "Bizi yalancı çıkarma, seni öldürürüz." diye korkuturlar. Kervancılar paralarını mala yatırdıklarını, yanlarında bulunan birkaç dirhemi verebileceklerini söylerler. Asıl maksatları Yûsuf aleyhisselâmı satmak olmayıp, babalarından uzaklaştırmak olan kardeşleri, kervancıların verdiği birkaç dirheme râzı olup onu satarlar.

Bir de Hz. Yûsuf'un Mısır'da satılması hadisesi vardır. Kervancılar Hz. Yûsuf'u Mısır'a götürüp pazara çıkarırlar. Birçok kimse onu satın almak isteyince fiyatı yükselir. O sırada Mısır Azizi, yâni Mâliye Nâzırı (Bakanı) olan Kıtîr (veya İzîr) Yûsuf aleyhisselâmı kervancılardan çok yüksek bir fiyata satın alır. Eve varınca da hanımına, ona iyi muâmele etmesini ileride kendilerine faydalı olabileceğini söyler.

Hulûsi Efendi Hazretlerinin kastettiği, değersiz bir biçimde satılmak deyimi bunun içindir. Bir de dünya meta-ı ile alınabilecek her şey aslında değersizdir. Dünya hayatının yalancı pazarına düşmek, Hz. Yûsuf'un Mısır pazarında satılması gibidir.

Güzelliği Farkedebilmek

Bu arada güzelliği fark edebilmek adına bir rivayeti hatırlamakta fayda vardır. Anlatılır ki: Hz. Yûsuf'u satarlarken Mısırlılar, onu elde etmek aşkıyla yanıp yakılmaktadır. Satın almak isteyenler çoğalıp üşüşünce satanlar, beş on misli ağırlığına misk isterler. O sırada kanlara bulanmış bir kocakarı da elinde birkaç tane iplik yumaklığı olarak kalabalığın tam orta yerine gelip coştı: "Ey Kenan Yûsuf'unu satan tellâl. Bu çocuğun aşkıyla aklım başımda yok. Bunu almak için tam on yumak iplik eğirdim. Gel yumaklarımı al da Yûsuf'u bana sat... Hiç söz söyleme, hemen elini elime ver, teslim et Yûsuf'u bana!"

Adam gülererek der ki: A saf kadıncağız, bu eşi bulunmaz inci, senin harcın değil! Değeri yüz hazine dolusu altın... Sen nerede, yumaklarınla bunu almak nerede a kocakarı!

Kocakarı der ki: "Biliyorum bu çocuğu, şu kadarcık yumakla hiç kimse satın alamaz, fakat bana şu yeter: Görenler, dost olsun, düşman olsun, bu kadın da onun alıcılarından derler ya!"²⁰

Hz. Yûsuf: Mısır Azizinin evinde yaşayıp büyüdükçe onu birtakım sıkıntılar daha karşılamaktadır. O, iffetin sembolü olacak ve çağlar boyunca anlatılacak bir tahammül gücü ile kötülükten yüz çevirip, nefsine hâkim olmanın inceliklerini bütün insanlık âlemine sergileyecektir.

"Kadın dedi ki: "İşte hakkında beni kınadığınız kişi budur. And olsun ben onun nefsine yaklaşmak istedim ancak o iffetlilik gösterip sakındı. Ama eğer kendisine emrettiğimi yapmazsa mutlaka zin-

20-Feridüddin Attar, Mantıkut-Tayr, (Kuşdili adıyla Yayınlayan; Yaşar Keçeci) s. 231, Kırkambar, İst, 1998.

dana atılacak ve mutlaka küçük düşürülenlerden olacak." (Yûsuf) dedi ki: "Rabb'im! Zindan benim için onların çağırdıkları şeyden daha sevimlidir. Eğer onların düzenlerini benden savmazsan onlara meyleder ve cahillerden olurum. Rabb'i onun duasını kabul etti ve onların düzenlerini ondan savdı. Şüphesiz O duyardır, bilendir. Sonra bazı delilleri görmelerinin ardından yine de onu bir süre zindana atmaları kendilerine uygun geldi."²¹

Yûsuf suresinin yukarıda mealini verdiğimiz ayetlerinde, Yûsuf (a.s.)'a kötülük teklif eden kadının sözleri ve bu sözlerle irtibatlı gelişmeler aktarılıyor.

Yûsuf (a.s.) zindanla bir kötülük arasında tercih yapmak zorunda bırakılıyor. O da zindanı tercih ediyor. İnançlarında kararlı olanlar, kendilerine dünyayı zindan edecek bir hayat tarzını benimsemeyi kabullenmediklerinden kendilerini zindanda bulmaktadırlar. Ama onlar yine de Hz. Yûsuf (a.s.)'un dediği gibi: "Rabb'im! Zindan benim için onların çağırdıkları şeyden daha sevimlidir. Eğer onların düzenlerini benden savmazsan onlara meyleder ve cahillerden olurum" diyebilmektedirler. Ama dünyanın zevkleri kendilerine tatlı gelenler Hz. Yûsuf (a.s.)'un yaptığı tercihi yapmamak için, inançlarının bütün izlerini, işaretlerini hayatlarından silmeye razı olabilmektedirler.

Bu ahvali ve iffet timsali hareketi Hulûsi Efendi âşıkane bir terennümle sanki Hz. Yûsuf'un lisanıyla şöyle dillendirir:

*Dilber leb ü dendânın
Her nergis-i fettânın
Ger câh zen-Hüdâ'nın
Koydu beni zindane
Âh âh beni zindâne*²²

21-Yûsuf, 12/32-35.

22-Ateş, a.g.e., c. 1, s. 275.

“Ey güzel, dudaklarının ve dişlerinin güzel görünüşü ve can alıcı, fitneler çıkaran bakışların baştan çıkaramadı ancak; Hudâ, yarattığı bu kadın güzelliği karşısında beni zindana koydu.”

Oğlunun kaybolmasına çok üzülen Hz. Yakup Külbe-i Ahzan'ına çekilir. Bir beyit daha okuyalım:

*Beytü'l- hazeni gamde o Ya'kub-ı belâ-keş
Yûsuf gama vâkîf ne için bir haber etmez*²³

Sevgili'nin gam ve ayrılık ateşinin âşığı kavuşma iştiağı içerisinde içini yaktığı, ızdıraplara, belâlara mübtelâ ettiğini belirtmektedir. Bu arada kendisi de sevgiliden bir haber beklemektedir. Her hâlükârda kadere rıza göstermekle daima kulağı sestedir.

Rivayet olunur ki, Hz. Yûsuf, babasını Mısır'a davet edip onunla buluştuktan sonra, babasının elinden tutup hazineleri gezdirir. Altın, gümüş, mücevherat, silah, elbise ve diğerlerini gösterip dolaştıktan sonra yazı yazılacak kâğıt (parşömen) hazinesine vardıkları zaman Hz. Yâkup : “Ay oğul, şunlar dururken şu sekiz merhalelik yerden bana bir mektup yazmadın ha! Bu ne ilgisizlik” der. Yûsuf da: “Bana Cebrail öyle emretti” der. Babası “Peki ama niye sormadın” der. Yûsuf da: “Sen ona benden daha yakınsın” diye cevap verir. Bunun üzerine Hz. Yâkup Cebrail'e sorar. Cebrail de: “Sen korkarım ki, Yûsuf'u kurt yer, dediğinden dolayı , Allah bana böyle emretti ve benden korksaydı ya buyurdu” der.²⁴

Zindanda iken Allah'ın ona bahsettiği rüya tabiri ilmi ile, zindandan çıkan, sonra tahta oturan, önemli bir mevkiye gelen Hz. Yû-

23-Ateş, a.g.e., c. 1, s. 106.

24-Yazır, a.g.e., c.5, s.100-101.

suf'un Ken'an ilindeki babasına bir haber etmesini bekler bir iştiyakla, ay yüzlü sevgili olan, gönül tahtında oturan müşşidinin bir haber göndermesini bekler. Bu acıların ve ayrılığın bitmesini temenni eder. Bu husustaki bir beyit şöyledir:

*Oturtup ey gönül tahta o Yûsuf meh-likâyı cün
Eriştirsın hemen Ya'kûb-ı zâre bir haber peydâ²⁵*

25-Ateş, a.g.e., c. 1, s. 3.

Gönül Tahtının

Yûsuf'una Beyitler-II

Yûsuf Yüzlülere Nazar Değmesin

Hız. Yûsuf Mısır'a Maliye Nazırı olur, kim olursa olsun, kimseyi kayırmadan yiyecek almaya gelene bir deve yükünden fazla yiyecek vermez. Bu hususta adâletten asla ayrılmaz. Mısır hükümdarı ve pek çok kimse onun adâleti ve güzel huyları sebebiyle Allahü Teâlâ'ya inanmışlardır. Mısır'dan ve çevre ülkelerden olan insanlar akın akın gelip Yûsuf aleyhisselâmdan yiyecek alırlar. Babası Yâkub aleyhisselâmın ve kardeşlerinin yaşadığı Ken'an diyârında da kıtlık baş gösterdiğinden Yâkub aleyhisselâm, Yûsuf aleyhisselâmın anne-baba bir kardeşi olan Bünyamin hâricindeki on oğlunu Mısır'a erzak almak üzere gönderir. Yâkub aleyhisselâmın oğulları Mısır'a varınca Hazret-i Yûsuf onları tanır. Onlar ise, Hazret-i Yûsuf'u tanıyamazlar. Fakat, Hazret-i Yûsuf onların kim olduklarını, nereden geldiklerini sorar. Onlar dediler ki: "Biz Ken'an vilâyetindeniz. İhtiyar bir babanın on evlâdıyız. Babamızın ismi Yâkub'dur. Beldemizde kıtlık var. Babamız bizi buraya erzak almaya gönderdi." derler. Yûsuf aleyhisselâm: "Şimdi babanız nerede ve kiminle berâberdir?"

deyince, onlar da: "Ken'an ilinde bizim en küçük kardeşimizle berâber kaldı. Babamızın küçük kardeşimizle aynı anadan olan çok sevdiği bir oğlu daha vardı. Kırdı telef oldu. Onun derdinden Bünyamin adındaki küçük oğlunu yanından hiç ayırmaz. Oğlu Yûsuf'a üzüntüsünden dolayı gözleri görmez oldu." derler. İkinci seferlerinde Bünyamin'i de yanlarında getirmelerini öğütleyen Hz. Yûsuf bir kader cilvesi ile onu da Mısır'da bıraktırır.¹

Osman Hulûsi Efendi bir sohbetlerinde: "Nazar haktır. Yakub (a.s.) çocuklarını Mısır'a gönderdiğinde tembih ettiği halde Bünyamin'i Mısır'da bıraktılar. Ayet-i Kerime'de şöyle diyor: "Şehre başka başka kapılardan giriniz"² Tembih ettiği halde Bünyamin'i orada bırakıp geldiler." der ve Dîvân'ında bulunan:

*Beytül'-Hazen-i gamda o Ya'kûb-ı belâ-keş
Yûsuf gama vâkıf ne için bir haber etmez*

bu beyiti içini çekerek hüznle okur ve Hz. Yakub (a.s.)'un kisasını anlatarak hüznle okurlar. Allahu Teâlâ sevdiklerini ve bütün mü'minleri hasetçilerin ve kötü duygulu insanların kem nazarlarından muhafaza buyursun. Amin.³

Bu arada Hz. Yâkub: "Artık bana düşen sabr-ı cemildir. Umulur ki Allahü Teâlâ oğullarımı bana getire. Şüphesiz Allahü Teâlâ Alîmdir, Hakîmdir."⁴ der. Allahü Teâlâ'nın kendisini bu sıkıntıdan yakında kurtaracağına inanan Yâkub aleyhisselâm son derece üzüntülü ve kederli olmasına rağmen, hâlini Allahü Teâlâ'dan başkasına arz etmez. Başına gelen musibetlere rağmen, dâimâ sabırlı olur.

1- Bkz;Yûsuf, 58-60; Çakan, İsmail L./ Solmaz, N. Mehmet, Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi, s,104-105, Altınoluk, ty.

2- Yûsuf, 67.

3- Palakoğlu, İsmail, Gönüller Sultanı Es-seyyid Osman Hulûsi Efendi, s.453, Ank, 2004.

4- Yûsuf, 83.

Allah'ın Rahmetinden Ümit Kesilmez

Bir gün oğullarına kavuşacağını ümit eden Yâkub aleyhisselâm: "Ey oğullarım! Mısır'a gidin, Yûsuf ile kardeşinden haber sorun. Allahü Teâlâ'nın fadl ve ihsânından ümit kesmeyin. Çünkü hakikat, kâfirler gürûhundan başkası Allahü Teâlâ'nın fadl ve rahmetinden ümit kesmez." ⁵ der.

Kardeşleri tekrar Mısır'a gelip onu bulurlar. Hz. Yûsuf onlara: "Siz sonunun nereye varacağını bilmeden Yûsuf'a ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?" ⁶ der. Bu sözler üzerine onlar bu kimse- nin, kardeşleri Yûsuf olabileceğini düşünürler. Ona Yûsuf olup olma- dığını sorarlar. Onların yalvarışlarını, çâresiz kaldıklarını görünce, kalbi incelir. Merhametinden dolayı, kendisinin kardeşleri Yûsuf ol- duğunu açıklar. Kardeşleri: "Yoksa sen gerçekten Yûsuf musun?" derler. Yûsuf aleyhisselâm: "Evet, ben Yûsuf'um ve bu kardeşim Bünyamin'dir. Allahü Teâlâ birbirimize kavuşturmakla bize ihsânda bulundu." der. Kardeşleri Yûsuf aleyhisselâmın üstünlüğünü ve ona yaptıklarından dolayı günâhkar olduklarını kabul ederler. Hz. Yûsuf onlara: "Bugün size bir kınama ve ayıplama yoktur." ⁷ der.

Kardeşlerine çok izzet ve ikrâmda bulunur. Babası Yâkub aley- hisselâmın hâlini, kendisinin yokluğundan sonra ne durumda oldu- ğunu sorar. Onlar da: "Senin için çok üzüldü, ağladı. Bu sebeple gözleri görmez oldu." derler. Bunun üzerine Hz. Yûsuf gömleğini çı- karıp onlara verir ve: "Şu gömleğimi babama götürün ve yüzüne sürsün. O artık rahat görmeye başlar. Sonra bütün âilenizi bana ge- tirin." ⁸ der. Hz. Yûsuf kardeşlerinin yol hazırlıklarını yaptırır. Baba-

5- Yûsuf, 87.

6- Yûsuf, 89.

7- Yûsuf, 90-92.

8- Yûsuf, 93.

sı Yâkub aleyhisselâma verilmek üzere bütün hânedânı ve akrâbası ile birlikte Mısır'a gelmelerini isteyen bir mektup da verir. Yâkub aleyhisselâm, oğulları Mısır'dan yola çıktıktan sonra oğlu Hazret-i Yûsuf'un kokusunu aldığını söyler. Fakat yanındakiler, Yûsuf aleyhisselâma duyduğu aşırı muhabbetten dolayı böyle bir koku duyduğunu zannedebileceğini söylerler. Nihâyet Yâkub aleyhisselâmın oğulları Ken'an diyârına yaklaşıncâ, onlardan birisi müjdecî olarak gelip Yûsuf aleyhisselâmın gömleğini babasına verir. Hz. Yâkub (a.s) gömleği alıp yüzüne, gözüne sürer, gözleri açılır.

Yûsuf'un Kokusu Geliyor

Kafîle Mısır'dan ayrıldıktan sonra evladının kokusunu almaya başlayan Yakub (as) yanındakilere: "Eğer bana bunamış demezseniz, inanın ben Yûsuf'un kokusunu alıyorum" deyince, onlardan "Vallahi sen hâlâ eski şaşkınlığındasın" karşılığını alır.⁹ Çünkü, aradan çok uzun zaman geçmiş Hz. Yakub hariç, herkes Yûsuf'un varlığından ümidini kesmiştir.

Yakub Aleyhisselâm'a: "Niçin Mısır'dan gelen gömleğinin kokusunu işittin de, yakınında bulunan Ken'an kuyusundaki Yûsuf'u görmedin?" diye sorarlar. Şu karşılığı verir:

"Bizim halimiz şimşekler gibidir: Bazen görünür, bazen saklanır. Bazı vakit olur ki, en yüksek mevkide oturup her tarafı görüyoruz gibi oluruz. Bazı vakitte de ayağımızın üstünü göremiyoruz" Bu cevapla her şeyin Allah'ın takdirinde olduğunu, ancak kendilerine bildirdiklerini, bileceklerini ifade eder.

Hz. Yâkub'un gözlerinin görmez olduğunu ve Yûsuf'un kokusu-

9- Yûsuf, 94-95.

nu alarak, gözlerinin açıldığını bir beyitte işleyen Hulûsi Efendi "Kemâl" redifli gazelinin bir beytinde şöyle buyurur:

*Gözleri giryân olan Yakub-veş âşıklara
Sen getirdin Yûsuf'undan bûy-ı âttarı Kemâl¹⁰*

İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi (k.s)'nin oğlu Kemâl Efendi bir gün Darende'ye gelir. Osman Hulûsi Efendi onu evine davet eder. O arada zengin biri de davet eder, "Kemâl Efendi sizin için kuzu kestim bize buyurun" der. Kemâl Ağabey: "Ben Hulûsi Efendi'nin misafiriyim" der ve gitmez. Osman Hulûsi Efendi'ye misafir olur. Mürşidi İhramcızâde hazretlerinin oğlu Kemâl Efendi'nin bu gelişi Hz.Yûsuf'un gömleğini babasına gönderirken kokusunun uzaklardan gelmesi gibi telmih yoluyla anlatılır. Mürşidinden haberler, emirler ve onun evladından mürşidinin kokusunu alan Hulûsi Efendi, Hz. Yâkub'un aldığı kokuyu ve gözlerinin açılmasını işaret ederek sevincini dile getirmektedir.

Hasretin bitip vuslatın mümkün olduğu kavuşma ânı Yâkub gibi hüznün evinde olanların çilesinin bittiği gündür. Mürşidi İhramcızâde'nin teşrifine binâen kendi duygularını dile getiren Hulûsi Efendi'nin bu sevinç ânını hatırlatan birkaç beyit:

*Çık artık beytü'l-hazenden Yakub
Gör ki Yûsuf-ı Ken'an'ın âmed*

(Hüzün evinde gam ve keder içinde bekleyen Yâkub, Yûsuf yüz-lü sevgili geldi artık bu hüzün ortamından çık.)

*Yûsuf'un şevk-i visâliyle müdâm
Cennet olur Ya'kub'a Beytü'l-Hazen¹¹*

(Hüzün içerisinde kalan Yâkub'un Yûsuf'la kavuşması ile o mahzuniyet gider, bulunduğu yer Cennete dönüşür.) Zaten seven birinin sevdiğiyle bulunduğu köhne bir yer ona saray olur. Sevdiğinden ayrı kalanlar sarayda da olsalar zindanda kalmış gibidirler.

10-Ateş, Osman Hulûsi, Divân-ı Hulûsi-i Daredevî, s. 178, Ankara 1997.

11-Ateş, a.g.e, s. 260.

Melek Yüzlü Güzel

Hız. Yûsuf güzelliğın tımsalıdır. Dîvân'dan gizemli mısralar okumaya devam edelim:

Ey Yûsuf-ı Ken'ân'ım
Vey tıfl-ı melek şanıım
Beytü'l Hazeni gamda
*Düşdüm dem-i hicrâna*¹²

Hulûsi Efendi'nin bu mısralarını okurken Yûsuf Suresinin 31. ayeti aklımıza geliyor. Mısır kadınları ona bakarken: "Allah'ı tenzih ederiz, bu bir beşer değildir, bu çok şerefli melekten başka bir şey değildir." diyorlar.

Melekler gözle görülen varlıklar değildir. Nurdan yaratıldıkları için ayrı güzellik sahibidirler. Dünya güzelliklerinin fevkindedirler. Onun için Hız. Yûsuf meleğe benzetilmiştir.¹³ Hız. Yûsuf, Mısır sokaklarında gezerken yüzünün pırlıtsı güneş ışıklarının yansıması gibi duvarlara aksederdi. Bir kimse onun yüzüne bakmak isterse hemen gözlerini çevirmek zorunda kalırdı. Bütün bunlara rağmen Yûsuf aleyhisselâma güzelliklerinden sâdece bir parça verilmişti. Muhammed aleyhisselâma ise tamâmı verilmişti. Ashâb-ı kirâm Peygamber Efendimize, "Siz mi güzeldiniz, Hız. Yûsuf mu güzeldi?" diye sorunca Peygamber Efendimiz sallallahü aleyhi ve sellem: "Kardeşim Yûsuf benden sabih (güzel), ben ondan melihim (sevimliyim). O'nun görünen güzelliği benim görünen güzelliğimden çoktur." buyurdu. Peygamberimizin (sallallahü aleyhi ve sellem) görünmeyen güzelliği gösterilseydi, kimse bakmaya tâkat getiremezdi. Ashâb-ı Kirâm'ın gençleri, Hazret-i Âişe vâlidemizden Peygamberimizin (sal-

12-Ateş, a.g.e.s. 276.

13-Mahmud Hakkı, Hazreti Yûsuf, s.55, İst,1977.

lallahü aleyhi ve sellem) güzelliğini sorduklarında Hazret-i Âişe (r.ah) şöyle söylemiştir.

"Mısır'dakiler, onun yanaklarının güzelliğini işitmiş olsalardı, bütün mallarını, onun yanaklarını görebilmek için sakarlardı. Züleyhâ'yı kötüleyen kadınlar, onun parlak alnını görselerdi, ellerinin yerine kalplerini keserlerdi (de acısını duymazlardı)."

Hakikî güzellik, daima hayallerin ötesindedir. Ve ideal güzellik, ancak gerçek güzelliğe bir sembol, bir misal olması bakımından önem taşır. Bir masum güzelliğin en mükemmel bir macerası olan ve ebedî güzelliğin gerçek yüzünü görmüş bir gözün, geçici güzelliğin cilvelerine nasıl bir küçümseme ile baktığını anlatan Yûsuf Kıssası, gayb âleminde müteşabih bir sembol ile tecelliye başlayıp, gitgide gelişerek mealini bulmuş bir hakikatin belagatlı bir anlatımı ve aynı zamanda Muhammedî güzelliğin ezeli bir simgesi ve nişanıdır.¹⁴

Yukarıdaki mısralarda Hulûsi Efendi mürşidini, zamanın Yûsuf'u ve melek yüzlü, güzel sevgili olarak tarif etmekte yani mürşidini bu tavsifle anmakta, ondan ayrı geçen zamanları hüzn evinde geçen zamanla eşdeğer tutmakta, hicran yarısı olarak nitelemektedir. Zamanın sahibi olan mürşidine bir övgü daha şu dizelerde ifade edilmiştir:

*Âhû bakışla aldın
Gönlümü derde saldın
Yakub-ı zârın oldum
Ey Yûsuf-ı zamâne¹⁵*

Tasavvufta "Sahib-i Zaman" diye bir tâbir vardır. Genellikle bu ifade asrın en büyük velisi için kullanılır. Zamanda ve mekânda ta-

14-Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, c.5, s.32.

15-Ateş, a.g.e, s. 411.

sarruf sahibi olduğuna inanılır. Zaten müridler de mürşidlerini hep böyle bilir, böyle inanırlar.

İşte, zamanın sahibi, asrının ferdası olan mürşidini şiir diliyle Hulûsi Efendi şöyle tarif eder:

*Gelmedi misli gibi asrında
Olmadı kimse anın fevkinde
Görseler ânı Yahud u Tersâ
Der idi Yusuf-u Kenan ana*¹⁶

(Yaşadığı asırda onun gibi bir mânevîyat ulusu gelmedi. Onun mânevî terakkisini geçecek kimse de olmadı. Değil Müslüman ve ehl-i tasavvuf, Yahudi veya Hıristiyanlar bile bu güzel insanı (mürşidi) görseler idi, Kenanlı Yusuf güzelliğinde olduğunu söylerler, güzelliğini inkâr etmezlerdi.)

Çok sevdiği o güzelin gönül tahtındaki sultanın uğruna her şeyini feda etmekte, bu ulvî sevgi için her şeyini vermektedir. İşte bu anlamları taşıyan birkaç beyit ile yazımızı bitirelim:

*Tek izzimi al vârimı al cânımı al da
Bu Mısr-ı dilin Yûsuf-ı Ken'an'a dokunma*¹⁷

(Tek izzetimi, bütün varlığımı hatta her şeyden kıymetli olan cânımı al ama, bu gönül ülkesinin sultanı Yûsuf yüzlü sevgiliye dokunma. Ona bir zarar gelmesin, bu uğurda her şeyden geçebilirim.)

*Mısr-ı vücûdumun Yûsuf'u sensin
Ey Yûsuf-ı Ken'an-ı Mısr-ı vücûdum*¹⁸

(Varlığımın gayesi o Yûsuf yüzlü sevgili sensin. Ey Kenanlı Yûsuf gibi güzel yâr, gönül ve beden tahtı senin içindir.)

16-Ateş, a.g.e, s. 379.

17-Ateş, a.g.e, s. 305.

18-Ateş, a.g.e, s. 232.

*Derdine can hasr etmişiz
Dil mülkünü Mısır etmişiz
Ya'kub-ı Ken'an'ız bugün
Ol Yûsuf-ı Ken'an bizim*

(Canımızı senin derdini çekmeye adanmış, gönülde sana en çok sevgi duyduğumuz için Mısır gibi zenginlik ülkesi konumuna kavuşturmuşuz. Bu gün Kenanlı Yâkup gibi sana sevgi dolu bir yüreğin sahibiyiz. Sevgi âleminin de, Mısır gibi zenginlikler mekânı olan kalbimizin de tek sultanı olan Yûsuf bizindir. Biz onunlayız, o bizimle...)

Aşkta Gizlidir

30 Mayıs 2003, Darende

Gülün güzel kokusuna can verir
Bülbülün feryâdı aşkta gizlidir
Seherde dileğin O Sübhan verir
Gönüller murâdı aşkta gizlidir

İlmi ledün yârin bir tel saçında
Mahpus kalır zâhid ilim içinde
Mecnûn için bütün âlem içinde
Ve Leylâ'nın adı aşkta gizlidir

Aşktır padişahı kul eyleyen sır
Yakûben sîne-i kül eyleyen sır
Fetih müjdesini yol eyleyen sır
Fâtihin cihadı aşkta gizlidir

Gönül marazının aşktır merhemi
Sürer o sevgili eliyle emi
Zeliha-i Yusuf, Aslı'n Keremi
Şirin'in Ferhâd'ı aşkta gizlidir

Meseldir "Âşığa Bağdat sorulmaz"
Gözyaşı Fıratır çağlar durulmaz
Aşksız gönül vîranedir, durulmaz
Fuzûlî Bağdâdî aşkta gizlidir

Tektaş aşk nârının pervânesiyim
Darend'e aşkın dîvânesiyim
Aşk bâbının âciz bir kölesiyim
Miftâh-ı küşad-ı aşkta gizlidir.

Dîvân-ı Hulûsî-i Daredevî'de

Saadetli Bir Bakış

Sevgili Peygamberimizle ilgili ifadeler kullanılırken hürmeten;

Mescidine: Mescid-i Saadet,

Yaşadığı zamana: Asr-ı Saadet,

Üst giysisine: Hırka-ı Saadet,

Ayakkabılarına: Nalin-i Saadet,

Evine: Hane-i Saadet,

Kabrine: Hücre-i Saadet,

Ve mübarek sakal tellerine de: Lihye-i Saadet denilmektedir.

Saadetli bir ümmete saadetler getiren saadet peygamberine binlerce salât ve selâm olsun...

Peygamberimizin “Mescid-i Saadetinin” ecdadımız Osmanlılar devrindeki tamirâtı esnasında çıkan hafriyatın, toprak, taş ve diğer tuğla, mermer gibi malzeme artıkları ayakaltında çığnenmesin diye; Medine civarında etrafı çevrili bir mahalle dökülmüş ve insanların buraya basmalarına müsaade edilmemiş, böylece hürmetli bir şekilde muhafaza edilmeye çalışılmıştır.

Mescidinden çıkan bir parçaya bu kadar ihtiram gösteren ümmeti, mübarek sakalının tellerini de yere düşürmemiş, başlarında, sarıklarının arasında saklamış, camilerin, evlerin en mutena köşelerine koyup, O’na hürmet ederek bereketinden istifade etmişlerdir.

Cenab-ı Peygamber tıraş olduğu zaman, saç ve sakal telleri ashab tarafından toplanır, hâtıra olarak saklanırdı. Enes bin Malik (r.a.) Hazretlerinin “Bir defasında berberi Hz. Peygamber (s.a.v.)’i tıraş ederken görmüştüm. Ashabı etrafını sarmış, kesilen saçlarını hiçbir telini yere düşürmüyorlar, kapışarcasına alıyorlardı.”¹ şeklindeki izahatı bu hususu açıklamaktadır.

Ashab-ı Kirâm tarafından muhafaza edilen Lihye-i Saadetler (Sakal-ı Şerifler) nesilden nesile gelerek günümüze kadar ulaşmıştır. Bugün birçok târihî camide hatta ailelerin elinde Sakal-ı Şerif bulunmaktadır. Sakal-ı Şerifler ekseriyetle kristal şişelerde veya mercek-varî cam tabakalar arasında muhafaza edilir, kırk kat bohçaya sarılarak saklanır. Mübarek gün ve gecelerde salâvat-ı şerifeler okunarak ziyarete açılır, gönüllerdeki Peygamber sevgisi tazelenir, dünya gözüyle görmeden kendisine iman edenler bir nebze olsun hasret giderirler.²

Camilerde Lihye-i Saadetler (Sakal-ı Şerifler) minberlerin son ba-

1- Müslim, Hac 322-3264/1812; Ahmed b. Hanbel, 3/133, 137.

2- Bkz; Aydın, Hilmi, Mukaddes Emanetler, ss. 102-105, İstanbul, 2004.

samağından sonraki sahanlıkta yüksek bir iskemle üzerine, bir kutuya konulmuş şişe içinde ve üstü yeşil örtülü olarak bulundurulur. Lihye-i Saadetin bulunduğu şişe kırk bohçaya sarıldıktan sonra kutuya konulur ve Lihye'nin bulunduğu kutu camilerde minberin en üst sahanlığında, konaklarda da konağın en hürmetli bir yerinde bulundurulur. Ziyaret sırasında salâtu selâm ile yerinden alınarak mihrabın önünde adam boyunca bir sehpa üzerine konularak cami-in imamı tarafından cemaata ziyaret ettirilir. Ziyaret bittikten sonra tekrar bohçalara sarılıp kutuya, kutu da eski yerine konulur.³

Hilye-i Saadette Lihye-i Saadet

Peygamberimizin kutlu vasıfları ile mübarek güzelliklerini anlatan eserlere Hilye-i Saadet denir. Hz. Muhammed (s.a.v)'in fizikî, ahlakî, ruhî ve insanî özelliklerinin güvenilir kaynaklardan derlenmesiyle meydana getirilen bu eserler, asırlar boyu halk arasında makamla okunmuş muhteşem klasiklerimizden birisidir.

Hakanî Mehmed Bey'in kaleme aldığı Hilye-i Saadet'in "Sakalı sık idi" diye başlayan bölümünde manzum olarak sakal-ı şerifleri şöyle tarif edilmektedir:

Ol hudâvend-i hudâvendânın

Ya'ni ol zât-ı azîmü's-şânın

O Efendiler Efendisi'nin, yani o şanı yüce peygamberin...

Rîş-i pâkinde usûlü çok idi

Katı çok târ beyazı yok idi

...mübarek sakalı zaman zaman muhtelif biçimlerde görünürdü. Başlıca özelliği karallığındaki koyuluk olup beyazlamamasıydı.

3- Pakalın, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, 2/366, M.E.B Yay, İst, 1993.

*Ol mübarek sakalından bunu bil
Ancak ağarmış idi onyedi kıl*

Ömrü boyunca o mübarek sakalında yalnızca on yedi kıl ağarmıştı.

*Dahi icmâ' ile merdân-ı îlâh
Demiş "Ol lihye-i müşgîn-i siyah*

Sahih araştırmacıların hepsi ittifak ile demişlerdir ki: "O siyah misk gibi olan sakal...

*Ne kıvırcık ne dırâz idi katı
İ'tidâl üzre idi her ciheti*

...ne kıvırcık, ne de çok uzun idi. Her bakımdan (uzunluğu, dalgalılığı vs.) orta görünümlü idi.

*Hûb idi top-ı zenahdânı anın
Sâid-i sun' idi çevgânı anın*

...Çene yuvarlağı çok güzel bir top gibi görünürdü. Öyle ki o topun çevganı yaratıcılık baldırı idi.

*Etti ol çâh-ı zekân nice zamân
Yusuf'un başına Mısır'ı zindân*

Sanki o çenedeki çukuru, Yusuf'un başına Mısır'ı zindan eden kuyu idi.

*Şeb-i Kadr idi o rîş-i makbul
Ya meğher sûre-i "Ve'l-leyl" idi ol*

O değerli sakal sanki bir Kadir gecesi; yahut da Velleyl suresi gibi kara idi.

*Hüsnüne vermiş idi revnak u fer
Lem'a-i nûr-ı siyah idi meğher*

Kara renk onun güzelliğine sanki bir parıltı ve ışık vermişti. Bel-

ki de siyah bir nurun ışığıydı.

Az idi süble-i ferhundeleri

Mülk-i Rûm'un nitekim müşg-i teri

Bununla beraber kutlu kirpikleri seyrek idi. Anadolu ülkesinde taze misk kadar seyrek...

Ol saadetti mehilsin el-hak

Tib-i Arş ile idi müstağrak

O mübarek güzellikler bütünü (kaşlar, kirpikler, sakallar ve saçlar) Arş'ın ilahi kokusunu taşırlar idi.⁴

Sahabelerin muhafaza ettikleri ve canlarından çok sevdikleri Hz. Peygamber (s.a.v)'in izini taşıyan Lihye-i Saadet ve bunun gibi kıymetli hatıralar, nesilden nesile aynı sevgi ve hürmet hissiyle korunmuştu.

Eskiden önemli törenlerde ve açılışlarda Sancak-ı Şerifle birlikte Lihye-i Saadet de bulundurulurdu. 23 Nisan 1920 Cuma günü Türkiye Büyük Millet Meclisi açılışı hususundaki bir kararda şu ibareler geçmektedir: "Büyük Millet Meclisi'nin yevmi küşadını Cuma'ya tesadüf ettirmekle yevmi mezkûrun mebrukiyetinden istifade ve bilumum meb'usini kiram hazarati ile Hacı Bayram-ı Veli Camii Şerifi'nde Cuma namazı eda olunarak, envari Kur'an ve salattan da istifaza olunacaktır. Badessalât Lihye-i Saadet ve Sancak-i Şerifi hamilen daireyi mahsusaya gidilecektir. Daireyi mahsusaya dahil olamazdan evvel bir dua kıraatiyle kurbanlar zebholunacaktır." Bu ifadelerden anlaşıldığı veçhile milletimiz Lihye-i Saadete olan saygısını her hususta göstermiştir. Onun nurundan her vakit istifade etmiştir. Onun şerefiyle şeref-yâb olmuştur.

4- Hakani Mehmed Bey, Lihye-i Saadet, s.128-130, (Haz: İskender Pala), L&M Yay, İst, 2002.

Darende'deki Lihye-i Saadetler (Sakal-ı Şerifler)

Darende'de halen camilerde bulunan ve bayram günlerinde ziyaret edilen dört tane Lihye-i Saadet mevcuttur.

Darendeli Sadrazam İzzet Mehmet Paşa, sadareti döneminde Darende'ye evkaf dairesinden temin ettiği iki "Lihye-i Saadet" vakfetmiştir. Bunlardan biri Şeyh Hamid-i Veli Cami-i Şerifi'ne, biri de Hacı Hüseyin Paşa Camii'ne konulmuştur. Daha sonra Hüseyin Paşa Camii'nin harabeler içerisinde kalması sebebiyle "Lihye-i Saadet" tahrib olmak üzere iken, İbrahim Paşa camiine nakledilmiştir.

Yine kaynaklara göre Cebecizâde Mehmet Paşa, Darende'de bir cami, medrese, kütüphane, köprü, han, hamam, çeşme ve bu eserlerinin yollarına da kaldırım yaptırmıştır. Caminin yanına bir medrese ve kütüphane inşa ettirerek hayratını bir külliye haline getirmiştir. Hazine-i Evkaftan getirmiş olduğu "Lihye-i Saadeti" kendi camiine koymuştur. Sadefle müzeyyen gayet zarif bir sandık içerisinde mahfuz olduğu söylenen "Lihye-i Saadet" daha sonraki tarihlerde Zaloğlu Hacı Ahmed Ağa tarafından yaptırılmış olan Çarşı Camii'ne nakledilmiştir.⁵

Merhum Hacı Hasan Akyol'un gayretleriyle yeniden inşa edilen Darende Kurtbağı (Yeni) Camii'ne; İhramcızâde İsmail Hakkı Toprak Efendi (k.s)'nin ve Hulûsi Efendi (k.s)'nin bağlılarından, Gaziantep eşrafından, Haksalların yeğeni Enver Kayalı Bey, Mersin'den temin ettiği bir Lihye-i Saadet getirir. Yüce emanet için tanzim ettiği "Şahadetname " 26 Haziran 1961 tarihini taşımaktadır. O tarihten itibaren bu Lihye-i Saadet'te Darende'de ziyaret edilmektedir.

Öteden beri büyük zatlara ve önemli şahsiyetlere intikal etmiş

5- Akgündüz, Ahmet / Öztürk, Said/ Baş,Yaşar, Darende Tarihi, ss-739-745, İst, 2002.

Lihye-i Saadet'lerinin muhafazası için, büyük konaklarının en üst katında özel olarak yaptırılmış ayrı bir daire vardı. Lihye-i Saadet dairesi, bir odadan ibaret olabildiği gibi büyükçe bir cami gibi yapılmış diğer bir odası ile ona uygun bir sofası da bulunabilirdi. Lihye-i Saadet odasının tavana yakın, ışık alacak iki-üç penceresi olur, içi tamamen yeşile boyanırdı. Odada kapakları işlemeli, içi yeşil kadife ile kaplanmış bir dolap, ziyaret sırasında üstüne Lihye-i Saadet'i koymak için yeşil boyalı ve yaldızlı bir sehpa ve muhafaza için kadife üzerine gümüş kabarıklarla süslenmiş bir çekmece bulunurdu. Lihye-i Saadet'in kendisi ya altın çerçeveli akikten yapılmış ufak bir kutu ya da özel yapılmış ufak silindir biçiminde billür bir zarf içine konur, en iyi cins şaldan veya üzeri sırma işli ve iç astarı beyaz canfesten, kenarlarına sırma saçak dikilmiş, birbirinden uzak otuz-kırk kadar bohçaya, önce en ufağından başlamak üzere, sıra ile sarılırdı. Sonra da hepsi birden Harem-i Şerif puşidesinden bir parçaya sarılarak adı geçen çekmece içinde dolaba kaldırılırdı. Cami şekline sokulmuş olan odada, Lihye-i Saadet ziyareti, mübarek gecelerde yapılırdı.

Bir Bayram Sabahındaki Saadetli Aydınlık

Darende'de bulunan dört Sakalı Şeriften birisinin Şeyh Hamid-i Veli Camiinde olduğunu başta söylemiştik. Bir bayram sabahında yaşadığımız Lihye-i Saadet ziyaretini tarif ederek yazımızı bitirelim:

Her bayram olduğu veçhile, yıllarca Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi(k.s)'nin yaptığı gibi, tekbirlerle minbere çıkıp, yeşil bir örtüye sarılmış Sakal-ı Şerif'i büyük bir ihtimam ve ta'zimle öpüp, başının üzerinde tutarak merdivenlerden yavaş yavaş inen H. Hamidet-tin Ateş Efendi, estetik bir sanat anlayışıyla yaptırılan ve ceviz ağacından el işçiliği ile yapılmış, yüksek sehpa üzerine koyar. Zaten

böyle bir ulvî vazifeyi yapan ve Evlad-ı Rasul olarak, ceddinin mânevîyatını iyi bilip, takdir eden bu büyük zatın huzurunda Lihye-i Saadet ziyareti ayrı bir önem kazanır. H. Hamidettin Ateş Efendi, yeşil örtü açıldıktan sonra, Lihye-i Saadet'in bulunduğu sedef kakmalı küçük sandukayı açarak, güzel kokulu temiz bir bezle cam tabakayı sildikten sonra, ziyarete başlanır. Minberler yapılırken, hem sanat açısından hem de bu tür ziyaretler açısından ta'zimle geçilecek insan baş seviyesinde basık olarak yapılır. Minber koridorundan geçen cami cemaati Peygamberimizin huzurunda bulunmuş gibi, onu ziyaret etmiş olma zevki ve duygusu içinde, O'nun mübarek bir parçası olan Lihye-i Saadeti ziyaret ederken; O Âlemlerin Efendi'sine, O'nun âline, ehli beytine ve ashabına salâvatlar getirir. Camide bulunan bütün cemaat, teker teker bu ziyareti yaptıktan sonra Sakal-ı Şerif büyük bir hürmetle küçük sandukaya konularak yeşil örtüsüne sarılıp, yine H. Hamidettin Efendi tarafından üç defa öpüldükten sonra salâvatlarla ve tekbirlerle tekrar yerine konur.

Bizim birkaç satırda anlatmaya çalıştığımız bu duygu ve mânevîyat dolu anlar, asr-ı saadetten bir mevsim gibi yaşanır.

Dîvânda Açan Çiçekler

Şiir gülşenimizin en nâdide mısraları, renk renk açan çiçeklerimizle süslüdür. Edebiyat bahçesinin en güzel ve en görkemli çiçeği mutlaka güldür. O da Sevgili Peygamberimizin remzi, onun sembolü olduğu için en çok rağbet edilen çiçeklerden biri olmuştur. Sonra lâle, sünbül, nergis, yasemin, reyhan ve karanfil en çok ismi geçen, şiire konu olan çiçeklerdir.

Dîvân şiirimizde; sevgilinin yüzü gül, sînesi yasemin, sürmeli gözü nergis, ağzı gonca ve anber, kokulu kıvrıkcık saçı sünbül gibi tasvir edilmiştir. Bahar ve sevgilinin güzelliği tasvir edilirken, çiçekler sembol olarak kullanılmıştır.

Anadolu coğrafyası binbir çeşit kır çiçeği ile doludur. Ancak şiirimizde ismi zikredilen çiçek sayısı çok da fazla değildir. Çünkü Türk sanatı, dış dünyadaki ayrıntıyı en aza indiren ve bu en az üzerinde derinleşmeye çalışan, özetleyen bir sanattır.

Sembolik değerleri bulunmayan binbir çeşit çiçekten söz etmek-tense, zaman içinde zengin anlamlar yüklenmiş çiçeklerden söz etmek, Türk sanatçısına, şairine göre daha doğrudur. Böylece yüzyıllar içinde oluşmuş ortak sembolizmden de kopmamış olurlar.¹

Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'de gül, 240 defa, sümbül 16 defa, lâle 12 defa, nergis 6 defa ve karanfil 1 defa geçmiştir.²

"Gülü tarife ne hacet, ne çiçektir biliriz!" meşhur sözünün ifade ettiği gibi, daha önceki yazılarımızda gülden genişçe bahsettiğimiz için, biz bu yazımızda Dîvân-ı Hulûsî-i Darendevî'de geçen örneklerle "lâle, sümbül, nergis ve karanfil"den bahsedeceğiz.

Tevhidin Remzi Lâle

Lâle, Osmanlı İmparatorluğu devrinde, bilhassa XVI.-XVII. yüzyıllar arasında süs bitkisi ve süsleme motifi olarak çok büyük bir önem kazanmıştır. Sultan Üçüncü Ahmed (1673-1736)'in saltanatının son yıllarında (1720-1730) bu ilgi doruk noktasına çıkmış ve bu dönem bazı tarihçiler tarafından Lâle Devri olarak isimlendirilmiştir.

Anadolu'da lâle ile ilgili kültür Türklerle başlamıştır. Romalılar ve Bizanslıların bu çiçekle ilgilenmeyişleri yüzünden bu devre âit paralar, âbideler veya eşyalar üzerinde lâleye dâir hiçbir şekil bulunmamaktadır. Lâle, süsleme motifi olarak, XII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da kullanılmaya başlanmıştır. Yine Anadolu'da, lâleyi şiirlerin-

1- Ayvazoğlu, Beşir, Güller Kitabı Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme, Ötüken Yay., İst. 1997, s. 196-197.

2- Alıcı, Lütfi, Osman Hulûsî Efendi'nin Dîvânında Gül Sembolü, Somuncu Baba Dergisi, Aralık 1996, Y:3, S:11, s. 9.

de kullanan ilk şair Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî olmuştur. Rubaile-
rinde:

"Bir göz ki, bakışı o güle ve lâleye dönmüştür"

"Can, hep o lâle bahçesinden söz açmaktadır"

"Ey lâle gel de sen yanağımdan renk al" der.

Osmanlılar devrinde süs bitkisi olarak İstanbul'da ancak lâle, sümbül ve zerrin gibi soğanlı bitkilerle, karanfil, gül ve menekşeye değer veriliyordu.³

Dîvân şiirinde kırmızı rengi ile sevgilinin yanağı ve âşığın göz-
yaşları lâleye benzetilir. Lâlenin ortasındaki siyahlık sevgilinin ya-
naklarına özenme ve onu kıskanma dolayısıyla bağrında meydana
gelmiş bir yara, dağlama olur. Ciğeri kan olmak, bağı yanmak, pür-
hûn olmak vs. bu sebeple kullanılır.

Hulusi Efendi bir beyitte muhabbetin eseri olan gönül yarasını
şöyle ifade eder:

Nişan var sînede dâğ canda âsâr-ı muhabbetten

*Ne canlar yaktı, ne kanlar döküp pişman olan hüsnün*⁴

Ortasındaki karalığı ile lâle, üzerinde ben olan bir yanaktır. Sev-
gilinin yanağı ve âşığın gözyaşları lâleden daha kırmızıdır. İran mi-
tolojisine göre yıldırım, yaprağın üstündeki çiğ tanesine düşmüş, çiğ
tanesi ve yaprak alev alarak donmuş, lale de böylece ortaya çıkmış-
tır. Lâlenin ortasındaki karanlık da yıldırım yanığı imiş. Lâle, yaba-
nî bir çiçek oluşu, çabuk solması, suya ihtiyaç duyması vs. özellik-
leriyle şiirlerde çok sözü edilen bir çiçektir. Genellikle bahçe çitleri-
nin kenarında bitmesi, onu miskin sıfatıyla anmaya sebep olur. Ta-

3- Baytop, Turhan, "Osmanlı Lâlesi", Lâle Mecmuası, Sayı:5, s. 3, Aralık 1987.

4- Ateş, Osman Hulûsî, Divân-ı Hulûsî-i Darende'î, (Haz: M. Muhsin Kalkışım, Lütüfı Alıcı, Ahmet Yenikale), s.173, Ank 1997.

bii bu sıfatta, bağrının yanık olması da etkilidir.⁵

Osman Hulûsi Efendi, gazelinin bir beyitinde dâğ kelimesi iki ay-
rı mânâda kullanılmıştır. Birinci mânâsı, bildiğimiz dağlarımız, çiçek
biten, keklik seken dağlarımız. İkinci mânâsı ise, yukarıda geçtiği
gibi, aşk ateşiyle dağlanan, yanan gönülde, baharı bile unutturan
bir aşk izinden bahsedilir. Beyit şu şekildedir:

*Açılır gönlü gül olur söyler dili bülbül olur
Dâğı lâle sünbül olur fasl-ı bahar unutulur⁶*

Lâle'nin Arapça yazılışı; Allah'ın büyüklük, ululuk, azamet ve
saygınlık anlamlarını içeren sıfatlarının hepsini kapsayan "Celâl" is-
minin harflerine benzemesinden, yâni Allah kelimesindeki Elif ve
lâm harflerinin lâle kelimesinde bulunması, her ikisinin ebced hesa-
bıyla 66 sayısını vermektedir. Yine lâledeki Arapça 3 harf lamelif,
lâm ve he ile Osmanlı Devleti'nin amblemi olan hilâl ay kelimesi ya-
zılmaktadır. Ayrıca lâle; bir kök, sap ve çiçekten oluşup, tevhide
remzetmektedir. Lâle kelimesindeki harflerin sıraları değiştirildiğin-
de "Allah" ve "hilâl" kelimelerinin elde edilebildiği acaba ne zaman
fark edilmiştir bilemiyoruz ama lâlenin çok sevilmesinde bu ilgi çe-
kici tevafukun payı büyüktür. Allah'ı zikreden kalplerin ölmeyece-
ğini, mezarlarında bile bu zikirlerine devam edeceklerini, hatta tev-
hide sembol olan lâlenin mezarının üstünü süsleyeceğini Osman
Hulûsi Efendi şu dizelerde anlatır:

*Hayâl-i la'l-i nigâr ile toprak olam
Üstünde mezârımın lâleler biter
Bir gün görürsünüz ki Hulûsi
Feryad u figânı diner jâleler biter⁷*

5- Pala, İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, , Ötüken Yay., s. 251,252, İst. 2000.

6- Ateş, a.g.e, s.89.

7- Ateş, a.g.e, s.385.

(Sevgiliye kavuşma arzusuyla toprak olduğum zaman; O'nunla bir olduğumun, O'nda bâkî olduğumun nişanesi olarak, mezarımın üstünde lâleler biter. Bu hâl Allah'a kavuşmuşluğumun işaretidir. Bir gün sükûnet ile sabahın seherinde mezarımın üstünde yağmur damlaları düşmüş şebnemlerin bittiğini görürsünüz.)

Boynu Eğri, Ezel Kokulu Sünbül

Âşıkların her vaktinin sevgiliye adanmış olması gerekmektedir. Sevgiden başka hiçbir şey onun meşguliyeti olamaz. Dostun gizli sırları onun gönül paylaşımıdır. Ancak böyle olursa kendisine aşkın sırları verilir. O zaman da gönlü gül güzelliğinde açılır, boynunu sünbül gibi sevgilinin önünde eğri, sabah akşam bülbül gibi aşk ile öter. İç dünyanın şenlenmesi, çiçek güzelliğinde tavsif edilir. Âşıkların bu hallerini çiçek nârinliğiyle bezenmiş dizelerde kullanılan bir çiçek ismi de sünbüldür. Hulûsi Efendi şöyle dillendirir:

*Açıla gonca gül gibi
Boynu eğri sünbül gibi
Daim işi bülbül gibi
Subh ü mesâ hep zâr ola⁸*

...

*Şakıyan bülbüller gibi
Taze açan güller gibi
Lâleler sünbüller gibi
Açıla gönül açıla
Şen ola gönül şen ola⁹*

Sünbül, Dîvân şiirinin sık rastlanan çiçek adlarından biridir. Şek-

8- Ateş, a.g.e, s.16.

9- Ateş, a.g.e, s.17.

li ve kokusu itibariyle sevgilinin saçına benzer. Hatta sevgilinin saçını kıskanır ve ona özenir. Sünbül ile gül, hemen çok zaman birlikte bulunur. Bunun sebebi sünbül saçların, gül yanaklar üzerine dökülmesidir.¹⁰

İşte Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî'den bir beyit:

Evet yârin saçı sünbül yanağı gül'dü görmüştüm

*Bu tâbiri ana arzyledim de güldü görmüştüm*¹¹

Rivayet edilir ki, sünbüle, bu gönül kapan kokuyu nereden, hangi attardan aldığını sorarlar. O da, önceleri ezel bağında henüz açılmadık bir gonca olan ve güzel kokusunu sevgilinin rüzgârından aldığını, bu sürekli bahar ülkesinden, hicran sahiline atıldığını söyler. Seher vakti, güzel kokuların yayıldığı bir zaman dilimidir. Bir beyitte şöyle geçer:

Ol demde lâle sünbüle neşe dolar can-ı dile

*Bülbül güle gül bülbüle hayrân olur vakt-ı seher*¹²

Sevgiliyi arayan ve ona kavuşma arzusuyla Osman Hulûsi Efendi Dîvân'ındaki gazelinin bir beytinde şöyle buyurur:

Nerede o büklüm büklüm sünbül saçlı

*O gül yanaklı sevgili cânım benim*¹³

Nergisin Mest Eden Bakışları

Nergis, mitolojiye göre Narsis, çok güzel ve aşktan anlamaz bir delikanlıdır. Onu sevip de derdinden perişan olan kızlar bu gençten

10-Pala, a.g.e, s. 362.

11-Ateş, a.g.e, s.232.

12-Ateş, a.g.e, s.52.

13-Ateş, a.g.e, s.235.

şikâyetçi olurlar. Verilen ceza sonucu Narsis birgün derede kendi ak-sini görüp âşık olur. Kendini seyrederken suya atlar ve boğulur. Vücudu çürüyüp yerinde göze benzer bir çiçek biter ve bütün güzelle-re hayran hayran, baygın şekilde bakar. Şarkta bir efsaneye göre de Gül ile Nergis arasında bir aşk yaşanır. Bu iki sevgiliden Nergis göz şeklinde bir çiçek haline sokulur ve kıyamete dek hicran ve intizâr çekmeğe mahkûm edilir. Bütün bu efsanelerde nergis ile göz arasın-da yakın bir ilişki vardır. Sevgilinin gözü nergistir. Baygın ve şehlâ bakar, intizâr çeker, mesttir vs.¹⁴

Dîvân-ı Hulûsi-i Dârendevî'den bir beyit:

Harab-ı nergisi mestânen olup

*Acep ma'muru yok vîranen olsam*¹⁵

(Bana öyle bir mest eden nazarla bak ki, o mestlik hâli her za-man devam etsin. Tamiri mümkün olmayan perişanlığım yeter ki senin aşkından olsun.)

Osman Hulûsi Efendi, ilâhî aşk ile yanan gönlünü, sevgilinin mest eden bakışları ile hayretlere düşürdüğünü muradının hasıl ol-duğunu dile getirdiği beytinde şöyle buyurur:

Mest ü sergerdanlığım sanma şarâb-ı gayr ile

*Nergis-i mest gözlerin kıldı beni mest-i harâb*¹⁶

(Benim sana hayran oluşum, beni mest eden nergis gözlerinin, bakışlarının eseridir. Yoksa bunun dışında olan şeyler beni tesir al-tında bırakamaz. Gönlümün perişanlığı da bundandır.)

14-Pala, a.g.e, s. 314.

15-Ateş, a.g.e, s.222.

16-Ateş, a.g.e, s.23.

Gülün Gölgesindeki Karanfil

Karanfil kültürümüz çok eskilere uzanır. Vatanı Asya ve Önasya olan bu büyüğü çiçek, yüzyıllardan beri bahçelerimizin en gözde çiçeklerinden biri olduğu gibi, yüzlerce şekilde stilize edilerek süsleme motifi olarak da kullanılmıştır. Bilinen ilk örnekleri Selçuklu taş ve çini işlerindedir. Karanfil zevkimiz ve sevgimiz kesintisiz devam etmiş, XV. ve XVI. yüzyıllarda doruk noktasına ulaşmıştır. XVI. yüzyılda, sadece çinilerde ve taş üzerine tezyinatta değil, kumaşlarda da seçkin bir motif olarak yerini alan karanfilin bu yüzyılda lâle ile rekabete girdiğini söyleyebiliriz. Süheyl Ünver, 1929 yılında Viyana Müzesi'ni gezerken Türk kumaşlarını görünce, müze müdürü ve tanınmış oryantalist Henri Glück'e "Bunların Türk kumaşı olduğunu nereden anlıyorsunuz?" diye sorar. Glück'ün cevabı ilgi çekicidir: "Karanfil ve lâle motiflerinden."

Karamemi'yle birlikte kitap sanatlarına da giren karanfil, Gazneli Mahmud Albümü'ndeki buketlerle Ali Üsküdarî'nin buketlerinde zarif biçimleriyle seçkin bir yer edinmiştir. Dîvân şiirindeki yeri, tezyinatımızdaki yeri kadar seçkin değilse de, XV. yüzyıldan itibaren bütün şairlerde az veya çok onunla ilgili tasavvurlara rastlanır.¹⁷

Gül her zamanki gibi, Dîvân'da da karanfili gölgede bırakmıştır. Hulûsi Efendi'nin mısralarında şöyle geçer:

*Karanfiller tütsün dursun
Çiçeklerin başı güldür
Bülbülleri ötsün dursun
Gözlerimin yaşı güldür¹⁸*

Süsleme ve çiçek kültürümüzün diğer bir noktasına değinerek

17-Ayvazoğlu, a.g.e, s. 172-174.

18-Ateş, a.g.e, s.101.

yazımızı bitirelim. Bazı yörelerde başörtüsüne, yani el işi göz nuruyla hazırlanan yazmalara, beyaz tül bent kenarlarına işlemeler yapılır ve bu işlemelerin de ayrı bir dili vardır. Meselâ; kaynanası ile arası açık olduğunu ifade etmek isteyen gelin, başındaki örtüye kaynana dili çiçeğinden bir motif işler. Bu örtü işlemelerinde, sümbül çiçeği mutluluğu ifade eder. Âşık kızlar mor sümbül, nişanlı kızlar pembe sümbül işlerler. Lâle motifi benim bir sevdiğim var, gönlüm sadece ondadır demektir.

Bir olan sevgiliye gönül bağlayan birlik yolunun pirlerine bende-yiz elhamdülillah. Bizim gönül gülşenimizin muhabbet çiçekleri onların tebessümlü bakışıdır. Kelâmları sinemizin nakışdır. Muhabbet bağından gül, tevhid bağından lâle, irfan bağından sümbül, sadâkat bağından nergis ve zerafet bağından karanfil güzelliği devşirenlere ne mutlu!

Çiçek...Çiçek...

15 Mayıs 2005, Darende

Çiçek renktir, tabiatta ölçülü âhenktir,
Çiçek kokudur, nakış nakış dokudur,
Çiçek arıya baldır, yapraktır daldır,
Çiçek bitkilerin tâcı, dertlerin ilâcıdır,
Çiçek tohumdur, meyvedir, şaire ilhamdır,
Çiçek yaratıcının sanatı, mahlûkatın mir'atıdır,
Çiçek âşıkların gülü, duyguların dilidir,
Çiçek tevhidin lâlesi, seven gönlün hâlesidir,
Çiçek zülfün sümbülü, çiçek çemenin tülüdür,
Çiçek yârin bakışı, nergisin mestân nakışdır,
Çiçek karanfilin tütsüsü, çeyizin süsüdür...

Osman Hulûsi Efendi'nin Eserlerinde

Şeyh Hamid-i Veli

Dünya varlıkları içinde en değerli şey insan hayatıdır. Vazifeler içinde en değerlisi, insana, hayata hizmettir. Hayata hizmet içerisinde en değerli olanı ise fani hayatın bâkî hayata dönüşmesi için çalışmaktır. Dünya hayatının değeri de ebedî ve bâkî olan ahiret hayatına çekirdek ve başlangıç olması yönüyledir.

Hayatın bu derece kıymetli olmasındandır ki yüce Allah Kur'ân-ı Kerim'de buyurur: "Bir insana hayat vermek ve diriltmek bütün insanları diriltmek gibidir"¹ Hayata hizmetin ne derece önemli olduğunu bu ayet-i kerime açıkça beyan etmektedir.

Hayatın varlığı ve gerçekliği kadar ölümün varlığı da insan için mukadderdir. Bu dünyaya gözünü açan her canın, her insanın ömür sayfasından bir yaprağı fanilik rüzgarına kapılarak uçup gider ama hizmeti ve hayırlı eserleriyle iz bırakan insanların ismi asla unutul-

1- Maide, 32.

maz. Amel defteri kapanmayanlar sayılırken; hayırlı bir evlat, hayırlı bir eser ve devamlı istifade edilen sadaka-i cariyeye bırakanlardan bahsedilir. Bu üç kısım insan hayata gözlerini kapasa da ardından devam eden hayırlarıyla ve isminin güzel bir şekilde anılmasıyla yüzyıllar boyu, hatta kıyamete kadar yaşamış, yaşatılmış olur.

Zaten insan olarak önemli olan da, şu dünya semasında devreden sesler içinde bir hoş seda bırakmak değil midir? Onun için Bâkî'nin şu kelâmı tam manasıyla konuya tercüman oluyor: "Bâkî kalan bu kubbede bir hoş bir sadâ imiş."

Hamid-i Veli Yaşıyor...

"Bir insanın anısını yaşatmak o insanı yaşatmak gibidir." sözüyle mütenasip, Şeyh Hamid-i Veli (Somuncu Baba) Hazretlerinin isminin, anısının yaşatılması hususunda Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi (k.s)'nin çok büyük emeğinin olduğuna işaret için bu satırlar kaleme alınmıştır.

14. yy'da yaşamış olan Somuncu Baba'nın 12. kuşaktan evladı olan Es-seyyid Osman Hulûsi Efendi, bütün hayatı boyunca mübarek ecdadının geleneğine uygun bir şekilde yaşamış ve kaleme aldığı eserlerinde onun hatıralarını diri tutmuştur. 1945 yılında imam-hatip olarak Şeyh Hamid-i Veli Camii'nde görev yapmaya başlamasıyla büyük bir hamle ile onarım faaliyetlerini yürütmüş ve muvaffak olmuştur. İşte o günlerde bir dostuna yazdığı mektubunda hem Şeyh Hamid-i Veli'yi anlatmakta, hem de hizmetin öneminden bahsetmektedir:

*Kim ki hayr üzre olur hayrı sever
Hayr işi işlemeğe dâim ever*

*Cedd-i pâkim o veliy-yi ekrem
Yâni Şeyh Hâmid-i gavs-ı a'zâm*

*Himmeti âleme gün gibi âyân
Kadr-i menziletine yok pâyân*

*Nice erbâb-ı kerem sa'y ü belîğ
Ederek kadrini kıldı terfî*

*Yine bugün de vefâ ehli tamâm
Ettiler halli hâlinca ikrâm*

*Ne güzel her yanı ta'mîr oldu
Benzeyüp cennete tenvîr oldu²*

Güzelliği tarif ederken verilebilecek en müstesna örnek “Cennet bahçesi”dir. Çünkü Yüce Kitabımızda cennetin vasıflarından sıkça bahsedilmiş, mü'minlere vâdedilmiştir. Dünyada iken de nerede güzel bir bahçe örneği gösterilse bu benzetmeden faydalanılmıştır. Osman Hulûsi Efendi de Somuncu Baba'nın bakımlı bahçesi için “nurlu cennet bahçesi gibi oldu” der.

Allah'a inanıp iyi işler yapan mü'minlere İslâm'ın vadettiği cennet, Huld, Me'va, Na'im, Aliye, Adn, Firdevs, Darü's-Selâm ve Hayevan adlarını taşıyan, birbirinin içine girmiş ve birbirini kuşatmış sekiz cennetten meydana gelir. Kur'an-ı Kerîm'in çeşitli surelerinde, eşsiz güzelliklerin toplandığı bir mekân, daha doğrusu bir bahçe olarak (cennet kelimesi de bahçe anlamına gelmektedir) tasvir edilen cennette, altın ve gümüşten, inci ve ipekten, birbirinin üstünde, ge-

2- Ateş, Osman Hulûsi, Mektûbât-ı Hulûsi Darende'î, 11. Mektup, (Haz. Mehmet Akkuş), Ankara, 1996, s. 31.

rektiğinde içinden dışı, dışından içi görünebilen evler, köşkler, kasırlar; geniş gölgeli, çeşit çeşit meyvelerle bezenmiş, çok güzel kokulu, bazılarının budakları kıymetli maden ve taşlardan, dünyada benzerleri bulunmayan ağaçlar; lezzetli, güzel kokulu, canı çekenlerin neredeyse ağzına kadar uzanan meyveler; zeminlerinden ırmaklar akan ve pınarlar fışkıran bağ, bahçe ve bostanlar; her çeşidinden tükenmeyecek bollukta yiyecekler, şerbet gibi içecekler, ayrıca tertemiz huriler ve gülmanlar vardır.³

Kapısının üzerinde Sevgili Peygamberimizin adı yazılı olan ve Allah'ın cemâlinin görüleceği yer olan cennettin en güzel çiçeği güldür.

Bir başka beyitte de bu vurguyu görmek mümkün:

*Gözönüne gelicek Şeyh Hamîd-i gavs-ı vahîd
Gâlibâ her yanı bir ravza-i ırdvân görünür⁴*

Şeyh Hamid-i Veli'nin bulunduğu mekânı göz önüne getirince, buranın cennet güzelliğinde bir yer olduğunu ifade eder. Ayrıca, yukarıda cennetin cemâlullahın görüldüğü yer olduğunu belirtmiştik. Şeyh Hamid-i Veli'nin ve kabrinin bulunduğu mekân Allah'ın lütuf ve rahmetinin tecelli ettiği yer olarak tarif edilmektedir.

Cennet Bahçesi Gibi

Âlemlerin Efendisi (s.a.v) Efendimiz bir hadisi şeriflerinde şöyle buyuruyor: “Minberimle evim arası Cennet bahçelerinden bir bahçedir.”⁵ Bu hadisi şerifin şerhinde de, burası zikir ve namaz için me-

3- Ayvazoğlu, Beşir, Güller Kitabı Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme, Ötüken Yay., İst. 1997, s. 59.

4- Ateş, Mektûbât, s. 103.

5- Ahmed b. Hanbel, II, 236.

leklerin âdeta hücum ettikleri yer olduğundan, zikir halkaları da öyle sayıldığından “Cennet Bahçesi” addedilmiştir.

Huzurlu bir namazın edâ edildiği, meleklerin bile iştirak ettiği, Peygamberimizin Mescidi’nde hissedilen gönül huzuru ve huşûnun inanan gönüller tarafından hissedildiği bir yerin de Darende Şeyh Hamid-i Veli Camii olduğunu Osman Hulûsi Efendi mektubunda arkadaşına hitaben şöyle yazıyor:

“Haremeyn muâdili bir “Ravzatun min riyâzı’l-cennet” olan makâm-ı mukaddesin füyûzât ve rahmet haymasının altında salâtı makbûl-i indallah olan namazlarınızı kılmak şerefinden bilmem ki sizleri hangi âmaliniz dür ve mehcûr tutmaktadır. Ol kerem ü vefâ-kânı nutk-ı dürrer-bârlarıyla mükerreren şân-ı âlilerini izah idüp dünyada dördüncü derecede menbâ-ı füyûzât ve rahmetle mâlidedir diye buyurdıklarını hepiniz duydunuz ve şahit oldunuz. Sâir günler de Cum’a günleri edâ-yı salât-ı Cum’ayı Şeyh Hâmid-i Velî Hazretlerinin camiinde edâ edilecek, Cum’a namazından daha mukaddes bir âmâl hangi amelinizdir ki anı tercihan sa’yinizden taksîr ediyor-sunuz.”⁶

Camiler müslümanların bir araya geldiği, omuz omuza, diz dize, gönül gönüle kaynaştıkları mekânlardır. Dua ve ibadetlerin topluca yapıldığı, secdelerin birleştiği, üzüntü ve sevinçlerin paylaşıldığı mübarek yerlerdir. Dinî ve sosyal hayatımızda müstesna yeri olan huzur evlerimizdir. Bilmediklerimizi öğrendiğimiz irfan yuvalarıdır. Dargınların barıştığı, dağılanların toplandığı, millî birliğimizin ve bütünlüğümüzün temel taşlarıdır. Camiler, Kabe-i Muazzama’nın şubeleridir. Mekke’deki Mescid-i Haram ve Medine’deki Mescid-i Nebi gibi iki büyük mukaddes mescidde kılınan namazların fazileti

6- Ateş, Mektûbât, s. 103.

diğerlerinden daha fazladır. Onun içinde huşû ile kılınan diğer mes-citlerdeki namazların fazileti, huzuru miktarında Hameyn'e mua-dil olur. Hameyn'de kılınan namazlara dâhil edilir. Zaten Hulûsi Efendi de buna işaret etmektedir. Mektubu biraz günümüz diline çe-virecek olursak şunları anlarız:

“Peygamberimizin Mescidini kuşatan rahmet ve füyuzatın huz-melerin düştüğü o feyiz kaynağının muhabbetinin ısıttığı, makbul namazların kılındığı bu mübarek yerden sizi hangi ameliniz alıkoy-muştur, mahrum etmiştir. Keremler bahşeden, dilinden inci-mercan gibi sözler dökülen İhramcızâde İsmail Hakkı Efendi(k.s)'nin birkaç kez sohbet: “Şeyh Hamid-i Veli Camii, dünyadaki dördüncü ma-kamdır. Feyiz ve rahmet açısından Mekke, Medine ve Kudüs'ten sonra gelen mânevîyat merkezidir.” buyurduğunu hepiniz duydu-nuz, bu sözüne şahit oldunuz. Cuma namazını Şeyh Hamid-i Veli Hazretlerinin Camiinde kılmaktan sizi hangi iş engellemiştir. O ne kadar önemli (!) bir iştir ki, onu tercih ederek bu güzel ameli yap-maktan kusur ediyorsunuz, geri duruyorsunuz.”

Burada ciddi bir uyarı vardır. Bu mektup aslında sadece bir kişi-ye hitap etmiyor, bu civarda yaşayan herkesi hayra, camiye, cemi-yete, rahmete, teşvik ediyor.

Darende'de yaşayan bir kimse için, gerçekten Şeyh Hamid-i Ve-li civarında bulunmak, oradan nefeslenmek, mânevî gıda almak, büyüklerin mânevîyat şemsiyesi altında bulunmak çok önemli bir nimet ve lütuftur. Bunun kıymetini belki içinde bulunanlardan tak-dir edemeyenler zaman zaman çıkmıştır. Şair ne güzel söylemiş: “Ol mâhîler derya içredir, deryayı bilmezler” sözü bu durumu çok güzel ifade ediyor. Balık suyun kıymetini ancak ondan uzak kalınca an-lar. İşte Zaviye Mahallesinde ikamet etmekte iken, bir başka şehre göçen bir komşusuna Hulûsi Efendi'nin hitabı:

“Koyup gidilecek sevdânın peşinde yelen ahmak değil de âkıl mı sayılır. Sermâyesi bâkî bir nefes, bu âlem-i fânînin değmez hayâtına verilmez. Şeyh Hamid-i Veli hazretleri Cami-i Şerîfine gidip, safâ-yı hâtırla mabûd-ı kâdimîne durup hâlisâne kıldığın iki rek’at namaz, yetmiş sene ömürden daha hayırlı değil midir? Eğer gönlünü ve ihtiyârını ana tafviz etmiş olsa idin, Rezzâk-ı âlem olan Allah seni burada da merzuk etmeye kâdirdir.”⁷

Her kim, bazı hikmet taşıyan işleri düşünür, tefekkür ederse, yaptığı bu tefekkür bir yıllık ibadete bedel olur. Her kim, yaptığı ibadeti düşünür ve onların hikmetine karşı irfan duygusu taşırsa, bu tefekkürü yetmiş yıllık ibadete bedel olur. Her kim, ilahî marifeti düşünür: Allahu Teâlâ’ya karşı tam irfan duygusuna sahip olmayı dilerse, bunun yaptığı tefekkür de bin yıllık ibadete bedel olur. Asıl irfan ilmi budur, irfan ilmi demekle tevhid hâli kastedilmektedir. Ârif kişi iştîyak duyduğu zata, mahbubuna bununla erer. Bu hâlin neticesi ise, ruhanî bir halle; tam yakınlık âlemine uçup gitmek olur... İki rekâtlık bir namazda hissedilecek tevhid hâli ve samimiyet başka yerde, boşuna geçirilen yetmiş yıllık ömürden hayırlı görülmüştür. Ayrıca rızık konusunda Allah’a tevekkül etmenin önemine işaret edilmiştir. Çünkü rızıkın kefilisi Allah’tır.

Osman Hulûsi Efendi’nin kaleme aldığı manzum silsilede şu ifadeler geçiyor:

*Veliyullah-ı ekmel Şeyh Hamid Veli babası ânın ey yâr
Hakikat dürrüne sarraf olup tecrîd ile üryân*

*Hakk edip pâyesin âli kemâlinden kemâl verip
Ana ta’zim ü tekrim eyledi ins ü melek hayvân*

Nesep silsilesini sayarken de, cedit Halil Taybi'nin babası olan Şeyh Hamid-i Velî'nin zamanın, yerlerin ve göklerin kutbu, Hacı Bayram-ı Velî'nin mürşidi ve Rasulullah'ın vârisi, Hazreti Ali (r.a) Efendimizin soyundan olduğunu işaret etmektedir:

*Şeyh Halil Taybi-i Mükerrrem
Pederdir ana ol şânı muazzam*

*Anın da pederi ol gavs-ı a'zâm
Zemin ü âsumanın kutb u efhâm*

*Hacı Bayram-ı Velî'yi eden irşâd
Somuncu Baba diye çıkaran ad*

*Velîyullah-ı âhir zamândır
Ana muhib olan ehl-i imândır*

*Ki Seyyid Şeyh Hacı Hamid Velî'dir
Rasulün vârisi sulb-i Ali'dir⁸*

İsmi İle Müsemmâ

Osman Hulûsi Efendi 1960 yılında dünyaya gelen erkek evladının adını “Hamid Hamideddin” koymuştur. Yıllar sonra bir sohbet esnasında: “Ecdâdımız Şeyh Hamîd-i Velî Hazretlerine ve ihvana hizmet etmek üzere Hamid'imın yetişmesi için çalışıyoruz, ikinci Hamid'i yetiştiriyoruz inşaallah... Çünkü birinci Hamid “Şeyh Hamid-i Velî”dir, O'nun da asıl ismi Hamid Hamideddin'dir.” buyururlar.⁹

8- Ateş, Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Darendevî, (Haz:M. Muhsin Kalkışım, Lütflü Alıcı, Ahmet Yenikale), Ank 1997, c. 2, s.143.

9- Palakoğlu, İsmail, Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Somuncu Baba Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2004, s. 59.

Zaman Osman Hulûsi Efendi'nin şahididir. Onun sözleri yıllar sonra tahakkuk eder. Osman Hulûsi Efendi'nin vefatından sonra (14 Haziran 1990) Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Vakfı Genel Başkanlığı görevini yürüten Hamid Hamidettin Ateş Efendi, Şeyh Hamid-i Veli Camii başta olmak üzere birçok imar, ihya ve yayın faaliyetlerini gerçekleştirir. Vakıf yayınları arasında "Somuncu Baba ve Neseb-i Âlisi" adlı eser yayınlanır. "Somuncu Baba" dergisi neşredilir. Bir külliye hâlini alan camii ve civarı günümüzde, her yıl yüz binlerce yerli-yabancı ziyaretçinin uğrak yeridir. Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezinin yayınladığı kitapları, dergileri yine onbinlerce okur takip etmektedir. Adına sempozyumlar, kültür etkinlikleri düzenlenmekte mânevî şahsiyeti anlatılmakta, eserleri incelenmektedir. Hazretin bir beyiti bütün bu saydığımız noktaya işaret etmektedir. Şeyh Hamid-i Veli (Somuncu Baba) ismi her ilde anılan, her dilde bilinen, her gönülde duyulan bir sevgi ışığı olarak yayılmakta ve onun şânına, büyüklüğüne uygun bir biçimde hatırlanmakta, yaşatılmaktadır... Elhamdülillah... Söz Osman Hulûsi Efendi'nin sözü:

Her ellerde anılsa her dillerde anılsa

Lâyıktır o büyüklük şânına Şeyh Hamîd'in¹⁰

10 - Ateş, Mektûbât, s.240.

Somuncu Baba

07 Ocak 2003, Darende

Kardeşliğe çağırarak
Gel etti Somuncu Baba
Yûnus, Mevlâna misali
El etti Somuncu Baba

Erdebil'den ilim aldı
Bursa'da Ekmekçi oldu
Aksaray'da biraz kaldı
Yol etti Somuncu Baba

Sultan Yıldırım çağında
Yaktı fırın sığağında
Gönlü aşkın ocağında
Kül etti Somuncu Baba

Devam eyledi soyunu
Resulullahın huyunu
Hacı Bayram'ın suyunu
Bal etti Somuncu Baba

Hac dönüşü Darende'ye
Yerleşti güzel beldeye
Mekânına hoş hediye
Gül etti Somuncu Baba

Kayadan çıkar bir göze
İbret olur size bize
Balıklar doldu havuza
Göl etti Somuncu Baba

Evlatları hizmetini
Yaptı bildi kıymetini
Bu Tektaş'a himmetini
Bol etti Somuncu Baba

Paha Biçilmez Öğütler

Bu fâni dünya hayatının şaşaası ve parlaklığı, oyun ve eğlencesi, uyanık ve hakiki mü'minin Allah'a giden yolda sağlam adımlarla ve kararlı bir şekilde ilerlemesine asla engel olamaz, olmamalı da. Dünya ehlinin çalışıp çabalaması, evini barkını zînetini, dahası maddî zenginliğini artırmak, korumak olmuştur maalesef. Bunun aksine, bâkî olan ebedî âlemi düşünüp ona göre hayatını tanzim eden Allah'ın has kullarından akıl ve basiret sahiplerinin yolu da, iman makamlarını ve takva derecelerini, salih amelleri ve sözleri koruyacak unsurlara en büyük özeni göstermek olmuştur. Esas olan da budur.

İman ve tevhid ihsanından sonra Allah'ın insanlara bağışladığı en büyük nimetlerden biri de, onlara öğüt veren samimi önderlerin olmasıdır. Öğüt verici sözleri kelâm-ı kibar olarak söyledikçe; onlara Allah'ı hatırlatarak en sağlam ve en etkili iyiliği yaparlar, en büyük yararı bağışlarlar. Hikmetli bir şekilde onlara, yapılması gere-

ken doğru halleri gösterirler. Böylece bu öğütlere uyanlar da, başarıdan en büyük nasibi elde ederler. Bu hususta kulağa küpe bir kelamı nakledelim: "Bil ki; sana öğüt veren seni sevmiştir, ikiyüzlü davranarak seni idare eden ise seni aldatmıştır." Ve yine bu noktada; bu sözde belirtilen doğruluk ve samimiyetin; Allah için, Rasulü için ve mü'minler için öğüdün önemi anlaşılır.

Öğüt; birine doğru veyâ uygun bir yol göstermek için söylenen sözdür. İnsan yetiştirmede gözden uzak tutulmaması gereken ve hiç eskimeyen metod "öğüt'tür. "Nasihat, ders, vaaz, hatırlatma" kelimeleri ile de ifade edilebilen öğüt, insan yaratılışına uygun bir tarzıdır. Yaratılışa uygun olduğunu da bir adı "öğüt" olan Kur'ân-ı Kerim'den öğreniyoruz: "İnsanları, Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütlerle davet et."¹

İnsanlara öğüt kasdı ile söz söylemek sünnettir. Dinî hükümlere uygun olarak, ihtiyaca göre tatlı ifadelerle yapılan konuşmalardan, verilen öğütlerden herkes faydalanır. Öğüt, gerçekten bir hayır işidir, çok sevimli bir hizmettir.

Güzellik Yolunu Tutanlar

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvân'ındaki bir gazelinin redifi, "tut"tur. Öğütler de zaten tutulması, hayata uygulanması için söylenir. Şimdi bu gazelin beyitlerini inceleyerek hikmetli öğütlerden bizler de nasibimizi alalım, gazeli anlamaya çalışalım...

Hulûsi Efendi Hazretleri, dünyayı bırakmayı daha doğrusu dünyevileşen hayat tarzını, aldatıcı dünyalıkları bırakmayı tavsiye ede-

1- Nahl, 125.

rek başlar gazeline. İlk beyit şöyledir:

*Ko dâr-ı fenâyı bunda râh-ı mülk-i bekâyı tut
O mülke varmağa dâmen-i ehl-i Hudâ'yı tut*

(Bu dünyanın geçici zevklerini/zenginliklerini yine dünyada bırakarak, ölümsüzlük ilkesini, Allah'la bâkî olma ebediliğini kavra ve O'na yönel. Bekâ âlemine varabilmek için de bir Allah dostunun eteğine yapış, bir insanı- kâmilin eteğini tut.)

İnsân-ı kâmil, büyük günahlardan kendini koruyabilen, küçük günahları da bilerek yapmayan kimsedir. Tasavvufta insân-ı kâmil olmak, yani ilahi sır ve kemâlâta sahip bulunmak için bir terbiye yolu kabul edilmiştir. Buna seyr-ü sülûk adı verilir. Bu yola girmek isteyen kimsenin, bir mürşidi kâmile intisap etmesi gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v) bir hadislerinde: "Mü'min mü'minin aynasıdır", buyurmuşlardır. Nasıl ki insan, yüzünde bulunan bir lekeyi, aynaya bakmadan görüp temizleyemiyorsa, kusurlarını da kâmil bir mürşide bakmadan, yani ona bağlanmadan görüp düzeltemez. Bu yolda hakiki mürşid olarak, evvel emirde Kur'an-ı Kerim'i ve Peygamberimizi zikretmek icap eder.

Bu vesile ile tarikata intisap etmek isteyen kimse, evvela talip, girdikten sonra mürşidinin telkin ve irşadıyla, kabiliyetine göre sâlik ve vâsil merhalelerini kat eder. Vâsil en son makamdır. Buna fenâfillah mertebesi de denir.

İnsanın bu merhaleleri kat edip, gayeye vâsil olabilmesi için zühd yolunu seçmesi, nefsinı tezhip ederek, tedrici bir ıslah ile makamdan makama atlayıp, bir halden başka bir hale inkılâp etmesi lazımdır.²

2- Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları, s.279-280, İstanbul, 1997.

*Elinde var iken fırsatı ganimet bil
Hebâ olmadan ömür tarîk-i Mustafâ'yı tut*

(İçinde bulunduğun nimetleri iyi değerlendir, her zaman dilimini, irşad halkasını, nefis terbiyesini öğreten tasavvufu, eline geçen ganimet olarak bil. Ömür gelip geçicidir, hayat tükenmeden, onu boşa harcama, Sevgili Peygamberimizin izini, İslâm'ın emirlerini samimice yaşa, bu seçilmiş yolu tut.)

Gelip geçici ömür içerisinde insanoğlu hele de Allah'ın iman bahsettiği müminler için en güzel gidilecek yol, tek kurtuluş seçeneği İslâm dinidir. Dinimizin güzellikleri, incelikleri Peygamberimiz tarafından bizlere tebliğ edilmiş ve onun hayatıyla örnek bir yaşam biçimi olarak sunulmuştur. Tarik-i Mustafa'dan kasıt, Peygamberimizin yolu ve onu takip eden tarikat ehlinin yoludur. Zaten hak ve tek yol İslâm'dır. İslâm'ı en ince biçimde yaşama ve nefsi terbiye etmenin yollarını gösteren tasavvuf büyüklerinin yolu da silsileleri ile Peygamberimize bağlanmaktadır. O zaman bu beyitten anlıyoruz ki, seçilmiş peygamberin, seçilmiş yolunu izlemek bir mühim fırsatı değerlendirmek, kurtuluşa ermektir. Zaten bir sonraki beyitte tasavvufî vurgu daha açık dile getirilmiştir. Hazret buyuruyor ki:

*Makbûl-i dergâh-ı Hakk olmağa istersen rızâ
Bir mürşid-i kâmilin elindeki asâyı tut*

(Allah katında kendisinden razı olunan biri olmak istiyorsan, kâmil bir mürşidin elini tut, ondan el al, elin onun eliyle olsun. Bu bağlılığın sayesinde yetişirsin. İbadetinle zikrinle, fikrinle amelinle Allah'ın razı olduğu kullardan olursun.)

Halk dilinde "el almak" olarak tabir edilen tasavvufî intisaba; "inabe" denilmektedir. Çünkü bir mürşidin elini tutmayanın, elini şeytanın tutup, onu sapkın yollara götüreceğine dair yaygın bir inanç vardır. İkinci beyitteki asâdan kasıt eldir, bağlılıktır. Mürşidin

asâsına yapışmak, ona bağlanmaktır.

Mürşid, doğru yolu gösteren, uyaran, irşad eden demektir. Gerçek mürşid Hz. Muhammed (s.a.v)'dir. Diğer mürşidler, O'nun mânevî mirasını elde etmeğe muvaffak olmuş kişilerdir. Cürcânî, mürşidi, doğru yolu gösteren, sapıklıktan önce hak yola ileten kişi, olarak tanımlar. Tasavvufî terim olarak, tarikat lideri anlamına da gelir. Aynı anlamda olmak üzere postnişin, şeyh, seccâdenişin, ifadeleri de kullanılır. Mürşid olan kişinin, Allah'ın ahlâkını tahakkuk ettirmiş olması, yani, en azından fena makamına ulaşması şarttır.

Mürşidin en makbulü, hem "kâmil" (olgun), hem de mükemmil (başkasını olgunlaştıran) olanıdır.³

Var ehl-i Hakk'a hizmet et bî-taleb ü bî-garaz

"Seyyidü'l-kavmi hâdimuhum" emr-i Habîb-i Kibriya'yı tut

(Hakk'a hizmet edene, sen de hiçbir dünyevî beklenti içinde olmadan, garazsız ve ivazsız bir şekilde hizmet et. Peygamberimizin; "Kavminin ulusu, o kavme hizmet edendir" hadis-i şerifindeki öğüdünü tut.)

Hizmet Eden Yücelir

Allah yolunda hayatını vakfeden Allah dostları başta olmak üzere bu kutlu yolun yolcuları hizmeti temel düstur edinmiş ve bu minval üzere hayatlarını geçirmişlerdir. Allah rızasından başka ümidi ve beklentisi olmayanın yaptığı işte, gördüğü hizmette elbette ki samimiyet vardır, gönüllülük vardır, ihlâs vardır. Zaten bu halis halleri onları yüceltmekte, içinde bulundukları toplumda, örnek önder hizmet insanı konumuna oturtmaktadır. Es-Seyyid Osman Hulûsi

3- Cebecioğlu, Ethem, Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü, s. 527, Rehber Yay, Ank, 1997.

Efendi'nin her türlü hizmete koşması, Peygamberimizin bu hadisi-nin mazhariyetidir.

*"Elest" hitâbındaki "belâ"yı laya sa'y etme
Ol hükmü unutma olan ahd ü vefâyı tut*

(Ruhlar âlemindeki verdiği "evet sen bizim Rabbimizin" sözü-nün gereğini yerine getir. Olumlu tavrını olumsuzla çevirme. O hü-küm sahibine verdiği sözü, ettiğin ahde vefalı olmayı hatırlından çıkarma, vefalı ol.)

Bezm-i Elest: Elest bezmi. Allah, ruhlar âlemini yarattığı zaman bütün ruhlara hitaben "Elestü bi-Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz de-ğil miyim?)" buyurunca ruhlar "Kalû: Belâ (Evet, Sen bizim Rabbi-mizsin dediler)." İşte o zaman ikrar vermiş olan insanoğlu, dünya hayatına geldiği zaman bu verdiği söze sadık kalmalıdır. Çünkü Al-lah, sözünden dönen olmasın diye ruhları birbirine şahit tutmuştur. Bu olay Kur'ân'da da anlatılır. (Ârâf/171-172). Bu meclis, "bezm-i ezel" olarak da bilinir. Tasavvufta ve İslâm edebiyatlarında en eski zaman, en eski meclis olarak değişik biçimlerde çokça kullanılmış-tır. Şâirler sevgililerine Elest bezminde âşık olduklarını, aşklarının o zamandan bu yana devam ettiğini söylerler. Kelime yalnızca "elest" olarak da anılır. Çok zaman telmih yoluyla kullanılır.⁴

*Tevekkül-i tâm ol ihlâs ile teslim olup yâra
Şükr-i bî-nihâye kıl Hakk'a hamd ü senâyı tut*

(Gönülden bir teslimiyetle, tevekkül et, her umurunda sevdiğine samimi bir bağlılık içinde bulun. Bu halinden dolayı da, Allah'a son-suz şükürlerde bulun, O'nu en güzel isimleriyle övme halinde ve O'na şükran duymada kendini daim tut.)

Tevekkül: Sebep ve tedbirde ihmal göstermemek şartıyla sebebi

4- Pala, İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, s.70, Ötüken, İstanbul, 2000.

hiç nazarı itibara almamak, Allah Teâlâ'ya güvenmek. Tevekkül işi Rab Taâlâ'ya havale etmek, işi idare etsin diye onun ilmine ve murakabesine sığınmak, sebep ve tedbiri ilâhlaştırmamak, insan iradesine ve tabiat kanunlarına Allah'ın iradesinden daha çok önem ve değer vermemek, kısaca Allah'ı vekil kılmak ve vekile tam olarak itimad etmektir. Sûfiler beşerî iradeye, sebep ve tedbir fikrine ve tabiat kanunlarına fazla önem ve değer vermenin ilâhî iradeye ve takdire önem ve değer vermemek mânâsına geldiğine kânidirler.

Tevekkülün yeri kalbtir. Zâhirde (tedbir ve sebebe tevessül ile çalışmak) hareketle meşgul olmak kalbteki tevekküle zıd değildir. Kul takdirin Allah Teâlâ cihetinden olduğuna hakikaten ve yakinen kanaat getirmiş olursa, bu durumda istediği bir şeyi elde edemezse, "Onun takdiri budur" diye; elde ederse, "Bu onun lütfudur" diye düşünür.

Bişr Hâfi: "İnsanlardan biri, Allah Teâlâ'ya tevekkül ettim, diyor. Halbuki Allah Teâlâ'ya karşı yalan söylüyor. Gerçekten Allah'a tevekkül etseydi, onun hakkındaki muamelesine de razı olurdu," demiştir.

Yahya b. Muaz'a: "İnsan ne zaman mütevekkil olur?" diye sorulmuş. O da -. "Allah Teâlâ'nın kendisinin vekili olduğuna gönül hoşluğu ile rıza gösterdiği zaman," diye cevap vermişti.⁵

Amelin kabul ediliş sırrının ruhu, emele ulaşmanın en büyük vasıtası, ebedî saadete nail olmanın emaresi ihlâstır. Lügatta ihlâs; saf, karışksız, vâsıl olmak, kurtulmak, pişirmek ve tahsis etmek; ıstılahta; ri-yâ, sum'a, gösteriş, şirk, alâyiş; samimiyetin zıddı, sırf Hakk rızasını düşünmek, sadece Allah'ı düşünerek konuşmak, hareket ve ibadet etmek.

5- Abdulkerim Kuşeyri, Kuşeyri Risalesi, (Haz: Süleyman Uludağ), s.259, Dergah Yay., İstanbul, 1978.

Dereceleri:

a) En aşağısı; dünyada ikram ve ihsana nail olmak ve dünyevî musibetlerden kurtulmak için amel etmek,

b) Ortası; dünya ve âhiret nimetlerine nail olmak için amel etmek,

c) En yüksek derecesi; sırf ubudiyetin hakkını ifa etmek için Hak Teâlâ'nın emirlerine uymak, sadece rızasını kazanmak için amel etmek. Kâmil ihlâs budur.

Yani dünyevî veya uhrevî bir maksat için değil, sadece Allah rızası için amel etmek. Bu tarifler kâmil ihlâs içindir.⁶

Hulûsî işit amel eyle bu güft-i azîzânî

Ger tâlib-i Hakk isen bu pend-i bâ-bahâyı tut

(Hulusi, bu azizler sözüne kulak ver ve ona göre amelde bulun, öyle hareket et. Hakk'a ve Hakk yoluna talipli isen, bu paha biçilmez öğütleri tut.)

Son beyitte Efendi Hazretleri kendine söylemiş gibi görünmekle birlikte, bu güzel öğütleri bizler gibi şimdi duyanların da tek tek tutup, bu güzel hasletleri yaşayarak hak ve hakikat yoluna hizmet edilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Yazımızı bitirirken meşhur bir öğüt eserinden de kısaca bahsedelim:

Farsça, "Pend" sözcüğünün dilimizdeki karşılığı "öğüt ve nasihatır." Edebiyatımızda "Pendname" isimli müstakil eserler yazılmış, "Öğütler Kitabı" telif edilmiştir. Bunlardan en meşhuru büyük mutasavvıf, Nişaburlu Mehmet Feridüddin-i Attar'a ait olan "Pendname" yani "Öğüt Kitabı"dır. Dilimize M. Nuri Gencosman kazandırmış,

6- Kuşeyri, a.g.e., s.305.

Maarif Vekâleti tarafından neşredilmiştir.

Asırlar boyunca Şark-İslâm ülkelerinde hemen her sınıf halk tabakası arasında geniş ve derin bir etki oluşturmuş olan Pendname'nin bir çok parçaları geçen nesillerin hafızasında yaşadığı gibi bu günün orta yaşlı aydınları da bunu ruh ve ahlâk eğitimi bakımından değerli bir vesîka olarak tanımıştır.

İslâmî ve tasavvufî bir görüşe dayanan pratik ahlâk kurallarını, insanlık duygularını beşerî faziletlerle muaşeret usullerini, hatta en basit yaşayış tarzlarını kuvvetli ve ahenkli bir mesnevî kalıbı içinde vecizelendiren bu küçük eser, kendi nev'inde en mükemmel bir örnektir. Çok itinalı bir şekil ve üslûp nizamı altında yazılmış olan Pendname bize sekiz asır önce Şark-İslâm klasiklerinin şekil ve öz bakımından eriştiği merhaleyi de aydınlatmaktadır.

Pendname, genel bir bakışla İslâmî bir temele dayanan ahlâk ve âdâb kaidelerini kısa formüller halinde gençliğe telkin etmek, halka tasavvuf fikirlerini aşılama maksadıyla yazılmış didaktik bir eserdir. Ancak içinde her seviyeye hitap eden müsbet ve kuvvetli fikirlerin de serpilmiş olmasına göre uzun bir tecrübenin, derin ve ihatalı bir bilginin rehberliğiyle pratik hayatta bahtiyar geçinmenin sırlarını da öğretmektedir.⁷

Paha biçilmeyen öğütler, bir gazelin satırları arasında inci taneleri gibi dizilmiş durmaktadır. Bizlere düşen de, bu inci tanelerini toplayıp, elimizde ve gönlümüzde tutmaktır. Zaten Efendi Hazretleri de "tut" buyuruyor

7- Bkz: Feridüddin-i Attar, Pendname, (Terc: M. Nuri Gençosman) Maarîf Vekaleti, 1958.

Gönül Dünyamızın Hakikat Gülleri

Kitaplarımız

Hacca veyâhut umre ziyaretine giden her mü'min, dostlarına ikram olsun diye mübarek zemzem suyundan getirir. Asırlardır kimisi, deri kırbalarda, toprak testilerde, kimisi ağzı lehimli tenekelerde, kimileri de günümüzde olduğu gibi plastik bidonlarda getirmektedir...

Bazen gümüş tepsilerde işlemeli fincanlarda ziyaretçilere sunanlar olduğu gibi, altın yıldızlı cam bardaklarda sunanlar da olmuştur. Hiç olmazsa bir bakır tasla da ikram edilmiştir. Sonuçta o mübarek su mü'minin dudağına değip ona hayat bahşetmiş, gönlüne huzur vermiştir...

Yüzyıllardır o hazineden testi testi yüreğe huzur serpen zemzem misali bereket devşiren edipler, şairler eserlerini o hazinenin güzel-

likleriyle doldurmuşlar... Kimi şiir olarak sunmuş kıymetli cevherlerini, kimi mensur metinler halinde... Eskiden iki derinin arasında mürekkep yazılı metinler olarak okuyucusuna ulaşan kitaplar, altın yaldızlı sayfalarda, tezhiplenip sultanlara takdim edilmiştir. Şimdi-lerde iki karton kapak arısında mürettep olarak meraklı nazarlara arzı endam ediyor kitaplar, bilgi hazinesi kitaplarımız...

Sonuçta kitap; kutsala hizmet ediyorsa içindeki değer daha da artar, içindeki hazineler daha da kıymetlenir...

İlâhî Bilginin Kaynağı

İşte ilâhî bilginin kaynağı da Allah'ın bitmek tükenmek bilmeyen ledün hazinesidir. Kitap denilince bizim aklımıza ilk gelen kitapların en üstünü olan Kur'anı Kerim'dir. İlahî bilginin en müstesna kaynağı da odur. Dört semavi kitabın en sonuncusu, hepsini içine alan Kur'an. Cebrail (a.s) vasıtasıyla Hz. Muhammed (s.a.v)'e vahyolunan. Bir kavmi değil, mesajlarıyla bütün insanlığı ve bütün zamanları kuşatan. Vahiy kâtipleri tarafından yazılan, tek nokta eksik olmayıp, eksilmeyecek olan, Allah (c.c) tarafından ebedîyete kadar muhafaza olunan. Hz. Ebubekir zamanında çoğaltılan Furkan. Onu kitap haline getirdi Hz. Osman... Onbeş asırdır çeşitli dillere çevrilerle bütün dünyaya ışık saçan nur kaynağı. Ona hürmeti en üstün şekilde tutarak yüceldi Âli Osman...

Edebî eserlerde en çok Kur'an ayetlerinden istifade edilmiş, iktibas yoluyla metin veya lafız olarak zikredilmiştir. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi de eserlerinde bu yolu izlemiştir. Onun Dîvân'ına baktığımızda bunu açıkça görebiliriz:

Osman Hulûsi Efendi Kur'an'a olan âşinalığını şöyle dile getirir;

*Bîçâre hâfız gönlümüz,
Âyine-i Rahmân bizim.
Bilsen serâpâ sînemiz,
Hep menşedi Kur'ân bizim¹*

(Ey dertlerine çare bulamayan hâfız; bizim gönlümüz Hakk'ın tecelli ettiği bir âyine olduğu gibi sînemiz baştan başa Kur'an talebiyle doludur.) ifadesiyle beyan etmişlerdir.

*Yüz dört kitâbın sırrını yârın yüzünden okuyup
Ol mushafı hüsn ile dolmuş mağz-ı Kur'ân olmuştum²*

beytinde ise Allah'a vasıl olan bir mürşid-i kâmil olarak O'nun yüzünün güzelliğinde yüz dört kitabın hikmetini okuyup, Hak kelâm-larının sırlarına vâkıf olup, sînesinin Kur'an'ın özü gibi olduğunu söylemiştir.³

Hulûsi Efendi Ramazaniyesinin bir dörtlüğünde Kur'an'ın indiği rahmet iklimi, mübarek Ramazan ayının ve bu ayda nazil olan ayetlerin yüceliğini şöyle işaret etmektedir:

*Âyet âyet beyyinât nâzil mübârek şânına
Ey nüzûlü rahmet âyât-ı fürkan merhabâ
Seyyidü'sşühûr deyu tebşîri kadretti sana
Seyyidi'lkevneyni Rusûl fahri zîşân merhabâ⁴*

1- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi, Dîvânı Hulûsi-i Darende'î, c.1, s. 237, Ankara, 1997.

2- Ateş, Dîvân, c.1, s. 199.

3- Bkz. Palakoğlu, İsmail, Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, s. 204, II. Baskı, Ankara, 2005.

4- Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin Ramazaniyesinden.

Sayfalardaki Gül Kokusu

Kur'anı Kerim'den sonra bizlere Allah Rasulü'nün bıraktığı en önemli kaynak ve emanet, hadis-i şeriflerdir. Peygamber Efendimizin mübarek kelâmından dökülen inci taneleri. Kur'an hükümlerini destekleyen, açıklayan ve bizzat Peygamberimiz tarafından söylenmiş hadisler... Her halükârda Kur'an'dan sonra ikinci kaynak. Onun içindir ki İslâm edebiyatının ikinci beslendiği pınar... Osman Hulûsi Efendi de bu pınardan doya doya içmiştir. Kütüphanesindeki hadis külliyatlarının yanında gönül dünyasına nakşolmuş hakikat gülleri ni eserlerine de bol bol serpiştirmiştir. Buna da bir misâl Mektûbat'tan verelim. Ailesine yazdığı 23. mektuptan iki beyit:

*Bir hadîsinde buyurmuş bize Fahr-i Âlem
Nicedir kıymeti üm kadri peder incinme*

*Ümmühâtın kademi tahtı buyurmuş cennet
Öpmeğe pâyni bu müjde yeter incinme⁵*

Peygamberimizin, "Cennet anaların ayağı altındadır." hadis-i şerifini manzum olarak işlemiş, anne babaya olan hürmeti dillendirmiştir. Eserlerinde hadislerin bazen metin olarak bazen de anlam olarak sıkça kullandığını görmek mümkündür.

Kitap Dünyamız

Kur'an ve Hadisten beslenen, ilâhî bilgi kaynağının cevherlerini derûnunda gizleyen âriflerin eserleri de bizler için başvurulacak, istifade edilecek kitaplardır.

Kitaplar, insanlar arasında fikir, bilgi ve duyguların yayılmasına

5- Ateş, EsSeyyid Osman Hulûsi, Mektûbatı Hulûsi-i Darende'î, s.6, Ankara, 1996.

vesile olan kültür hazineleridir. İlim ve sanatı, zekâ ve kültürü dünden bugüne olduğu kadar evrensel boyutlara da taşıyan bu hazineler, bütün insanlığın paylaştığı bir medeniyet tecrübesinin kapısıdır.

Öyle kitaplar vardır ki, milletlerin öz kültürlerinin eseri olmak üzere nesillere hiç zedelenmeyecek bir kimlik bağışlar. Bunlar, uzun yıllar, hatta asırlar boyunca zevk ile okunup istifade edilirken bir toplumun millet olma ruhunu da şekillendiren eserler olmuştur. Türk medeniyetinin bu sınıfa girecek eserleri ve kültürünün temel taşları olan bütün o eski kitaplar, şimdi taş duvarların soğuk ve rutubetli ortamında, yan yana istiflenmiş olarak bir okuyucunun merhabasını beklemektedir. Bizi biz yapan, her şeyiyle biz olan ve bizim olan bu eserler, maalesef kütüphanelerin sıkıcı dünyasından dışarı taşamamakta, onca olumsuzluğa rağmen geçmişten geleceğe uzanabilmek için direnip durmaktadır. Bir yanda alfabe değişikliği, diğer yanda dile yapılan gayri tabii müdahaleler zinciri altında bırakılması, her geçen gün biraz daha tarihe gömülmeye mahkûm olan bütün bu kitapların, bir an evvel genç nesillere tanıtılmasını ve yeniden okuyucu ile buluşturulmasını zarurî kılmaktadır. Nesiller arasında meydana gelmiş bulunan kopukluğun giderilmesi, kendisini tanımadan yabancı kültürlerle kapılan nesillerin yozlaşmadan kurtarılması ve hatta yerli kültürümüzün, bütün insanlığın ve medeniyet dünyasının ortak malı olmak üzere, milletlerarası ilim ve sanat ortamına sunulabilmesi için bu tür eserlerin, artık kütüphane raflarından indirilmesi gerekmektedir. Nesiller arasında mânevî bir bağ oluşturacak bu eserlerin bilhassa gençlere sunulması, devlet politikası haline gelmesi gereken bir kültür meselesidir.⁶

Asırlardır İslâm coğrafyasında, Anadolu'da Mevlânâ'nın Mesnevî'si, Muhyiddin-i Arabî'nin Fütuhât ve Füsus'u, Sa'dî-i Şîrazî'nin

6- Kasır, Hasan Ali, Seyrânî, s. 8, Timaş, İst, 2001.

Bostan ve Gülistan'ı, Abdurrahman Câmî'nin, Baharistan'ı, Eflakî'nin Menakıbül-Ârifin'i, Feridüddin Attar'ın Matküt-Tayr, ve Pendnamesi, Niyazi Mısırî'nin eserleri, Muhammediye, Ahmediye, Battalnâme başta olmak üzere daha adını sayamadığımız eserler okunup, hatta ezberlenip dilden dile anlatılıp aktarılmıştır. Bizim insanımız bu eserlerin anlatılmasıyla beşiklerde ninni olarak uyumuş, bu öğütlerin, menkıbelerin, hikmetlerin sohbetleriyle büyümüştür. Onun için her mutasavvıfın sohbetinde, her tekke ve Dîvân şairinin eserinde, her yazılı metnin içinde bu hikmet deryalarından damlalar bulunmaktadır. Gönül dünyamızın hakikat gülleri olarak herdem bizim gönül iklimimizde gül rayihaları ile açılmaktadır kitaplarımız.

Gül neslinden olan Osman Hulûsi Efendi'nin; hayat kaynağımız, arasında gül yapraklarını kuruttuğumuz kitabımız Kur'an'dan, gül kokulu Peygamberimizin gül dudaklarından dökülen gül rayihalı sözlerinden, bize cennetin sekiz kapısını açan güzel kokulu çiçek bahçelerinden, cennet esintilerinden sunduğu gül demetleri; Dîvân, Mektûbat ve Hutbeler'inde deste deste durmaktadır.

Güle gönül verelim, gül destelerini derelim...

Gülistanın Gülleri

Dostlara yazılan muhabbetnâmelerdir mektuplar. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi de mektuplarında güzel öğütlerde bulunmuş, çeşitli tanınmış mutasavvıf bilgelerin eserlerinden örnekler vererek sözlü ve yazılı geleneğimizin temel unsurları olan menakıpların yaşamasını sağlamıştır. Elbette bu vesilelerle, Mevlânâ, Muhyiddin Arabî, Şeyh Sa'dî-i Şirâzî, Abdurrahman Câmî gibi ünlü ediplerin âriflerin çok bilinen eserlerinden misaller vermiş, sohbetlerinden, onların eserlerinden bahsetmiştir. Aşağıya aldığımız metin 7. Mektup'tan bir parçadır. Burada Şeyh Sa'dî-i Şirâzî eserinden bahsedilmektedir. Önce metni okuyalım:

"İyilere mukârin olup cahillerden îraz etmek bir emr-i ilâhîdir. Mezbeleden dâima kötü koku, attar dükkanından ise iyi koku intişâr eder. Şeyh Sa'dî-i Şirâzî de bu yolda şöyle buyurur:

"Bir gün güzel kokulu bir çamur bir mahbûbun elinden elime erişti. Dedim: Misk misin yahut amber mi? Herkesi meftûn eden kokundan sarhoş oldum.

Dedi: Ben bir hakir çamurum, bir müddet gül ile oturdum musâhabetin kemâli bana tesir eyledi. Yoksa ben nâciz bir toprağım." de-yû misâl vermektedir.

İşte misal beyanıyla bu hususu da arz etmek istedim."¹

Bu yazımızda Şeyh Sa'dî-i Şîrâzî ve en meşhur eserlerinden Bos-tan ve Gülistan'dan bahsedeceğiz.

Eserleri, İslâm klâsikleri arasında yer alan İranlı şair ve yazar bil-genin asıl adının Müslîhüddin veya Müşerrîfüddin olduğu nakledil-mektedir. Künyesi Ebu Abdullah Müslîhüddin (Müşerrîfüddin) Sa'dî eş-Şîrâzî şeklindedir. Sa'dî-i Şîrâzî lakabıyla meşhur oldu. Sa'dî mahlasıyla tanınmıştır.

Sa'dî'nin doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Nakledilen tarihler arasında önemli farklar mevcuttur. Buna göre doğum tarihi 1193-1213 yılları arasına denk gelmektedir. Şîraz'da doğan Sa'dî, ilk eğitimini memleketinde gördü. İlim öğrenmek ve ufkunu geniş-letmek maksadıyla birçok İslâm beldesini dolaştı. Suriye, Mısır, Del-hi, Azerbaycan, Anadolu, Belh ve Gazne dolaştığı beldeler arasında gösterilmektedir. Gittiği yerlerde oranın tanınmış insanları ile irtibat kurarak hem öğrenmeye hem de bildiklerini aktarmaya çalıştı. Şîha-beddin Sühreverî gibi tanınmış âlimlerle görüşmüştür.

Moğollarla barış yapılması ve memleketinin sükuna kavuşma-sından sonra 1257 yılında Şîraz'a döndü. Devletin başında bulunan Ebu Bekr tarafından iyi karşılandı. Sa'dî de hükümdarı adına meş-

1- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Mektûbatı Hulûsi-i Dârendevî s. 14 Ankara, 1996.

hur eseri "Bostan"ı yazdı ve kendisine takdim etti. Bir yıl sonra da kendisine büyük saygı gösteren veliaht II. Sa'd adına "Gülistan"ı kaleme aldı. Bu iki eseri kendisine büyük şöhret kazandırdı. Daha sonra benzerleri kaleme alındığı halde hiçbirisi bunlar kadar ilgi görmedi.

Bütün ömrünü ilim ve ibadetle geçiren Sa'dî; 1292 yılında Hakk'ın rahmetine kavuştu. Mezarı, kendi adıyla anılan, Şiraz'ın kuzeydoğusundaki hangâhın bulunduğu yerdedir.

Sa'dî, eserlerini manzum (ölçülü yazı - şiir) ve nesir (düz yazı) olarak kaleme almıştır. Eserlerinin toplamı yirmiyi geçmektedir. Bostan, Gülistan, Akl u Aşk, Takrîr-i Dibace, Nasihatü'l-Mülûk öne çıkan eserlerindendir. Eserleri vefatından sonra "Bîsütûn" adı altında külliyyat olarak bir araya toplanmıştır.²

Güzel Kokulu Çiçek Bahçesi

"Bostan" İranlı büyük şair Sa'dî'nin (ö.691/1292) ünlü Farsça mesnevisidir. Sa'dî-i Şîrâzî, uzun yıllar süren seyahatlerinden döğüm yeri Şiraz'a döndükten sonra 655'te (1257) tamamladığı bu eserini, İran'ın Fars bölgesinde hüküm süren Salgurlular'dan Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî'ye ithaf etmiştir. Bostan'ın ilk yazma nüshalarında Sa'dî-nâme adının kullanıldığı görülmekte ise de, şair muhtemelen eserine herhangi bir ad vermemiştir. Daha sonraki dönemlerde Sa'dî-nâme yerine, Sa'dî'nin diğer meşhur eseri Gülistan'a anlam ve söyleyiş bakımından daha uygun düştüğü için, "güzel kokulu çiçek bahçesi" anlamına gelen Bostan adı tercih edilmiş olmalıdır.

Daha çok kahramanlık şiirlerinin yazıldığı mütekârib bahrinde kaleme alınan eser bir mukaddime ve on bölüm (bab) halinde tertip

2- Şeyh Sa'dî-i Şîrazî, Gülistan (Haz: Sadık Yalsızuçanlar) s.5, Timaş, İst. 2005.

edilmiştir. Adalet, ihsan, aşk, tevazu, rızâ, kanaat, terbiye, şükür, tevbe, münâcât ve hatm-i kitâb başlıklarını taşıyan bölümler birçok hikâyeden meydana gelir. Bölümler konu itibariyle zaman zaman birbirlerinin sınırlarını ihlâl eder gibi görünürse de konular incelendiğinde anlaşılabilceği gibi bu durum kaçınılmazdır. Bostân'ın Farsça yazmalarının yanı sıra Türkçe tercümelerinde de görülen ve birçok farklılık gösteren "hikâye" (hikâyet), "konuşma" (goftâr) ve konuya işaret eden alt başlıklar muhtemelen daha sonra konulmuştur. Bostan yaklaşık 5000 beyit ihtiva eder. Ancak bu sayı bazı yazma nüshalarında farklıdır. Eser üzerinde yapılan incelemeler, Sa'dî'nin ilk yazımından sonra eseri tekrar gözden geçirdiğini ve bazı değişiklikler yaptığını ortaya koymaktadır.

Sa'dî, çeşitli kaynaklardan derlediği hikâyeler, bizzat şahit olduğu olaylar ve başkalarından duyduğu rivayetlerle edindiği bilgi ve tecrübelerini hikâye ve fıkralar halinde anlatırken sade, çekici ve anlaşılır bir üslûp kullanmış, yer yer tarihî şahsiyetlerden de söz etmiştir. Adalet, siyaset, yöneten-yönetilen münasebetleri, iyi ve kötü ahlâk, Allah'a karşı kulluk, terbiye, aşk, muhabbet ve benzeri konuları eğitici ve öğretici bir şekilde işlemiştir. Çeşitli nasihatlar veya ibretli cümlelerle sona erdirdiği hikâye ve sözlerini hep bu amaç için kullanmıştır.

Bostan taşıdığı bu özelliklerle dünyanın birçok yerinde haklı bir şöhret kazanmış, İslâm ülkelerinde bilhassa Farsça öğretimde başvurulan temel eserlerden biri olmuştur.³

3- Karaismailoğlu, Adnan, TDV, İA, c. 6, s. 307.

Gül Bahçesi

Gerek kendi türü içinde gerek sanat değeri bakımından taklit edilemeyen bir eser olan Gülistan münâcât, na't ve yazılış sebebini anlatan bir önsözden sonra hükümdarların hal ve hareketleri, derviş ahlâkı, kanaat ve fazilet, susmanın yararları, sevgi ve gençlik, zayıflama ve ihtiyarlık, terbiyenin ehemmiyeti, sohbet âdâbının işlendiği sekiz bölümden müteşekkildir. Bölümler, çok defa günlük hayatta karşılaşılan olaylar dikkate alınarak bunlardan ahlâkî ve edebî sonuçlar çıkarılabilen hikâyeler, nükteler ve beyitlerle süslenmiştir. Eserde, yazar bizzat müşahede ettiği konulara da yer vermektedir. Ayrıca büyük âlimlerin sohbet ve toplantılarında duyduklarını, öğrendiklerini aktarmaktadır. Hem nesir hem de manzum kısımlar yer almaktadır. Aktarılan fikir ve düşünceler net bir biçimde, kısa ve açık şekilde kaleme alınmıştır.

Farsça ve Arapça şiirler yanında âyet, hadis ve atasözlerine de yer verilen eserde Sa'dî, Abdullah-ı Ensârî'nin, Makâmât sahibi Hamîdî'nin, Kelîle ve Dimne mütercimi Ebü'l-Meâlî Nasrullah-ı Münşî'nin seçili üslûbunun etkisi altında kalmakla birlikte bunları daha yumuşatarak ve bir ölçüde sadeleştirmek suretiyle kendine has bir nesir üslûbu meydana getirmiştir.

Yazıldığı tarihten itibaren büyük rağbet gören Gülistan'ın dünya kütüphanelerinde binlerce yazma nüshası bulunmaktadır. İlk olarak Latince tercümesiyle birlikte G. Gentius tarafından yayımlanan eserin (Amsterdam 1651), İslâm dünyasında matbaanın kurulduğu ülkelerde sayısı birkaç yüzü aşan baskıları yapılmıştır.⁴

Sa'dî'nin özellikle bu iki eseri hemen hemen bir çok dünya kütüphanesinde yer almaktadır. Eserler bir çok dünya diline çevrilmiş-

4- Yazıcı, Tahsin, TDV, İA, c. 14, S. 240-24.

tir. İslâm âleminde büyük rağbet gören bu eserler medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Şerh ve tercümeleri yayınlanmıştır. Eserlerindeki akıcı üslubu ve insanları sıkmayan tarzı, edebi sanatlardan istifade edilerek vücuda getirildiğini göstermektedir. Yazar, gezmiş bulunduğu çok geniş çevrelerden edinmiş olduğu tecrübe-lerini ve görgüsünü, medreselerde elde ettiği eğitimi, seyahatleri boyunca temas kurduğu alimlerle yaptığı sohbetleri güzel bir şekilde işlemiştir. İlim öğrenme ve öğrendiklerini aktarma konusunda güzel ve örnek bir hayat yaşamıştır. Mevlânâ ile Şeyh Sa'dî arasında şöyle bir olay yaşandığı rivayet edilir: Sa'dî, Üstad'a "Bostan ve Gülistan"ı takdim eder nezaketle. Bir süre sonra kitap hakkındaki düşüncelerini öğrenmek ister. Üstad'ın "çok tuzsuz" deyişine, Sa'dî içerler, yüzüne bir üzüntü bulutu iner; sararır, kızarır. Bu halini gözünden kaçırmayan Mevlânâ, gülümseyerek: "Helvada hiç tuz olur mu?" diyerek, eserle ilgili olumlu kanaatlerini anlatmaya başlar.

Gönül İklimi

Gönül iklimini şenlendiren İslâmî ilimlerden biri de tasavvuttur. "Marifetullah" denen iksirle beslenen kalp, bir ayna gibi parlamaya başlar. İşte böyle cilâlî bir kalp öyle bir hazineye açılır ki, onun mânevî boyutlarını basit kalemler ile tasvir etmek mümkün değildir. İzbe bir köşede murakabeye varan bir dervişin iç dünyası nurlarla dolar. Süleymaniye Camii Sinan'ın madde planındaki ustalığını gösterdiği gibi, "Hadîkatü's-Süedâ" da Fuzûlî'nin mânâ âlemlerinden derdiği gülleri teşhir etmektedir.

Yunus Emre'nin bir şiiriyle bütün iç sıkıntılarınızı, dünyevi dertlerinizi giderebilirsiniz. Ahmet Yesevi'nin hikmetleriyle, hikmet denizine dalaabilirsiniz. Niyâzî Mısıri'nin ilâhileri, ilâhî âlemlerden parıltılar sunmaktadır. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin, Rum illerini irşad

etmek için kaleme aldırıldığı Mesnevî, yedi yüz yıldan uzun bir süredir cennet gülleri sunmaya devam etmektedir. Bostan'daki hikmet incilerini, Gülistan'daki gül goncalarını ebediyetin yoluna serpilen mânevî mücevherler olarak müşahede edebilirsiniz.⁵

Kitaba Medhiye

Arif Nihat Asya muştulu bir yazısında kitap hususunda diyor ki:

"Ey okunmamış kitap, bir gün gelecek, okunacaksın. Üzerine belki mavi, belki ela, belki yeşil gözler eğilecek. Ve seni okurken ağlayanlar olacak, gülenler olacak.

Gösterişsiz kapağının altında saflığını sakla ey kitap, güzel yüzler, güzel sözler, güzel kirpikler göreceksin. O gün, beklenmeye değer.

Bu mevsim üşütmesin seni. Çiçekler gibi, baharı beklemeyi bil! Yaprakların bono değil, çek değil, fatura değil, banknot değildir. Yazık ki okunsan da anlaşılamayacağın çağlar, nöbetler geçirmekteyiz.

Yarın çocuklarımız çocuklarına, kelimelerden adlar seçecekler ve taşıdıkları ada layık insanlar olacaklar.

Yaprakların, ötekiler gibi, şu sokakta geçseydi, sen yarına çıkmazdın ey kitap.

Ateşten kurtulduğun gibi selden de kurtulacaksın ve selden kurtulduğun gibi hoyrat elden de kurtularak sana layık eller bulacaksın. .

5- Gürek, Dursun, Karınca Huzura Varınca, s.6, Timaş, İst. 2004.

Gösterişsiz kabına bürünmüş, uyuyorsun şimdi. Uyu ey kitap, uyu. Günü gelecek, uyanacaksın. Bir gülün, bir Şark lâlesinin açılışıyla açılacaksın. Rengin olacak, kokun olacak. Altın kanatlı arıların, altın kanatlı kelebeklerin olacak. Bayrak tanıyacak seni. Toprak tanıyacak seni. Gözler, yıldızlar dudaklar tanıyacak, okuyacak seni.

Yapraklarını kanat yapıp uçabilecek bir neslin geleceğine ben inandım. Sen de inan ey kutlu kitap.”⁶

6- Gürlek, a.g.e, s.6.

Cennet İkliminden Esintiler

Asırlardır İslâm coğrafyasında, Anadolu'da Mevlâna'nın Mesnevî'si, Muhyiddin-i Arabî'nin Fütuhât ve Füsûs'u, Sa'dî-i Şîrazî'nin Bostan ve Gülistan'ı, Abdurrahman Câmî'nin, Baharistan'ı, Eflâkî'nin Menakıbül-Ârifin'i, Feridüddin Attar'ın Mantıkut-Tayr, ve Pendnamesi, Niyazi Mısırî'nin eserleri, Muhammediye, Ahmediye, Battalnâme başta olmak üzere daha adını sayamadığımız eserler okunup, hatta ezberlenip dilden dile anlatılıp aktarılmıştır. Bizim insanımız bu eserlerin söylenmesiyle beşiklerde ninni olarak uyumuş, bu öğütlerin, menkıbelerin, hikmetlerin sohbetleriyle büyümüştür. Onun için her mutasavvıfın sohbetinde, her tekke ve dîvân şairinin eserinde, her yazılı metnin içinde bu hikmet deryalarından damlalar bulunmaktadır. Gönül dünyamızın hakikat gülleri olan kitaplar, nasihatlerle, ibretlerle ve hikmetlere doludur.

Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi Hazretleri, Mektûbat-ı Hulûsi-î Dârendevî adlı eserinin 7. Mektubunda bir misal vererek şöyle buyurur:

Mevlânâ Abdurrahmân-ı Câmî de şöyle der:

"Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki, Ulu Mevlâ kıyamet gününde müflisliğinin ve yoksulluğunun utancını çeken kuluna sorar. Filân semtte filân bilgini veyahut filân ergini tanır mısın? Kul cevap verir; Evet tanırım. Mevlâ'dan ferman gelir, seni ona bağışladım." ¹

Yukarıda Mektûbat-ı Hulûsi-i Dârendevî'den misal verdiğimiz metninde ismi geçen Baharistan adlı eserin müellifi, Molla Abdurrahman Câmîdir. Câmî, velilerin özelliklerinden kitabının ilk kısmında şöyle bahseder:

Cennet Kokulu Veliler

"Velayet dergâhında oturanlarla, Allah'ı tanıma yolunu gözleyenleri bulursun bu bahçede. Reyhan gibi koku saçarlar. Veliler meclisinin ulularından Cüneyd şöyle der: "Allah dostlarının öyküleri, ilâhî bir ordudur. Bilgi ve kavrayışta ilerdedir onlar. Sözleri, Allah'ın askerleridir ve hangi kalbin dizginini ele geçirirse benlik düşmanını bozguna uğratar." "

Allah dostlarının gönüllerine benlik sevdalıları sıkıntı verir. Mâne-viyat kılavuzlarını nefis düşmanından koruyan, ibretli hikâyelerdir. Allah, Muhammed (a.s.) Peygambere şöyle buyurdu: "Yüreğini güçlendirmek için sana önceki elçilerimin hayat öykülerini anlatacağım."

1- Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Mektûbat-ı Hulûsi-i Dârendevî, (Yay. Haz: Mehmet Akkuş), s. 14, Ankara, 1996.

Allah'ı dileyenin kalbine nakışlar işlenir. Allah dostlarının üflediği nefirle canlan. Yüreğin varlıkların titreşimiyle sarsılırsa ermişlerin öykülerini anlat ona.

Ününden aşk yağmurları indirensin Sen. Haberlerinden aşk damlaları sızar. Senin eşğin âşıkların biricik uğrağıdır. Aşk ırmaklarını çağıldar orada.

Elçi şöyle der: "Yüce Yaratıcı, hesap gününde, israf ve yoksulluk utancı çeken kula sorar: 'Fılan yerdeki filan bilgini veya veliyi tanıyor musun?' Kul cevaplar: 'Evet, tanıyorum" Allah, 'Seni ona bağışlarım' buyurur.

Âşıkların arasında derecem, o müflisten aşağıdır. Oysa menziline taşınmak istiyorum. Kapındaki dilencilerin şöhreti kalbime yazılmıştır. İnşallah amellerimin yazısı "kabul" damgasıyla mühürlenir."²

Bahar esintilerini kitaplaştıran yazarın biyografisini ve eserin hususiyetlerini öğrenmek elzemdir.

Kitap En Güzel Arkadaştır

Molla Câmi; 23 Şaban 817'de (7 Kasım 1414) Horasan'ın Câm şehrinin Harcird kasabında dünyaya gelmiştir. Asıl adı Nizameddin Ahmed'dir. Molla Câmi olarak tanınmaktadır. Herat'ın Nizamiye Medresesinde ve Semerkant'ın Uluğ Bey Medresesinde devrinin en büyük âlimlerinden dinî ve edebî eserler hususunda çok itinalı bir eğitim almıştır.

Öğrenim hayatı Mirza Şâhruh'un saltanat döneminde (1404-1446) geçen Câmi'nin Timurlu sarayı ile temas kurması Mirza

2- Molla Cami, Baharistan, (Haz: Sadık Yalsızuçanlar) Timaş, İstanbul 2001, s. 13-14.

Ebü'l-Kasım Bâbü'r devrine (1448-1457) rastlar. Bâbü'r'e muamma ile ilgili bir eserini ithaf eden Câmî, daha sonra Sultan Ebû Said döneminde (1451-1468) ilk dîvânını tertip edip bazı tasavvufî risaleler kaleme aldı. Onun sanat hayatının, ilmî ve mânevî otoritesinin zirvede olduğu yıllar Hüseyin Baykara dönemidir (1470-1505). Bütün sultanların ve saray ileri gelenlerinin kendisine sonsuz hürmeti olmasına rağmen hiçbir zaman hükümdarlara hoş görünmeye çalışmamıştır. Câmî, ilim ve sanat hâmisi Hüseyin Baykara gibi hükümdarları övmekle birlikte asla aşırılığa kaçmamış, methettiği kişileri hayra teşvik edici ve eğitici bir üslûp kullanmıştır. Sultan Hüseyin Baykara da kendi devrinin âlim ve şairlerini anlattığı risalesinde Câmî'den büyük bir övgüyle bahseder.

Gençlik yıllarından hayatının sonuna kadar daima öğrenmek ve öğretmekten zevk alan Câmî, bu asil meşgaleden bir an bile geri kalmamıştır. Onun, vefatından birkaç ay önce oğlu için hazırladığı el-Fevâ'idü'z-Ziyâ'iyye adlı Arapça gramer kitabı bunun bir delilidir. Bir rubâîsinde "Dünyada kitaptan daha güzel arkadaş ve dert ortağı bulunmadığını" ifade etmektedir.

1492'de vefat eden Câmî, tasavvuf ve irfanın zor meselelerini bir âlime yaraşır tarzda sade bir anlatımla açıklamış, bu mesleği en yüksek seviyede temsil etmiştir. Hâce Ubeydullah Ahrâr'ı anlattığı bölümün sonunda, "Hâcegân tarikatına mensup büyük şahsiyetlerin, bilhassa Bahâeddin Nakşibend ve arkadaşlarının söz ve davranışları ile tarikattaki metotları incelendiğinde bunların Ehl-i sünnet mezhebi akidesine tamamıyla bağlı oldukları, şariat ve sünnete uygun bir yol tuttukları açıkça anlaşılmaktadır" diyerek bu konuda kendi görüşünü de ortaya koymuştur. Tasavvufun filozof ve kelâmcıların mesleklerinden daha üstün olduğunu söyleyen Câmî'ye göre insanı ebedî saadete ulaştıracak şey ancak gerçek aşktır. Varlık âlemindeki bütün oluş ve tezahürlerde cilveleşen "aşk sultanı"dır. Se-

ven de sevilen de her mertebede Hakk'ın kendisidir. Mutlak aşk bütün mazharlardan parlamakta, her idrak ve şuurda belirmekte ve kâinattaki her bir varlıkta Allah'ın birliğinin delilleri müşahede edilmektedir. Câmî, saf zihinleri bulandırmak isteyen sûfî kılığındaki cahillerden ateşten kaçır gibi kaçmak gerektiğine dikkat çeker ve bunların tuzağına düşmemek için gerçek tasavvufun ve hakiki sûfinin özelliklerini anlatır.³

Cennet İkliminden Esintiler

Baharistan, 15. yüzyılın büyük bilgin ve mutasavvıfı Molla Câmî'nin Salaman ve Absal, Nefahatü'l-Üns'le birlikte büyük küçük 99 eseri arasında ülkemizde en çok tanınan eseridir. Kitabın şöhreti daha Molla Câmî'nin yaşadığı yıllarda İran ve Hindistan sınırlarını aşmış, İstanbul'a kadar ulaşmıştır. Feridun Bey'in Münşeât'ında Câmî ile Fatih Sultan Mehmed'in oğlu İkinci Bayezid'in birbirlerine yazdıkları mektuplar bulunmaktadır. Câmî en değerli eserlerini sanatın hâmisî olarak tarihe adını yazdıran Hüseyin Baykara döneminde vermiştir. Baharistan da bu Türk sultanına armağan edilen eserlerdendir.

Her ne kadar Baharistan'ını Sadî'nin Gülistan'ına kıyaslasa da Molla Câmî, Sadî'nin realizmi karşısında mistisizmi temsil eder. Babürşah Babürname'sinde onun için "Ona kendi asrında zâhirî ve mânevî bilgilerde yetişen olmamıştır." diyerek sanatı kadar ilminin derinliğine ve mânevî cephesine dikkati çeker. İran'da neş'et etmiş olmasına rağmen Buharalı Bahaüddin Nakşibend Hazretlerinin müritleri tarafından yayılan Nakşî tarikatine girmiş ve ehl-i sünnet mezhebine meyil göstermiştir. Muhyiddin-i Arabî ve Mevlâna Cela-

3- Okumuş, Ömer, TDV, İA, c. 7, s. 95-96.

leddin'e son derece bağlıdır.

Baharistan sekiz bahçe olarak düzenlenmiş. Şark'ta sözün söyleniş gayesi olan "hikmet" esasî üzerine oturtulmuştur. Gayesi, Allah'ı tanıma ve bilme yolunda nasihat vermektir. Kibrin kötülüğünden cömertliğin erdemine kadar Peygamber ahlâkına ait temel unsurlar masal-hakikatler içerisinde dile getirilir. Tasavvuf ehlinin üzerinde konuşup düşündüğü en temel konu "derviş ve aşk" anlatılırken incelik ve derinliğe ait bütün sınırlar zorlanır.⁴

Baharistan'dan Öğüt Çiçekleri

Kepçe

Eli açık bir adama sordular,

'Yoksullara yardım ederken onlarda bir minnet duygusu gördün mü?'

Adam, 'Ben, aşçının elindeki kepçe gibiyim.' dedi,

'Aşçı ne yüklerse kepçe onu taşır, taşıdığı şeyin kendinden olduğunu asla düşünmez.'

Rızık Allah'tandır.

Bağışta bulunulan kişiye bağışı hissettirmek ne kadar kötüdür.

Cömert kişi, rızkı taşıyan kepçedir.

Taşıdığını kendine mal etmemesi gerekir.

4- Bkz: Molla Camî, Baharistan, (Haz: Sadık Yalsızuçanlar) Timaş, İstanbul, 2001.

Güzel Ahlakla Süslenmek

Müminlerin ulusu Hazreti Ali (r.a)'nin yanına bir bedevi geldi.

Sessizce kenara oturdu.

Yoksul birine benziyordu.

Aç olduğu solgun çehresinden okunuyordu.

Hazreti Ali (r.a),

'Ne istiyorsun?' diye sordu.

Adam, konuşmaktan utandı, yere, parmağıyla;

'Yoksulum.' diye yazdı.

Hazreti Ali iki parça kumaş bağışladı.

Bedevî bir parçasını içine giyindi bir parçasını da üzerine aldı, ayağa kalkarak selis bir ifadeyle yazdığı şiiri okudu.

Şiir Müminlerin Emiri'nin çok hoşuna gitti.

Çocuklarının hakkı olan altından üç dinarını da bağışladı.

Adam parayı aldıktan sonra teşekkür ederek,

'Ey Müminlerin Emiri!' dedi,

'Beni sülalemin en zengini yaptın.'

Adamın sevindiğini gören Hazreti Ali,

'Yüce Peygamber, kişinin değeri kendini süslemesindedir, buyurmuştur. Her insan kendisini güzel ahlâk ile süslemelidir.'

İnsanın kıymeti, altın ve gümüşten değildir, ahlâkındandır.⁵

5- Molla Camî, a.g.e., s. 88-89.

Mescitte Ateş

Bir gece, Mısır'daki bir Cuma mescidinde yangın çıktı.

Müslümanlar, bunu Hristiyanların yaptığını düşünerek, onların evlerini yaktılar.

Mısır Sultanı evleri yakanları yakaladı.

Bir yere toplayarak, üzerlerine sayılarınca kâğıt parçası yazılıp saçılmasını buyurdu.

Kâğıtların bazısında ölüm emri, bazısında elin kesilmesi, bazısında kamçı vurulması yazılıydı.

Ölüm cezasının yazılı olduğu kâğıtlardan biri, bir suçluya düşmüştü.

'Ben' dedi, 'ölümünden korkmuyorum. Fakat benden başka kimse si olmayan yaşlı bir annem var.'

Yanındaki adam kamçı cezasına uğramıştı.

Kendi kâğıdını ona uzatarak,

'Ver' dedi, 'kâğıdını bana ver, benim annem yok.'

Altınla ve gümüşle cömertlik yapmak kolaydır. Canı ile cömertlik yapana az rastlanır.

Gerçek cömert, dostunun cana ihtiyacı olduğunu görünce kendi canından vazgeçendir.

Gerçek Cömert

Hatem-i Tai'ye, bir gün,

'Kendinden daha cömert birini biliyor musun?' diye sordular.

'Evet' diye cevapladı, 'bir gün öksüz bir çocuğun evindeydim. Onbeş koyunu vardı. Birini kesip pişirdi, ikram etti. Etin hoşuma giden kısmını yerken, bu parçası çok lezzetli, dedim. Çocuk dışarı çıktı. Koyunlarının tümünü keserek, lezzetli bulduğum parçalarını pişirip sofraya getirdi. Bunu, gitmek üzere dışarı çıktığımda fark ettim. Sebebini sordum. Senin hoşuna giden şeylere nasıl sahip olayım da orda kıskanç davranayım. Bu bizde hoş karşılanmayan bir niteliktir, dedi.'

Hatem'e,

'Peki karşılığında sen ne yaptın?' diye sordular.

'Üç yüz baş kızıl tüylü deve ile beşyüz koyun verdim' dedi.

'Yani sen daha cömert davrandın.' dediler.

Hatem,

'Hayır.' diye itiraz etti, 'O, sahip olduğu her şeyi bana ikram etti, oysa ben varlığımın bir kısmını bağışladım.'

Bir parça ekmeğinin tamamını dostlarıyla paylaşan kişi cömertliğin şahikasıdır.

Hazinenden değerli bir parçayı ihsan etmektense yarım ekmeğini paylaş.⁶

6- Molla Cami, a.g.e., s. 98-99.

Sadık Yalsızuçanlar ile Röportaj

Aşk İlahî Güzelliklerin Seyridir

Konuşan: Musa Tektaş

Sadık Yalsızuçanlar, 1980'li yılların ilk yarısından itibaren hikaye, roman, masal, deneme ve araştırma türlerinde pek çok eser vermiş, günümüz edebiyatının önemli adlarından biri. O'nu “Şehirleri Süsleyen Yolcu” adlı ilk eserinden itibaren hikmetin izini süren bir yazar olarak tavsif etmek yanlış olmaz. Evet Yalsızuçanlar, yitiği-miz olanın peşinde geçirdiği çeyrek ömre kırkı aşkın eser sığdırmış. Son olarak Muhyiddin İbn Arabi'ye dair Gezgin adlı romanıyla dikkatleri üzerinde topladı. Almanca ve İngilizceye de çevrilmekte olan eseriyle yazar, Türk Edebiyatına tasavvufi bir neşve, deruni bir rüzgar estirmeyi başardı. Dergimizde Es-Seyyid Osman Hulusi Efendi'nin (k.s) Dîvân'ından çeşitli gazellerle alakalı yazıları da hayli ilgi topladı. Yazarla, yazı serüvenine ilişkin konuştuk.

Sizin ilk hikayelerinizden itibaren tasavvufi semboller eserlerinizde önemli bir yer işgal etti. Bu husus nasıl başladı, nasıl gelişti?

Bendeniz İlahi Hakikatle arasında zulmani perdelerin kalınlaştığı bir ortama gözlerimi açmıştım. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarım bunun acılarıyla ve anılarıyla doludur. Gençlik çağına girerken Risalelerle tanıştım. Bu, dünyamda büyük bir değişikliğe yol açtı. Söz ettiğiniz kitaptaki Şehirleri Süsleyen Yolcu'daki öyküler hep o eserin ikliminde kalınarak yazılmıştır. Gözlerimi ıslıl ıslıl bir dünyaya açınca, o gözkamaştırıcı güzelliği anlatma isteğiyle dolduğumu hatırlıyorum.

Fakat sonradan okumalarınızın çeşitlendiği, ilgi ve dikkatlerinizin deruni bir alana yöneldiğini görüyoruz. Edebi okumalar yaparken nelere dikkat ettiniz?

Doğrusunu isterseniz sistematik okumalar yapmış değilim. Evet çok okuyordum, iştahla, ne bulursam saldırıyordum. Roman, hikaye, inceleme, çeviri eserler, felsefi kitaplar, sosyoloji kitapları, tarih, estetik, edebiyat, din, tasavvuf ne bulursam okuyordum. Açlığı süratle bastırmak ister gibi...Ama her zaman merkezde Risale vardı. Merkezsiz okumalara inanmıyorum.

Çeşitli türlerde yazıyorsunuz fakat daha ziyade hikayeci olarak anılmak istiyorsunuz, bunun nedenini açıklar mısınız?

Doğrudur, bir çok yazı türünde kalem oynatmaya çalışmama rağmen, asli uğraşımın öykü olduğunu söylemeliyim. Bu, sanırım, derdimi en samimi şekilde öyküyle dile getirmemden olsa gerek.

Hikayeleriniz modern hikaye tarzına da pek uymuyor, geleneksel şekle de. Onları nasıl tavsif edebiliriz?

Bendeniz daha çok bizim hikaye damarımızdan beslenmeme

rağmen, her kitabımla birlikte daima yeni biçimler, yeni anlatım tarzları denemekten kendimi alamam. Şehirleri Süsleyen Yolcu'dan sonraki kitaplarımın her biri bu arayışın şahidi olarak ortaya çıkmıştır. Mesela kısa, imgesel ve açığıçlu metinlerden asla vazgeçmedim. Bizim alegorik tahkiye geleneğimize sadık kalmaya ama yenilikçi çalışmalar yapmaya gayret ettim. Tabi modern yapıları anlayabilmek ve anlatabilmek için bu zorunlu. Bu yüzden hep yenilenmeye, yazımı yenilemeye çalışmışımdır.

Sufi geleneğine aşırı bir ilginiz var, bu ilgi nasıl doğdu ve gelişti?

Dediğim gibi okumalarım beni bu vadiye doğru sürükledi. Eserleri okurken hep birtakım altmetinler olduğunu hissediyordum. Gitgide ilahi Hakikatin iç boyutu olan tasavvuf irfanına doğru odaklaştım, orada yoğunlaştım. Hz. Mevlana'yı sürekli okurdum. Attar, Cami gibi sufi sanatçıların kitapları hep başucumdaydı. Nihayet İbn Arabi hazretlerinin derin dünyasıyla karşılaşınca artık okunmaya değer çok az şeyin olduğunu farkettim.

Tasavvufu nasıl tarif ediyorsunuz?

Bu tabi bizim haddimizi aşmamız anlamına gelir ama sadece şunu söyleyebilirim. Tasavvuf, dinin batını boyutudur. Bu anlamda "La mevcude illa Hu" yu, "La ilahe illallah"ın iç boyutu olarak okumamız mümkün.

Cüneyd-i Bağdadi hazretlerinin bir tarifi var...

Evet, yanlış hatırlamıyorsam şöyle diyor: 'Tasavvuf, Allah'ın seni sende öldürüp ebediyyen Kendinde diri kılmasıdır.'

Peki bu nasıl gerçekleşiyor?

Zannediyorum bu, insanın öncelikle fakr vadisine doğru sürük-

lenmesiyle açılıyor. Yani sufilîği bir yol olarak acz ve fakr yolu biçiminde niteleyebiliriz. Bir de insanın kendisini bütünüyle yitirerek Cenab-ı Hakk'ın varlığında ve azametinde varkilme cehdine girişmesi gerekiyor. Biliyorsunuz Melametiyye bir yol adı olduğu kadar bir ahlaki tutumdur da. Hangi gelenekten olursa olsun Nakşi, Kadiri, Halveti, Celveti, Rufai, Şazeli hangi vadiye girerse girsin insan melami olabiliyor. Melameti tavrın da sufiler kaynağını şu ayette buluyorlar : 'Onlar kınayanın kınamasından korkmazlar.' Yani insanların ne düşündüğü, ne söylediği ve nasıl davrandığı önemsizdir, Allah'ın dileği, rızası ve takdiri önemlidir. Bu hem benliğin hem de ötekinin aradan tümüyle kalkmasıdır. Bir hadiste Efendimiz zaten şöyle buyuruyor : 'Sabah uyandığında ne yapacağını düşünerek değil, Allah'ın sana ne yapacağını düşünerek uyu.'

Bilhassa son beş yılda yayınlattığınız kitaplardaki hikayeleriniz yoğun bir tarzda tasavvufi mazmunlarla dolu. Bunu bilinçli bir tercih olarak mı yapıyorsunuz yoksa zuhurata mı tabi olarak yazıyorsunuz?

Sufilerin eserleriyle yoğun bir biçimde ilgileniyorum. Okumalarım daha çok o yönde gelişti. Zannediyorum bu eğilim ve çabalar beni hep tasavvufi imgelere doğru itti. Bendeniz öykülerimi, yazılarımı daha çok zuhuratla yazıyorum zaten. Bu benim yazıyla, gerçek edebiyatla ilk temasımdan beri böyle olageldi. Bir metin üzerinde öyle uzun uzadıya çalışmam. Kendisini ifade etme tutkusu taşıyan her fikrin dile dönüşme konusunda sabırsız olduğunu düşünürüm.

Dîvân-ı Hulûsi-i Darende'vi'den çok sayıda gazele yorumlar kaleme aldınız. Dergimizde yayınlanan bu yazılarınızda hem Tekke-Tasavvuf edebiyatına vakıf olduğunuz görülüyor hem de Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin (ks) eserlerinden çok etkilendiğiniz anlaşıyor. Dîvân'la ne zaman nasıl tanıştınız?

Bir belgesel filmin çekimleri için Malatya'ya gelmiştik, oradan Darende'ye uğrayıp çeşitli kayıtlar aldık. Meğer bizim Darende'ye gelişimiz Efendi Hazretlerinin bir hazine kıymetindeki Dîvân'ıyla karşılaşmak içinmiş. Dîvân'ı okumaya başladığımda bir hayret hali yaşadım. Sanki Niyazi-i Mısri konuşuyordu, Yunus Dîvânı'ndan nefesler okuyordum sanki, Şeyh Bedreddin'in Varidat'ı, Molla Camî'nin hikmetleri, Hz. Mevlana'nın gazelleriyle karşılaşmıştım. Osman Hulûsî Efendi'nin Dîvân'ına ilişkin yazdığım ilk yazıda onu elime aldığında hissettiğim duyguyu anlatmaya çalışmıştım. O, tam anlamıyla geleneksel bir dil, inisiyatif bir gramer, bir ifade tarzına sahip. Şiirlerine dikkatle baktığımızda Efendi Hazretlerinin manevi makamlarını ve menzillerini bulabiliyorsunuz. Bunun için birazcık kalp gözünün açılmış olması gerekiyor. Aksi takdirde insan o hazineden istifade edemez. Kalbini ona açmazsa, o da sırlarını okuyana açmaz.

Bir konuşmanızda Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi'yi (ks) geleneksel anlamda bir ârif olarak tavsif ettiniz, bunu biraz açar mısınız?

Efendim bu mevzular aslında bizim boyumuzu, haddimi aşıyor. Bizler henüz yolun başındayız, bizde ne tecelli ne inkişaf var. Böyle olunca da o zatlara ilişkin konuşmamız haddimizi aşmamız anlamına gelir. Ama kınanmayı göze alıp şöyle söyleşebiliriz: Merhum Es-Seyyid Osman Hulûsî Efendi, geleneksel manada bir ârif, bir insan-ı kâmil. Yani insan-ı kâmil olan Efendimiz'in, kainatın minyatür hali olan Peygamberimizin kâmil varislerinden. Tabi o kutlu nesilden geliyor. İlmiyle, irfanıyla kemale ermiş, kemale ermenin yollarını kendi şahsında gösterebiliyor. Hz. Ayşe validemize Efendimiz'in kişiliği, ahlakı sorulduğunda şöyle der: 'O'nun ahlakı Kuran'dı.' Neseî, insan-ı kâmil için 'Kuran'ın kardeşi' ifadesini kullanır. Hatta bizatihi Kuran'dır da denir. Yani kâmil İnsan, başta Efendimiz olmak üzere bütün Nebi ve Resullerdir ve onların varisleri olan

kâmil velilerdir. kâmil insan varlığın hakikatinin nefsinde tecelli ettiği, cem olduğu kişidir. Zaten biliyorsunuz fakr makamından sonra cem son düzeydir. Yani başla sonun bitişmesi hakikati. Bu kâmil insanda tecelli eder. Çünkü İlahi Hakikat ancak cem halinde idrak edilebilir. İşin başı ve nihayeti kâmil insanın nazarında aynı anda müşahade edilir. Bütün veliler, Allah'ın Kendi ruhundan üflediği ve Kendi suretinde yarattığı kâmil insanın tecelli mahallidir. O yüzden varlıklara şefkatle, merhametle muamele ederler, adildirler, İlahi nizamı korurlar, doğayı korurlar, her varlığın hukukunun tahakkuku için çalışırlar. Onların gözleri uyur ama kalpleri uyumaz. Zühd ve taat bu sürecin ilk aşamalarıdır. Sonrasında artık başka yetkinlik düzeyleri gerçekleşmeye başlar. Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvânı'nda olsun Mektubat'ında olsun kâmil insanın vasıflarından zuhur eden duygulara fikirlere rastlarız. Açın Dîvân'ı örneğin tefe'ül edin hep İlahi Hakikat'te ve aşkta müstağrak bir ruhun terennümlerini bulursunuz.

Bunun dışında benim açımdan son derece ilginç olan yönü geleneksel tarzda şiirler yazıyor olması ve manevi birikimini şiirsel bir dille aktarması. Bu da geleneksel bir durum. Zira baktığımız zaman sufilerin, âriflerin çoğu manzum konuşmuştur. Her velinin değilse de çoğu evliyanın bir dîvânı mutlaka vardır. Nefesleri, gazelleri, mısra-ı bercesteleri vardır. Dîvân da böylesi bir niteliğe sahip bir eser. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi'nin şiirleri Dîvân şiiriyle Tekke şiirinin arasında bir yerde duruyor. Onu ne Dîvân'a ne de sadece sufi tarzına sığdırabiliriz. Onun dili ve dünyası son derece özgün. Aslında bize müşahadelerini yazıyor. Kendi vizyonlarını aktarıyor. Bunu da şiirle yapıyor. Bu, tabi Hz. Mevlana'da kemaliyle gördüğümüz bir tarz, bir tavır. Anlatımı son derece içten ve yalın. Ayrıca sözleri doğrudan kalp hayatımızı besliyor, ruhumuzdaki incelikleri daha iyi görmemize yol açıyor.

Bir tefe'ül yapalım mı?

Hay hay, bakın ne diyor :

“Bu cihanın mülk ü malı eğlemez bu gönlümü

Zevk u şevki mah u salı eğlemez bu gönlümü

Gayrınların hadd ü hali eğlemez bu gönlümü

Düşünüp ruhsar-ı yarı ağlarım ah ağlarım”

Bakın şimdi yar derken, had, hal, ben, saç, göz, yanak, yüz, göz derken, mal derken bütün bu mazmunların kadim geleneksel bir irfanın içinden söylenmiş olduğunu düşünmeksizin, bunun farkında olmaksızın O'nu doğru yorumlamanız, ondan istifadeniz mümkün olmaz. İnisiyatik metinlerde, sufiler meyhane derken tekkeyi kastederler, saki mürşittir, kadeh feyizdir, mesela ağız feyz kaynağını sembolize eder, saç kesrettir, o yüzden küfr-ü zülf ifadesi kullanılır tevriyeli biçimde yani hem saçın siyahlığından kinaye, gece, siyah, karanlık, küfr manası ima edilir hem de küfr'ün gerek kelime gerekse ıstılahi anlamı. Küfr biliyorsunuz örtmek demektir. İnsanın vicdanını, asli doğasını örtmesi, asli tabiatından uzaklaşması, gerçeği gizlemesi, hakikati örtmesi. Yunus Emre hazretleri şöyle der: 'Bizim sevdiğimiz Hak'tır/ Bu, halka göz ü kaş gelir.' Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvân'ında da nefis mertebesinde bakıldığında sevgiliden, kaşından, gözünden, yanağından, saçından, beninden söz edilmesi şaşırtıcı gelecektir. Oysa kalp mertebesinde bakılınca, Mevlevî şeyhlerinden İbrahim Dede'nin beyan buyurduğu üzere, vechin sembolizmi gerçekte İlahi hakikat'in sembolizmidir

Bunu biraz daha açabilir misiniz?

Bu hikmeti aslında Muhyiddin İbn Arabi Füsüs'un son fassında temellendirmiştir.

Nedir o bahis?

Biliyorsunuz Füsüs'un son fassı, Efendimiz'in bir hadisinin yorumudur. Bana dünyanızdan üç şey sevdirdi : Kadın, güzel koku ve namaz gözümün nuru kılındı.' Muhyiddin İbn Arabi bunu yorumlarken, aşkın metafiziksel hakikatini ortaya koyar. Bütün muhabbetler, aşklar, şevkler, incizap ve cezbelere, hep varolanın Varedici'ye olan iştiağıdır. Gerçekte seven de sevilen Allah'tır. Şeyh, iki liğin hatta kadının da yaratılmasıyla üçlüğün ortadan kalkması gerektiğinden bahisle, seven sevilen ve aşk üçlüsünün yok olmasını sadece O'nun vechinin belirmesini serdedir. Bundan hareketle sufi şair eğer 'yüz'den söz ediyorsa bundan kastı Sevgili'dir, yani Mahbub-ı Hakiki olan Allah'tır. İnsan yüzünden kasıt ise âriflerin bulunduğu zikir ve tefekkür meclisidir. Yanak'tan maksat, onların toplandığı yerde kandil gibi ışık yayan güzellik kaynağıdır, mürşittir. Hat'tan maksat, zahittir. Eğer şair 'ben' (hal) diyorsa -ki bu mazmunlar Osman Hulûsi Efendi'nin hemen bütün gazellerinde, ilahilerinde karşımıza çıkar- hakikatte taklik düzleminden tahkik mertebesine yol bulan, hem nefsinin hem de Maşuk'unu hakikatiyle görebilen, batınını mamur kılmak için dışını harab etmekten çekinmeyen, dünyaya karşı kayıtsız bir âriften, 'abdal'dan söz etmektedir. Göz örneğinin, yani 'çeşm' -bu da Dîvân-ı Hulûsi-i Darende'vi'de sıkça karşımıza çıkar- nazarı daima ehadiyyet aleminde mest olmuş tevhid ehlini simgeler. Kaş (ebru), alem mülkünün taht-ı saltanatında hüküm süren muvahhid sultan'ı sembolize eder. Ağzı mesela kutb'un bizatihi kendisini de simgelemektedir. Şimdi buradan bakınca, Osman Hulûsi Efendi'nin gazellerinin, selefi sufilerinki gibi bütünüyle İlahi Hakikat'i idrakten başka bir şey olmadığı rahatlıkla görülecektir.

Peki niçin bu hakikatleri bu sembollerin, mazmunların ardına gizliyorlar?

Bu soru çok önemli zira, irfani şiirin, yahut şöyle diyelim şiirin irfani niteliğinin ve doğasının ipucunu verir. Osman Hulûsi Efendi'nin ilahilerinde olduğu gibi bütün İslam şiiri, yani Efendimiz'in ifadesiyle hikmet olan şiirde dünyevi nazarla idrak edemeyeceğimiz, öteki alemlere ait hakikatler dile gelmektedir. Oysa bunların bu dünyanın insanına hitap etmesi yani dile dönüşmesi ancak bu mülke ait kelimelerle, sembollerle mümkündür. Bu durumda şair yüz, yanak, ben veya hat derken, biz bu kelimelere dünyevi nazarla değil, uhrevi bir bakışla bakmaksızın doğru anlayamayız. Yani bu manaların cismani alemde aranmaması gerekir. Mesela Osman Hulûsi Efendi bir beytinde, 'dosttan gayri ki yok dünyaca hiç varım benim/Olmasın dünyada andan özge bir yarım benim' diyor. Bu iki dize bile tek başına bu muazzam hakikati aktarmaya yetebiliyor. Dostu Allah olan için dünyanın, O'ndan gayrının, masivanın bir değeri olur mu? Yani kalbini Dost'un aşkı doldurmuş olana cihanı versen bir değer ifade eder mi? O halde O'nun aşkıyla çılgın bir bülbül olup devamlı inleyen bir aşık, Allah'tan başkasını anar mı? Her sözü aslında O'nu anlatmaz mı? İbn Arabi hazretleri Tercümanu'l-Eşfak adlı eserinde bunu açıkça dile getirir. Hangi güzelden söz ettiysem hep Sen'in güzelliğinden kinayedir/Hangi evi anlattıysam hep Sen'in Beyt'inden söz ediyorum.'

Bu tam da Hamid-i Veli Hazretlerinin halveti ve melami tavrının ifadesi değil mi?

Kesinlikle öyle. Somuncu Baba biliyorsunuz Üveysü'l-Karani hazretleri gibi kendisini sırlayan bir veli. Rivayet edilir ki Bursa Ulu Camiin açılışında Sultan Bayezid'in ısrarı üzerine namaz kıldırır ve hutbe irad eder. Hutbesinde Fatıha suresini yedi farklı manada tefsir eder ve kimliği deşifre olur. Bunun üzerine sırra kadem basar. Tabi Somuncu Baba'nın ta Horasan'dan Yesevi damarından getirdiği bir fütüvvet ahlakı var, onu gözönüne almaksızın bu tutumunu

da doğru anlamlandırmak mümkün olmaz. Fütüvvet ahlakında, insanın nefsinden ziyade ötekini düşünmesi ve hep diğergam olması, başkasının hukuku ve saadetiyle telezzüz etmesi söz konusu. Bu esasında Efendimiz'den gelen bir haslet ama Muhyiddin İbn Arabi'nin tefekküründe de var. Mağrib tasavvufunda fütüvvet ahlakı önemli bir yer işgal eder. Yesevi hazretleri de bunun gürbüz bir damarını teşkil ediyor. O'nun halifelerinden olan Somuncu Baba'da bu ahlakın kâmilan tahakkuk ettiğini görüyoruz. Ondan Hacı Bayram-ı Veli hazretlerine geçiyor. Tabi bu bizim ahilik geleneğine de zemin sağlamıştır. Somuncu Baba'nın Bursa'ya, Aksaray'a, Darende'ye oradan bütün iklime, bütün cihana sirayet eden bu ahlakı, O'ndan yüzyıllar sonra yine O'nun neslinden gelen Osman Hulûsi Efendi'de de karşımıza çıkıyor. Halvetiyye ve melametiyye ahlakında insan Hazrettir ve hakikatte safiyyun olan insanın bir iklim olarak gerek bedeni gerekse nefsi- ki burada nefsi klasik arapçadaki gibi ruh anlamında kullanıyorum- Allah'ın, Allah adıyla tecelli mahallidir. O halde O'na hizmet Hakk'a hizmettir. Bunu yaparken de bir elin diğlerinden habersiz olması makbuldür. Bu melami tavır sufinin şiirinde de kendisini gösterir. Bir de bu az önce mananın mazmunla örtülmesi meselesine ek olarak şunu belirtmek isterim, şimdi bir Yunus beytini hatırladım şöyle diyordu: 'Yunus bir söz söylemiş hiçbir söze benzemez/Münafıklar elinden örter mana yüzünü.' Tabi bunu nasıl yorumlarsanız yorumlayın, yani size geniş bir yorum alanı bırakabiliyor, ama hakikati zahiriyle sınırlayanları, manayı gizleyerek bir tür cezalandırma eğilimi de söz konusu. İbn Arabi hazretleri bir eserinin mukaddimesinde bunu belirtir. Manaları mazmunların arkasına gizledim. Bundan bir maksadım, zahir ulemasını tecziye etmektir der.

Son katıldığınız Somuncu Baba etkinliklerinde bir foruma başkanlık ettiniz. Darende'deki manevi atmosferi yakından görme in-

kanı buldunuz. Etkinliklerle ilgili intibanız nasıl oldu?

Vakıf yöneticilerinin daveti beni çok mutlu etti. Severek, koşarak geldim. Etkinlikler de çok yoğun programlardan oluşuyordu. Forum oldu evet, çok da yararlı oldu, ama beni asıl Darende'nin manevi havası, insanların samimiyeti, sadeliği çok etkiledi. Bu yılki etkinliklerde musiki, sohbet, forum ve çok yoğun görüşme programları vardı. Vakıf, Somuncu Baba'nın melametine uygun bir biçimde bir dizi çalışma yaptı. Umarım bu çabalar genişleyerek, derinleşerek sürer. Bir de şunu farkettim. Darende bir ilçe, Anadoludaki pek çok belde gibi, maddi merkezin hayli taşrasında ama İlâhi Hakikat'e yakın, o açıdan bakıldığında bir merkez. Yani merkezi bir niteliğe sahip. Çünkü İlâhi Merkeze yani insandaki kalbe, gönle sesleniyor, beytullah olan gönlün ortasında yer alıyor.

Dîvân'la alakalı yazılarınızı kitap olarak görebilecek miyiz?

İnşallah, o yönde bir girişimimiz olacak.

Adı ne olacak?

Değişebilir ama 'Aşıkların Sırrı' adı bana sıcak geliyor.

Aşkî burada hangi manada kullanıyorsunuz?

Aşk İlâhi güzelliklerin seyridir. Dilerseniz bunu Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvânı'ndan birkaç beyitle açalım:

“İşit aşıkların sırrını ta'n eyleme ey ihvan

Veren aşk u muhabbeti değil mi Hazret-i Sübhan”

diyor. Bu beyitle, Osman Hulûsi Efendi bize, aşk sırrından haber verir. Aşıkların sırrını duyup da onları yadırgama, onları suçlama ey kardeş, aşkı ve muhabbeti Cenab-ı Hak bağışlamıyor mu? Öyle ya, Yaratıcı'nın Vedut adıyla bahsettiği aşkı ve iştiyakı kula niçin çok

görüyorsun? Aşk, varlığın mayasıdır, özüdür. Allah varlığı yaratmıştır ve onu insanla serfiraz kılmıştır. İnsanı yeryüzüne halife olmak üzere yaratmıştır ve ona gönül adında bir hazine bağışlamıştır. Gönül Rabb'in evidir. Orada aşk adlı sultan oturmaktadır. Allah, kulumu yaratmıştır ve ona iştियak duymuştur. Adem'e Havva'yı eş kılmıştır ve aralarına bir iştiyak vermiştir. Böylece varlıklar, aşk ikisiyle can bulmuş, sevgi bağışla bağlanmış, muhabbet ateşiyle yanmıştır. Sevdığı için aşığı ayıplama, suçlama. O bir sırdır, sırların sırrından bir sırdır. Aşk bir varlıktır, varedici varlıktır. İnsan aşk yolundan yürüyerek hakikate ulaşır, hakikate ulaşanının gönlüne aşk ateşi düşer.

*“Tecelli eder ol Mevla cemal-i yardan aşık
Görünen ol, gören oldur heman aşıklara her an”*

diyor ardından. Bu dizeler bütün bir tasavvuf irfanının özünü ele verir. Cenab-ı Hak, güzeldir, güzelliği sever ve güzel yaratır. Bedi adı O'nun binbir adından biridir ve her şeyi örneği olmaksızın, kursosuz bir güzellekle yaratan anlamına gelir. Mevla, sevgilinin güzelliğinden tecelli eder, varlık aleminde belirir. Gerçekte görünen de O'dur, gören de O'dur. Yani seven, sevilen ve aşk adında bir üçlü varoluş yoktur, bunların üçü birdir. O halde sevenin sevilende kendisini yok etmesi, fani kılması gerekecektir. Sevgi ise aralarındaki iştiyaktır. Yani Vedut adıyla Yüce Yaratıcı sevgiyi, seveni ve sevileni var eder. Kaynak birdir, yaratan bir, bu üçlü de neyin nesi, bu çokluk da nereden çıkıyor? Seven, sevgilisinde kendisini görür. İkisi birdir. Sevilen, seveni öldürür ve kendisiyle birleştirir. Bir sevgi kalır arada, sonra o da birleşir ve vahdet olur.

'Nereye baksam seni görüyorum' diyen aşık, bize bu sırrı anlatmaktadır.

Aşk bir sırdır, sırların sırrından bir parıltı, bir alem, bir iz, bir ni-

şan, bir işaret.

Aşk bir kıvılcımdır, bir ateştir, yakar ve yakıcılığıyla yeni bir vücudun varlığına vesiledir.

Aşk bir kanattır, onu takınan yıldırım gibi şimşek gibi uçar, berk gibi geçer.

Bize bu sırrı, yeniden anlatan Es-seyyid Osman Hulûsi Efendi, şöyle sürdürüyor:

*“Görününce kılar can u dili hayran cemaline
Cemal-i zatını aşık gözüyle eder ol seyran”*

Yani bir bakıma aşk, müminin kalbinin arşıdır?

Tam da böyledir. Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi bir ilahisinde bunu terennüm eder: 'Yolundadır yolluğumuz/Haliyledir halliğimiz/Herkes bilir kulluğumuz/Semt-i Yara doğru gider' 'Demiyledir dermanımız/Dost yüzüdür seyranımız/Çekilüben kervanımız/Semt-i yara doğru gider' Bu kervan, bahtiyarlar kervanıdır. Aşıklar kervanı. Sevgili'nin semtine doğru akan o büyük nehrin içindeki damlacıklar gibidir aşıklar. O büyük hakikate katılmış ve deryanın tümü olmuşlardır. Damlanın deryaya katılarak deryanın kendisi olması, 'kâmil insan'ın macerasını anlatır bize. kâmil insan olmanın yolu O'nun yolunda hiç olmaktan, her türlü dertle dertlenmekten, kulluktan, muhabbetten ve aşktan geçer. Zerre nasıl Vedud'un aşkıyla dönüp durursa, insan da o meczup mevleviler gibi aşkla seyeran etmektedir.

Nereye baksam seni görüyorum diyen sufi şair gibi Osman Hulûsi Efendi de, sürekli Dost'un yüzünü seyrettiğinden söz eder: 'Hulûsi pakdır özümüz/Yolunda haktır yüzümüz/Duyar ise her sözü-müz/Semt-i yara doğru gider' Aşkın bir bahr-ı umman olduğunu

söyleyen şair, ona haddi kenar da olmayacağını ifade etmiştir. Osman Hulûsi Efendi de, gönlün bir bahr-i umman olduğunu söyler : 'Gönül bir bahr-i ummandır, ona haddü payan olmaz/Derunu dürr ü cevherdir ki pinhandır ayan olmaz/O dürr ü cevheri bilip, heman sarrafına tapşır/Bu cevher cevher-i Hak'tır, gayrılara beyan olmaz' Bu cevherin, Hakk'tan gelen manevi ilim, feyiz ve hikmet olduğu aşıkardır. Hikmet ise, kulun, ona mazhar oluncaya değin ibadet, tat ve takva üzere yaşamasını gerektiren ve Cenab-ı Hakk'ın inayetiyle verilen bir servet olduğu kesindir. Hikmetin 'gayr'ıya verilmediğini ifade ediyor Osman Hulûsi Efendi. Buradaki 'gayr', semt-i yara doğru gitmeyen kimsedir.

Sadık bey bu sıralar üzerinde çalıştığınız bir kitap var mı?

Yeni bitirdiğim bir çalışma var. Adı Ayan Beyan oldu. Bir öykü kitabı. Onun yorgunluğunu biraz attıktan sonra yeni öyküler yazacağım kısmet olursa.

Bu güzel söyleşi için çok teşekkür ederiz, bizimle düşüncelerinizi duygularınızı paylaşma inceliğini gösterdiğiniz için...

Asıl ben teşekkür ederim ilginiz için. Söz uzar yüzyıl olur diyor zarif bir yazar. Dilerseniz bir Yunus beytiyle son verelim:

*"Dilsizler haberini kulaksız dinleyesi
Dilsiz kulaksız sözü can gerek anlayası"*

Gülnâme-II

Seyyid Ahmet Şemsettin Ateş Efendi'nin aziz ruhuna fatihalarla...

20 Mart 2006, Darende

Bindokuzyüz ellisekiz yılında
Bu faniye gözün açtı Ağabey
Altın silsilenin altın dalında
Gül gibi rayiha saçtı Ağabey

Ahmet Şemseddin denildi adına
Razı oldu daim Hakk muradına
Bir goncaydı gül diyarı yurduna
Ömrü Zaviye'de geçti Ağabey

Babasıydı Şah Hulûsi sultanım
Validesi Hacı Naciye Hanım
Onlardan öğrendi edep erkânın
Herdem doğruluğu seçti Ağabey

Mevla'yı zikretti daim dilleri
Yakut-u mercandı has gönülleri
Ehl-i beyt bağının güzel gülleri
Yapraklar içinde tâçtı Ağabey

Babası öğretti yüce Kur'anı
Çok nazik biriydi severdi canı
Saygı duydu aziz bildi insanı
Gönül ocağında pişti Ağabey

Akranları arasında tek idi
Şair olup bülbül gibi şakıdı
Enstitüyü Ankara'da okudu
Girdiği toplumda baştı Ağabey

Tabiata meraklıydı ezelden
Orman Mühendisi oldu tezelden
Hayat boyu ayrılmadı güzelden
Daim başarıya koştu Ağabey

Avcı idi gezi gözü bilirdi
Kekliği bilirdi nazı bilirdi
Hatip idi güzel sözü bilirdi
Az söyledi hoş konuştu Ağabey

Seksenyedi yılı onüç eylülde
Düğünü yapıldı destanı dilde
Semiha Hanımla bile bu yolda
Mutluluk için çalıştı Ağabey

Ayşe ile Şeyma kız evlatları
Muhammed Hulusi nur-u dîdarı
Evinin neş'esi ömrünün vârı
Bahçesinde üç gül açtı Ağabey

İstanbul'da yaptı epey ticaret
Ona zor gelirdi her zaman gurbet
Ayrılığa dayanmadı çok müddet
Maldan mülkten puldan geçti Ağabey

Firkatın kahrini çekmek zorudu
Darende hasreti için bürüdü
Hulûsi Efendi Hakk'a yürüdü
Baba ocağına göçtü Ağabey

Hamidettin Efendi'ye yoldaştı
Vakıfta yardımcı evde sırdaştı
Canından can idi cânan gardaştı
Yufka yürek gözü yaştı Ağabey

Kelamında vardı ince bir denge
Önem verdi güzelliğe âhenge
Kuyumcuda insan vurdu mihenge
Altını bakırdan seçti Ağabey

Hiç kimseyi çevirmedi eli boş
İşin görüp gönderirdi gönlü hoş
Ona dost olurdu derviş ve sarhoş
Herkese yârandı eştî Ağabey

Küskünleri barıştırdı her zaman
Düşkünlerle yardım etti zor zaman
Siması güzeldi ol kaşı keman
Etrafa güzellik saçtı Ağabey

Tevekkülle her haline şükretti
Gece gündüz Mevlasını zikretti
Muhabbet bâbında merdoğlu mertti
Aşkın bendlerinden taşı Ağabey

Bir örnek insandı her zaman kendi
Bu cihan dârında nefsini yendi
Hem Seyyid hem Hacı hem Nakşibendi
Özü kâmil bir dervişti Ağabey

Edeb gülşeninden gülleri derdi
Somuncu Baba dergisini kurdu
İlmi ve kültürel eserler verdi
Ölümsüzlüğe ulaştı Ağabey

Yüce dağın eksik olmazmış karı
Bir hastalık verdi Halık-ı Bâri
Tabip bulamadı buna deferi
Acıya dayanmak gücünü Ağabey

İkibin dört yılı ameliyat oldu
Eski sıhhatini tekraren buldu
Lakin ciğerleri yeniden doldu
Hastalıktan bîtap düştü Ağabey

Derdin O'ndan geldiğini bilerek
“İrcii” emrine mutî kalarak
O Hakk'tan Hakk ondan razı olarak
Dost iline kanat açtı Ağabey

Helallik diledi ehl-i beyt ile
Kelime-i tevhid şehadet ile
Bekâ âleminden işaret ile
Bu fani cihandan geçti Ağabey

Ölüm kavuşmadır sıdk-ı bütüne
Ruhu yükseldi şehidler katına
Zemzem niyetine çay niyetine
Ecel şerbetini içti Ağabey

Tarih onyedî mart Cuma gününde
Seher vakti hem de baba evinde
Eli Hamidettin Efendinin elinde
“Allah, Allah ” dedi göçtü Ağabey

Acı haber yürekleri dağladı
Sevenlerin için için ağladı
Gözyaşları yağmur yağmur çağladı
Bulutlardan dolu düştü Ağabey

Cuma namazında verildi salâ
Toplandı cemaat beşbinden fazla
Sevenleri gözyaşıyla niyazla
Duyanlar Zeyve'ye koştı Ağabey

Kıldırđı namazın Hamid-i Veli
Ol evlad-ı Resul neseb-i âli
Arkasından giden bir insan seli
Cennet-i â'laya uçtu Ağabey

Bu sözler vallahi samimi duygu
Gönüllerde ismin bitmeyen sevgi
Sana layık değil elbet bu övgü
Bir hayranın da Tektaş'tı Ağabey

Bibliyografya

- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, TDV, Yay., Ank, 1993.
- Abdülkerim Kuşeyri, Kuşeyri Risalesi, (Haz: Süleyman Uludağ), Dergah Yay, III. Baskı, İst, 1991.
- Aclûni, Keşfûl-Hafâ, Beyrut, 1351.
- Ağırman, Cemal, Hz. Peygamberden Davranış Modelleri, Diyanet İlmi Dergi, Peygamberimiz Özel Sayısı, Ankara, 2000.
- Ahmet Cevdet Paşa, Kısas-ı Enbiya Tevarih-i Hulefa, Bedir Yay., İst, 1994.
- Ahmet Rifat, Tasvir-i Ahlâk, Tercüman Temel 1001 Eser.
- Akalın, L. Sami, Türk Folklorunda Kuşlar, Kültür Bak. Yay, Ank, 1993.
- Akgündüz Ahmet, Somuncu Baba ve Neseb-i Alisi, İst, 1995.
- Akgündüz Ahmet / Öztürk Said, Bilinmeyen Osmanlı, Osav Yay, İst, 1999.
- Akgündüz, Ahmet / Öztürk, Said/ Baş, Yaşar, Darende Tarihi, İst, 2002.
- Alici, Lütfi, Osman Hulûsi Efendi'nin Dîvânında Gül Sembolü, Somuncu Baba Dergisi, Aralık 1996, Y:3, S:11, s. 9.
- Altıntaş, Hayrani, Hz. Peygamberin Getirdiği İnsan Tipi, Kutlu Doğum Haftası, TDV. Yay, Ank. 1990.
- Âlûsi, Ruhu'l-Meani, Beyrut, 1987.
- Araz, Nezihe ve Arkadaşları, 21. Yüzyılın Eşiğinde Örf ve Âdetlerimiz, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, II. Baskı, İst, 1994.
- Ateş , Osman Hulûsi, Dîvân-ı Hulûsi-i Dârendevî, (Haz: M. Muhsin Kalkışım, Lütfi Alici, Ahmet, Yenikale, Ank. 1997.
- Ateş, Osman Hulûsi, Mektûbât-ı Hulûsi-i Dârendevî (Haz: Mehmet Akkuş), Ankara 1996.
- Ateş, Osman Hulûsi, Şeyh Hamid-i Veli Minberinden Hutbeler, (Haz. Resul Kesenceli) Ankara, 2000.

- Ateş, Mustafa, Ebedî Vatan, Diyanet Aylık Dergi, Ocak 1993, Sayı 25, s. 32.
- Aydın, Hilmi, Mukaddes Emanetler, Kaynak Yay, İst, 2004.
- Ayvazoglu, Beşir, Güller Kitabı Türk Çiçek Kültürü Üzerine Bir Deneme, Ötüken Yay., İst. 1997.
- Bâkiler, Yavuz Bülent, Şiirimizde Ana, İst., 2004.
- Bâkiler, Yavuz Bülent, Sözü'n Doğrusu -1-, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., 1. Baskı.
- Baytop, Turhan, "Osmanlı Lâlesi", Lâle Mecmuası, Sayı:5, s. 3, Aralık 1987.
- Bolak Ahmed Aydın, Yüz Yılın Yetmişbeşi, İstanbul,2000.
- Bolak Ahmed Aydın, Sohbetler, Boğaziçi Yay, İst, 1994.
- Bolak Ahmed Aydın, Yüz Yılın Yemişbeşi, İst, 2002.
- Bolak, Ahmet Aydın, Hayatın Öğrettikleri, İst.1998.
- Bursalı İsmail Hakkı, İman Esaslarına Tasavvufî Bir Bakış, (Haz; Yakup Çiçek), Dârulhadis, İst, 2000.
- Canan, İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Terc. ve Şerhi, Akçağ Yay., Ankara, 1988.
- Cebecioğlu, Ethem, Tasavvufî Terimler ve Deyimler Sözlüğü, Rehber Yay. Ank. 1997.
- Cilacı, Osman, Dua ve İbadet II, Diyanet Dergisi, c. XI, sayı: 6, Kasım-Aralık s. 362-366, 1972.
- Cilacı, Osman, TDV. İA, Dua Maddesi, s. IX/529.
- Çağırıcı, Mustafa, TDV, İA, "Ana-Baba Mad", III,104.
- Çakan, İsmail L./ Solmaz, N. Mehmet, Kur'an-ı Kerim'e Göre Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi, Altınoluk, ty.
- Çelebioğlu, İ. Agah, Âb-ı Hayât Maddesi, TDV, İslâm Ansiklopedisi.
- Döndüren, Hamdi, Âb-ı Hayat Maddesi, Şamil İslâm Ansiklopedisi.İst, 1998.
- Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Edebiyat Yazıları, İstanbul, 1997.
- Erdem, H. Hüsnü, İlahi Hadisler, D.İ.B Yay, Ank,1982.
- Erzurumlu İbrahim Hakkı, Marifetnâme, (Sadeleştirilen; Abtullah Aydın) Mehdi Yay. İst 1992.
- Feridüddin Attar Mantık'al-Tayr, M.E.B,Yay, İst,1945
- Feridüddin-i Attar, Pendname, (Çev: M. Nuri Gençosmanoğlu) M.E.B Yay, İst, 1993.
- Gazali, İlahi Nizam, (Terc: Yaman Ankan) Uyanış Yay, İst, 1986.
- Gelibolulu Mustafa Âli, Ziyafet Sofraları, Tercüman 1001 Temel Eser, (Haz: Orhan Şaik Gökyay) Kervan Kitapçılık, İst, 1978.
- Güllüce, Hüseyin, Kur'an Tefsiri Açısından Mesnevi, Ötüken, 1999.
- Gülseren Mehmet / Adıgüzel Yüksel / Cengiz M. Ali, Somuncu Baba, Ankara 1965.
- Gülseren, Mehmet, H. Hulûsi Ateş ile Hac Üzerine Bir Söyleşi, Darendelinin Sesi Gazetesi, Yıl: 1, Sayı: 8, s.2, Mayıs 1989.
- Güngör, Erol, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, İrfan Matbaası, İstanbul 1975.
- Gürlek, Dursun, Karınca Huzura Varınca, Timaş, İst. 2004.
- Hakanî Mehmed Bey, Hilye-i Saadet, (Haz: İskender Pala), L&M Yay, İst, 2002.
- İmam Gazali, İhyau Ulûmi'd-dîn, (Terc: Ahmed Serdaroglu) Bedir Yay, İst, 1975.
- İmam Nevevi, Risalet Kaynağından Duâlar - Zikirler - Edebler, (Terc: Abdül Hâlik Duran), İslâmî Neşriyat, İstanbul, 1982.
- İmamoğlu Muhammed, Şir'atül-İslâm -Müslümanın Görgü Kitabı-, (Çev; Abdulkadir

- Akççek) Sağlam Kitabevi, İst,ty.
- İsmail Ankaravî, Hadislerle Tasavvuf ve Mevlevî Erkânı, (Hazl: Semih Ceyhan), Darülhadis, İst, 2001.
- İşcan, Abdülbaki / Arslan Ahmet, Toplumların Can Damarı Millî Kültür, Diyanet Aylık Dergi, Haziran 2000, Sayı 114, s. 44.
- Kafesoğlu, İbrahim, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, M.E.B Yay.
- Kaplan Mehmet, Kültür ve Dil, Dergâh Yay., Mayıs 2002.
- Karabulut, Ali Rıza, Tıbb-ı Nebevi Ansiklopedisi, 4. Baskı, Mektebe Yay, Ank 1994.
- Karagöz İsmail, Âyet ve Hadisler Işığında Sevgi ve Dostluk, DİB Yay, Ank, 2002.
- Kasır, Hasan Ali, Seyrani, Timaş, İst, 2001.
- Kemikli, Bilal, Dost İlinden Gelen Ses, Kitabevi, İst, 2004.
- Kılıç, Mahmut Erol, Sûfi ve Şiir, İnsan Yay., İst, 2004
- Kocakaplan İsa, "Açtı m'ola Şu Sivas'ın Güllü Yapradı", Türk Edebiyatı, S.344, Haziran 2002.
- Komasyon, İlmihal-II, İslâm ve Toplum, TDV Yay, İst, 1999.
- Komasyon, Sahabeden Günümüze Allah Dostları, Şule Yay., 1996.
- Köksal, M. Asım, Hz. Muhammed (s.a.v) ve İslâmiyet, Şamil Yay, İst, 1981.
- Köprülü, Fuad, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Ank. 1982.
- Köprülü, M. Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken, 1980.
- Kuşoğlu, M. Zeki, Osmanlı Kartvizitleri ve Hattat Arif Hikmet Bey, Dünkü Sanatımız-Kültürümüz, Ötüken Neşriyat, İst, 1994.
- M. Kemaleddin Demîri, Hayatül-Hayvan, (Osmanlıca) Amire Matbaası, 1272, (Latin harfleriyle basımı, Hayat-ül Hayvan, Meral Yayınevi, İst, 1973)
- M.de M. D'ohsson, 18. Yüzyıl Türkiyesinde Örf ve Adetler, Tercüman 1001 Temel Eser, (çev: Zerhan Yüksel) Kervan Kitapçılık.
- Mahmud Hakkı, Hazreti Yûsuf, İst,1977.
- Mehmed Salih, Âdat-ı Milliye ve Kavaidi Medeniyye, Aydınlık Basımevi, Ank, 1944.
- Mevlâna, Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi (Terc: Şefik Can), Ötüken Yay., İstanbul, 1999.
- Mevlâna, Mesnevi, (Terc: Şefik Can) Ötüken Yay , İst, 1999.
- Mevlâna, Dîvân-ı Kebîr, (Terc. Abdülbâkî Gölpınarlı, İstanbul 1957,
- Mevlâna, Dîvân-ı Kebîr, (Terc. Abdülbâkî Gölpınarlı, İstanbul 1957.
- Molla Camî, Baharistan, (Haz: Sadık Yalsızuçanlar) Timaş, İstanbul 2001.
- Muhammed b. Abdullah Hâni, Âdab, (Terc: Ali Hüsrevoğlu), Erkam Yay.
- Ocak, A. Yaşar, Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Halk Edebiyatı Dizisi, Ankara, 1984.
- Onay, A. Talât, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, (Haz: Cemal Kurnaz), Akçağ, Ank, 2000.
- Özkes İhsan, Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Hayatı ve Eserleri, İst 1991.
- Öztuna, Yılmaz, Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken, İst,1977.
- Pakalın, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, M.E.B Yay, İst,1993.
- Pala İskender, Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü, Ötüken Neşriyat, İst, 2000.
- Pala, İskender, Dîvân Edebiyatı, L&M Yay.,İst, 2002.

- Pala, İskender, Kırklar Meclisi, Ötüken Yay., İstanbul 2000.
- Pala, İskender, Osmanlı Ans., Yeni Şafak Gazetesi Yay. İst. 1996.
- Pala, İskender, Şi'r-i Kadîm, Ötüken Yay. İst.2000.
- Palakoğlu, İsmail, Gönüller Sultanı Es-Seyyid Osman Hulûsi Efendi, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2004.
- Pamuk, Arif, Resulullahın Dilinden Dualar, Pamuk Yay., 6. Baskı İstanbul, ty.
- Sahihî Buhari Muhtasan Tecrid-i Sarîh Terc. DİB. Yay, Ank, 1982.
- Sebilü'r-Reşad, XIX/487, Ay: 7, Yıl: 1337, s. 203-204.
- Selvi, Dilaver, Kur'an ve Tasavvuf, Şule Yay,1997.
- Seyyid Ali Zâde, Şi'r-atül-İslâm, (Terc: Naim Erdoğan) Pamuk Yay,İst,ty.
- Suat, Adem, Aşk Makamında Bir Seyyid, Vuslat, s. 25, Yıl: 2, Sayı: 8, Şubat 2002.
- Şamil İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1999.
- Şeyh Hamid-i Veli, Tuhfetü'l-lhvan, (Terc: Şeyhmus Alkaç), İst, 1977.
- Şeyh Sa'dî-i Şirazi, Gülistan (Haz: Sadık Yalsızuçanlar), Timaş, İst. 2005.
- Tektaş, Musa, Bülbülün Kırk Türküsü, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay, Ank, 2001.
- Tektaş, Musa/Akın, Muharrem, Dîvân-ı Hulûsi-i Darende'vi'den Seçme İlahiler, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay, Ank, 2003.
- Tektaş, Musa/ Tektaş Aslan, Gürün Şiirleri ve Şairleri, Ank, 2001.
- Tektaş, Musa, Somuncu Baba ve Hulûsi efendi Kültür Etkinlikleri, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay, Ank, 2001.
- Tektaş, Musa, Kültür Armağanı, Somuncu Baba Araştırma ve Kültür Merkezi Yay, Ank, 2003.
- Tektaş, Musa, Mehmet Ali Cengiz ile Söyleşi, Darende Haber Gazetesi, Yıl: 3, Sayı: 34, s. 8, Ocak 2002.
- Topaloğlu Bekir, TDV,İA, "Amine" mad, C:III, s. 64.
- Toprak, Naci, Hacı Hakkı Tunç Camii, Somuncu Baba Dergisi, Yıl: 2, S: 6, Eylül 1995, s. 36.
- Turhan, Mümtaz, Kültür Değişimleri, M.E.B. Basımevi, İstanbul 1972.
- Uçar, Murat, Osmanlı'da Kartvizit Kültürü: Batı'dan Geldi Sanata Dönüştü, Sayı: 375, Aksiyon: 9 Şubat 2002.
- Uludağ, Süleyman, Kuşeyri Risalesi, Dergah Yay, İst.
- Uludağ, Süleyman, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yay, İst, 1985.
- Uludağ, Süleyman, TDV, İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1994.
- Yardım, Mehmet Nuri, Edebiyatımızın Güler yüzü, Çatı Kitapları, İst, 2003.
- Yardım, Mehmet Nuri, Yavuz Bülent Bakilerle Konuşma, Türk Edebiyatı, s.68, Ekim, 2001.
- Yardımcı, Mehmet ve Arkadaşları, Malatya Mutfak Kültürü, Kültür Bak Yay, Ank, 2001.
- Yazır, M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İst, 1960.

Muhabbet Gülleri

“O’nu tanımak ve sevmek, O’nun sevdiklerini de sevmeyi gerektirir.
İbn Arabi hazretleri, Zünnun-ı Mısrî kitabının girişinde şöyle der: ‘Allah’ın dostlarını
sevmek, Allah’ı sevmektir.’

Her aşk, O’ndandır, ama O’na râci olmayabilir. Lâkin bir insanı sevmeksizin, Allah’ı
sevmek imkânsızdır. Bu sırdandır ki, insan, mesela ‘insanlığı’ sevmez, ‘insanı’ sever. Sevgi
nesnesi insandır, öyle görünür ilk bakışta, ne var ki, muhabbet burada kalmaz, o insan
üzerinden asıl sevgi nesnesi olan Allah’a yücelmek zorundadır.
Musa Tektaş’ın şiir âhenkli yazılarındaki muhabbet de işte böylesi bir minval üzere yürüme-
ktedir.

Tektaş’ın yazıları, muhabbet ateşiyle, bir anma ve hatırlama niyetiyle yazılmıştır.

Bu incelemelerde, hem yazarın mânevî besin kaynaklarından olan Es-Seyyid Osman
Hulusi Efendi’nin düşünceleri dile gelmektedir, hem de mânevî geleneğimiz içerisinde
Hulûsi Efendi hazretlerinin yeri ve konumu kendisine ifade imkânı bulmaktadır.”

